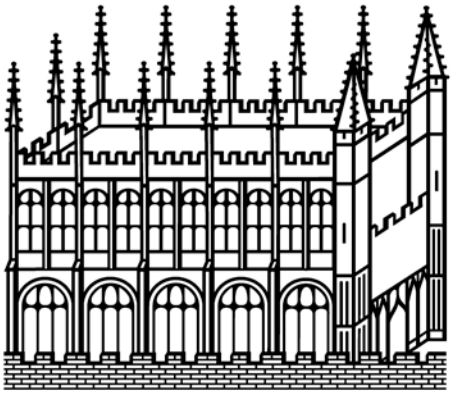


Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks



This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.



شرح مینا بازار۔ نادر شرح ہی از مولوی امام بخش صہبائی دہلوی۔

سہ نثر ظہوری۔ مع مقدمات ثلثہ ظہوری مشہور نثر ہی از ملا نور الدین ظہوری ترشیزی شرح سہ نثر ظہوری۔ نثر نورس کی شرح ہی از مولانا محمد سعد اللہ۔

شبنم شاداب۔ از ملا ظہیرے تفرشی بڑے رتبہ کی انشا ہی جسکو مولوی ہادی علی اشک نے تصنیف فرما کر اُسکے ساتھ فرہنگ اُسکے لغات کی منضم کی۔

کلیات سہ نثر مرزا اسد اللہ خان غالب دہلوی۔ تین نثر۔

۱۔ نثر پنج آہنگ۔

۲۔ نثر دستنبو۔

۳۔ نثر مہر نیمروز۔

منظہر العجائب۔ فقرات و الفاظ صفات ہر شی کے جو کار آمد انشا نگاران ہی مصنفہ مرزا محمد حسن قتیل

تاج المدائح۔ رنگین فقرات صفات ہین بہت عمدہ کتاب ہی از جلوہ نمائی طبع وقاد منشی انوار حسین تسلیم سہسوانی۔

مفتاح الصفات۔ فقرات صفاتیہ از منشی رام نرائن۔

صفات کائنات۔ یہ بیمثل کتاب ہی اسمین سب اساتذہ کی نثرون سے فقرات صفت ہر شی موجودۂ کائنات کو انتخاب کر کے ایک گنجینہ مرتب کیا ہر صفت کے ساتھ اول اساتذہ کے فقرات لکھ کر پھر مصنف نے اپنے فقرات لکھے ہین شائقین انشا نگار کے واسطے یہ کتاب بمنزلۂ ایک اُستاد کے ہی مولفہ سیال کوٹی مل وارستہ۔

صحیفۂ شاہی۔ جسمین تمہید القاب آداب خاتمہ عربی فارسی اشعار ہر قسم کے جسکا استحضار منشیون کے واسطے ضرور ہی جلد اول ہین مرتب ہین یہ وہ کتاب ہی کہ ملا حسین واعظ نے واسطے شاہزادہ کے تدوین فرمائی نہایت صفائی سے چھپی۔

منشآت و منتخبات درسی تمہیدیان اردو

انشاے خرد افروز۔ رقعات و عرائض و پروانہ نویسی وغیرہ کا طریق آموزی مصنفہ منشی قمر الدین۔

انشاے مادھو رام۔ اردو پورا ترجمہ۔

انشاے بہار بیخزان۔ رنگین عبارت اردو مسجع مصنفہ مولوی غلام امام شہید۔

انشاے دلربا۔ مصنفہ منشی ریوتی پرساد۔

انشاے بے نقاط۔ سب رقعے صنعت
مستعوط النقاط ہین ہین تصنیف منشی کامتا پرساد
انشاے لطیف۔ اسم بامسمّی ہی تصنیف
منشی ہیرالال۔
رقعات عالمگیری۔ اسمین وہ رقعات ہین
جو خود بادشاہ عالمگیر نے طرف شاہزادگان کے تحریر فرمائے
رقعات عزیزی۔ مصنفہ مولوی عبدالعزیز
آروی۔
رقعات قتیل۔ جسمین سلیس عبارت
مطابق تکلم اہل زبان ہی مصنفہ مرزا محمد حسن قتیل تخلص
رقعات ابوالفضل علامی وزیر اکبر شاہ۔
پنجرقعہ۔ مصنفہ ارادت خان واضح اور مشہور
پنجرقعہ ظہوری ہی پوری حاشیہ پر دو شرح ہین
۱۔ شرح۔ از عبدالرزاق یمنی۔
۲۔ شرح۔ از مولوی عبدالاحد۔
رقعات بیدل۔ مصنفہ مرزا عبدالقادر بیدل
رقعات کچھی نرائن۔ مصنفہ منشی کچھی نرائن۔
رقعات مظہری۔ سلیس عبارت کے رقعے
مصنفہ شیخ محمد صادق حسین۔
رقعات امان اللہ حسینی۔
رقعات نظامیہ۔
رقعات گلستان حکمت۔ از مولوی
عبدالعزیز آروی۔

پنجرقعہ ولایت۔ مصنفہ سید ولایت حسین۔
رقعات فیض آگین۔ مصنفہ منشی نند کشور۔
رقعات ناجی۔ مع تقریظات تصنیف مولوی
حکیم الدین ہیڈ ماسٹر اسکول۔
دستور المکتوبات۔
دستور الصبیان۔ مصنفہ منشی نوندہ رام۔
فیاض دلبستان۔ مکاتیب ہین از منشی
ولایت حسین۔
گلزار ولایت۔ 〃
سلک مسلسل۔ مصنفہ منشی چندر کا پرساد۔
لذۃ الافہام۔ مصنفہ سید محمد علی خان۔
عرف نواب دولھا دہلوی۔
کشایش نامہ۔ مع فرہنگ لغات تصنیف
منشی راج کرن۔
نوقیعات کسری۔ دستور العمل خسروی
نوشیروان مصنفہ دودمان مرزا جلال الدین طباطبائی
ابوالفضل۔ ہر سہ دفتر منشی تجنی مولوی
ہادی علی اشک از ابوالفضل۔
رسائل بلغرا۔ مع رقعات بلغرا منشی۔
حسن عشق۔ عبارت متین ہی کہ جسمین تمثیل
حسن و عشق مین زور عبارت آرائی دکھایا ہی
رتبہ نثاری کا بڑھایا ہی مصنفہ نعمت خان عالی۔
مینا بازار۔ رنگین عبارت مصنفہ ارادت خان واضح

قلوب بجلق می ریزد و ماہران انشا پردازی را دستگاہی می افزاید نثرش با نثر ثریا ہم ورق و نظمش با نظم پروین ہم سبق از جلوۂ روشن بیانی مجموعۂ علوم ظاہری و باطنی صاحب افادات کثیر مقبول و ممتاز ہر بزرگ و پیر طولی لشکرستان انشا طرازی عندلیب گلستان نثر پردازی گلدستہ بند بزم معنی پروری شمع افروز انجمن ہنروری عالم ملجمی فاضل لوذعی مولوی روح الامین مرحوم حسنی نسب تجاری اصل و بلوی مولد حنفی مذہب نقشبندی مشرب کہ تاریخ ارتحال مصنف صاحب حال این قطعہ است قطعہ تاریخ وفات

قطب وقت خویشتن خاص از غلامان رسول	آفتابی بود در عالم نہان شد زیر منع
نقل تاریخ وصالش را خرد زار افسوس گفت	ہیچ تاریخی نمی بینی بجز آہ و دریغ ۱۲۲۶

و حضرت مصنف ہر دو جد امجد مجمع کمالات علوم متعارفہ و متداولہ ہر زبان عربی - فارسی - اردو - انگریزی سنسکرت - ناگری - اصطرلاب دانش آموزی سنجل صورت نمائے سخن طرازی صاحب استعداد علمی و دستگاہ منشی احمد شاہ ملقب بہ منشی بودند کہ فیضان افادت علوم متنوعہ شان اکناف و امصار عالم را فرا رسیدہ و اکثری از صاحبان عالیشان را اکتساب علوم بسند امتحان کامیابی فراخور حال یافتند و منشی صاحب جامع الصفات بالفعل سلسلۂ امتیاز تعلق در سرکار ذی اقتدار صاحب والا شان سپرنٹنڈنٹ مجسٹریٹ بہادر پولیس ریلوے راجپوتانہ دارند چونکہ از بس باخلاق پسندیدہ و اوصاف حمیدہ سراپا آراستگی دارند و از وسعت اخلاق شان مطبع ہم شکر گزاری می شمارد ہمانا کہ کتاب نثر الدرر کہ انموذجی از یادگار اہل کمال گذشتگان ست بطور ارث در حیطۂ قبض منشی صاحب ممدوح الشان بود برای اشاعت علم و بنظر بقای یادگار نام مصنف جد امجد خویش باعث طبع این انشای گرانمایہ گوہر شدند و حق تصنیف انشای مذکور بحق مالک بدین مطبع نامی بحل کردند المنۃ للہ کہ انشای بے بہا مسطور الصفات و احسن آوان و اسعد زمان بہ تصحیح امکانی در مطبع نامی منشی نول کشور مقام بلدۂ لکھنؤ بماہ ستمبر سنہ ۱۸۸۲ع مطابق شوال سنہ ۱۲۹۹ ہجری از رنگ طبع آراستہ شد خداوند عالم مطبوع و مرغوب اہل جہان گردانادبمنہ وکرمہ

تولد فرزند ارجمند محب آلهی بکرم آلهی خادم جناب نوشته شد کرم آلهی شامل حال
شما و برادران شما و فرزندان شما باد باستماع خبر مژدهٔ اثر فرزند ارجمند مسرت های بے اندازه
دست داد نام نامیش محب آلهی باید نهاد و روز هفتم یا چهاردهم یا بست و یکم عقیقه باید کرد و عقیقه
برادر زادهٔ شما که وقت او از تاریخ بست و یکم زیاده شده باشد موقوف باشد و این فرزند سا
عقیقه بروقت نمایند روپیه مرسوله رسید آلهی قبول باد و سبارکباد بعمر و علم و صلاح و عزت
مقبول باد از همه حاضران سلام خوانند فقط

خاتمة الطبع

پس از ستایش انشا نگار کاف و نون و نعت سرد فتر دیوان آفرینش هادی و رهنمون بر دو جهان
و قبیله رس و عطا در قمان صبح نفس چون آفتاب بی سحاب روشن و هویدا باد که هر چند درین
فراخنای عالم انشا پردازان عالی فطرت و ناظمان ارجمند فکرت طبع آزمائی نموده هر یک
بجودت فطری خویش رنگ منشات را باوضاع بوقلمون بر بسته لطفی تازه با بل مذاق داده
که بر صفحهٔ روزگار یادگار گذاشته اند لیکن همچو کتابی شگرف و خوشتر که نامش نثر الدرر معروف
به نگارخانهٔ هنر ست تازه بهارین نزهت کده ایست عندلیب نوا زکه دران نرگس نژادان
کلمات فریبندهٔ سرگوشی شاخچه قلم اند و سرو قامتان فقرات سزاوار هم آغوشی بنفشه رقم طوطیان
سنبل فام تسلسل عبارت سرچشمه گزین مرغزار فصاحت پروری و خرامید سجعهای سرو اندام بالانشین
جویبار بلاغت گستری الفاظ ریحان خصالش تر دست تازگی بر تازگی ریختن و معانی شقایق
تمثالش رنگ بست شگفتگی بر شگفتگی آمیختن مقلد گنجینهٔ انشا نگاری و حق جوئی گفتنش سزاکه
حصول مطالب مفیده و سود مند را از و کشایش در کارها فیض مطالعه اش سالکان مسلک
هدایت را بسلسلهٔ سلوک واصل می سازد و عارفان معرفت کوس را چراغ معرفت در کاشانهٔ دلها می افروزد
و عابدان عبادت کیش را نتیجهٔ عبادت می بخشد و صوفیان صافی درون را شربت صفائی

که صفت نوریه خود را برای خدا شناسی چنان بجلوهٔ نورانی ظاهر فرمایند که چنانچه خود سراپا روشن اند
دیگران را هم روشن ساختن که صفت کمال نور است بظهور آرند و از اینجا فوائد معنوی و صوری
نافع الخلق شوند یعنی کمالات نشان میان قطب الدین بذات خود در اجراے کار رقم کمر بسته آمده
و میان معز الیه از غایت قناعت از سعی صوری کمر کشاده اگر آن نور مجسم در تنویر امر ایشان
بوکالت کر بانه کمر بندد مرحمت بر میان همت خود بندند مدعی مشکل بتو بر تو آسان خواهد شد فقیر هم
از راه رحم یاد آور کار ایشان شده مصدع اوقات شما گردیده توقع آنست که کار و بار حصهٔ رقمے
ایشان بر دوش مرحمت بردارند و حصهٔ ایشان بوسیلهٔ جمیلهٔ خود حاصل نموده عنایت ساخته باشند
و این کار را بر ذمت همت خود واجب شناسند والسلام بجانب میرزا صفدر علی خان

ع از حال خود آگه نیم لیک اینقدر دانم که تو + هر که بخاطر بگذری آشکم زدامان بگذرد + میرزاے
مهر افزاے صفدر معارک اخلاص علی میدان اختصاص خان ذی شان میرزا صفدر علی خان
مع فرزندان و برادران رفعت نشان سلام اشتیاق ترجمان مطالعه فرمایند باده یاد انواع
اشفاق ما را از خود می برد و جام تذکار ما اخلاق سخت مدهوش میگرداند نگارش کو و گذارش کجا

ع دمی که بی تو بروز زندگی نمی شمرم + بیا که خون جگر میرود ز چشم ترم + بی پر و بالهاے این صید
بی دام بلا حظه تیز پرواز بهاے کبوتران حرم رنگ بر خود می بازد و بر بنه پائیهاے این دشت بیمار
هجران از رشک سواران میدان وصال مانند رکاب قالب تهی می سازد ع درین وادے
منم وا مانده ورنه + بمنزل رفته گرد ریگ روانست + زیاده منم و اشتیاق من باده نوشان جام
حضور ازین نزدیک دور سلام نام بنام مطالعه نمایند بکرم الهی خادم جناب کرم الهی
شامل حال فاضلان عالم باد در بنولا ارادهٔ اینجانب بطرف ولایت تصمیم یافته و نامهٔ شوق
بطلب شما شتافته باید که بدین نامه سنگامهٔ عزم ملاقات را گرم نمایند و همراه غریب القدر حامل
رقیمهٔ خود را مع کشف اللغات و شکنجهٔ کلان روانه اینصوب نمایند که دیدن شما را بسیار خواهانم
و اگر خدمت کادمیشان شما را فرصت نه دهد مختارند والسلام ایضاً و رمبارکبادے

از طرف شاہ چراغ بجانب سید غلام حیدر و غلام مرتضی در باب سفارش کرم بخش

خلاصہ خاندان اصطفا رحیدر میدان ارتضا، افسر فرق سیادت تاج سر نجابت نور چشم دودمان رسالت شمع محفل ولایت شاہ ملک خلت وصفا غلام حیدر رحیدر سیما و غلام مرتضی آزاد لقائے بر وسادہ افتادہ وجادہ خرق عادہ زیب افزای گلشن جہان و زینت پیرای باغ زمان باشند دیر ہاست کہ دیدۂ نادیدہ دیدار از غایت شوق و غلبۂ انتظار چون ابر بہار قطرہ ریز و اشکبار است خدا کند کہ بحسب اقرار چون آفتاب پر انوار از مشرق انتظار جلوہ نما شوند ؎ در انتظارت ای صنم دل شکوفہ وار + چشم سفید گشت تو در دیدہ بودۂ + اگرچہ اخبار سمعی از زبان صادر و وارد سامعہ افروز میگردد اما بدون طلوع آن ماہ عید ہیچگونہ تسکین خاطر متصور نیست ع درد ہجران نشود بہ زمداوائے حکیم + درینولا صداقت شعار کرم بخش کہ از مخلصان قدیم و دوستان حمیم ست و معاملہ تجارت خود بہ شخصی دلال کہ دنیا نام واجب الادا دارد و از چندگاہ بسبب عارضۂ جسمانی رسیدن آنصوب کہ خوم فرمایند ۱۲ بر مسافت دراز بود صورت نہ بست درینولا بذریعۃ الشوق شرف اندوز میگردد امید از شرائف اخلاق کریمانہ آنست کہ مشارالیہ را بہ زر بخشی عور خود چنان غلام بے زر گردانند کہ بر معاملہ کما حقہ دست یافتہ طوطی وار شکر خای نبات شکر گردد و در آوازۂ عنایت را آویزۂ گوش سامعان سازد زیادہ زیادہ است **بطرف اخوند نور محمد شاعر** ؎ ای نور چشم من سخنی ہست گوش کن + چون ساغریت ہست بنوشان و نوش کن + اللہ نور السموات والارض مشکوۃ سینۂ حضور خزینۂ آن صاحب سکینہ پر انوار کواکب دری باد التماس این بیریا کاران جوان پارسا دینداراست کہ در مظان مرجوہ بدعا خیر خاتمہ یاد دارند دیگر واجب الارقام آنکہ فضائل و کمالات پناہ فواضل و محسنات دستگاہ مقبول حضرت جلیل نور دیدۂ سعادت محمد جمیل بمقتضای آثار جمال ذاتی پای مناعت در گوشۂ اعتکاف کشیدہ و دست ہمت عالی در آستین مصابرت در آوردہ دروازہ آمد و رفت آشنا و بیگانہ بر خود بند ساختہ لیل و نہار در یاد حضرت پروردگار بیدار ست بیگانہ ہا از راہ محبت آشنا شدہ اند و آشنای آشنایان بدرجۂ اقصی رسیدہ امید از اخلاق کریمانہ آن حمید الاخلاق آنست

میرزا صفدر علی خان ؎ دران محفل زبان دردمندان کس نمیداند + به پیش یار یار تب جان
من که خواهد شد + میرزای من ولده و دلربای من سلمکم الله تعالی چه کنم که ضعف پیری پر و بال این
قمری چنان ریخته که دستش بدامان آن سرو خرامان نتواند رسید تا بشاخ دیگرش چه رسد و آن سروے
خیان پای عزلت بدامان جمعیت کشیده که گاهی خیال سیر و شکار هم بخاطر نیاورده باشد تا ارادهٔ
انیصوب چه تصور نموده آید لهذا بر ضعف و ناتوانی خود و نارسائی از صحبت دوستان صد گونه حسرتها
دارم و بر علو همت و اختیار عزت آن کوه استقامت آفرین ها می نمایم او تعالی شما را دائما و سادهٔ آیے
بزم صحت و جمعیت دارد و ما را بمنتهای تمنای خود کامران گرداند برادران کامگار آن عالی مقدار
و فرزندان ذوی الاقتدار آن والاتبار سلام مسنون و دعوات مزید دولت روز افزون مطالعه نمایند
از میان قطب الدین و جمیل الدین و گامی شاه و خلفاء همراه سلام شوق موصول باد ایضا بجناب
میرزا موصوف ؎ نمی گنجیم روان بسوی او ز ترای شک + از انجهت که تو طفلی زما چه خواهی گفت + میرزاے
تلطف افزای من سلمکم الله تعالی الله الحمد که در را خبار خیر آثار آویزهٔ گوش محامد نیوش ست الله
سبحانه همیشه آن امداد محبت آغوش را پر از مروارید مژده های خیر شما دارد کبوتر شوق کمن بشیوهٔ
نو ملازمان هر روز از بام خانه صدق نشانه پر پرواز می کشاید اما از بس ریخته بالی های که لازمهٔ سن
هفتاد سالی ست اوج پیمای هوای آن بام عرش مقام نمی تواند شد لهذا نامهٔ خود را بر پر و بال دیگران
بسته مشتاق لقای آن دلربای بی همتا شده ام امید دارم که اگر از کل ملاقات قرین حرمان
شده ام اما از نصف آن محروم نمانم سبحان الله چه خوش وقتی و چه طرفه روزگاری بود که دست زندگے
و صداقت مندگی نواب شهادت نصاب غفران قباب مرحوم در هر سال گریبان کش جماعهٔ فقراء می گشت
و باین تقریب دید و وادید شما و از مشفقان صدق نشان بے تکلف دست میداد الحال ظهور آن
تقریبات سوای خواب و خیال بسببی دیگر صورت پذیر نیست مگر عنایت بیغایت ایزدی لطیفهٔ غیبی
انگیزد که برکات آصفی مانند اخصار تخت بلقیس در طرفة العین ما را و شما را بایکدگر واصل و متواصل
گرداند ؎ یارب این آرزوی من چه خوش ست + تو بدین آرزو مرا برسان + والسلام

بمیان آید توجہی موجہ بنظور آوردہ باشند و در باب بعضی امور دیگر کہ خواہش مشورۂ شما دارند
یقین ست کہ انچہ مناسب ہمت ارباب محبت ست زیادہ از توقعات بعمل خواہند آورد زیادہ دعاست
بجانب صاحبزادہ بنوری سید زبیر سلمہ اللہ ربیع دولتہ یدا زعیب تہی باد۔ زبدۃ الاولاد
وعمدۃ الاوتاد جناب قطب الاقطاب حضرت پیر حضوری یعنی سید بنوری قدسنا اللہ بسرہ بر سند
ارشاد و حسن اعتقاد مفید و مستفید باشند عمرہا و دورہاست کہ درین دور قمری آن قمر فلک سیادت
بسیر منازل راہ دو آبہ بست بالندھر و دو آبہ باری بارہا جانب ولایت گذرہا و دورہا می افتد اما
از اتفاقات روزگار گذری و عبوری و ظہوری بمنزل مخلصان دو آبہ کہ بدست راست راہ آن
عالیجاہ اند گاہی واقع نمیشود ہمائے اوج سعادت بدام ما افتد۔ اگر ترا گذرے بر مقام ما افتد
درینولا ورود باجود سعادت و سیادت نشان محمد اکبر کبرہ اللہ تعالی بعنایتہ کہ در حقیقت وجود آن
سائر میسر و طیر مراتب سلوک ست بکام دوستان مسرت بخش خاطر مخلصان گشت از صداقت و
شرافت آن نتیجۃ الاولیا رطال عمرہ چہ شرح دہد کہ قلم زبان و زبان قلم از تقریر و تحریر آن قاصر است
از راہ حسن ظن و جمال عقیدت بمبالغۂ تمام باعث بیعت شدند فقیر اگرچہ خود را ہیچ کم از ہیچ میداند
اما صدق کامل آن نخبۂ ابناء حضرت حیو قدس سرہ بجذب محبت دست بیعت در دست فقیر نہاد
اللہم اوصلہ الی غایۃ متمناہ فقیر ہم بسبب اجازت مفنعن اجابت نمودند آنحاصل کہ این صید اعتقاد
کہ دران صاحبزادہ قدوہ ابنائے جنس دیدہ شدہ بیقین میدانم کہ از آثار صداقت آن صادق الوداد
کما لولد سر لابیہ او تعالی روزی منوری جانصیب فرماید کہ شبہای مفارقت روی بانعدام آرند
و شبی بمار روزی گرداند کہ بجلوۂ نورانیت معراجی بر روزہای روزگار سبقت پذیرد و انچہ بافی الضمیر
جانبین ست باحسن الوجوہ بظہور آید و دلہا را بانوار محبت روز افزون بیارایند درینولا کمالات تہنگاہ
میان قطب الدین و گامی شاہ سعادت اندوز صحبت می شوند امیدست کہ بلوازم اشفاق کریمانہ
کہ بر عوام بطریق عموم ست و بر خواص بوجہ خصوص ممتاز شوند قطع این قدر مسافت دراز بر امید
عنایت جبلی آن صاحب از دنیاز ست ہر دو عزیز را بجای این فقیر تصور باید فرمود بجانب

ہند و طاؤس ہوای دلکشای عقیدت فقراء شیوہای از صرصر غموم برکنار بودہ در فضاے
محبت بے ریا تبختر باد آرادۂ مردانی کہ جواہر دست افشانی بی تعلقی باطراز ہستین ہمت و الا نہاد
ایشان ست و مجردان قناعت سامانی کہ مانند امواج دریا دامان غیرت بر کمر برزدہ در سیر و اسفار
لیل و نہار ہیچ کنار آشنا نگشتہ دل و دست را از امتعہ و اموال دنیا برداشتہ روی دل را متوجہ
قبلہ حقیقت ساختہ اند خار تعلقی بپای دشت پیمای ایشان نہ خلیدہ و گرد خواہشی بر دامن کوہ
تجرد شکوہ شان ننشستہ در نصیحت مولوی معنوی را حلقہ گوش ارادت نمودہ و آن این ست
ع گر بر دو مالت عدو بر فنی + رہنرنی ما بردہ باشد رہنرنی + کریمی کہ در آغاز ایجاد دامن دولت
شما را بی خواہش شما پر از جواہر تمنا ساختہ می تواند کہ آب از جوی رفتہ را باز در جوی آرد و تیر
از کمان جستہ را باز در شست گذارد چنانچہ حافظ میفرماید ع ہان مشو نومید چون واقف نۂ
از سر غیب + باشد اندر پردہ بازیہای پنہان غم مخور + دل خود را بر امید کرامت کریمانہ تسلی بخشند
و تن را بر رضا در دہند و الدعا بجانب شیخ نور پشاوری ع گر نداری سر دیوانگی ما
سہل ست + زلف را کو گہ دگر سلسلہ جنبان نشود + زبدہ انوار نور اول و عمدہ ظہورات اسرار
ازل خمیر مایۂ محبت و وداد سرمایۂ اسباب اتحاد عالم عامل صوفی کامل جامع مراتب حضور یعنی شیخ نور
نورہ اللہ بانوار معرفتہ سلام مسنون بشوق مشحون مطالعہ فرمایند اگرچہ آن مجموعہ کمالات
صورت و معنی را کجا دل و دماغ آنکہ بیاد آوری این فراموش از خود سر تواضع فرو آرند اما بندہ
ہیچ آگندہ را ہزار گونہ سر و پروای استیناس صحبت اہل کمال ست ع حساب ہیچ کسی تا کجا
توان داون + بقا کدام و چہ ہستی فنا ہم از مانیست + فقیر از دو روزہ صحبت شما آنقدر ممنون ہا دارد
کہ سہا لہا از عہدۂ شکر آن بر آمدن امکان قلم و زبان نمید اند اللہم زد در ینولا سعادت و اقبال
نشان میان قطب الدین و کامی شاہ بنا برادای حق تعزیت قصد کوہاٹ کردہ اند اغلب ست
کہ دل و دیدہ خود را بدیدار نور بار آن نور الانوار نورانی خواہند نمود امید ست کہ شرائط خلت و
اخوت کما حقہ بجا خواہند آورد بلکہ امید چنانست کہ در مادۂ حصول رقم مجدد خود بخود بی آنکہ محرکے

بندہ مستمند بجان آرزومند پیشہاے دور دراکہ چند در چند ست تا چند نگارد و اضطراب بنض اشتیاق را
کہ در بند بند ست تا کجا شمارد و ہمین تمنا دارد کہ توجہ عنایت سامی جذبۂ قویہ بر روے کار آرد کہ مانند
برگ کاہ بیک ناگاہ سر نیاز بر پاے عرش سای گذارد ۵ یارب این آرزوی من چہ خوش ست +
تو بدین آرزو مرا برسان + درویش قدیم الخدمت این نیازمند در قصبۂ پتی نسبت خویشی بہ بندے
نام کنجد کری ہم رسانیدہ بعضی موانع پیش آمدہ اما رفع آن موانع بہ غور سیادت پناہ سید ہاشم
کہ مرشد آن کنجد گرو مرید خدام کرام ست مقرر معلوم خود ساختہ امید وار ست کہ نامہ کرم شما بنام
سید موصوف یا بنام معتبری دیگر کہ از مخصوصان جناب والا القاب باشد صدور یابد امید ست
کہ بیک توجہ شرطہ آسا کشتی مرادش بساحل حصول خواہد رسید در خدمت حضرات امارت و شرافت
مرتبت شہزادگان اقبال مند عالیشان تسلیمات نیاز خصوصاً نوبہار گلزار روپ تھوہا رسلمہم اللہ تعالے
معروض ست بطرف میان غلام محی الدین صاحب ساکن کوتلی میان تھو بہار شاہ ۱۲
آنکہ آن جوان پیر عنوان صالح نشان پارسا سیرت ولایت سریرت خلافت آئین صدارت تمکین
یعنی غلام محی الدین المکین الامین را بسعادت سعداء ازلی و ارادت مرادان لم یزلی صاعد مصاعد
حضور و عارج معارج نور گردانا د از راہ اختصاص جبلی ایمانی بہ تحصیل شرف زیارت اکابر آنصوب
رفتہ بود بوضوح پیوست ظہور این سلسلہ جنبانی از تقاضای محبت اصلی جانی و دانستہ میخواست
کہ بالراس والعین بامتثال امر شریف اقدم رشتا بدا ما چون وجود بے جود بی بود روے اندود این
ذرہ نمود را مانند برگ کاہ افتادہ بر راہ ساختہ اند در خود حرکتی ارادی نمی یابد تا خود را باین سعادت
مشرف سازد مگر حرکت قسری یعنی جذبۂ عنایت شما بزور مشفقانہ ہر جا کہ تواند رساند و بہر سوے
کہ دانہ دواند ۵ پر کاہی چہ قدر راہ تواند رفتن + جذبۂ از طرف کاہ رباے باید + از انجا کہ طائر
شوق بہ پر اندیشہ ری بال و پری نداشت از دریافت این نعمت مقصر ماندہ بود الحال امیدے
از دل سر بر زدہ و از قوۃ اخلاق کریمانہ سودای در سر افتادہ یقین ست کہ جاذبہ کریمانہ کار خود
خواہد کرد ع از کریمان کار ہا دشوار نیست + والامن ہمانم کہ بودم والسلام بجانب شیوہ ہاے

بہیئہ ساختن از لوازم سلوک احسنیہ او تعالی شانہ اقدام ہمم ما و شما را بر جادہ قویمہ مشایخ این طریقہ
مستقیم دارا د والسلام بجانب امیر مظفر خان و در تعزیت پدر او آلی امیر الامرا اقبال نشان
امیر مظفر خان بعد الت و سخاوت خان شہادت نشان صاحب قران[1] باد آواز گاندوہ بے اندازہ
یعنی شور شہادت آن جان عقیدت و ارادت یعنی نواب مغفرت مآب رحمۃ اللہ علیہ مجلس فقرا را
محشر غموم گردانید و دل جمعیت ہا را مانند برگ گل چاک چاک ساخت چہ گویم و چہ نویسم کہ اینچنین مجمع
کہ از مال اگر چہ لک ہا باشد و از جان اگر چہ ہزار ہا باشد ہیچگونہ دریغ نتواند داشت درین آخر زمان
کجا تواند یافت و مثل این در دور بینی از بحار اقالیم سبعہ او وار و اصداف روزگار ہیچ غواصی نتواند آورد
و اگر نظر بر کبائر و سیئات بندگان عصیان سمات نمودہ آید احدی و فردی خالی از ارتکاب
معاصی نخواہد بود معہذا رحمت عام او مستغرقان بحار ذنوب را از چار موجۂ نا امیدی می برآرد
و بیک جنبش حسنۂ عبادت و بیک ذرۂ خیر سخاوت بجو صد ہا دفاتر معاصی ممتاز میگرداند پیوستہ سوال
قلمی و زبانی آن شہادت نشان چنان بود کہ مرا از ناز و نعیم دنیا و اسباب دولت پرو غایح مطلوب نیست
الا آنکہ قطرۂ زلال سلامت ایمان در کامم ریزند و بجرعۂ آبجیات تصدیق دہان این تشنہ کام ما
سیراب نمایند الحمد للہ کہ تیر آرزوی او بہمین دعا ہای فقرا بر ہدف اجابت رسید و تلخی جان گذاز
را بشیرینی شہادت لذتی کامل بخشید فقیر و ہر کس کہ از متعلقان و مخلصان فقیر بود چاک ہا ے
سینہ ہای بیقرار را بر فوی انا للہ و انا الیہ راجعون دوختند و تسلی نامہ رضینا بقضاء اللہ را از
منہیان غیب آموختند و در حق شما بدعوات مزیدتر قربات و نیابت آن شہید عالی درجات اشتغال
نمودند بحمد اللہ کہ مسند نشینی شما بجای آن امیر شہیدان نام افروز و ناموس اندوز آن شہادت نشان باشد
الہی تا من نوباوۂ دولت و اقبال را سرو باغ عزت و جمعیت گردان و آن نہال اقبال و اجلال را درخت بلند و شمر
و سایہ گستر عالم ساز بحرمۃ النبی و آلہ الامجاد و تقصیرات ایشان را بمحض فضل و کرم معاف فرمای تمت بالخیر
شاہ صاحب صدر الدین محمد چراغ تحریر یافت ۵ میخواستم کہ نامہ فرستم بہ تشین یار
بی اختیار رنگ رویم بر بدو رفت ۱۰ آلی صد تمای محافل اسرار و چراغ افروز مجالس ابرار باشند

[1] صاحب قران کے ہی باشد کہ طلوع اختر بخت او در قرین بودن دو ستارہ مشہود کوکبہ زہرہ و مشتری ست پس در اصطلاح ملکا اورا صاحب قران میگویند ۱۲

انا الیه راجعون را بر گنبد گردون افراخت چه گویم و چه نویسم که مرگ آن جوانمرگ داغ جدائی مادر و پدر را
که از مدت العمر کهنه شده بود بر دل ما تازه نمود خصوصاً نظر بر خانه خرابی صوری آن خانه آباد معنوی خشم دل
انا شکت ربنی غمخواری دمی نیاسود انا نجاکه عنان اصطبار بدست صبور مطلق ست از درگاه او سائلست
صبر می نماید که شما را و ما را صبری که با رضاء و مساوات زند و اجری که صابران رضاجوی را از مجازی
بر حق موعود ست نصیب شود و مدتی ست که از مرض ضیق النفس و ضیق ام لهذا در بکا آورد و تعزیت
رسمی قصوری بظهور آمده معذور دارند و السلام بسوی مخلصان نواحی خوست که دوستان
معنوی اند من الفرد الکامل للظلوم والجهول الفقیر الحقیر غلام رسول السلام علیکم یا خاصة الی
الخوست علیکم بخویشتن انفسکم قد علمتم من الحدیث القدسی انه طال شوق الابرار الی لقائی و انا اشد
شوقا الیهم محب صدق مقام میان غلام که از اعز اصدقا و احب احباء این طریقه احسنیه افضلیه
آدمیه است و به خلعت اجازه و خلافه امتیاز یافته و درین طریقه از ابنای جنس افضلیتی بهم رسانیده
و آدمیتی دیگر پیدا کرده و در آدمگری آن اخوان الصفا اعجاز مسیحا بظهور آورده حسن عقیدت و فضیلت
ارادت و شرف آدمیت شما را آنقدر نقش نگین دل گردانیده که نقش بند خرد از شرح تفاصیل آن
قاصر آمده آری مولوی جامی قدس سره السامی میفرماید ؎ نه تنها عشق از دیدار خیزد بسا کین
دولت از گفتار خیزد و صاحب این طریقه علیه الرحمه والتحیه بکشف صریح و الهام صحیح مکشوف و
ملهم شده که هر کس قدم صدق در سلوک این طریق نهاد در زمرهٔ مغفوران بتقدیر مبرم داخل شد
اگرچه معلومات کشفی را در امور ظنیه محسوب می نمایند اما کشفی که علامات و آثار او به تجربه و تکرار پیوسته با
پهلو به یقین میزند هر چند قطعی نیست اما کالقطعی ست که هولاء قوم لا یشقی جلیسهم فرموده اند استغفر الله
ع کجا بود اشهب کجا تاختم ؛ تو سن خلم سر کشی کرد و عنان اختیار از دست برد یعنی در اینجا نیاز قلبی
و روحی و نیستی و نامرادی مطلوب ست او عار قطعیت و ظنیت سری با وج هستی میکشد و مطالعهٔ
عقیده اوسط که بین الخوف و الرجاء عبارت از انانست جبههٔ ارادت بر در کعبه نیستی می ساید قدم
بر قدم سنت سنیه نهادن خاصهٔ طریقه علیه نقشبندیه است و حقیقت و طریقت را خادم شریعت

گفته اند ؎ حسنش غایتی دارد نه سعدی را سخن پایان + بمیرد تشنه مستسقی و دریا همچنان باقی +
در جواب آن یک حدیث قدسی بجای صد کتاب و هزار دفتر است طال شوق الابرار الی لقائی و انا
اشد الیهم شوقا مولوی معنوی در مثنوی میفرماید ؎ این حکایت گفته شد زیر و زبر + همچو قصه عاشقان
بی پا و سر + سر ندارد و کز ازل بوده است پیش + پا ندارد و با ابد بوده است خویش + سبحان الله سخن عشق
اعجازی دارد که از ازل تا ابد بآن درازی و پهنائی که اولش را ابتدائی و آخرش را انتهائی نیست در حکم
یک قدم ست چنانچه صحبت یک روزهٔ فقیر شما را تا چهار سال بیک منوال متلذذ و مشتاق داشته امید ست
که بمقدار عمر نوح علیه السلام یا خضر بلکه تا ابد غرق انواع لذائذ و صال و مست اقداح حالات کمال
دارد و هنوز ع اول جوش بهار ست گلستان ترا + و اگر بجای یک جرعه که ذکر قلیلی ست جام سیر لطائف
مقامات دیگر مدام نوشیده آید خدا داند که مستی او تا کجا رساند و چه مایه بیخود و بیهابدست آرد اللهم ارزقه
و انچه حواله زبان خلافت پناه فرید شاه شده و هم بقلم شما آمده بوضوح پیوست شکر حق و حق شکر
بجا آورده شد که این گوهر صدق و اخلاص را صداف سینه های دوستان زمانه یافته نشده عنایت
محض ست که شما را مسدن این جواهر ساخته اند و آنکه اشتیاق شما را طلب فقیر بدست مسلم لکن فقیر حقیر
از ضعف همت خود طاقت قطع مسافت بعیده بجمله عیال و احمال و اثقال ندارد بلکه سیر و سفر آنصوب
که تنها دو سه بار رو می داده بود بهزار جز ثقیل صورت می بست و سبب این جز ثقیل هم جذب محکم می باید
که مهمان را کشان کشان بشهر جهان رساند والا من کجا و این سفر کجا حافظ میفرماید بیت صلاح کار
کجا و من خراب کجا + ببین تفاوت ره از کجاست تا بکجا + چون مرقوم بود که باعث این طلب و خروج سفر
مصلحت دیدا خوندزاده احمد جان ست لهذا در جواب آن باخوندزاده نوشته شد از انجا معلوم شما
خواهد شد والسلام یعنی مشورت ۱۲ بسوی شیخ خلیل در تعزیت زوجه او آلهی بدلت خلیل الرحمن
تابع و متبوع باشند سماع های های وداع مغفوره مرحومه گوش تعزیت نیوش را کر ساخت و آوازه
رحلت آن عفیفهٔ مستوره دل و جگر تسلیم اندوز را بی صبر گرداند امانه آن بی صبری که ممنوع شرعی ست
بلکه آن بیصبری که محبت حیات را بردلهای دوستان مولی جل وعلا سرد نموده لواے انا لله و

بعزم سیاحت زمین خلد آسا حضرت بخارا بکمال شوق وغرام وتمنا از موالست اخوان وموا صلت
دوستان انقطاعی گزیده واز مساکن واماکن هندوستان دل برداشته سر بهوای زیارات متبرکه
حضرات خواجگان عالیشان برافراشته باز همت را بر اوج سفر دراز پرواز داده بر قله های
جبال قوقان آرام گرفت درین مدت مدید یک صبائی از نسیم بهار حیاتش غنچه دلها را شگفاند وگاهی
اخبار افواهی سامعه منتظر را بر کرسی فرحت نشاند بیک ناگاه خواجه زاده های سیار صبا کردار گلگشت
بلخ وبخارا معاودت فرمودند وبوئی از نفحات نوید سمات بمشام جان رسانیدند وغنچه های دلها را گل
شگفانیدند متعاقب آن علی التوالی محبت نامه دستخطی ومهری آن جان عزیز رسانیدند باد بهار اخبار بر اشجار
خزان دیده انتظار وزید وبمکالمه روحانی بلکه نصف مقالات لسانی مسرت جنانی بخشید خنین جمعیت را
سجده ریز شکر ساختیم واز جناب وهاب درخواستیم که او تعالی باز دیده یعقوب را بجمال یوسفی مسور سازد
یا آن سرو جوان جوان بخت پیر سیرت را بجنابان وطن خرامان فرماید این پیری تدبیر را مانند نقش
تصویر بر طاقت حرکتی وپای سیری کجاست که باین منصب ارجمند فائز گردد واگر عنایت بینهایت آن عالیجاه
بال محبت آن باز آشیان گیر اشجار آن ولایت را بقوت اجازت وامداد رخصت ولفروز پرواز آموز هوای
هندوستان گرداند توقع این تمنا میتوان داشت انشاء الله تعالی بعد مواصلات ومعانقات اخوان شیخ شرف الدین ۱۲
ومحبان وحصول تلذذ نعماء مصاحبت خلال رخصت مراجعت بصوب صواب آن بلاد امن مهاد حسن وجوه
وتراضی خاطرها بمنصه ظهور خواهد آمد ۵ گر بهار عمر باشد باز برطرف چمن + چتر گل بر سر کشد آن مرغ
خوشخوان غم مخور + زیاده دست تمنا در آغوش مراد باد بجانب شاه نواز خان ۵ ای نفس
خرم باد صبا + از بر یار آمده مرحبا + نواخته الطاف شاه حقیقی وافراخته تکرمات خداوند حقیقی
صادق المحبته والاعتقاد خالص الصداقة والوداد مقبول بارگاه اهل الله ومحب خاص اولیاء الله
جان باز زراندوز بمنصب ارادت سرافراز ودر صحبت فقراء محرم راز یعنی شاه نواز غائب حاضر سالک
ذاکر مشغوف بذکر حق بحضور مذکور مستغرق باشند انچه از فرط اشتیاق خود شرحی وبسطی بقلم آمده راست
ودرست ست بلکه یک شرح وبسط چه که دفترها در بر ها می باید که احاطه آنرا نماید بلکه بعضی ارباب شوق

آری ؎ در آسمان چه عجب گر بگفتهٔ انشان + سماع زهره برقص آورد مسیحا را + ؎ دل از شوق تو چندان بیقرار است + که پای صبر دوست رعشه دار است + ؎ پیش خط تو میر علی با خط جلی + خط برزمین کشید و خط بندگی بنشست + زیاده منهم و مشتاقیهای من تذکره اولیاء عهد شریف که از مؤلفات آن منیف ست و فقیر عند الملاقات برای العین مطالعه نموده و بر حاشیهٔ او چند سطری و تخطی فقیر حقیر ست برای استنساخ آن در عرصهٔ سابق تکلیفی رفته بود و جواب آن قلم انداز شد و وجه آن معلوم ست از انجا که اشتیاق مطالعه مما لا یطاق ست اگر باحسان آن نوازشی رود و منت بر جان آرزومند ست ؎ از دست و زبان که برآید + کز عهدهٔ شکرش بدر آید + و اگر در عنایت اصل آن مصلحت نباشد بنقل و ارسال آن مرهون کرامت سازند زهی مرحمت ع بر کریمان کار ها دشوار نیست + بجناب وزیر الممالک مذکور المتخلص بنظام و سادهٔ افاضه و ارشاد و سجادهٔ تلقین اشغال و اوراد بوجود مسعود آن کتاب الفضل و الجود و باب کرامة المودود لوح محفوظ اسرار کنز مخفی و صحیفهٔ منیفهٔ انوار جلی و خفی وزیر خلافت مصیر عثمانی آصف جاه ممالک سلیمانی فخر مفاخر کمالات والی ولایت معالات خلف الخلاصة الرحمانیة و بقیة الاسلاف الربانیه اصفی الاصفیاء الصوفیه و اهدی الهداة الطریقة الحقیقیه وزیر الوزراء الدینیة ظهیر اسرة الیقینیة اهل الصفاء و الوفاء مقدمهٔ جیش العرفاء زبدة البلغاء و عمدة الفصحاء نواب مستطاب فلک جناب سلمه الله تعالی ؎ عفاک الله عن شر النوائب + جزاک الله فی الدارین خیرا + استماع خبر وحشت اثر حدوث عارضهٔ صوریه که جسم روح طلسم را مهموم گردانیده درد و آن تصیب اعداء و لذت آن ملازم آن عمدة الوزراء باد سینه را مخزون و دل را بغم و ندوه خانه لهذا دست دعا بر چرخ برین و سر نیاز بر زمین نهاد و ارواح طیبهٔ حضرات اولیاء را برای کمک و امداد شفیع آورد و این بیت از زبان دل برآمد ؎ تنت بناز طبیبان نیازمند مباد + وجود نازکت آزردهٔ گزند مباد + الهی اخبار صحت نشان مرهم زخم دوستان باد + الهی ذات رفیع الشان عالیجاه بلند پایگاه محب الفقراء و العلماء بمناصب بلند و مدارج ارجمند مرتقی بوده سلام مسنون و دعوات شوق مشحون مطالعه نمایند جان عزیز عزیزان عالی قدر فضائل آئین شیخ شرف الدین بسبب تجرد و مزاج خود

مطربہ عبارات او اعضای مشتاق را چرخ وار در رقص آورد و جبل جسم را مانند طور بر قص الجبل مدکوک
گرداند مرغ روح بجناح شوق در ہواے انس طائر گشت و از جوش طرب و شور و شغب در شبکہ وجد افتاد
جیب قبای بشریت را بدست قلق پارہ ساخت و از فرط انبساط آستین ہمت بر اکوان افشاند و در عین
این ولولہ و اضطراب پروازی دیگر بخاطر رسوی دادیعنی اگر بامداد جذبہ پر و بالے دیگر بہم رسد ہد ہد وار
بر بام سیاحت خیام فروکش نماید و از سوائد وصال فوائد کمال اندوزد ع یارب این آرزوی من خوش ست
دو مصرع مرقومہ بقلم جلی کہ یک عالم لطائف اسرار در و مخفی بود حسن معنیش دل از دست دوستان بمعنے
دوست و سواد خطش گرد از خط سبز خطان ہندی برد و طرز نوخط او جمال نوخطان را کہنہ می شمرد بیت
محبت را شمک نگار خانۂ چین ساخت نقطہ ہایش مرکز دوائر حروف و حروفش ظروف معانی دوائی الطف
سطورش مسلسل تر از طرۂ شاہدان سمن بر و بیاض بین السطورش خوش تر از مہ نو و خورشید خاور خط
غبارش غبار از دلہای نظارگیان برده و خط ریحانش سفال ریحان در صفحۂ قرطاس آورده خطوط
خوش خطان پیش خط آفتابی او ثلث نماست و سوادش از بیاض گردون مہوشان ہوش ربا
خط رقاع از رقعہ دوزان رقم اوست و نسخ از منسوخان قلم او ع خطش می بینم و گرد سواد نامہ میگردم
فدای جنبش آن دست و طرز خامہ میگردم + ہر چند میخواہم کہ از فوائد صحبت ذخائر نعمت اندوزم
لیکن چہ کنم کہ در طریق طلی مسافت ہمچو برگ کاہم بدون کاہ ربائی یا تحریک صبائی طاقت انتقال
از جائی بجائی ندارم گاہ گاہی کہ روی براہی می آرم قائد من فعل اختیاری من نیست جذبہ مہمان
پیشوا و پیش پیش می آید و ما را حرکت قہقرے می باید پیش چوگان محبت گوی دارد بی سر و پا میخرامم
و بکشش محبوبان مسافت دور و دراز را بدوش محمولی قطع می نمایم محروم و معذورم و بدل نزدیکم اگر
بہ تن دورم استغفر اللہ قرب قلبی با مصاحبت قالبی چندان قدری و اعتباری نیست بنا چار میگویم
ع دورم از وصال تو زندگی چہ کار آید + جان برون نمی آید این چہ سخت جانہاست و اوراق اشعار
فصاحت شعار و رطب افزائی مثال برگہای اشجار جنت اند کہ بہر تحریک بادی صد گونہ اصوات طیبہ
شور انگیز و نغمات ہوش ربا و دلاویز بہ بدی کار می آرند و قلوب اہالی جنت محبت را بجود می ربایند

بلاگردان ست اللهم زدنا هذا العطش باطلاع ضربه وصدمه بر جسم مبارک صاحبزاده والاقدر علی اکبر شاه چه ضربها
وصدمه ها ی دردکه بر جان وستان نرسیده اما چون ورود انواع جفا بر اهالی خاندان رسالت واجتبار
موجب اکوف صفاست توقع که باضعاف شفا مبدل خواهد شد خلاصه عرض اینست که صیدگاه شیر شکاران آنجناب
مرغزار توحید وتفریدست ونخچیر صیادان آن آستان آهوان اسرار تجرید آهوی دشت دنیا را کدام خوبی و
رعنائی ست که کمند همت خود را متوجه شکار او سازند ومرغابیان دریای کون ومکان را چه حسن ونیائی ست
که باز دست آموز عنایت سامی بال پرواز بسوی او کشاید اما بایقدر تسلی خاطر خود کرده میشود که چون
المجاز قنطرة الحقیقت فرموده اند اغلب که بتدریج از صید صوری بصید معنوی انتقال صورت بندد ودر دام
مراقبات عالی هزاران آهوی ومرغابی انوار واسرار گرفتار شود والسلام بجانب نواب وزیر
غازی الدین خان که تخلص نظام داشت ونام پیرش فخر الدین بود

ع تردد منی اختیار سری + وقد علمت المرادمنی + ولیس لی فی سواک حظ فکیف ماشئت فاختبرنی

ع جان وولم بسوی او رفت ومنم درین خیال + کین زکجا گذشته است وآن بکجا رسیده است +

اصفی الاصفیاء یکبین الرؤساء اول الاولاء اجل الاجلاء احب الاحباء امیر الوزراء وزیر ممالک
ولایت آصف اقالیم هدایت نظام عالم صغیر وکبیر سپه سالار معارک نفس شریر بهادر دین جهاد
دلاور صفوف اجتهاد شاهد مشاهد شهود ومشاهد شواهد وجود عین اعیان الزمان وانسان
عین الدوران حائز مراتب القرب والتمکین مرشد ارباب القلوب والتلوین رب التصریف
النافذ فی الملک والملکوت عارف المعارف القدسیة فی معارج الجبروت الروح المجرد بلا انفس
الشخص المفرد بلا هوس الواقف بخفایا الخواطر الکاشف لمعضلات السرائر السامع روحه بازان السیر
من الاناسی والوحوش والطیور اغانی نشاط القرب والحضور فخر عوالم البطون والظهور نظام صوبجات ظلمت ونور
نور الله بصره برؤیة العیان وراء الاکوان وبصر قلبه بنور الحضور فی الحضور بالهویة الوجدان نظم الله شمله وشرح صدره
ورد وکتوب بمحبت اسلوب عالم عالم سبحت افزود گویا وارد ی بود که مانند وحی آسمانی بر صدر صداقت
امضائے صدور فرمود یا آیه عنایتی که در شان استان نزول نمود وسماع نغمات

شگفتن واین ذی نفس سوختہ را طاقت گفتن نماندہ برین یک بیت اکتفا میرود ؎ جہان بے وفاست نتوان دید بنشستیم بکنج غم ۔ بروی خود دراین کلبۂ خونخوار ببندم ۔ علاج این مرض الموت بدون صبر جمیل معقول نیست وتسلیہ این اضطرابہا بجز انا للہ وانا الیہ راجعون متصور نے والسلام تواریخی کہ شمارنج تحل طبع موزون وبیار مناسبات وملازمات بارآورانداز چمن مطالعہ ذوق قبول پذیراد الٰہی رطب تحسین وآفرین برآن مزید باد بجانب عزیزی انا للہ وانا الیہ راجعون شاہ غم سپاہ من چہ گویم وچہ نویسم کہ قلم از غایت غم برخود شگافتہ ودوات خود را درغم نیل غوطہ دادہ وچشم کاغذ از خط گریہ سفید گشتہ دل در تپش وجان در سوزش دیدہ چون جیحون پرخون وزبان از نالہ ہاے درد چون ارغنون دست بر سر می زنم وخاک در دیدہ می بیزم این خبر کہ صور حشر ست واین تیر کہ نزاع دل جگر ست دلہاے دوران را بمرگ نزدیک ساختہ وجانہاے محبان نزدیک را از زندگی بمراحل دور انداختہ اما چون رفوی این چاک بصبر فرمودہ اند وباد زہر این سم بہ شکیبائی تجویز نمودہ لہذا دست دعا بر آسمان اجابت وسر التماس بر آستان انابت دارم کہ آلٰہی صبر جمیلی کہ خاصۂ صابران خاندان رسالت ست واجر جزیلی کہ ذخیرہ شکیبایان دودمان ولایت ست تسلی بخش خاطر محزون شواد غبار خط نیاز نمط بصدارت دست موسوی امارت آن ثمرۂ شجرۂ طور رسالت ونور چراغ نبوت وولایت حضرتم صدر الدین محمد چراغ شرح اللہ صدرہ الٰہی صدر دین پناہ وچراغ دودمان حضرت شاہ منبع مکاشف کونی والٰہی مظہر اسرار شہیدی وسیاہی صاعد مصاعد انابت واجتباء وراقی مراقی اصطفاء وارتضاء اوصلہ اللہ الی غایۃ ما یتمناہ زیب افزای محافل انس وشمع مجامع قدس باشد تشنہ سوختہ وادی مہاجرت را قائد عنایت کشان کشان بر سر چشمۂ آبحیات رسانیدہ بود اما چون ناتوان بین قدح مالامال مراد را بحلق رسیدن ندارد وبا لبہاے بی جگر تفسیدہ چہ رسد ؎ خونناب دل بسطر نخستین تمام شد شرح غم تو خواستم انشا شود نشد ۔ میخواہم کہ گر بار دوم فلک ابکام خود بینم کام تمنا را بجام پیاپی چنان صلوسازم کہ مانند شراب کوثر قاطع تشنگی ابدی گردد واستغفر اللہ این تشنگی نہ آنست کہ بہار کوثر مندفع شود وعریق این دریاے عمیق خجل ناید کہ روی ساحل بیند سیرابی این راہ عالم عالم تشنگی در بغل دارد وتشنگی این وادی راہبان جہان سیرابی

و نقصان خود را بلکه منقصت فقیر را هم دران معدن کمال بکمال مبدل نمود ؎ هر چیز که (نقصان ۱۲)
در کان نمک رفت نمک شد + اگر پیش ازین معلوم فقیر می بود قصداً ادیهٔ آنجناب می کردم
اما صد شکر که کمال مالکیت مالک عظیم جاذب مملوک قدیم خود گردید و مرسل را مرهون احسان
آن محسن الزمان ساخت یقین خاطر من ست که هبهٔ این نسخهٔ نو آئین پیرکهن سال را عمر نو
بخشد لهذا ؎ بوسیدم و بر مردمک دیده نهادم + حاجی امانت الله اگر کلام گستاخانه
کرده باشد از تقصیر فقیر متصور ست و استعذار آن این فرد را وکیل خود ساخته ام ؎
پشیانی عفو ترا پرچین نسازد جرم ما + آئینه کی برهم خورد از زشتی تمثالها + دیگر معروض آنکه (تصویر ۱۲)
قبض کردن این موهوب که صورت معاوضه دارد اگرچه مناسب نبود اما چون عنایت
محض بود بالراس والعین منظور داشتم آینده برهمین وتیره طریقه مسنونه یادآوری را
مسلوک باید فرمود والسلام **بجانب غزنی که الهی بخش نام دارد و نام والد**
او ابو البقا بود ؎ الهی بخش ما را آن مقامی + که بفروشم جهانی را بجامی + جهانی چه کز
از جان دست شویم + همه غیر خدا را ترک گویم + السلام علیکم و رحمة الله و برکاته و ابقاک (ابقاء ۱۲)
الله تعالی ابقاء لافناء بعده از ورود نامه که مصور بصورت صورا سرافیلی بود و در معنی منصوص
صوت معنوی آن صور راست گوش منتظر نوید سروش مسرت آغوش دفعة صعقة جان آرائی
شنید و دیدهٔ مشتاق دیدار سطور نامه نمونه قیامه را بلباس نیلی دید تبشین ازین قضیهٔ تقدیریه (ادا رسیخت ۱۲)
یعنی قارعهٔ مرگ برادرے که بهتر از پدر و عزیز تر از پسر باشد حواس عشره را باخته و عقل عاشر
را عمی ساخته بود و بعضی اعزه دیگر که از خلص اصدقاء و نخبهٔ احباء بودند نیز بارتحال سرا پا (یعنی محمد حیات مرحوم ۱۲)
زلزال خود میدان عیش را بر جان محبان تنگ ساخته بودند در نیولا نائره فناء دل گرداب (انقلاب ۱۲) (در خانه ۱۲)
آن ابو البقاء عالم ملکوت خس و خاشاک بقیهٔ انفاس فسرده پژمرده را پاک بسوخت و از دل
بلبل بدیل شعلهٔ آه شعر ریز برافروخت ؎ بهمات که فی رفیق ماند و نه ندیم + یکیک رفتند ز ین گلستان
چو نسیم + اکنون چه کنم اگر ننالم بدیل + منقار بود دلی که گردید دو نیم + حالا این درخت کهن را شعر برگ

(۱۲ ... ضرب المثل ... سرنیاشد فنا ... پس از ۱۲)

مداوا نتوان کرد + قلم سینہ شگافتہ اند کی سودائے درونی را بر صفحۂ کاغذ می ریزد کہ ایمانے و
اعتقادی کہ بہ شرافت نسبی وحسبی شما تعلق دارد چیزی دیگر ست وتعشقی وانجذابی کہ متشار
آن دلربائی ہا وجان ستانیہاست چیزی دیگر من بندۂ آن دلربائیہا وغلام آن جان ستانیہا
ام کہ درین قحط الرجال سخت نادر و ناپیدا بلکہ عنقاست وآن معنی دران صورت با معنی پیدا
یافتہ ام لاجرم درین راہ بسر وچشم شتافتہ ام ؎ گویند چرا تو دل بخوبان دادی + باللہ
کہ من ندادم ایشان بردند + ور نہ لاکہ من دل بردہ و دل از دست دادہ ام و دل بدست خود
ندارم بقرارم وامید وارم ؎ سرت گردم باین بے التفاتی + چرا بسیار میخواہد ترا دل +
والسلام غنچۂ نیاز نامہ بہ نسیم مطالعہ ساطعہ حضرت والا منقبت مظہر جلال
وجمال منبع ارشاد واکمال حضرت حق آگاہ عالیجاہ محمد شاہ دام مجدہ
وعلاہ ورضی اللہ عنہ وعنا ارضاہ شگفتہ باد ؎ ای خدا قربان احسانت
شوم + این چہ احسان ست قربانت شوم + سجادہ افادۂ صورت ومعنی وسادہ اجادۂ
طریقہ عظمیٰ بوجود مسعود مقبول حضرت صمد سمی محمد شاہ ولایت پناہ کمالات دستگاہ عالیجاہ
معالی پایگاہ حضرتم محمد شاہ زاد اللہ تعالی مجدہ وارشادہ زیب گیر وزینت پذیر باد
فقیر حقیر اگر چہ داغ غلامی حضرات عالیہ نقشبندیہ علی صاحبہا الرضوان والتحیۃ بر جبین
ارادت نمایان دارد اما نقش اسم اعظم حضرت غوث اعظم رضی اللہ تعالی عنہ نیز مانند
نقطۂ سویدا بر نگین دل وجان می نگارد وازین جہت کہ محب جناب غوثیت نصابم
ازان خلیفہ لطیفہ محبوب سبحانی التماس دارم کہ فقیر را از زمرۂ صفا کیشان عتبہ علیہ محبوبیہ
قادریہ تصور فرمودہ واز وفاندیشان آستانہ فیض نشانہ حضرات نقشبندیہ شناختہ بہ دیدۂ
عنایت منظور نظر عطوفت اثر گردانند الحمد للہ کہ عنایت نامہ شفقت شمامہ باعطائے نسخہ
انسان کامل نویدہ عطاء کمال انسانیت بخشید نازم بالطاف ایزدی جل شانہ کہ نسخہ مرسلہ
برای ادای حق مملوکہ قدیم ووصول در کتب خانہ مالک کریم ارسال فقیر را وسیلۂ سپیدۂ جاودانیہ

که نور لیلۃ البدر و تعبیه کرده اند یا کحل جواهر سلطانی در مکحله قرطاس ارزانی داشته سیاهیش سرمه دان ۱۲
چنان سیاه که دیده آهوان بیک میل سرمه اش آرزومند و عذار لاله رویان بیک نقطه خالش
مستمند حکم سوادش در قلمرو بیاض روان و نال قلم خوشنویسان از غالیه مشکینش پرشک
تارهای سنبل و ریحان آلهی چشم دوستانش روشن و نورانی و روی دشمنانش سیاه و ظلمانی باد
بجانب غزنین که جوهری نام داشت آلهی جوهر بدخشان ارادت باشی جوهر صدقی
که واسطة العقد عقیدت شماست آب و تابی دارد که هزار بدخشان را در خشان سازد و در
اعتقادی که حلقه گوش ارادت آن مرید صادق ست صفائی و بهائی دارد که صد بجارا امام تبیح ۱۲
در عرق خجلت غرق میگرداند حیران اطوار شمام که چرا این جوهر را در پیشگاه نظر جوهریان
بازار عرفان نمیرسانید ظاهرا قدر این جوهر نشناخته اید آگاه باشید ع نرخ بالا کن که
ارزانی هنوز ۵ مرد گردانا ست یک حرفش بس ست + بانگ دو کردم اگر ورده کس ست +
بجانب شاه چراغ ۵ شربتی از لب لعلش نچشیدیم و برفت + روی سه پیکر او سیر
ندیدیم و برفت + کوی از صحبت من نیک به تنگ آمده بود + بار بربست و بگردش نرسیدیم و
برفت + عشوه داد که از کوی وفایت نروم + دیدی آخر که چه سان عشوه خریدیم و برفت +
حضرت صدارت و شرافت پناهی نفذ الله حکمه از ماه تا ماهی حضرت صدر الدین محمد چراغ
زاد مجده سلامت داد از بی پروائیهای آن شاه بزم چراغان عالیجاهی و فریاد از بیگانه
خوئیهای آن آشنای دریای عظمت و شکوهی روز پنجشنبه آدمی را روانه کرده بودم که خبر
منقح از تصمیم عزم بیارد آخر روز خبر رسید که همان روز غنان لشکر شاهانه بسوی بیکوال
منعطف شد از سطوح این امر حیرت اثر مانند تصویر پشت بدیوار تحیر ماندم که ناگاه ورود
لطف نامه استعذار شما مرا از من آگاه ساخت و اندکی مرهم بر زخم تیر استغنا نهاد و
اگرچه دو لب زخم را مندمل گردانیده از شرح شکایت بند نمود اما دردی که در هر عضو بدن
سرایتی کرده بود تسکین نیافت ۵ دردی که ز هجران تو بر جان کمال ست + الا بوصال تو

بی فصل مشرف سازد ؎ ما بدان منصب عالی نتوانیم رسید + ہم مگر جذب شما پیش نہد
گامی چند + در خدمت شہزادگان آسمان جاہ حضرتم سید فتح اللہ شاہ و اکبر علی شاہ سلام نیاز
ار تسام بشوق تمام معروض ست بجانب یوسف خان راجپوت کہ صاحب العلم
و صالح العمل بود عزیز مصر و انشا از جملہ اخلاق یوسفی کہ شنیدہ و خواندہ باشید یکی انیست
کہ حلاوت آزادی را بہ تلخی زندان فروخت و شہوت عصیان را بجوی نخرید در ابتدائے
جلاء وطن شما کہ بیوطن ۱۲ این لفظ ہندیست یعنے ہنگام خوشی مفرد ۱۲ نام راجہ کوہ ۱۲ مندی کہ در ملازمت صحبت کہ ہند انطور آوردید ہر چند از زبان خواص عوام
بتواتر مسموع شد اما بملاحظہ محاسن صورت شما مانند اخبار احاد نامسموع گشت ثانیاً اخبار حدیثے کہ راوی آن یک باشد ۱۲
اصرار شما کہ در رفاقت منسیا تہدیدات نواہی را از خاطر خود منسی ساختید و در بزم آن آتش نام کافری ۱۲ فراموش ۱۲ یعنی آن کافر
طبع بیگانہ نشان آشنای عالم آب شدید و خرمن علم و ادب را بہ برق میخواری سوختید استماع اقناع شراب خواری ۱۲
دلیلی واضح بر بی دیانتی شما صورت بست ثالثاً کہ بر پشت بام پشتہ ہائے ہیمکت در ہیمکت بارہا نام کافری ۱۲ یعنی ہیمکت نوعی از کافری ۱۲ و در تحفہ ہندی کافری نام شاخی
سرگرم شدید خود ہشت از بام افتاد و شیشۂ ناموس حافظیت و فضیلت خود را بر سنگ رسوائے یعنی رسوا شدید ۱۲
زدید ہمت یوسفی کو کہ ہفت قفل را کہ بمنزلۂ ہفت خوان بودند بیک اشارہ سبابہ بشکند و استقامت نام ہفت منزل خوفناک ۱۲
ابراہیمی کجا کہ باب قدوم خود از آتش نمرود دور دارد و مولوی معنوی میفرماید ؎ در تو
نمرودیست آتش در مرو + رفتہ خواہی اول ابراہیم شو + بجانب جوہری آلہی جوہرے
بازار آدمیت باشی ؎ آدمی چیست جوہر جامع + جملہ انوار اندرو لامع + اگر شبستان سینہ را
بچراغان این انوار رشک انجمن فلک گردانند در میدان سبقت از ہمہ اقران زمان گوے یعنی بیت صدر مذکور شدند ۱۲
بردہ باشند و اگر در افروخت آن انوار لوای ہمت نیفرازند آخر جگر ندامت را بناخن حسرت
بخراشند ؎ آدمی مرخویش را ارزان فروخت + بود اطلس خویش را بر دلق دوخت +
بجانب عزیزی آلہی نور چشم مردمی باشی سیاہی کہ ہزار گونہ روشنائی نہاد رسواد شش
نمایان و در ظلماتش کالوف آب حیوان پنہان بود بدست ہزاری کہ مردم دیدہ بر خوردار ایں ست
رسیدہ دیدہ ہای روشن را نور علی نور نمودہ و از چشم شبپای کاغذ سفید سیاہ بود نمیدانم

متخلق بخلق درویشان		صاف باطن چو باطن ایشان	
یا الٰہی رسان باوج کمال		جان اورا نما جمال وصال	
جمع کن خاطرش ز گردش دور		وہ پناہش ز جور بعد الکور	
ذکر خود مونس ضمیرش کن		انس خود مایۂ خمیرش کن	
کار اورا بغیر خود مگذار		کن غلام رسولش آخر کار	

صورت حال این کثیر الاختلال بر مرآۃ البال آن حمیدہ خصال پرتو انداختہ باشد
آئینۂ دل ۱۲
کہ این فقیر نام فقر را ننگ ست و ہمیشہ از خود با خود در جنگ دست و پا گم کردہ را کجا
یارای دستگیری دیگرے ست وحشت زدۂ را کی پروای انس و انشوری دستم
از انفعال خوف رو برای دعا تا دوش نمی برآید و زبانم از ترس عدم قبول بہ لکنت
میگراید قاعدۂ این ناشائستہ نارسا آنست کہ پیوستہ از ورد لہای شما جوانان صالح
در یوزہ عنایتی می نماید و با وجود پیری نابالغی خود را در خدمت اہل صلاح عرض میدارد
کہ شاید دم صبح نفسی شب تیرہ اش را بہ روز مبدل سازد و مسیحا دمی در شفا بخشی این بیمار
کار ابرار اکمد و آبرص نماید مگر صاحبدلی روزے برحمت + کند در کار این مسکین دعائے
صاحب داغ سیدی
و السلام بطرف سیدی شاہ چراغ سلمہ بہ حضرت صدر دین انور و چراغ
ہفت کشور سیدی سندی سلمہ اللہ تعالیٰ سجادہ آرای طریقت و جادہ نمای اہالے
حقیقت باشند ؎ قاصد آمد نشستہ آمد + وحی آمد فرستہ آمد + الحمد للہ و المنت
کہ ذات تقدس صفات را از مراحل دور و نزدیک آوردہ و آتش شوق ما را در کانون

سینہ تیز تر گردانیدہ امید وار ست کہ ازین نزدیکی ہم نزدیکتر گردد یعنی معنی نحن اقرب
از انجانب بجبل الورید اینجانب مژدہ وصال با کمال بخشید فقیر ہم صد بیابان دور بہا
قطع نمودہ آمدہ راجی شہر وصال ست میخواہد کہ جاذبۂ عنایتی کہ ازان مسافت بعیدہ
کشان کشان باین قرب جوار رسانیدہ بیک قدم علی الارض مشرفین نماید و بوصل

بقیہ فصل

سبع صلوات را نه برای شما نوشتم بلکه برای خود نبشتم و اگر برای خود نبشتم آنهم برای شماست حاصل آنکه مائی و شمائی که علامات دوئی و جدائی ست آن یگانه بے همتا ما را و شما را از مائی و شمائی رهائی و ما را از ما بیگانگی و با خود آشنائی دهاد اصل و نقل هر دو فرستاده شد باید که مقابله نموده ترجمه آنرا بدستخط خود مرقوم نمایند و بعد فراغ اصل را واپس فرستند والسلام ایضاً بمشار الیه

ای من همه تو شکلم چون خود مخاطب ست حیران ست که حرف شوق بکه نویسد و جواب از که طلبد لهذا به نگارش بعضی ضروریات که هم از خود مسئول است از نیرنگی عالم عشق و آلته مصدع خود میشود که گوسفند قربانی را روانه فرمایند و اگر یک چرسه (۱۱) و دو مرگان از بسدے بلوچان و رخدمت رسیده باشد نیز حواله عادل شاه فرمایند و غلام شاه و سلطان محمود (پوست آهو ۱۲) نیز مشمول کرم و ممتاز بغلامی شاه و سرافراز بسلطانی دین باشد ایضاً بجانب شیخ حنیف

جان علم و عمل عزیز شریف — زبدهٔ قرن خویش شیخ حنیف
ناطقه پیش نطق او کنگ ست — دلش از کثرت فنون جنگ ست
آنکه در باغ دین گل نار ست — هر گلش زیر بار صد بار ست
بسته لب را بشهد خاموشے — هست او را به روح سرگوشے
لب خشکش چو ساحل دریا — در دلش موج موج بحر صفا
مخزن جوهر بدخشان ست — بلکه خود آفتاب رخشان ست
نظم او رشک عقد پروین ست — نثر او انجم نو آئین ست
خط او یادگار سبز خطان — نقطه اش خال روی لاله رخان
سطر او سنبل رخ دلبر — از دوات ش نمونه نافهٔ تر
قلمش بلبل هزار زبان — بر گل معنیش ثنا گویان
صورتش این و سیرتش آن ست — که همه جثه اند و او جان ست
گوے برده ز حال اهل سلوک — گرچه نابوده خادم و صعلوک

ای من غلام نام رسول کریم خود ؛ زیارت مقبولان حق اکثر مرغوب و متمنای خاطرست
اما نقاهت جسمی از دریافت این نعمت مقصر میدارد امیدست که این قصر را بدعای خیر خاتمه
یابد دارند و از جمله دعاگویان خود تصور فرمایند فقیر هیچ از هیچ قابل هیچ کار نیست و بزرگ
کرده های خدا بر هیچکاره ها کرم مبذول میفرمایند زیاده ازین چه هرزه درآیم هر خوردار
سلطان محمود از عمر و علم و عمل بهره اندوز باشد ایضاً صاحب من و غلام رسول
صلی الله علیه و آله وسلم از غلام رسول که مدعی هم اسمی شماست و این دعوی خلاف و ترک
ادب ست لیکن خود را معذور میداند و استعفا می نماید و مدعا می نگارد که سلامان گاوی
در خدمت رسیده باشد تصدیع نگهبانی معاف بجانب هم اسم خود السلام علیک بل علی
یا غلام رسول الله من غلام رسول الله فقیر دیروز در خانه رسیده نسخه روغن کلیان
ضرور مطلوب ست بدست همین آدم نقل کرده مرحمت سازند سعادت نشان سلطان
محبان زمان و محمود اللسان و الجنان بعد سلام سنت بیان دارد رسال نسخه مرقومه قلم
تیز رقم را مصدع و فقیر را ممنون گرداند ایضاً لطائف هم اسم خود ای از نظر غائب
و ببال حاضر تمنی من فضائل مرتبت میان محکم دین واعظ میگوید خطبه تصنیف فقیر
طلب داشته چون بهمنام ۱۲ همه متاع تصنیف در صندوق صدق سلطان محمود مخزون ست
لهذا تصدیع میدهد که آدم روانه فردا مستعجل ست اگر خطبه بجان من برهانه بر همین کاغذ نوشته
و اعراب آنرا موقوف داشته عنایت سازند عنایت بغایت خواهد بود
پیش فقیر اصل موجود نبود و الا من می نوشتم معاف دارند بجانب هم اسم خود
بهمنامی من خفی من بهار سر ما سر خود را به پای ما می ساید و پوشش موزه طلب موزه می نماید
اما از حسن سلوک حسن مزاج توقع احسان کرده میشود اگر در بنوقت موزه ما را ابلاغ
سازد سر سرما پائمال ما گردد والا ما را پاره پاره خواهد ساخت سلطان محمود از سعی کفش گدا
ما بنماید کرده السلام ایضاً بجانب هم اسم خود ای من همه تو وای تو همه من

باید که خود سوار شده در موضع جهانوا تشریف آرند و اطلاع دهند که خود را در انجا رسانیده
یکجا با آن سمت سیر کرده آید والا **حافظ** ای صبا گر بجوانان چمن باز رسی + خدمت ما برسان
سرو و گل و ریحان را + و از برخورداران هر کس را که فراغت وقت باشد درین صورت اگر
تصدیع نماید بملاقات خود تفریح بخشد والا معاف دارد و شناسد آگهی مقارب خان را بقرب
ربانی و یقین خان را به یقین ایمانی و قادر بخش را به بخشش رحمانی کرامت ارزانی دارد
ایضاً حفظ حفیظ و کرم کریم ذوالفضل العظیم شامل حال باد شوق ملاقات و عزم رخصت
تا بلبو وال رسانیده بود اما مانع ضروری برجع الفقهری گرفتار نمود لهذا در انوقت از زبان
حال برآمد ؎ از در دوست چگویم چه عنوان رفتم + همه شوق آمده بودم همه حرمان رفتم +
درینولا رسیدن عزیز شاه باز جاذب شد اغلب که تا فردا رسیده شود والسلام **بجانب**
سلطان محمود ؎ بیا که آنچه تو ئی روبرو نخواهم گفت + تو هر بدی که کنی جز نکو نخواهم گفت +
آگهی بسلطان سعادت دارین محمود باشی فقیر بر حال خود سخت خائف و ترسان ست
از انکه نصائح فقیر که در حق مخلصان موثر نیست از کم تاثیری آتش نفس خود فهمیده بصدق
دل تائب شده است و به یقین میداند که سایه شاخ کج اگر کج ست تقصیر سایه نیست کجی
شاخ ست که در ظل خود نمودار شده پس فقیر بحال خود متنبه گردیده آن سعادت مند هم
یقین ست که بحال خود بنظر انصاف دیده باشد لیکن فقیر هم از راه بدخوئی خود یا از درد
را بطه دینی معروض میدارد که تهمتی که مردم بر دامن همت شما بسته اند اگر افترا محض ست
باکی نیست و اگر مقرون بصدق ست مثل شما منصف را هم توبه صادق واجب ست بهرصورت
از سعادتمندان ازلی اگر تقصیری و خطائی عارضی بوجود می آید زود مستغفر می شوند و
بحال اول خود رجوع می نمایند بلکه از برکات توبه گوی سعادت از ابنای جنس می برند حاصل
این ست که اگر عرض فقیر بر خاطر خطیر جلوهٔ استحسان دهد بیائید و خود را در حلقهٔ فقراء داخل
کنید انشاء الله تعالی از حال سابق سبقت خواهید کرد **بجانب هم اسم خود مصرع**

امید کہ از نتایج فکر و ذکر و حضور مفصلاً مسرور سازند و این فقیر دور افتادہ را بدعا نزدیک
گردانند عزیزالقدر سوندھی خیاط کہ باعث تجدد دعوی شاگردی و اخلاص دارد در بنولا
سنسا سنگھ خواہش می نماید کہ او را بر عہدۂ خیاطی سرکار خود منصوب سازد چون پیش ازین
سابقہ معرفتی درمیان نیست لہذا وسیلہ جمیلہ آن اعزا اخوان را ذریعۂ اعتبار و معرفت خود
دانستہ در خدمت میرسد یقین ست کہ خود تصدیع فرمودہ خصوصیت و اخلاص او را کہ
با ینجانب و در حقیقت با آنصاحب ست بمنسا سنگھ واضح ساختہ اعتبار و آدمیت و اہلیت
او را ذہن نشین او بنوعی گردانند کہ او را از قدیمان آبادخود اقدم تصور نماید و غور موفور
بکار برد و خود در ہر امور مرجوعۂ او شرائط اخلاص و شفقت بظہور می آوردہ باشند و السلام
ایضاً بہ مشار الیہم فضل و کرم کریم کارساز حفیظ احوال ظاہر و باطن شما باد تمنای
دیدار سخت دلکشائی دارد و بی اختیار بران می آرد کہ چار و ناچار روی توجہ را بدان دیار
گمارد و خواہش بعضی اعزہ بتقریب سیر بہار نغزک ضمیمۂ آن میگردد اما از ہنگامہ ہا
آنطرف کہ معلوم نیست چہ صورت گرفتہ پای تعویق درمیان آمدہ درین حال کہ ما را امانعے
پیش آمدہ باید کہ بی طلب خانۂ ما رشک پریخانہ کنید + چند گویم کہ بیائید بیائید شما +
بارقام حقیقت صحت مزاج جسمی آن روح مجسم مسرور سازند و سلام رسانند فرحت اندک و
کاغذ ہم حاضر بود بمیان مقرب خان مع فرزندان و بھائی سید محمد مع برخورداران و میان
محمدی و میان حافظ عبداللہ و دیگر اعزہ سلام رسانند ایضاً بمشار الیہم فضل کریم
کارساز و کرم حفیظ بی نیاز شامل حال باد فقیر بسبب ایمار بے ریا عزم مواصلت بایمان نغز
کہ نغزتر از نغزک ست مصمم کردہ خود را در ٹانڈہ رسانیدہ بود اتفاقاً دیروز در راہ موضع
کھورہ واہہ بر استخوان قلعہ موضع جورہ واقع شدہ بعضی مردم صلاح دادند کہ براہ موضع
جہانوا و میرزاپور قصد نمایند اما چون حقیقت آنطرف معلوم نیست لہذا درین امر تردد
پیش آمد درویش را روانہ خدمت کردہ شد اگر درمیان ضلع از وقوع این ہنگامہ خللی نباشد

درساعت تحریر طرفه واردی بر ضمیر ریخته که سنت الله چنین جاری شده آمده که بخاصان درگاه عزت جل شانه انواع امتحانات بر روی کار می آرند و تیرهای مصائب گوناگون بر هدف سینه های ایشان میزنند تا وسعت حوصله وضعف استعداد و ترقی و تنزل درجات ومقامات هر کدام مشهود و معلوم خاص وعام گردانند امانا رغم بوسعت استعداد و کمال استقامت و اعتقاد شما که دست همت سرشت خود را نشانه شکست ساختند واز بیدلی و رنجوری نه حواس تاختند آری ضابقضای دست انبوی خاصگان ست وشکر وتسلیم جامه چست بالای ایشان به یقین خاطر میدانم که درین شکست چه بست ها و درضمن این تلخی چه حلاوتها نصیب روزگار شما شده باشد اگرچه از سنت عیادت مقصر مانده ام اما از روزی که این خبر درد اثر سماع سوز و غم اندوز شده جزا دعیه حنانیه که بهتر از ادویه قلبیه است شغلی دیگر پیش نهاد همت نداشته بلکه هر گاه در و شکسته دستی شما یاد می آید دل از شکستگی بدرد می گراید و تا وصول نوید درستی دست و کمال صحت گوش انتظار فروش را مسرور نه میسازد بزبان و دل برای خیر شما داعی و از یاسان خود مستدعی شفا و لقا رشماست آلهی دست دعا در گردون اجابت حمائل باد برب العباد بجانب حضرت شاه چراغ ؎ وکم قلت شوقا لیتنی کنت عنده وما قلت اجلالا له لیته عندی ؎ سید السادات مخزن الکمالات جامع الولایات مظهر اکبر الفتحات سلمه الله تعالی شوق را با رادت گفتگو ست اراده متحرک می تازد و شوق بطیران سر می افراز د لهذا بنده مشتاق هر دو را دوبال الصال تصور نموده میخواهد که به یک حرکت و یک پرواز طائف کعبهٔ راز و نیاز گردد لیکن فرط محبت دولت وصال را از نیم لبسرعت هر چه زود تر تمنا دارد و آن بی جاذبهٔ عنایت متصور نیست ؎ مور مسکین هوسی داشت که در کعبه رسد ۔ دست در پای کبوتر زد و ناگاه رسید بیمان محمد حفیظ وکرم کریم و فضل کریم فضل وکرم کریم وحفظ حفیظ کارساز افضل برادران بلا دو پرست که حقائق احوال خیر مآل سامعه افروز نشده موانع آن بجز استغراق حضور امری دیگر نخواهد بود

جواہر منظومہ کہ در رشتہ منقبت جناب رسالت انسلاک یافتہ قابل آنست کہ جواہر عقول و دُرر نفوس جہانی بر و نثار کردہ آید و در منقبت شریف دو چیز لطیف معلوم میگردد یکی آنکہ گل زمین منقبت خطہ طیبہ ایست کہ ہر تخم فکری کہ در و کارند بصورت ہزاران شجرہ طور بر آید و ہر شاخی کہ در و نشانند صد ہا گل صد برگ بر آرد دوم آنکہ صاحب سخن کلیمی ست کہ چوب کلکش مانند عصای موسوی مظہر عجائب ست و نوک قلمش مثل زبان مسیحا مظہر غرائب بدیہیاتش بے تکلف بمعنی بیگانہ آشناست و نظریاتش بی تصنع معانین تازہ را طراوت اقرار فللہ در ما اجاد و علینا ثنار ما افاد این فقیر پیر مانند زال یوست بر سیمانی چند قدم در تتبعان کلام کمالات نظام نہادہ باوجودیکہ ناموزونی کلام خود و نادانی معانی در خود ملحوظ دارد عبارات بے ربط و استعلات خبط نمط جمع نمودہ مرسل داشتہ باید آنکہ ؎ آنانکہ خاک را بنظر کیمیا کنند + آیا بود کہ گوشۂ چشمی بما کنند + اگر نظر لطف خزف را لعل گرداند بعید نخواہد بود و السلام **بجانب شیخ بدر الدین** آلہی بدر فلک جنان و صدر بزم مشتاقان و غلام محمد شاہ اقران و اعظم مشفقان از خسوف عوارض دوران و محاق شکستگی ہاے ابدان در امان بودہ منور ملک جہان و بزم آرای دوستان باشند خبر دست شکستگی آن دستگیر شکستگان نبض بیماران ہجرت را بحرکت انقباضی آورد و بوضعی دل دوستان را خست و شکست کہ دل از دست و دست از کار رفت و دست کاتب بقلم نہ پیوست الحق از دست این بے دستگاہ و از معالجہ تفرق اتصال ناآگاہ چہ آید کہ شرح دل شکستگی خود و معذرت شکستہ بندیہای شما را شاید اینقدر میداند کہ ارباب توحید حالی در ہر شکست و بست و نشست و جست فاعلی بجز واحد حقیقی نمی بینند و در ہر امر خیر و شر فاعل حقیقی خدا را دیدہ اند پس شکستگی ہا را از کہ دانند و از غیر او چہ ترسند ؎ بدرد بمید و ز داین خیاط گو + و چون با معان نظر وحدت بصر در ہر نفع و ضر فعل و ہم حقیقی را ملحوظ داشتہ اند قطع نظر از فوائد نفع در ضر خبیان منافع دریافتہ اند کہ ضرتا ہم محل صد سپاس می انگارد ؎ گر خضر در بحر کشتی را شکست + صد درستی در شکست خضر ست +

جوہر مقصود گذرد و دست در آغوش مراد آرد دعاے خیری از مثل شما کریمان مطلوب ست
زبان حامل رقیمہ گذارش احوال این بی حال خواہد کرد یقین بتصور فرمایند و بقلم عطوفت رقم
بابراز اخبار مسرت آثار مسرور گردانند عم صاحب مہربان میان پہلوان و میان وریام و
فرزندان ایشان کہ محمد و محمد حسین و نور و دیگر اعزہ اند سلام خوانند والسلام **بجانب**
وفادار خان کہ خطاب وزیر اعظم بود از طرف قادر بخش سردار بیکووال
آنی سند وزارت و وسادہ بسالت بوجود باجود وزیر الوزراء العظام امیر الامراء الفخام رکن السلطنۃ
القاہرہ ظہیر دولت باہرہ وزیر اعظم ادام اللہ ظلال کمالہ و اقبالہ علی رؤس الخلائق زیب گیر
و زینت پذیر باد نمک پرورده غلام دولت ابد طراز زمیندار قادر بخش برادر زاده محمد شہاب
میرساند کہ قدوم سمینت لزوم رایات عالیات بر اہل اسلام این حدود مبارک و میمون باد
و دعای غلامان پرچم لواے فلک فرساے شوا دچون پیر غلام سرکار دولت مدار محمد شہاب
زمیندار بیکووال دو آبہ بست جالندھر بجناب مقدس خلد مکان شاہ شاہان دوران
انار اللہ برہانہ در ضلع صوبہ کابل بحضور و کلاے عالی مشرف شدہ بود دو سال در بلدۂ مذکور
بعہدہ بلد باشی سرفراز و تا حدود پنجاب حاضر ماند و درینجا مورد مراحم خسروانہ گردیدہ بعطاے
خدمت چار پرگنہ سواے جاگیر تعلقہ لکھہ روپیہ امتیاز تمام یافتہ بود این کمترین بندگان نیز
از فضل و کرم امیدوار ست کہ حسب الامر جلیل القدر رقم قضا توام بسرفرازی ہمان عہدہ و تعلقہ
مخصوص صادر گردد تا در حضور معلی مشرف گردیدہ بتقدیم خدمات عہدہ قدیم سعادت حاصل
و انچہ صورت تہ باری از ہنگامہ فرقۂ کفار در مراجعت رایات عالیات عائد حال گشتہ سواے
اظہار اظہر من الشمس ست درینولا محض بخت ماست کہ باز عنان عساکر فیض مناظر باین حدود
معطوف گردیدہ امیدوار ست کہ تعلیقچہ رفیعہ بسرفرازی طلب غلامان صادر گردد کہ باتفاق
دو لجمی باز زمینداران دیگر در حضور معلی حاضر گردد واجب بود بعرض رسانید الہی سایۂ عالی مستدام
بمیان نجمو شاہ در جواب منقبت منظومہ او شان کہ بجانب فقیر مرسل داشتہ بودند

اوصاف پیرافشانی رشک جوانان جہانی شوند و اوقات عمر عزیز را مقسوم گردانند روزانہ
بامور ضروریہ دنیا و شبانہ بذکر و یاد مولی مشغول باشند **بجانب جہانگیر خان و ولی محمد خان**
عقیدت و خلت نشان ولی محمد خان و جہانگیر خان زاد قدرہما بعد سلام مسنون و دعوات شوق
مشحون مطالعہ نمایند جوہر اخلاصی کہ حق تعالیٰ در بدخشان قلوب محبان نہادہ و قیمت آن
حاصل کونین و عبرۂ بحرین ارزشی ندارد و در بازار جوہریان با کمال آنقدر قدر دارد کہ گوہرو
مرجان تاجداران دنیا در جنب آن بجوی نیرزد کلک محبت سلک کہ صیرفی این جوہر ست آن جواہر
در حقہ قلب خود چنان مخزون نمودہ کہ دیگر بر اہیچگونہ اطلاعی بر آن دست ندہد انشا اللہ تعالیٰ
جلوۂ جمال آن بروقت مقدر ظہور خواہد کرد کہ جوہر شناسان چار سوی دنیا اشک حسرت از دیدہ ہا
ریزند آلہی آنچہ باید و شاید نصیب باد و برای ولی محمد خان حسب الطلب او دست بدعاست بدرجہ
اجابت قبول باد **بجانب شیخ نور محمد پشاوری** السلام علی اخی فی اللہ والعالم باللہ الجامع
للعلوم العقلیۃ والنقلیۃ والجامع للفنون العربیۃ والادبیۃ الجوہر اللطیف العلمی والعلی والنور
المحمدی السرمدی رزقہ اللہ تعالیٰ علما نافعا و عملا صالحا و اشغلہ بالدراستہ العلوم الدینیۃ و بناہ
لسلوک الطریق الیقینیۃ معلوم ضمیر منیر باد کہ از مدت مہاجرت تا ساعت تحریر ہمین خبر فرحت اثر
کہ مشعر از سلامت و صحت و تحلی علوم و انجاد رسوم بود اگرچہ لیس الخبر کالمعاینۃ فرمودہ اند اما خبر
مخبر صادق حکم معاینہ دارد از فرط بشارت این خبر از خود بیخبر گشتم و چون با فاقت آمدم بدو کلمہ
اخبار ازین دور افتادہ از شہر و دیار یاد آور شدم ہر چند دم اخوت زدن ازین ناکس بیکس کہ
عمر خود را صرف بطالت کردہ و نامی بہ بدنامی برآوردہ خطا و خجلت ست لیکن خلت اسلامی
مقتضی جرأت گردیدہ معاف و معذور دارند و نسخہ از احوال پر اختلال کہ مملو اوقات مشحون
عبادات ست استماع فرمایند کہ چون تذکار تضیع اعمار گناہ دیگر ست عنان توجہ از ان سمت
منعطف ساختہ مجملی می نگارد کہ قائد توفیق از چند سال در صحبت اہالی افاضات رساندہ
و فی الجملہ تدارک مافات دست دادہ امیدوار عنایات ارباب ولایت ست کہ بقیۃ العمر در تحصیل

شربت انار پیشکش او کردیم مهمان انصاف سرشت چون دید که میزبان بی طاقت حوصله اینقدر
مهمانداری لشکر جرار ندارد از راه لطف زود کوس رحلت زد اکنون فقیر از مفارقتش بر بستر
نقاهت افتاده اما بدعا آن مشفق مشغول ست **بجانب حافظ قاسم پشوری**
الٰہی قاسم انوار و مکاشف اسرار و مخزن محاسن اطوار و قطب دوائر دوار باشند اشتیاق
مواصلت صوری و تمنای مکالمه حضوری آنقدر استیلا دارد که تشریح آنرا دفاتر برنتابد
واز انجا که نام نامی و اسم سامی بر نگین خاطر کالنقش فی الحجر مرتسم ست کز لک سهو و نسیان را
مجال حک و سیان قلوب جانبین که لسان مدغم و مدغم فیه ادغام بابی دارند خواطر لاطائل را
امکان فک نمانده اگر پیام زبانی بگوش روحانی و سلام بیانی بمطالعه خبانی نرسیده مضایقه
ندارد ع لاله در کوه بدخشان گر نباشد گو مباش ۵ هست ما را بتو قرب دل و بعد بدن
همچو با قلب نبی حال اویس قرنی ۵ حیله مسافت بعیده حاجب اتصال روحانی کجا تواند شد
و توسط مراحل سحیقه مانع تقارب جانی چگونه خواهد شد القلب یهدی الی القلب برین مدعا
شاهد صدق ست و انی اجد ریح الرحمن من جانب الیمن مبنیه برحق روز ازل تلاقی در آخر
شهای مهاجرت دایما ملحوظ ست و بدایت حال وصال در نهایت ایام تفرقه همیشه منظور و محفوظ
جلوه جمال بکمال دائما در خلوت دل نصب العین و تذکار حمائد اخلاص بر دست همت همچو دین دائما
فقیر را دعایا خود شناسند و حضور قلبی را سوقوف بر مراسم مراسلات نانگارند والدعا بجانب
هزار میر الٰہی یکه تاز میدان ارادت حضرت پیر دستگیر سیر هزار میر باشند کامل الصدق اگر
بصورت یکی ست اما در معنی هزار ست و هزار بی صدق هزار درجه کمتر از یک مرد کار در حدیث
قدسی وارد ست که ان الله تعالی لا ینظر الی صورکم و اعمالکم و لکن ینظر الی قلوبکم و نیاتکم
حق تعالی ما را و شما را بر صدق نیت ثابت قدم و راسخ دم دارد نامه محبت شمامه شما که معجوب
فرید شاه مرسل داشته بود جهان جهان مسرت بخشید و نام صداقت ارتسام شما را در نگینه سینه
صفا خزینه منقوش گردانید باید که تمر و احوال جوانی را به تخلیق اخلاق پیری بدل سازنده در

یعنی ذات ملکی ملکات جامع الصفات انسانی و روحانی و نورانی انتخاب نسخه های عالم صغیر و
برگزیده جواهر بی نظیر ست و معنی اندک پذیر و بسیار بخش و خود را کم دیدن و دیگری را بسیار
دران صورت مشاهده نموده ام ضمیرش منبع الاسرار و ناطقه اش مظهر انوار نوک کلکش منقار
بلبل هزار دستان و نقطه قلمش سواد دیدهٔ هندوستان روانی اشعار آبدارش هفت دریا را
ساکن سازد و جودت در منشوره اش جواهر منظومه را ردی شمار و کلمات کمالات آیاتش
مدار اهل ارشاد و معانی الفاظش مبین طریق رشاد غزلهاش بحسن مطلع خود گوی از غزالان
ختن برده و بمصرعهایش آبروی مشکین موشان را شکین ساخته زیاده بران هرچه نویسم کم است
خلاصه ارقام آنکه دل بدل را بآن صاحبدل علاقه اتحادی پیدا نشده که قلم سحر کار شمه ازان
بر لوح بیان تواند نگاشت و زبان طوطی شعار پاره ازان در حیطه ترجمان تواند آورد بلکه
این هر دو فصاحت آثار را در بیان آن لطیفه نهانی و سر ربانی دم زدن جرات بیجاست از جهت
آنکه دل ترجمان مشکل بدست ندارند و واقف میگوید ؎ خبری از دل گم گشته ندارم دیریست
که زمن دور فتاده ست بیابانی چند + در مهاجرت آن گل رویی دل بلبل مثل را طاقت آه
و فغان نمانده ؎ دیگر نماند بلبل ما را مجال آه + ای گل مخند بر جگر چاک چاک من +
مرقوم بود که ذوقی که در وقت مذکور ابیات مثنوی معنوی در ایام صحبت ماضی دست داده بود
منتخب سنین و دهور بود اما مطنون فقیر آنست که اینهمه از یمن پرتو ضمیر آن بی نظیر بود والا من
کجا و این ذوق از کجا کلیم میگوید ؎ بادهٔ صحبت اگر یکدم بود دارد اثر + تیغ تعلیم نخون
غلطیدن از بسمل گرفت + بجانب نرائن داس سعادت و عقیدت اساس را ئین داس
ازین رو که بمعنی بنده خداست اگر در بندگی ثابت قدم و راسخ دم ست از گرگان حوادث
بی هراس باشد شایان شان راستان این ست که در امور مرجوعه خلق الله دم و قدم خود را بی تکلف
صرف کرده باشند چند روز لشکر تب که مهمان آگهی بود در خانه فقیر شرف ورود فرمود حسب الطاقت
بیست و دو روز باکرام و تعظیم تمام حاضر خدمت او بودیم و بجای طعام مربی سیب و بدله آب

میدانند کہ منتخب سنین و دہور بود پس ایام ممتد کہ چنین بگذرد سبحان اللہ و بحمدہ و در گلشن ذوق سیرابی نغمہ از ہمدمی ہمصفیر انست چنانچہ فرمودہ اند ؎ بنال بلبل گر بامنت سر یاریست ۔ کہ ما دو عاشق زاریم و کار ما زاریست ۔ اگرچہ ہر کس در ہر حال و ہر حالی بی استعانت از غیر مشغول بکار خود و متوجہ بکار خود ست چنانچہ بندہ درگاہ ؎ چھوڑیں جو ہمنشین مجھے تنہا تو غم نہیں ۔ کوئی ہو نہو خیال ترا مجکو کم نہیں ۔ خدمت سے تیری دوڑ پڑے ہیں تو کیا ہوا ۔ خالی ترے خیال سے ہم ایک دم نہیں ۔ معہذا صحبت ہمرنگ مزہ دارد صحبت اہل صلاح کیمیاست ۔ والسلام در جواب بطرف نواب وزیر نظام الملک آصف جاہ ؎ ای کعبۂ امید بفریاد من برس ۔ کشتی نشین شوقم یا دمرا دنیست ۔ معروض جناب نواب اواب و ناب آصف داب فلک حجاب ملک بواب مقسم اقسام علوم عالم مورد اخص الفضائل والاعم مردم دیدۂ انسان و انسان عیون اعیان مدرک مشاعر شعور و مشعر مدارک حضور مرجع الفصحا مدار البلغاء اعظم الوزراے ملک الشعرای عالم معالم تصوف عارف معارف تعرف شارح کنوز ہدایہ و محشی دقائق کفایۂ اشرف الاشراف جامع الاوصاف ؎ آنکہ در وصفش گراندیشم مقال ۔ ناطقہ حیران بماند عقل لال ۔ نواب وزیر اعظم آصف معظم ناظم صوبۂ اخلاص و نظام ملک اختصاص سلمہ اللہ تعالیٰ ؎ قاصد آمد نبشتۂ آمد ۔ وحی آمد فرشتۂ آمد ؎ واللہ لو قنع البشیر بمہجتی ۔ لبذلتہ و رایت ذالک قاصرا ؎ قاصد اراست بگو ای سرمن قربانت ۔ کہ بگوش خود از ان لب تو شنیدی نامم ۔ مرقوم قلم انصاف رقم بود کہ انسان کامل کہ دلربای خاص و عام باشد نایاب بیان واقع است و باجتہاد این فقیر کسیر ہمچنان ست کہ از جملہ افراد انسان مطلق فرد کاملی کہ بر و اطلاق انسان کامل توان کرد کمیاب بلکہ از تمامۂ اشخاص انسانیت نزاد شخصی کہ روح مجسم و جسم روح طلسم تعبیر ازو باشد نایاب عزیزی میگوید ؎ در جہان چیزی کہ بسیار ست و نایاب ست و نیست ۔ آدم ست آدم کہ بسیار ست و نایاب ست و نیست ۔ اما ازکلیہ مصورہ کہ عبارت صدر بیین اوست و معقول عقلاء دہر ست منتخب و منتقع این حقیر کلید شخصیہ ست

؎ سوگند میخورم کہ اگر ... آیندہ بشمار کردن ... بیان سن ... بر آرند ... عاجز ... و ... نا لائق ...

لیاقت صاحب مکرم معظم سلمہ اللہ تعالیٰ بعد از سلام سنت الاسلام و اشتیاق تام مرقوم کلک
مودت ارتسام میگردد کہ بمنیقہ انیقہ محبت سلیقہ وصول بہجت شمول نمود و اشعار آبدار دل از دست بردار
مہربانا قصۂ مہر و محبت نہ چیزیست کہ بہ دفاتر اتمام پذیرد و نہ بتحریر آن امرے کہ دل ازان تسلی گیرد
کلیہ مختصر می نویسم کہ انسان کامل کہ دل ربای خاص و عام باشد شئی نایاب و مخاطب صحیح کہ دل
آشنایان دل را با وجیپیدگی دست دہد مفقود اگر بہ ندرت بہم رسد و صحبت قالب قلب افروز را
مثل روح مشاہدہ گردد مہاجرتش بعینہ مثل برآمدن جان از بدن ست کہ بچہ صعوبت میشود
اگرچہ در عالم فصاحت مبالغہ جائز ست لیکن واللہ کہ در ما نحن فیہ بی شائبہ ہمین ست
اگر امتداد صحبت می شد خطای ظاہری از کمالات ظاہری و لذات باطنی از کیفیات
باطنی کہ آنرا دل طرفین سیدانست حاصل میگشت پس جای انصاف کہ لذت حس را کہ لذیذے
بی نظیر میشود اگر سیر ناگشتہ انفکاک آن روی دہد چہ برو بگذرد حقا کہ جدائی جان از تن
آسان و این مشکل و از کہ انصاف طلبی کہ احوال آن مہربان از مفارقت خود نیز چنین متصور ست
کہ القلب یہدی الی القلب ستنجبارا خبار خیریت وارسال و استرسال غزلہا نسبت بہ بیخبر محض
چیزیست عظیم لیکن بمقابلہ کیفیت مرقومہ لاشی محض ست کہ در دفع تشنگی کار آب از مذکور اوصاف
آب کی میشود لابد اکتفای شرح حال برین بیت قدیم ست ؎ بچہ خورسند کنم دیدۂ و دل را
کہ مدام + دل ترا می طلبد دیدہ ترا میخواہد + مخمسی تازہ منظوم شدہ بود استصلاحا ارسال یافت
امید کہ درین عرصہ اگر گاہی چیزی بنظم رسیدہ باشد عنایت فرمایند قصیدہ نعت نیز انشاء اللہ تعالیٰ
از نظر شریف می گذرد مخمس مرسول بسیار خوب منظوم شدہ بود پرورش قوافی و بلاغت نظم و
مضامین تازہ چنانچہ باید و شاید وارد جزاکم اللہ و دعائی کہ در حق نیاز سند فرمودہ اند نقل ست
ان اللہ علی کل شئی قدیر والسلام علیکم و علی من لدیکم معمائے خوب بخاطر رسیدہ اگرچہ آسان ست
مرسل شدہ ؎ ہشت با جان را دو حصہ لیک + ہشت بی جان نہ میانہ آن + نصف آن ہشت سا
بیار آخر نام سیار ہشت پردہ بخوان + مکرر آنکہ دمی کہ مذکور ابیات مثنوی معنوی در و گذشتہ بود

و دعائی که مژده شفا بگوش آرد پیام سنت و بشارت صحت بمطالعه گرامی رسانا و اولاً یاد روز وصال که ساعتی بیش نبود مشتاق سالها را باز داده شب هجران مبتلا داشته بود ثانیاً رفتن اعظم محبان حسب الطلب بر جناح استعجال نشست این پیر را بغم دوباره مانند پیر فلک دوتا ساخت ثالثاً خبر عارضه دیگر و شدت درد دل بیدل را سخت درد آمود نمود الهی صحبت این محب بصحت آن محبوب توأما باد از آنجا که درد و تعب نزد اطباء صورت حقیقت عین درمان ست بلکه دیده ام باشنیده ام که در حق بیمار دمامیل عیادت سنت نیست از آنکه مواد دمویه موذیه از بدن خارج میشوند و خون فاسدی که از وخوف جذام باشد از جسم می برآید لله الحمد که بملاحظه درد ش اگرچه صد غم ست اما بمطالعه درمانش صد شکر غصه اشتیاق و قطعه فراق آنکه عجب اندوهی و سخت مکروهی پیش آمد که آن یوسف کریم الوعد را اگرچه عذر معقول پیدا شده لیکن یعقوب ضعیف الهمت را عذر لنگ مهجور گرداند چه کنم که اینهمه ناتوان بینی از گردون دون ست که عیش وصل دوستان را نتواند دید و وعده مواصلت در اثنای زمان بعید کشید دوستی چگونه دوستی که از باغ صحبت یک ساعت او سبد سبد گلهای مسرت بسان بلبل در دامن دیده چیدم و هنوز در بزم مصاحبت ثانی دسته دسته گلهای امانی هوس داشتم که فراق پیش آمد ؎ من کجا یار کجا ای فلک ناانصاف ۔ ببین داغ بسوزی که مرا سوخته ۔ اکنون که جان و زبان در دعای آن جان دوستان همت خود را مصروف ساخته و سر بسجده انداخته و دست بر آسمان افراخته امیدوار ست که دیده و دل نگران بنظور نور اجابت فزاید صحت سرور و مسرور گردد نامه که از وزیر الممالک نواب نظام الملک آصف جاه بهادر آمده بود و جواب آن بعد از و مرقوم میگردد قدوة العارفین سندة الواصلین فاضل اکمل عالم باعمل صاحب الارشاد نادی الرشاد جامع الکمالات باطنا و ظاهراً مرشد و معلم کاسبا و ماهراً روح جسم اهلیت جان طلسم محبت مونس دل و جان عزیز روح و روان مطلوب چشم و دست طلب مرغوب دل بوصل ارغب موقع انواع اطلاقات محبت موزد اقسام اوصاف

وقلیلی بسان پیشانی خندہ لبان بی آزنگ واندکی بوار شاہدان ہند سبز رنگ وبسیارے
رشک افزائے حسن فرنگ اند چگویم وچہ نویسم ہرچہ گویم یکی از ہزار ست وہرچہ نویسم اندکے
از بسیار مختصر اینکہ خطوط چلنکانش از خط سبز خطان گرو بردہ وگلگونہ گلعذارانش برگل
گلزار سبقت جستہ دیدۂ نرگس از تماشائے آب ورنگش حیران وعشق پیچہ از مشاہدۂ الوان
شان غلطان وپیچان مردم یک شہر در ہر کوچہ وبازار بخریداری آن یوسف رخساران زر بمشت
زلیخا وار وعالمی شیفتۂ حسن سبز فامان لیلی تمثال در کوہ وصحرا مجنون کردار پیر وجوان انسان
وحیوان از فالودۂ نبات آسودۂ شان انگشت لیس وآب در دہان صمن حلوایش از موائد انعام
بیکرانش شکر فروش الوان احسان ورشک افزائے نعمار جنان دشمن ودوست ومرغ وحوش
ازان خوان یغما صلائے عام شنیدہ وسبزی فروشان ازان سفرہ عام سبد سبد فواکہ پیش
خاص وعام کشیدہ رسید خربزہ بجانب لالہ دیر سالہ یار باین غنچہ دہنان سبز پوش
وسبز خطان حلہ زعفرانی بر دوش از باغ کدام شکر لب اند کہ شقائق چمنش ہمہ لالہ ہائے
بے داغ اند وخربزہ ہائے خالیزش ہمہ لوزینہ ہا مقوی دماغ چشمان اشتیاق نشان را
بہ تماشائے لباس رنگارنگش ودختم ودست وانگشتان را حمائل گردنش ساختم چون لب
شکر خندش را بدندان زغبت گزیدم وغنچہ دہنش را لب ذایقہ بوسیدم کوزہ کوزہ نبات
مصری در کام ودہانم ریخت وتنگ تنگ شکر وقند در مرتبان گلویم آویخت از حلاوت او
زنبور عسل را شان خود از یاد رفتہ وانگبین در موسم او از کساد بازاری خود رنق نگس گریدہ
زبان شکر فروش شکر از شہد شیرینش بکام چسپیدہ ولبان شگفت تحسین نگار قلم از خیال
مزہ اش بہم پیوستہ لہذا زبان از قصور شرح آن در حقہ دہان مخزون ماند وقلم از تقصیر بیان آن
سرنگون الٰہی مزہ ہائے تازہ بتازہ وحلاوتہای بے اندازہ روزی باد بجانب حافظ
قاسم وبرادرش اعظم حدیثنا سمعناہ فیما مضی ویسمی وصالا ولم نرزق مع زخیم
بدرج خوب تر اخدا حافظ الٰہی قاسم انوا محبت بسلامت سلامی کہ نوید سلامت از وتراود

که اوج کمال امراء بصف نعال او سرافراز نظامی نظمی که نظم و نسق ملک و ملکوت بنام نامیش مستلزم و آصف جاہی که احکام فرمان روائی سلیمانی تدبیرش منتظم پرچم لوای عزاے صدر الوزراے و فخر الامرا امیر بے نظیر نواب وزیر زاد عزه و اقباله باد شرح اشتیاقی که سواد نامه اش دیده سپید کاغذ را روشن گرداند و درد فراقی که نی کلک از آه و فغان آن بصد صریر نالان و خروشان باشد بر ضمیر بیضا نظیر اجلی من الشمس ست انعطاف عنان همت ازان سمت واجب دانسته بدعامی پردازد که پیش ازین دو قطعه نامهٔ عنایت شمامه مشحون باشعار تازه مضمون یکی بوساطت مرزا گل محمد و دیگر بصحوب عبد الشکور ورود کرامت فرمود موفور السرور نمود فقیر در جوابش دو دعا نامه متضمن شوق و غرامه و مشتمل بر اشعاری که الفاظش مثل الفاظ الکن و معانیش بیگانه از قواعد ماهران این فن اند بنا بر استصلاح روانه ساخته اگر گردون گردان بکبار لبکام ما گردد و گردش دیگر در کار ما کند صحبت دائمی اگر نباشد باری بار دوم تلافی حسرتهای کم فرصتی و تدارک تاسف های کم صحبتی سابق کرده آید بشنو طلی که نواب مستطاب را بکام دوستان فیاض عالم و عالمیان دیده شود ؎ یارب این آرزوی من چه خوش ست + تو بدین آرزو مرا برسان + رباعی زاهد گوید که باده نوشی تا کے + رندش گوید بهم کشورکے + این باده عشق ست که یک جرعه وی + لاتبق و لاتذر من العاشق شی + و له در محکمهٔ عشق قضا معزول ست اینجاست که فتواے دگر معمول ست + در شرع دیت زمال قاتل طلبند + در عشق بهاے قتل بر مقتول ست + و له مجنون صفت از شوق بیابان مردم + زنجیر بپا بچاه زندان مردم + بیماری عشق به نگردد زعلاج + ای درد کجائی که ز درمان مردم + و له حباب آسا زگلگشت و تماشا دیده بربستم + کفن پوش آمدم در عالم و زیر کفن رفتم + گره شد در گلو دم از مضیق جسم جانم را ز هستی سیر گشتم چون شرر در آمدن رفتم + والسلام رسید خربزه ها خطهٔ خالیز شما عجب زمین حسن خیز ست که نو باوه هایش بعضی مانند غنچه و مبنان گل رنگ

عرائس الفاظش بحلیۂ حور محلی و نفائس معانیش بحلوۂ نور مجلی بورود مسعود آن بہار چمن
وداد دامن باصرہ پر از گل و ریحان گشت و صدف سامعہ از ان نیسان اتحاد پر از دُر و
مرجان شد ؎ خطت می بینم و گرد سواد نامہ میگردم + فدای جنبش آن دست و طرز خامہ
میگردم + جواہر استعارا تش سامر سلۂ گلوی تحسین ساختم و رنگ توجیہاتش را غازۂ روی
آفرین کردم ؎ آفرین باد ابہار طبع موزون ترا + جوش صد گلشن در آغوش ست
مضمون ترا + خلاصہ معروض آنکہ صفحۂ صحیفۂ رویشان مانند دلہای ایشان از نگار نگارش
سادگیہا داشت اما طبع بلند مشکل پسند آنرا از صورت حروف معرا نپنداشت و در توجیہات
آن ہمت برگماشت و نگاشت انچہ نگاشت اما انچہ من میدانم توجیہ وجہیش این است
کہ اعجاز دیدہ سپید مکتوب الیہ سیہ جردگان نامہ را در لباس سیاہ نگذاشت بلکہ بنقاب
سفید ملفوف ساخت تا آنکہ خطوط شعاعی آن بیضا ضیا خطوط کتابتی رقیمہ را در سطوت
نور خود چنان پنہان کرد کہ ظاہر بینان لوحہ مرقومہ را تختۂ صاف خیال نمودندی فی غلطم کہ
سینۂ صفا خزینہ اش از بسکہ با دراک بسیط موصوف ست تصویر الفاظ و تخیل معنی را از نظر
دور بین بمراحل دور انداختہ از یک نقطہ مجردۂ حقائق بسائط علویات و دقائق مفردات
و مرکبات جیلی معقول خود دارد چگونہ التفات بحروف و الفاظ نماید ع سخن ناشنفتہ میدانی
ورق ناںوشتہ میخوانی + یا آنکہ دل بیجبل منزل شمالی از عالم مثال دارد کہ نقوش الوان
ماضیہ و صور کوائن مستقبلہ در وی مرتسم ست و مصورات و معلومات این عالم با شکال عجیبہ
و اوضاع غریبہ دران عالم متشکل می شوند و در نظر کشفی مشہود بلکہ محسوس می گردند پس
چہ احتیاج گذراش و نگارش ست ؎ انچہ اندر آینہ بینند جوان + پیر اندر خشت می بیند
ہمان + بالجملہ بصیرت را بر بصارت سبقت ست و کشف را بر حس فوقیت بجانب نواب
وزیر نظام الملک ؎ بیا ای سرو مہر ماہ بین سر گرمی شوقم + قیامت یک تپش دارد
پیش گرمی شوقم + الٰہی وزارتی کہ دولت و اقبال وزراء بشرف استقبال او تارند و امارتی

ع
نشانہ ایست
جہت آنکہ یک سطر
صفحہ را بسیار
خالی نماند

آن روح مقدسہ علیہ و تاریخ وفات آن حسرت روزگار ذوی الحیات بنوک کلک اندوہ سلک زمرد منظم

هاے هاے ز کربلا برخاست ۔ صد نمۂ صرصر فنا برخاست

یعنی از مرگ میر بخش شریف ۔ صد قیامت دو صد بلا برخاست

رنگ از رو پرید و صبر از دل ۔ جان ز تن بر رہ فنا برخاست

چرخ پوشید جامۂ ماتم ۔ از غمش پشت او دوتا برخاست

دیدۂ انجم از شفق خون ریخت ۔ از زمین آہ تا سما برخاست

آب دیوانہ وار سر زدہ رفت ۔ خاک بر فرق خود تری برخاست

شعلہ در جان خویش زد آتش ۔ گرد شی در سر ہوا بر خاست (زمین ۱۲)

سال تاریخ وصل او دل من ۔ یافت از غور و پس نہ جا برخاست (زمین ۱۲)

۱۲۰۶

تاریخ دیگر

سید امیر بخش جوان بخت پیر سال ۔ مرحوم الف رحمت و اکرام ذو الجلال

تخت زمین مناسب اقدام خود ندید ۔ بر عرش پا نہاد ز ہے پایۂ کمال

از فرقتش زمین بسر خویش خاک ریخت ۔ زد بر زمین کلاہ فلک از غم و ملال

از رفتنش بر فت ز ما دانش و خرد ۔ وز مردنش بمرد نشاط و کشاد بال

چون روح او تنجتر در خلد کرد گفتم ۔ طاؤس باغ وصل تبا ریخ حسب حال

۱۲۰۶

بجانب حافظ اکبر کہ قلب و انا دیدۂ نابینا داشت و در خط فقیر در وقت نگارش جائی یک سطر سفید ماندہ بود آن بزرگ در آنجا یہ سفیدی او توجیہات بسیار نگاشت اللہ اکبر و للہ الحمد تسکین نالۂ مسکین نوازے کہ سلسلۂ سطور عنبر بیش چون زلف خوبان برائے صید دلہا دام بر دوش و سبزان حروف مشکینش مانند طوطیان ملکوت شیرین سخن و سبز پوش نقطہ ہایش بسان خال روے شاہد ان دل لالہ را از رشک داغ ساختہ و خطوط سبز رنگش بر رقعہ رخ خوبان

الٰہی سلالۂ دودمان نبوت و زبدۂ خاندان رسالت والامناقب شہاب ثاقب مطلوب ہر طالب سید عالیجاہ
میر غالب شاہ غلبہ اللہ علی اعدائہ وسلمہ علی مفارق احبائہ بر سجادہ آباء کرام قویم و بر جادۂ سنت سنیہ مستقیم باشند ندائی کہ
مقدمۂ آوازش نفخ صورش توان شمرد و صدائی کہ صدمۂ مرگ مجانش توان دانست یعنی خبر غروب آن نجم النور فلک
شرافت و برجیس سمائے کرامت شمس فلک علوم غریبہ و ماہ چرخ فنون عجیبہ افلاطون زمان
و جالینوس دوران قطب دائرہ زمین و قبلۂ عرش برین ہوش از سر مادر ربود و دلہا را داغ
داغ نمود و مرغ ارواح از قفص اجسام پرید و جانہا در خاک و خون طپید روزہا روز مباد آوخ
سیہ بلا گردید آہ آتشبار از سینہ ہا بر آمد و المہائے جان فشار در دلہا در آمد آسمان سر سیہ
و سرگردان و زمین بر خاک مصیبت غلطان صبح گریبان خود را چاک زد و شام از شفق
بر سر خود خون بارید آفتاب بسوی مغرب دوید و ماہ بر روی خود داغ سیاہ کشید حاصل آنکہ
ع شنیدہ ام سخن خوش کہ پیر کنعان گفت ✦ فراق یار نہ آن میکند کہ بتوان گفت ✦ ازین
حادثہ جانفزای چہ پیکانہای زہر آلود و چہ نشترہائے ہلاہل آمود کہ در لخت لخت جگرہا نشست
و ازین مصیبت دل گزای چہ تیرہائے دل دوز و چہ نیزہ ہائے جگر سوز کہ ہزاران سینہ ہا را
نہ خستہ اکنون درین ماتم قیامت شیم کہ دیدہ ہا انجم شمار است و چشمہا نمک فشار آلعین باک
و القلب شاک ہمین رباعی ورد لیل و نہار ست رباعی بہیات کہ نی رفیق ماند و نہ ندیم
یکیک رفتند زین گلستان چو نسیم ✦ اکنون چکنم اگر ننالم بدیل ✦ منقار بود دلی کہ گردید دو نیم
اگرچہ جراح تقدیر سینہ ہائے دوستان را بہ نشتر جان گزای جدائی آن امام مجروح ساختہ بود
لیکن الحمد للہ کہ باز بمرہم حیات بخش یعنی وجود باجودش کہ نایب کالمنیب ست اندمال
جراحتہا خواستہ ع چونکہ گل رفت و گلستان شد خراب ✦ بوی گل سازا کہ جویم از گلاب ✦
واگر چند باغبان قضا آن شجرۂ طیبہ را طوبی باغ آنجہان گردانید اما المنۃ للہ کہ شاخ
بلند میوہ دارش را در چمن این جہان بمنصب فیاضی رسانیدہ یا رب اسالک آن یظل ظلہ
ممدوداً و خلقہ کاخلاق والدہ محموداً و بصیر کاسمہ غالباً و مسعوداً دو سہ بیت در مرثیۂ

ولہ

تسبیح ہزار دانہ زاہد در دست	میناے می و خم و صراحی بشکست
گفتند چرا خم و صراحی بشکنی	خود را بشکن کہ خم شکستن این ست

و علی اللہ التکلان وزارت نظامت آصف کراست سلمہ اللہ تعالیٰ بعد از گذارش مراتب اشتیاقی و نگارش دردِ فراقی کہ قلم نگارندۂ آن بر خود شگافد و گزارندۂ آن تاب تحریر نیارد مشہود خاطر خطیر نواب وزیر کہ مخزن کمالات بے نظیر ست میگرداند کہ از محاوے عبارت اعجاز امارت چنان مفہوم میگردد کہ این بلید الذہن را صید الفہم تصور فرمودہ در زمرۂ شاعران داخل نمودہ اند حاشا و کلا کہ این بے بضاعت را با شعر گوئی و شعر فہمی مناسبتی باشد اینقدر ہست کہ گاہی از تموج بحر صدق ارادت در مناقب حضرات مشایخ طریقت خود روح اللہ ارواحہم چند الفاظ بی معنی و معنی بے الفاظ بصورت شعر موزون از نوک کلک بغیش می برآید نادانان آنرا از کلام شاعران تصور می نمایند و سخن سنجان و سخن فہمان آنرا از ترہات سیدانند و دانایان از غایت عنایت برای دلجوئی ارباب غباوت کلمۂ آفرینی و لفظ تحسینی بر زبان می آرند و از تہ ریش آن شاعر بے معنی میگذرند من آنم کہ من دانم اما حسب الامر قصیدہ کہ در ذکر ملک الموت بر زبان ہیچمدان آمدہ معروض داشتہ نیت راقم در ارسال این قصیدہ استصلاح ست اقسمت علیکم باللہ العظیم کہ بعد سوگند دیدم بر شما اے بزرگ
ازین در جواب این بے صواب البتہ کلک اصلاح را اجازت شود تا تفصیل قبائح و معائب
بندہ مرقوم گرداند بجانب میر غالب شاہ و باب تعزیت سید نتھو شاہ ؎

نفسی علی زفراتہا محبوسۃ + یا لیتہا خرجت مع الزفرات + لا خیر بعدک فی الحیوۃ و انما +
ابکی مخافۃ ان یطول حیاتی +

ترجمۂ اشعار فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا جان من بر اشک ریزی آن مصیبت بند کردہ شدہ است کاشکی می برآمد آن جان با اشک ریزی نیست ہیچ چیز پس از تو در زندگی و جز این نیست کہ می گریم از خوف درازے عمر خود

این کہ این بشکست از دست

دیدم زنفس خویش جفاہاے رنگ رنگ | گشتم اسیر دام بلایش بدون جنگ
فریاد رس کنون کہ زجان ودلم بننگ | قیدم زبہر چیست نیم کافر فرنگ

این بستہ را بجز تو کہ آزاد میکند

دلہا شدہ ست گرچہ زعشق تو بہرہ مند | حسن وجمال تست زادراک مابلند
بر رفعت تو کی رسد اوہام را کمند | ای برتر از عقول وخیالات چون وچند

تشبیہ کو یقین بتو ایجاد میکند

در گلشن جہان کہ پر از شور وغلغل ست | کار نیاز وناز کہ از بلبل وگل ست
پروانہ را کہ سوز بآن شمع محفل ست | عشقی کہ ہست گرچہ کہ جزوست یا کل ست

ہر واحدی بحسن تو استناد میکند

ہر مرسلی کہ گوہر اسرار سفتہ است | از مفسدان حقیقت حق کی نہفتہ است
کمتر کسی بگوش دل ازوی شنفتہ است | افصح ترین چو حضرت ماکس نگفتہ است

بشنو بگوش جان کہ چہ ارشاد میکند

در کوی تو کہ ہست خوش از جنت النعیم | این دل مدام گشتہ بشام وسحر مقیم
در حسرت لقای تو بر طور آن کلیم | ہر چند شد بوعدۂ دیدار آن علیم

عشق ست کان خلاف زمیعاد میکند

رباعے

دیوانہ دلم بہ بند زلف تو فتاد | دندانۂ شانہ بند او خواست کشاد
ہر چند کہ دیوانہ کشادے خواہد | دیوانۂ من نخواہد از بند کشاد

ولہ

گوید حتم کجا تو مارا بینے | تا شاہ وگدا ومن ومارا بینے
گر از مائی زما ومن بیرون آئے | تا در من وما صورت مارا بینے

روی زمین و دیدهٔ افلاک سوی تو | کعبه چرا نه بندد احرام کوی تو
هر قید سوی مطلق مرصاد میکند

اندر نظام ملک جهان چون قدم نهی | از خوف تو شود سر دشمن کدو تهی
هر سرکش و عدو و شود خادم و رهی | حاجت بسیف نبود ترا ای تحف شهی
کلک تو کار خنجر فولاد میکند

در هیچ یک کمند تو صد ها سر ست بند | در مجمر غم تو دل پر دلان سپند
جانا نظام ملک ز نام تو فخر مند | عبد الرسول را نبود غم ز بست و بند
تخلص و نام پدرست
تا در ثنای تو دل خود شاد میکند

مخمس از تصنیف علیم الله سلمه الله تعالی

چشم چه گریه بی تو که بنیاد میکند | گوشم پیام تو طلب از باد میکند
این دل چه آه و ناله و فریاد میکند | وین جان ز درد داغ تو داد داد میکند
هر یک بسوز و ساز ترا یاد میکند

ای خسرو جهان نعمت گفته ام ز بون | شیرینی از شکر بچه تلخم ز حد برون
دردت بجای شیر روان کرد جوی خون | سنگین ترست عشق تو از کوه بی ستون
کاین دل فغان و ناله چو فرهاد میکند

آن کیست در جهان که جگر خستهٔ تو نیست | در آرزوی روی تو دل بستهٔ تو نیست
آن دل بگو کجاست که بشکستهٔ تو نیست | شد بیدلی خراب که پیوستهٔ تو نیست
ویرانه را وصال تو آباد میکند

از داغ و سوز و آه گلستان شده ست دل | وز نغمه ها چو بلبل بستان شده ست دل
از برد بیخ خار مغیلان شده ست دل | وز نسخه های درد دبستان شده ست دل
سبقی دگر ز عشق تو ایجاد میکند

باعدل جسیم + منظور دو چشم مصطفیٰ ذی النورین + برج سعدین + کرار بکر و کرید رتحقیق + آن بطل شہیم + مستزاد رباعی از نواب وزیر مرحوم بوبکر بود بکرۂ یوم الایمان + مبح صادق + فارق بفرق تاج زداز فرقان + آمد فائق + میزان دعاد و دیدۂ ذی النورین آن نور ظہور + من کنت محبت علیؑ را بربان + مکم ناطق + منحمس از ہیچدان عروض اصول

فقیر غلام رسول

دانی کہ عندلیب چہ فریاد میکند		پروانہ پیش شمع چہ اشہاد میکند	
قمری بآہ و نالہ چہ بنیاد میکند		مطرب بگوش چنگ چہ ارشاد میکند	
یعنی کہ آن کنید کہ فرہاد میکند			
در صورت طلسم تو گنجی ست شایگان		گر بشکنی برآید گنج خفی عیان	
در بند اسم تست بسی سر حق نہان		ای بیخبر بکو کہ بود نقش ما بین جہان	
زان نقشہا کہ مانی و بہزاد میکند			
یک ذات و صد ہزار تجلی ظہور تو		ہر کوہ شعلہ ریز تجلی ز طور تو	
انواع جلوہ ہاست معلق بنور تو		مرغ چمن چگونہ نخواند ز شور تو	
ہر شی چو نی ز ہجر ترا یاد میکند			
نور تو شد محیط جہان و جہانیان		یک جلوۂ تو غازۂ روہای شاہدان	
در ہر طرف کہ چشم کشایم توئی عیان		آفاق را تجلی عامت گرفتہ زان	
ہر خار و گل بنور تو اسناد میکند			
از سوز عشق تو شرستان شدہ ست دل		وز نوحہ ہای خون غمستان شدہ ست دل	
وز درد ہجر تو مرضستان شدہ ست دل		یک نی چگویمش کہ نیستان شدہ ست دل	
ہر نالہ نالۂ دگر ایجاد میکند			
ای چشم شوخ آئینہ حیران بروی تو		زنجیر پای عقل ز یک تار موی تو	

سوی صورتیہ است میگرداند کہ از عنایات ایزد ذوالمنۃ واتفاقات حسنہ بال ہمای بر
سرگدائی سایہ گستر شدہ بود اما فلک ناتوان بین آنقدر فرصت نداد کہ در ایام معدودہ
ذخیرہ مسرت سالہا اندوختہ آید وفنّی از فنون کمالات آن جامع بدائع محسنات آموختہ شود
معہذا یک دو قدحی کہ در بزم دو روزہ صحبت آن ساقی خمخانۂ جامعیت کشیدہ ام و بہ نشاء
دو بالای آن چندان سرمست مسرت شدم کہ زبان کلکم از جوش آن مانند پای مستان
افتان وخیزان گشت وپای فکرم از غایت مدہوشی چون دست مرتعش لغزان ولرزان شد
ع واقف دوبارہ دیدن یارم نداد دست + این درس خواستم کہ مثنی شود نشد + ع
دل از شوق تو چندان بیقرار است + کہ پای صبر دست رعشہ دار است + اگرچہ نظر بر عدم
اسباب وصال صورت یاسی بر نگین تعقل مرتسم میگردد اما چون تاثیر افعال آلہی جل شانہ
موقوف بر وجود اسباب نیست قادر مطلق می تواند کہ وجود مامولات معقولات را از نہانخانۂ عدم
بیک ناگاہ بر روی کار آرد ملاحظہ شود اول بر بین مدعا شاہد عدل ست ع از سبب
سوزیش من سودائیم + وز خیالاتش جو سوفسطائیم + لہذا امید تکرار غالب ست ع بیدل
نیم ہنوز بہ بینم چہ میشود + ایراد نامہ اتحاد را دلیل حب شاغف از انجانب پنداشت واز اینجانب
صبہ حب ذاتی در زمین دل کاشت خصوصا اتحاف مخمسی کہ درین دیر مسدس از جفت طاق ست
شخص مہجور بی حواس را بحواس خمسہ مسرت مقرون ساخت وارسال رباعی کہ در ربع مسکون
ہر مصرعش مانند بیت آخر رباعی شہرہ آفاق ست جسم جامد را بعناصر اربعہ صحبت مخمر گردانید
شاعران جہان اگر این مخمس را در خمس الاوقات خود سازند سزاست وزبان آوران ربع
دوران اگر این رباعی را مربع گلوی خود نمایند بجا در ینولا صفیر مستزادی در مدح حضرات
خلفاء اربعہ رضی اللہ عنہم بہ تتبع مستزاد طبع زاد سامی ومخمسی نیز در تتبع مخمس گرامی از منقار
کلک برآمدہ بود روانۂ چمن سمع شریف کردہ شد امید کہ باصلاح آن منت بر جان مشتاق نہند

مستزاد

بوبکر بود بکر رہ بیر تصدیق + بادو عظیم + فاروق بود فارق حق از دو فریق

پاہ ۱۲ چرخی ۱۲

ع یعنی در وجود آوردن دفعۃ شدہ ۱۲

عزیز مصر اقبال را بعمر طبیعی و نہال باکمال شمارا زیر سایۂ اعزاز پایہ قبلہ گاہی عالیجاہی شما
مستمر سعادات و افزونی دولت سازاد تا وصول مشاہدہ بابراد عقیدت نامجات مسرور
داشتہ باشند بجانب **مظفر خان و منصور خان** کہ بہ تاثیر دعاے مستجابہ متولد
شدہ بودند آلہی مظفر الدنیا والدین و منصور ملک یقین باشی نامۂ سعادت شمامۂ شما
رسید دیدہ ناویدۂ را سرمۂ نور و دل منتظر را مفرح سرور بخشید جان من جہان من بیوہ
دعای من و مراد و مدعاے من بدعاے سحری و نیاز نیم شبی وجود مسعود شمارا از جناب وہاب
جل شانہ درخواستہ بودیم و اکنون بقای عمر شما نیز از بارگاہ واہب حقیقی از دل و جان میخواہیم
حق سبحانہ شمارا بعمر یک صد و بیست سالہ معمر و مزید صحت و ازدیاد اقبال در سایۂ عاطفت پایہ
امیر الامرا عالیجاہ نور چشم اہل اللہ زاد اقبالہم معزز گرداناد و مارا پیوستہ بوصول فرودہاے
طول عمر و صحت کامل شما مسرور داناد جماعہ فقرا ہم بدعوات خیریت شما دائما موظف اندانہ
تعالی قریب مجیب تا حصول تماشاے باغ وصال آن نوجوانان چمن دولت و اقبال
بارسال رقائم صداقت نسائم عقیدت شمائم شاد کام ساختہ باشند بجانب **نواب**
وزیر الممالک نظام الملک آصف خان بہادر سپہ سالار درجوابش
متسنن وزارت شیخین و وزیرین و متتبع امارت امیرین کبیرین نظام ملک ناسوت و امام
مقام ملکوت مرتقی مراقی جبروت الفانی الباقی بمدارج اللاہوت آصف اقالیم انوار
سپہ سالار ممالک اسرار بہادر معارک جہاد و گل سرسبد بازار ایجاد امیر درویش سیرت ذو البصارۃ
والبصیرۃ محب درویشان و محبوب ایشان ظہیر سریر ارشاد و مشیر تدبیر کون و فساد
فخر الوزرای و صدر الفقرای مرجع العلماء ملک الشعرای ؎ آنکہ نظام جہان خاصیت
نام اوست ۔ فخر زمین و زمان جوہر صمصام اوست ۔ نواب مستطاب وزیر الممالک آصف جاہ
بہادر سپہ سالار سلمہ اللہ تعالی و آوصلہ الی سر الاسرار بعد اتحاف ہدایای سلام و ابلاغ
تحیات شوق و غرام مکشوف خاطری کہ صورت نمای متجلی لہ ست مشہود ضمیر کہ آینہ مارا ست

انیصوب نباشد بعنایت اصلی بادی این وادی گردیدن خاصۂ کریمان مہربان ست
امید کہ تا حصول دولت سواصلت بکرم نامجات معززی فرمودہ باشند بجانب اہل اللہ
سعادت پناہ نور چشم اہل اللہ محمد کامل ونصیر اللہ مانند گل چمن صحبت خود را بخوشبوئی ذکر وعلم
نافع معطر گردانیدہ سلامی کہ بہ صفت صبا غنچہ ہاے دلہا را بشگفاند ودعائی کہ گل اجابت
بر دستار مراد زند مسموعہ نمایند کہ پند پیران دانشمند را گوش جوانان سعادتمند عقد در تصور
می سازند وعمل آنرا پیرایۂ قلب وقالب میگردانند یعنی ایام گذشتہ کہ بغفلت مصروف گردیدہ
تلافی آن بہ توبہ صادقہ نمودہ بقیۃ الانفاس را روزانہ وراشتغال علوم دینی وشبانہ وراشتغال
اذکار تلقینی صرف نمایند تا کفارت تقاصیر ماضیہ وذخیرہ عیشتہ راضیہ صورت بندد بجانب
حافظ گل محمد کوہاتی الہی گلی کہ ہر برگش برنگ دگر رنگین وبوی حضور مشکین باشد
در باغ قلب شما شگفتہ باد المنۃ للہ کہ نسیم باغ اخبار شما غنچۂ دل ما را می شگفاند وہواے
بہار آن دیار شما نہای اعضای ما را در ابتزاز می آرد از بسکہ خاطر شما در تماشا رچمنستان لطائف
خرامش دارد دل ما را باغ باغ میگرداند اما باید کہ از اسرار گلگشت آن چمن واز استشمام
روائح آن گلشن تفصیلی بگوش نوید نیوش ونفحہ بمشام شمیم آغوش رسانند تا بعد از اطلاع
آن اسرار وشمیدن بوی آن گلزار راہی بگلستانی دیگر کہ سبقتی بر آن بوستان سابق داشتہ باشد
نمودہ آید از یاران حاضر خصوصاً شاگرد خاص شما حاجی لال سلام مسنون بشوق مشحون
مطالعہ باد بجانب منصور علی خان الہی باد صبا نصرت پرچم لواے منصور علی خان
طال عمرہ وزاد اللہ اقبالہ باد پیش از ظہور وجود باجود شما جبین سعادت آئین شما بہ نور
اقبال در نظر فقرا منظور بود وثمرۂ اجابت دعوات نیاز سمات را کہ بطلوع نیر شما تعلق داشت
او تعالی مکشوف خاطر دریشان نمودہ بود للہ الحمد کہ طلیعہ طالع شما مطلع انوار امید
امیر الامرا عالیجاہ نور چشم اہل اللہ نواب خان زاد اقبالہ وعمرہ گردید وخاطر دریشان
بنوید اخبار تازہ بتازہ بہ جمعیت وفرحت آرامید جان بخش حقیقی جل شانہ عمر عزیز آن

اہدی الہدات واتباعہ وعلمائیہ واولیائہ ذوی الکمالات والدرجات والکرامات
والسلام علی من لدیکم بطرف صدر الدین محمد شاہ چراغ ؎ گفتم ببرد دیدہ
روم بردر تو + اشکم بدوید آستینم بگرفت + صدر سجادۂ ولایت وبدر سپہر ہدایت وچراغ
بزم عنایت شاہ ولایت پناہ من دری کہ از ہفت دریای اخضر بدست غواصان
فلک وملک نرسد سراغ صدفش در عمق محیط سلطان پرورادہ اند وجوہری کہ بہاے
لطافتش حاصل کارگاہ کون ومکان نباشد در بدخشان آن شہر لعل افشان نشان
میدہند اما صد حیف کہ مارانہ غواص ساختند ونہ کوہ کن اکنون ما را در بحر انفعال غواص
باید شد وبجاہ کوہ کنی جان کنی باید نمود عزیزی خوش گفتہ ؎ جانی اگر از دست غم
ہجر تو ببردم + مردم کہ چرا دور زکوی تو بمردم + پیش ازین نیاز نامہ در ماہ رمضان
بدیدار آن ماہ عید دوستان روانہ شدہ بود معلوم نیست کہ در عرصۂ یک ماہ قطع این مسافت
کردیا نکردہ ؎ از نیمہ راہ نامۂ من شستہ باز گشت + اشک ندامتم تبو قاصد کجا رسید +
در خدمت امیر بن کبیر بن دعاء امیر بن معروض ست بجانب پیرزادہ بنوری
کہ اسم شریفش صبغۃ اللہ ونام پدرش برکت اللہ بود ونام برادرش
کرامت اللہ الٰہی ببرکات طریقۂ انیقہ حضرت بنوری والوان کرامت ہای حضوری
وظہوری نصیب روزگار آن منیع بصبغۃ اللہ سر حلقۂ متبرکان ببرکت اللہ باد کرامت نامہ محبت
بود ودخواہ این دور مہجور را مکرم ومعظم فرمودند بلکہ از فرط فرحت مرا از من ربودند
از انجا کہ صراحم مکرمانہ حضرات ذوی الکمال شامل حال مخلصان صادق الحال والقال ست ایراد نامہ محبت
چرا بعید الفہم گردد بلکہ اقرب بفہم آنست کہ تشریف یاوآوریہا موقوف برارسال مراسلات

۱؎ کہ ہادی ترازہا دیان اند وتابعان او علماء ودوستان او کہ صاحب کمال ہا ودعیہ ہا وکرامت ہا اند ۱۲
۲؎ وطریقۂ انیقہ احسنیہ کہ منسوب بحضرت سید آدم بنوری ست آخر مراتب وصول را کہ حضور وحضور نام دارد
دو قسم فرمودہ یعنی حضور ظہوری وظہور حضوری ودر عنوان این نامہ کرامت ہای حضوری وظہوری نوشتہ شد تفصیل آن بقسم ثانی ست ۱۲

یا قطب دائرۃ الریاستہ ونقطۃ محیط الکیاستہ ویا جامع المعقول والمنقول ویا حاوی الفروع والاصول انا مشتاق الی لقائک ومشتاق الی استرضائک لانک قائم بحقوق اللہ وحقوق العباد وفی رضی اللہ تعالی عنک وعنی احب الصالحین ولست منہم لعل اللہ یرزقنی صلاحا پیش ازین رقیمہ شوق کہ ابلاغ یافتہ بود بجواب آن مسرور فرستادہ اند مانع آن بجز کثرت مشاغل دینی امری متصور نیست فقیر آن شیخ صالح را ازدل دوست میدارد علی الخصوص یاد نور چشم اہل اللہ محب بے لوث محمد غوث در ورق دل چنان ارتسام دارد کہ ہیچ شغلے از لوحہ خاطر محو نمیگردد واللہ سبحانہ آن نونہال گلشن اقبال را بمنصب تحصیل کامل ومزید عمر وصلاح شامل وکمال علمی وعملی وصفاء قلبی وروحی سرفراز وممتاز گرداناد شنیدہ شد کہ از چندگاہ روی انابت بجانب اکتساب علوم دینیہ آوردہ لیل ونہار متوجہ باین امر است اللہم یسر لہ ما اراد واکشف علیہ اسرار المبدء والمعاد تا حصول نعمت مواصلت باید مکاتیب محبت اسالیب بہتج ساختہ باشند بجانب غزنی حدیثا سمعناہ فیما مضی + لیسمی وصالا ولم ترزق + فراق دوستان سبب احتراق قلب مشتاقان است الطافی آن بجز ترشح آب وصال ممکن نیست ووصول این ترشح مفوض بتقدیر وتشہ آمدن اما ترسیل مراسلاتی کہ فیما بین احباء سنت قدیمہ است کار نصف الملاقات میکند بہمین بصنف چون تبکرار آید از حکم نصف متجاوز نمیگردد وقرب بکل پیدا می سازد لیکن حقیقت کل بغیر دید وادید ظہور نمیگیرد یا رب یا من لا یوصف بالکل ارزقنا کل الملاقات بحرمت صاحب المعجزات علیہ افضل الصلوۃ والتسلیمات وعلی آلہ الطیبین والطیبات واصحابہ

ای قطب دائرہ درس ونقطہ محیط زیرکی وای جامع علم عقلی ونقلی وای جمع کنندہ علم فرعی واصلی من مشتاق ام بسوے لقاء تو ومحتاج ام بسوی حصول رضاء تو برائے آنکہ تو قائم ہستی بحقوق خدا وحقوق عباد ونیز از رضای او ذ ا ا ا از تو وانا من دوست میدارم نیکان را وحالانکہ نیستم من از انہا امید وارم از خدا کہ روزی کند مرا صلاح ا یا خدایا حاصل بکن او را آنچہ خواہد وظاہر کن بروے رازہائے مبدء ومعاد را ا ا ا یعنی ست کہ شنیدیم از دوستان زمان گذشتہ کہ نام او وصال میگفت ومارا نصیب شد ا ا ا ای رب من ا ا ا کہ وصف کردہ شود او بکل وروزی کن ما را کل ملاقات

محبت اسلوب شما که مع اسامی نونهالان باغ سعادت مکتوب ست کار گلگشت چمن میکند
وتماشا سرو وصنوبر وشمشاد وسنبل وریحان از نامهای آن جوانان چمن عقیدت
بظهور می پیوندد والله که این بلبل منش را بآن گل گلزار وداد رابطه خاصی ست که اگر
بوی از جانب آن گلشن می آید مشام مرا معطر میگرداند ونسقار قلم را صفیر سنج شوق می سازد
یاد آن گل گلشن اخلاص مانند رنگ وبوی جنان بآن گل پیوستگی دارد که خرد ودرین
بهیچ رنگ جدائی وفراموشی از وتصور نتواند کرد خصوصا یاد محبت دستگاه نادر شاه
برادر خرد گل همراه
بر رنگ رنگ گل همراه گل در آئینه دل صورت نماست وداغ مودت همه فرزندان لبندان
شما که نور چشم وجگر بند خود شناخته ام چون ماه برجبین اتحاد پیدا در نیولا شنیده شد که میان
فیض الله باستفاضه رحمت حق بعالم بقا رحلت نمود انا لله وانا الیه راجعون خوانده شد
بطرف ناصر خان الله تعالی ناصر ومعین خان محبت نشان ناصر خان باد دعوات
خیریت سمات که نصر من الله طغرای زیبای اوست وادعیه نصرت آیات که فتح قریب پرچم
لوای او نصیب ناصران خان عالیشان امیر الامرا نور چشم درویشان نواب خان باد
اصل دعا اینست که کسی که ناصر دین حق ست حق ناصر اوست وفقرا هم نصیر او می شوند
بشرط آنکه در ادای اوامر ونواهی شرط اطاعت بتقدیم رساند وذکر حق تعالی که محل او
لطیفه قلبی ست بزبان دل بجا آرد وخدمت درویشان یکجان هست موجب ازدیاد دولت
وجمعیت دارین دارند والسلام **بجانب اخوند حسین عالم عامل**

* السلام علیکم یا حسین الاسم وحسن المسمی جعلکم الله من العلما العاملین الذین
لهم الفضل کفضل القمر لیلة البدر علی سائر الکواکب ویحمل الافلاک
ارایکم علی الرؤس والمناکب

* سلام بر تو باد ای حسین بنام وبمعنی حسن بگرداند ترا خدا تعالی از علما عاملین آن عاملان که نابینا
مر آنها را بزرگی مانند ماه شب چهاردهم بر بر همه ستارگان وبر سیارها وآسمانها تختهای آنها را بر سرها ودوشها

دوران محفوظ و به نظاره بی زوالی محظوظ بوده بخیر العمل که نعمت بی بدل ست مشغول باشند
فقیر از روی محبت قلبی شما هر دو برادر بجان برابر از بدۂ اولاد حضرت جیو میداند و نام و
نشان و صورت شما را در آئینۂ دل خود مصور میدارد و یقین میداند که شما هم باین فقیر پیوند
جبی و رابطه دلی همین و تیره خواهد بود ؎ نام تو مرتسم بدلم همچو خاتم ست + گویا دلم نگینۂ
آن اسم اعظم ست + اما یقین شناسند که سبب این محبت نه حسن صورت و نه حرص دولت ست
بلکه امر یست مختفی و ربطی ست غیبی که رفاتر عبارات تشریح آنرا برنتابد و مجلدات استعارات
به تشریح آن تاب نیارد و اینکه می نویسیم یکی از هزار ست و مجملی از بسیار خواجۂ حافظ راست
که فرموده ؎ لطیفه ایست نهانی که عشق نام خیرد + که نام آن نه لب لعل و خط زنگار ست +
خلاصۂ این ارقام آنکه چون دوستی این محب از جمله دوستی های دنیا نیست حق آن دوستی
بجا آوردن واجب و لازم ست یعنی آنچه برای نفس خود باید خواست برای برادر دین خود
هم همان باید پیراست پس خواهش این محب شما آنست که بقول عزیزی ع بندگی باید پیر
زادگی منظور نیست + اسم اعظم را که الله ست بمراقبه شب و روز چنان بر لوحۂ دل نقش نمایند
که نقوش غیر از دل بند شود همین نام ماند و بس ؎ جز داغ خود بسینه مجروح مامنه +
نگذار بشفگد گل دیگر زباغ ما + زیاده والسلام بجانب گل محمد مع فرزندان که
پنج اند ع در گلشن دو عالم یک گل محمد ست + الحق گل سنت محمدی بر سر و قبای
شریعت احمدی در بر و کمان حب آل صاحب قاب قوسین او ادنی دوست همت و محبت حسنین
شریفین تاج مذهب سنت و جماعت آن ولی الله و مقبول اهل الله باد بنبقه انیقه مودت
سلیقه انان برادر طریقه ورد و مکرمت فرسود سوادش را کحل الجواهر دیدۂ فراق دیده
گردانیدم و بیاضش را ذریعه روسپیدی روز حشر ساختم ؎ خطش می بینم و گرد سواد
نامه میگردم + فدای جنبش آن دست و طرز خامه میگردم + خط آن صدیق منش را خط
آزادی میدانم و نامۂ نامی آن نامور صداقت را حرز بازوی مودت می شناسم مطالعه مکتوب

خواهد شد چنانچه فرزند خود را بالفعل فانی بچشم خود دیده اید و گذشتگان ماضی را در معرض فنا شنیده اید خود را هم فانی دانید و حیات مستعاره خود را مملوک خود نفهمید بلکه خود را مسافری بیش ندانید و این سفر را سفر تجارت دینی فهمیده زاد راه آخرت که عبارت از طاعت و ذکر حق تعالی ست مهیا کنید ؎ دلارامی که داری دل در و بند ۔ وگر چشم از همه عالم فرو بند

و در سلوک طریقت انچه از فقیر شنیده و فهمیده اید اگر پخته کرده باشید بهتر و برای سبق دیگر از سیان غلام که درین طریق اجازت یافته است تحصیل نمائید و استنکاف نکنید و عارمعرفت بیاض مرحوم را به بیاض خاطر خود جا داده ایم و طول عمر و صلاح حال نور چشم اهل الله محمد یوسف را از جناب حق درخواسته انه قریب مجیب والسلام عصای سبز رنگ که مهرهٔ بلور بر سر داشت رسید ما را عصای پیری شده و شما را قامت یوسفی عصای پیری باد بطرف سید کام بخش که این سید نور محمد ست عارضهٔ فالج داشت و طبابت میکرد و فرزند ارجمند ایشان که محمد شاه نام داشت شعاع نور محمدی کام بخش آل و اصحاب و پیروان او باد لله الحمد که از جسم برکات طلسم شما عارضهٔ جمادی زائل شده و حرکت ارادی پدید آمد او تعالی ببرکت نور حضرت بنوری قدس سره در حرکت شما یوما فیوما برکت پیدا آرد که شاه صحت ها ی روز افزون شما بقیهٔ عارضهٔ متمرده را از ملک جسم شریف بیرون کند و صحت بدن مبارک سبب صحت جهان جهانیان گردد

ع سلامتِ همه آفاق در سلامتِ تست ۔ نور چشم من جان من سید محمد شاه بتوجه والد ماجد خود و بدعاء این فقیر بکام دوستان فائز شده بر طریقهٔ مستقیمه آباء کرام خصوصا جد امجد ذی الاحترام قدس الله تعالی روحه نوعی استقامت و استحکام بهمرساند که جهانی از دولت محمد شاهی غنی گردند و بفقر محمدی افتخار کونین بدست آرند صاحبزاده نوباوه چمن سیادت اطال الله عمره نیز ببرکت عمر مزید علم و صحت معمر و مفرزباد تا حصول نعمت مواصلت بایراد مکاتیب محبت اسالیب مسرور و مبتهج ساخته باشند بطرف سید بنکش و سید محمد سید سراپا راحت بی رنجش سید بنکش و سعادتمند سرمد سید محمد نادشترفها بپوسته از آفات

بن جبل سلام علیک انی احمد الیک اللہ الذی لا الہ الا ہو اما بعد فاعظم اللہ لک الاجر والہمک الصبر ورزقنا وایاک الشکر فان انفسنا واموالنا واہلینا واولادنا من مواہب اللہ عز وجل الہنیۃ وعواریہ المستودعۃ تمتع بہا الی اجل معدود ویقبضہا بوقت معلوم ثم افترض علینا الشکر اذا اعطی والصبر اذا ابتلی وکان ابنک من مواہب اللہ الہنیۃ وعواریہ المستودعۃ متعک بہ فی غبطۃ وسرور وقبضہ منک باجر کثیر الصلوۃ والرحمۃ والہدی ان احتسبت فاصبر ولا یحبطن جزعک اجرک فتندم واعلم ان الجزع لا یرد شیئا ولا یدفع قدرا وما ہو نازل فکان قد والسلام

بن جبل سلام باد بر تو بدرستی کہ من حمد میکویم بسوے تو خداے را کہ نیست ہیچ معبودے بغیر او اما بعد پس بزرگ گرداند خداے تعالے مرترا اجر و الہام کند ترا صبر و روزی کند ما و شما را شکر بر اے آنکہ ذاتہاے ما و مالہاے ما و اہل ما و اولاد ما از بخششہاے گوارا ے خداے عز و جل ست و عاریتہاے امانت داشتہ شدہ است نفع میگیریم با آنہا تا مدت شمار کردہ شدہ و قبض میکند آنہا را بر وقت معین بعد ازان بدان کہ فرض گردانید خدا بر ما شکر را وقتی کہ عطا بکند و فرض کرد صبر را وقتی کہ مبتلا کند بمصیبت و بود پسر تو از بخششہاے گوارا ے خدا و عاریتہاے امانت داشتۂ او نفع داد ترا با آنہا در رشک و خوشی و باز گرفت آنہا را از تو با اجر بسیار کہ آن صلوۃ و رحمت و ہدایت ست اگر نیت ثواب کردی پس صبر کن و ناچیز نکند اجر ترا جزع و فزع تو پس نادم شوی و بدانکہ بدرستی کہ جزع تو باز نگرداند چیزے را و دفع نکند غم را و آن چیزی کہ فرود آینده است پس تحقیق شد۔

حاصل نگارش این حدیث صحیح فصیح آنست کہ بندۂ مومن دل خود را بر تصدیق اولی چنان محکم گرداند کہ کوہ ساکن را امکان حرکت از جاے خود باشد و این متحرک را پس از سکون تصدیقی امکانی نباشد کہ حرکت نماید پس اگر خداے خود را مرید مطلق و شائی برحق شناختہ باشد باید کہ اراده و مشیت او تعالی را در ہر کار و ہر حال غالب و قاہر داند ہرگاہ این ایمان و تصدیق در دل بندہ استقرار گیرد ضار و نافع ہم او را یقین دانستہ باشد و لا راد لما قضت را نقش نگین دل سازد پس ہر مکروہ محبوب او خواہد بود و ہر ممنوع مطلوب او

من کجا مدح اولیا زکجا — شہ کجا کلبۂ گدا زکجا
لیکہ این حسن ظن تو بکمال — در حق این مرائے بدحال
گر اجابت کند مجیب شکور — نیست از لطف بیکرانش دور
بر زبان دلے اگر نامے — بگذرد حبذا نکو نامے
میکنم عرض از برائے خدا — بہر باران نہ از برائے شما
اذکروا اللہ خالیا سرا — لاتثنا لو بمثلہ برا
حق تعالے جوان صالح را — دوست دارد بے مصالح را
روز او در فقاہت دینے — شب باشغال ذکر تلقینے
خرج گردد مدار اخل عمرش — این بود جملہ حاصل عمرش
گر کند این جوان دعا بحضور — بکند جان پیر را پر نور
ای غلام رسول الحق خوام — دولت و ثروت ولے اللہ

بجانب قاضی عیاض الحمد للہ المعطی بلا اعواض والصلوۃ علی رسولہ الفیاض وعلی آلہ واصحابہ ذوی الارتیاض مادام الانبساط والانقباض والسواد والبیاض السلام علیک یا قاضی عیاض تعلمی بود کہ ہرگاہ در ساعات شب و روز توجہی بمراقبہ کردہ می آید صورت فرزند مرحوم در آئینۂ خاطر منعکس میگردد و خاطر را انان توجہ و جمعیت در تفرقہ می اندازد و سخت تشویش روی نماید عزیز من تا چند بہ نصائح بی اثر و بمواعظ بے قدر خود بیدار را بخواب کنم و بہوشیار را بیہوش سازم یا آتش من گرمی ندارد و یا ہیزم شما تر است لہذا بار قلم نصیحتی کہ مزیدی بران متصور نیست یعنی حدیث بے تلویث کہ صحیح و فصیح است از حصن حصین نقل نمودہ کہ مسکتہ الختام نصیحت باشد مصدع گردیدہ است کتب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم الی معاذ رضی اللہ عنہ یعزیہ فی ابن لہ بسم اللہ الرحمن الرحیم من محمد رسول اللہ الی معاذ

ترجمہ حدیث نوشت پیغمبر صلعم بسوی معاذ کہ تعزیت کند او را در فوت پسر او بسم اللہ الرحمن الرحیم از جانب محمد رسول اللہ جل اسمہ بسوی معاذ

خلاصۃ المرام وزبدۂ ارقام آنکہ اولاد اولیاء اللہ را قدم بر قدم اولیاء باید نہاد و در مضمار علوم باطنی اشہب ہمت را مہمیز باید داد و بچوگان جذب گوی سبقت از ابنای سلوک ربود زیادہ بہمہ عزیزان سلام شوق مطالعہ نمایند بجانب صداقت پناہ شیخ ولی اللہ نبیرہ حقائق آگاہ حاجی بہادر قدس سرہ

یا ولی اللہ السلام علیک — وعلے اخوۃ تکون لدیک

نام تو افسر ولایت باد — اسم تو فقر را حمایت باد

نامہ ات ہدہد صبا آورد — بل کتاب کریم را آورد

حرف خطت چو سنبل وریحان — زیب افزای گلشن دل وجان

از سوادش بیاض رشکین شد — قلمش رشک نامۂ چین شد

نظم را سلک دُر از و بگلو — سُبحۂ نثر دانہ دانہ ازو

بیت او یک بصد کتاب ارزد — معرع او بفصل وباب ارزد

جان من عمر من جگر بندم — حلقۂ گوش کن دُر پندم

گرچہ نظم از تو انتظام گرفت — غنچۂ جانت ابتسام گرفت

لیک نبود ز شعر فائدۂ — غیر از ذم ومدح عائدۂ

مدح و ذم را گذار و سالک شو — بر ولایات قلب مالک شو

بجمال خدا جمالے شو — آب حق نوش کن زلالی شو

نظم قرآن شنو نظامی شو — جام عرفان بنوش جامی شو

نسبتی جو بہ سید آدم — تا شوی زبدۂ بنے آدم

پای بر پائے پیر بتورے — بنہ و چشم خویش کن نورے

کردۂ مدحت من پر عیب — ہمچو مدح جوانی اندر شیب

این فقیر حقیر کم ز نقیر — کے بود لائق چنین توقیر

هر لفظ او بمعنی بیگانه آشنا — هر حرف ظرف صد گهر و گنج شایگان
هر سطر او مسلسل لعناق حور عین — هر نقطه خال چهرهٔ زیبای شاهدان
هر بیت او چو صفحه ارژنگ نقش چین — هر مصرعش چو ابروی مشکین نوشان
ای دُر بحر شیخ بهاء در چه گونیست — در موج شعر غوطه زدی همچو ماهیان
هر چند حسن صورت استعارهٔ دل رباست — لیکن حقیقتش همه هیزیان و بل زیان
بگذار قال و دست بدامان حال زن — اینست حال و شیوهٔ مجذوب سالکان
ای دوغ مست نظم مگر می نخورده که — تا مستیش رهاندت از قلقل زیان
استعار آبدار سرابی ست آبگون — دروی گزار و نوش کن از صاف صفویان
جانان انیس یار سکوت اختیار کرد — گفتار را گذاشت و بزد مهر بر زبان
باید که شعر از تو گریزد چو دشمنست — با ذکر دوست شو گذر از وضع دشمنان
در پیشهٔ طریقهٔ آن شاه نقشبند — داخل چو شیر شرزه شو ای حیدر زمان
خاص آن طریقه که بود احسنیه نام — در بدو او نهفته نهایات دیگران
هست آن طریق سید آدم که نامش — بوده ست شهریار اقالیم عارفان
ذکر مسلسلی که ز پیران رسیده است — مانند سرو در چمن قلب خود نشان
حیدر شو و بکن در خیبر بزور ذکر + — تیغ بهادرانه بزن بر سر عوان
شکل جمیل مرشد صدیق و شن بعبدق — نقش نگین قلب کن ای صادق جهان
یارب تو از غلام رسولش دعای خیر — در صحبت شمال و صبا دائما رسان
یعنی شجاعت و کرم و علم حیدری — باد انصیب آن دُر تاج بهادران

نمی خواستم که بجواب این منظومه پردازم اما برای آنکه جواب را مطابقت سوال می باید حرف ریزهٔ چند در رشتهٔ نظم کشیدم و اسپ نظم را در میدان جواب دوانیدم والا گفتن شعر و انشا ضرور نیست بلکه گفته اند ؎ هر که او قصد فصاحت میکند + دیدهٔ دل را جراحت می کند +

فغان ندارد ۰ اکنون بی طاقتی اشتیاق بران آوردہ کہ غبار جسم نزار را بدست باد صبا بفرستم و بیک سبک روحی سبزہ وار سر نیاز بپای آن سرو خرامان الم و داد بیدادی ایام فراق از سلطان وصال خواہم و داد کہ این غبار بی مقدار را باد ہم بہ بیعت قبول نمی سازد و از زمین افتادگے بر نمیدارد و باز این مشت خاک چون نقش پا بر زمین پا نشست و نامہ نیاز بعذر افتادگان برخاست و بدرقۃ السالکین ہمراہیش روان شد ہر گاہ این ہر دو سالک بعد طی مراحل طائف کعبہ زیارت شوند و حج معذوران نیابتہ گذارند چشم آن دارم کہ منظور نظر عنایت گردیدہ حسن قبولے بہم رسانند کہ در دیدۂ و دل صاحب نظران جا یابند و دلہای صاحبدلان را از خود ربایند زیادہ بر این دعوات بے ربا در ین نیاز نامہ ین ست نامہ منظومہ بجانب ارادت دستگاہ حیدر شاہ نبیرۂ قطب وقت شیخ کامل حاجی بہادر قدس سرہ و برادران او کہ نامہای ایشان در ضمن ابیات مرقوم ست الحمد للہ و سلام علی عبادہ الذین اصطفی

باد صبا برو بہ چمنہای این جہان	مشکین بکن مشام ز گلہای بوستان
در ہر چمن برو بہ تماشاے نو گلے	سر وسہی بجوی بہر جوی و گلستان
بر طرف جوی برو خیابان گزار کن	ہر غنچہ را بوی و ز ہر گل بجو نشان
ز انجملہ خاص روضۂ حاجی بہادر ست	در وی شگفتہ تازہ گلہا در ان میان
حسن ولی و احمد و صاحب محمد ست	سرو و سمن صنوبر و ریحان و ارغوان
زان روضۂ شریف دگر نو گلی شگفت	حیدر بنام بید سا لطاف بیکران
چون بگذری بر آن چمن و گلشن لطیف	زین بلبل نحیف سلامی بگل رسان
وز صحبت شقائق و گلہای آن چمن	بوئی بمن بیار از آن نو گل جوان
آمد صبا و نامۂ خوشبو بمن رساند	کاندر فصاحتش خجل آمد شاعران
منظوم او چو عقد دُر منسلک بمن	ہر سلک زیب گردن و گوش سہی قدان
بر نظم او نثار کند گوہر نجوم	این چرخ پیر و زہرہ بر قصد چو لولیان

نتوانیم رسید + ہم مگر لطف شما پیش نہد کامی چند + در خدمت حضرت جیون شاہ کہ جیون لائق اوشان ست بندہ بیجان سلام مرگ پیام میرساند ؎ جانی اگر از دست غم ہجر تو بردم + مردم کہ چرا دور ز کوئی تو بمردم + در خدمت حضرت فتح اللہ شاہ کہ فاتح ابواب عنایات ست بعد سلام معروض باد باید کہ مخاطب کامروای محتاجان را بسفارش قلمی با سعادت ازلی سعادت خود داند و از نارسائی و بی مقدوری خود در غم نماند و این نصیحت را طرز بازوی عمل سازد ؎ نصیحت گوش کن جانان کہ از جان دوست تر دارند + جوانان سعادتمند پند پیر دانا را + **بطرف محمد کاظم** السلام علیک ایہا الجعلہ رب الناس من الکاظمین الغیظ والعافین عن الناس الحمد للہ عز وجل والصلوٰۃ علی رسولہ کلما بات شی وظل اما بعد فان ہذا الزمان زمان السکوت ولزوم البیوت وتصفیۃ القوت والترک من اسباب الناسوت والرجوع الی مقام اللاہوت واذا اصبت فالزم حتی تموت ای متکلم از کلام خود غایت شود ای مخاطب ہمہ تن گوش شو بشنو حلی کہ در متابعت اقوال وافعال واحوال رسول ذوالجلال صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم خود را فانی باید کرد و ذات وصفات وکمالات خود را مظہری بیش نباید دانست ومراقبہ دوام را حمائل گردن خود و سینہ را آئینہ چشم خود و گوش را گوش و زبان را لال و چشم را دوختہ دیدار جمال وجلال سازند بعد ازین تجلی بی سمع و بی بصر الخ را در کلبہ خود مشاہدہ نمایند و دلہای محبان را بجذب این تجلی از خود ربایند ع قلم ایجاز رسید و سر شکست + **بمیان نتھو شاہ** ؎ گر بیخود آمدیم ز کوئی تو دور نیست + فرصت نیافتیم کہ خود را خبر کنیم ماہ ماست کہ جوق جوق نالہای شوق بر باد پای نفس بعزم خاکبوس آستان غنان جریان جلوہ ریزست امارسیدن جوابش را حمل بر نارسائی نالہ وافغان ناتوان توان کرد نہ بر ناشنوائی گوش آن ملازمان ہر چند این نارسائی مانند تپ دق سوہان روح ست لیکن در فہم نارسا بہتر از رسائی ست ازینجہت کہ مبادا از نادانی فراغ وقت ونشاسی مزاج نازک در دسر گوش مبارک نداده باشد ؎ ای عندلیب نادان دم در گلو گره کن + گوش گل ست نازک تاب

لا تذرنی فی بید النفس اللئیم تبری بود کہ بر ہدف اجابت آمد اکثری بایستہار نفسانی نا بایستہ شد
و تکلف عبارت از نظر برافتاد و ما را از مار بودوری از فشار بر روی دل کشود خاقانی را فانی
یافتم و مشرقی را مغربی دیدم زلالی را تلخ و ہلالی را در سلخ نظامی را بی انتظامی فنا و خسرو را
گدای باب البقا نثر ظہوری را نثار عدم و آتشار طغرا را بطغراے فنا ہمدم فصاحت را مایۂ
فضاحت و بلاغت را پائمال ہلاکت یافتم برب الشعری کہ شعر و شاعران حقیقت نشان
بے شعوری ست و سلسلہ نثر نثاران زنجیر مغروری و آنتہ باللہ کسی را کہ مغلوب این حال ست
نہ روئی و نہ رائی و نہ دستی و نہ پائی و نہ ظلمتی و نہ ضیائی شعر بیدل یاد آمد ؎ حساب
ہیچ کسی تا کجا توان دادن ۔ بقا کدام و چہ ہستی فنا ہم از ما نیست ۔ ؎ بیدلم بیدل مراجز
حیرتیدن ساز کو ۔ از عدم می جوشم انجامم چہ و آغاز کو ۔ انچہ از فکر معاش عیال و نا سامدے
ماہ و سال ارقام یافتہ جوابش یک مصرعۂ حافظ ست ؎ صلاح کار کجا و من خراب کجا ۔
و معہذا چون صفوت محبت مقتضی نیک مشوت است لہذا بقدر فہم معروض میدارد ؎
مصلحت دید من آنست کہ یاران ہمہ کار ۔ بگذارند و خم طرۂ یاری گیرند ۔ کار و بار معاش
بفرزندان سعادت آثار باید سپرد و خود شہسوارانہ بر بارگی تجرید سوار باید شد و جلو ریز
قطع بوادی محبت دار و نیا نمود و در سرای بقا کمر کشود بحرمت النبی و آلہ الامجاد بکلمۂ چند
دبوانگانہ بقلم آمدہ معذورم دارند و مشتاق اہل بقا را دانند بحضرت شاہ چراغ
؎ ای قبلۂ ارباب وفا گردتو گردم ۔ ہی گرد تو ہو گرد تو ہا گرد تو گردم ۔ سالہاست کہ
غنچۂ دل مشتاق نسیم دلکشاست و عمرہاست کہ مشام اشتیاق منتظر رایحۂ روح افزاست
اگرچہ استماع نغمہ ہا اخبار افواہی سامعہ افروز می گردد اما گرہ کشای قلبی کو کہ بنداز دلہاے
مہجور بردارد و بمکالمہ روحانی فائز گرداند چہ کند و چہ نویسد کہ گوہر کمالی کہ از صدف صحبت
باکراست بدست توان آورد مشکل کہ باین دوری دوستی ما و ساحل نشینی ہا بہم رسد الا آنکہ موج
عنایت جواہر آبدار وصال در جیب و گریبان دوردستان حمایل سازد ؎ ما بآن منصب عالی

اگر شبهی مانده باشد اطلاع دهند والسلام بجانب عزیزی الی جماعه مقبولان جناب
رسالت پناهی در بحر حب تو وحبیب تو صلی الله علیه وآله وسلم مستغرق حضور باشند میدانند
که سرمایه عبادتها و افضل طاعتها یاد مولی ست تعالی شانه بلکه روح مصالح وجان مجالس ست
لهذا هر ذی روح وذی العقل را در تحصیل آن جان جهان مطالب بجان ساعی باید بود
وهر صغیر وکبیر را بتاکید وتعلیم صحبت ذکر وپاسبانی پاس اخیر که جان اوقات عمر ست
ناصح وآموزگار باید شد تا حق اخوت دینی ودلسوزی یقینی مودی گردد وفائده مقصود
فاحبت ان اعرف بظهور آید خلاصه نگارش آنکه بذات خود مع برادران وفرزندان و
برادرزادگان وهم صحبتان در حصول این امر شریف مشغول باشند بجانب عزیزی (پس درستند وهم ایکه شناخته شوم)
نور چشم اهل یقین شیخ فتح الدین لقمان آئین بفتح باب مهم پیش نهاد ظفر یاب باد والسلام
علیکم مطالعه کنند اگرچه متمنائی ما ووالده شما واحدست یعنی استفاده علم دینی از هر جاکه باشد
نصیب شما مرجو لیاست اما بمجرد خبر مفارقت ومباعدت شما حالت والده شما از پریشانی
ودل بریانی وزاری شب وروز وبیخواب خوری به نهجی ست که بر کسی مباد بالفرض اگر شما را
بهمه وجوه یعنی از اسباب زندگانی جسمی وجانی جمعیت دست داده باشد اما اگر یکبار بحمایت
استر ضای والده ماجده خود دل را در انجا گذارند وجسم را در اینجا بیارند در حق شما برسبق
فوائد سابقه سبقت خواهد بخشید باز بعد تسلیه خاطر آنها بتراضی مرخص شوند بجانب
شیخ ابو البقاء الحمد لله ذی الثناء والبقاء والصلوة علی عارج معارج الفناء والبقاء
السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته چه نویسیم که نوشتن را شعوری وعلمی بعرفیات ومحاورات
می باید وآن خود از دل وزبان وقلم یک قلم مسلوب شده یعنی روزی که قصیده
نعتیه که اسمش روضة الفردوس الهامی شماست باختتام رسیده گویا خاتمه محاورات
عرفیه واستعارات رسمیه گردیده ظاهرا بوی قبولیت ادعیه که در مطاوی بعضی ابیات
در آخر قصیده مطلوب مصنف مسکین بود مشامم فهم را معطر گردانید گویا که مصرعه

لله الحمد که این نامه بخیر وخوبی بانجام رسید اظهار است آرزوی ملاقات بنظر دارد
ابر بهمن کاسمانی همه بیدریغ گوهر بار است لیکن بر دامن کوه بیشتر میبارد
بنده نیز بیقرار دیدار فرخنده آثار است
بیشتر از پیش اظهار اشتیاق میکند

بی پرده و خارج آهنگ می سرایم و باز بچه گوش طفلان می سازم و مغز پیران خرف می خورم
و مانند موذن کریه الصوت بر آواز خود ناز ها دارم حیف صد حیف که مرا بر عیب من کسی آگاه
نمی سازد و می ترسم که این قرآن خوانی من سوق مسلمانی نبرد انا نجاکه شما را صیرفی ممیز
شناخته ام از شما انصاف آرزو دارم باشد که از صفای خاطر آن آئینه صفت صورت
عیوب خود را در خود منعکس بینم و بار دیگر دامن خود را از خس و خاشاک دائم بر چینم زیاده
مراد رد عا شمارند و به دعا یاد دارند و در خدمت محفوظان حفیظ بر حق سلام مفتقران رسانند
و ارباب یقین را که بمورد فضل و کرم حضرت کریم اند ابلاغ سلام درویش مسکین یقین خاطر
خواهد بود میان فقیر الله غنی الله باشند بجانب یقین خان مخلص راه یقین چوهدری
محمد یقین بسلام محبت آئین مشمول کرم و فضل کریم باشند درین مدتها که عرصه سه ماه کمتری
زیاده گذشته باشد به تصدیع سه روز بلکه سه ساعت هم مسرت بخش مشتاق نشده اند و اگر
معاوضه نارسائی فقیر بخاطر گذشته مرتکب نامهربانی شده اند بسیار بیجا و بدنماست که فقیر اگرچه
در وقت آمدن ازان راه نیامده انشاء الله تعالی در وقت مراجعت قصد آنطرف مصمم داشت
درینولا که اعتراض شما دریافت عنان عزیمت ازآن سوی برتافت و آمدن آنجا را بشرط
تشریف بهائی صاحب مهربان میان محمد حفیظ جیو به دولت خانه موقوف داشت اگر خدا نخواسته
خواسته باشد هرگاه که خبر تشریف بهائی صاحب رسید بمراد خاطر عازم خواهد شد بهمه عزیزان و برخورداران
حاضر سلام رسانند و قصد ٹانڈه هم در پیش ست بجانب عزیزی السلام علیکم یا عبد الله
و رحمة الله و برکاته نمیقه انیقه بعد انتظار قدوم مسرت لزوم و پس از توقف ورود جواب
عنایت مرسوم وصول آورد مسرور و مبتهج ساخت فقیر از املاء و انشاء سوادی ندارد و حرفی
چند که سفیدی را سیاه می سازد بر روی صفحه می نگارد اگر عزیزان کریم الخلق بدیده ٔ ارادت
و محبت کالای معیوب را به جودت خریدنمایند و قبیح صورت را بحسن یوسفی معاینه فرمایند تقبل
قبول در حق خود تصور می نماید مسئله مسئوله که در بیاض تسوید یافته بود بنقل آورده مرسل داشته

حدوث امراض رنج افزا است وآنجناب را گنج بخشا بهر صورت دعاء درویشان ودعاگویان
جناب عالیشان آنست ع بهیچ عارضه شخص تو در دمند مباد بجانب قادر بخش و رماده
رسید دوا سعادت رخش میان قادر بخش بخشش حضرت قادر امیدوار بوده بصحت
خود وتصحیح مریضان راحت اندوز باشند نامهٔ عنایت شمامه مع تحفهٔ دوا که مانند صبا بوی شفا
بمشام آرزومیر سانید ومریضان بیجان را حرز جان می بخشید رسید صحت ومسرت بخشید
ع بمانا دآن دوست کو دوستان را + دوای تن وراحت جان فرستد + بمین دوای
مرسوله اگرچه پیش ازین به تجویز صاحب الاخوان شفیق کونین میان غلام حسین بعمل آورده
بودم بغیر امر او تعالے اثری ندیدم ازین معذوری دل باستعمالش نمی آید اما چون ارسال
آن برادر حبیب لبیب از انبعاث قلب تودد وطلب معلوم می شود دل را هم رجائی وردی
باین دوا پیدا شد اغلب ست که از دعاء ودوا محبانه چهرهٔ شفا در آئینه استعمال بنظر آید
خبر قیامت اثر انتقال آن نجم فلک امانی وآمال جانهای دوستان را در قفص قوالب بحرکت
آورد ومعنی کوکب انقضت الساعة معاینه گردید انا لله وانا الیه راجعون ع حیف دانا
مردن وافسوس نادان زیستن + الطفار چراغ ملت مصطفوی ستاره ایست که فرد افتاد درین ساعت ۱۲
بر مردم دانا خصوص دوستان باصفا تاریک ساخت زیاده ازین چه نویسم وچه گویم آخر الامر
بجز صبر چاره نیست یا داخلاق کریمهٔ اوشان ناخن در دبدل میزند واز خود می رباید ذرحمت
صاحبزادگان عالیشان از طرف این مریض معذور را استعذار نمایند ودعاء مزید عمر وعلم
وعمل وصدارت ونیابت آن شیخ کامل اظهار سازند والسلام بجانب غریزی مولے
عبدیت نشان من درست فهمی شما از الفاظ مهملهٔ مانوعی معانی موضوعه می برآرد که گویا
اغلاط لفظی راه بجلیه صحت معنی مجلی میگرداند واز عبارات ما که سراسر ذم ست همگی مدح
فهمیدن واز مدایح ما فخر ناکردن اینهمه کار پرکاری وکمال هشیاری شماست منکه اوقات
خود را بر خود غلطی صرف کرده ام ونافهمیدگی خود را بفهمیدگی سنجیده برین گمان نغمه چند

از منت شیاف اطبا رمعاف داشته و دم عیسوی فضل درگاهی از تار افسونگران بی نیاز
ساخته و چرا نباشد که تار رفویش از رگ جانهای ملائک آسمان و تعویذ بازویش از توجه دلهای
نیکان و پاکان ست شفا شیفته دوایش گشته و صحت یک دفعه دافعهٔ بلایش گردیده زخمے
در و شما بدعا رشفا را یشان دست برآسمان و بعزم دیدار شما بر پشت یکران امروز یا فردا
روان می گردد الٰہی ذات مورد عنایات شما از زخم چشم دوران شفا پذیرفته و دل بی درد
ما به زخم درد الٰہی آشفته باد بجانب غلام نقشبند عزیز القدر اچند سیان غلام نقشبندیه نقشبندیه
نگار خانهٔ دلها ممتاز باشند نامه عیادت شما سه روح بخش قالب و راحت اندوز قلب گشت
عزیز من عوارض جسمی از بنجهت که مکفر سیئات اند عروض او مفید و مثمر برکات ست و از این
که مقصر اعمال مفروضه و مسنونه میگردد قابل آنند که آنرا حبائل شیطان تصور نموده به لاحول
ادعیه و ادویه در مدافعت او جهدی نموده آید اگرچه این بی استقامت تکفیر سیئات را
غنیمت می داند و قصور اعمال را از شامت نفس می شناسد اما از بی استعدادی و بی همتی
در اشتغال دعا و استعمال دوا کما ینبغی سعی بکار نمی برد الحمد لله که برادران درمند دلسوز
بحالش توجهی دارند و به دعای و دوای امدادی میفرمایند جزاکم الله خیر الجزا بجانب
شاه چراغ صدر السادات ذو الکمالات و بدر لیالی ظلمات حلال عقده های لاینحل
مقبول و مقرب حضرت عزوجل مد الله تعالی ظل اشفاقه بعد ابلاغ تحیات زاکیات
معروض ضمیر بیضا نظیر میگردد اند باطلاع تکلیف آن جسم لطیف که عروض آن از خواص
جناب شرافت مآب اهل بیت نبوت و رسالت ست اگرچه دل و جان سور و صدور و نور آلم ست اما از انجهت که ثمرات و نتائج تحمل آلام این عوارض موجب ترقیات حضور و تزاید
انواع نور ست خاطر را اندکی تسکینی بهم می بخشد کما قال النبی صلی الله علیه وآله وسلم
ما اوذی نبی مثل ما اوذیت وما اوذی نبی مثل ما اوتیت اینهمه ورود بلاها و مصائب نوائب
برای طلاء آل با کمال پالودگی هاست که آلودگی بشریت بالکل رخت بر بندد و دیگران را

میمنت مانوس وکلاء عالیشان شاه ومرزبان مدظله تا دوسال ندارند نوید نهضت رایات
عالیات سامعه افروز مبطلومان هندوستان گردیده ومانند بانگ مسلمانی بگوش اهل اسلام
رسیده فقیر با جماعه کثیر از خلفاء خاندان عالیه غوثیه قادریه علی صاحبها الرضوان والتحیه
در حلقه های اذکار وخلوتهای استجاره بدعاء طلوع شمس عساکر ظفر آثار اشتغال می دارد
انه قریب مجیب ای خدیو بلند اقبال بیک لمعه شمشیر عالمگیر ظلمت ظلم وکفران کفر روی بهزیمت
خواهد نهاد وباشاره تیغ بیدریغ سلطانی سرهای کفار مانند گوی سرگردان بر خم چوگان
بهادران بخاک خواری ومذلت خواهد افتاد خدارا همتی وعنایتی که دیده های اهل این دیار
نرگس وار فرش راه انتظار اند وتوجهی وحمایتی که ستم دیدگان این ملک عالم عالم
گوش بر آواز اخبار دارند بلکه تشنگی مفرط ایشان تاب انتظار ندارد واشتیاق دیدار بسیار
خاقان دیندار دلهای فقراء این خاندان عالیشان را از قرار بیرون می آرد امید که
ناظور انوار طلوع نیر قدوم همایون اگر تسلی نامه شکسته دلان وخسته جگران یعنی رقم قضا
توام زینت ایراد یابد باری آوازه مرهم ومژده تسکینی دل ده بیدلان وشادابی بخش
تشنگان خواهد شد وبر امید توجهات کریمانه شاهانه کام تلخ زندگی را شیرین خواهند ساخت
وباستدعا مزید تائید سبحانی ببلازمانی خاقانی خواهند پرداخت بجانب عزیزی بتقریب
مجروح شدن نگارش یافت الهی افضل بهادران دین از چشم زخم معاندین درامان
امین باشد این نه زخم ست که بر بازوی اقبال رسیده بلکه غنچه همت ست که بر نسیم عنایت
خرم شده وجوش خون شجاعت ست که غازه سرخروئی بر روی آن مبارز مالیده
اگرچه گلهای بوستان رونق افزای چمن وخیابان جهان می باشند اما این گل دیگرست
که بر شاخ زعفران ساعد شگفته خنده بر سنبل وریحان گلستان نهاده نیز ند وهر چند زخمهای
دیگران سبب سرخروئی آنها مقرر ست لیکن این سرخی جداست که دست بازوی والا
بحنای شهادت رنگین ساخته شفق آسمان را نمونه روی می سازد لله الحمد که مرهم مراحم الهی

چه بعقل و نقل ثابت شده که دنیا رفانی گذشتنی و این سرای سپنجی گذاشتنی ست هر چند بنی آدم را
بمقتضای مدلول و لقد کرمنا بنی آدم خلعت کرامت در بر نهاده اند اما بمقصوم کل من علیها
فانٍ رخصت اقامت نداده هیچ دلی تواند بود که از دشنهٔ ماتم آن مجبود العاقبت مجروح
نشده باشد علی الخصوص جمعی که بمحبت معنوی اختصاص داشته اند یقین ست تا مدت العمر
بداغ هجر مبتلا خواهند بود ؎ طومار و اغمای عزیزان رفته است + این مبلغی که عمر دراز است
نام او + ناچار باین درد بی دوا باید ساخت و در پیش خدنگ قضا سپر باید انداخت
تر صدا از وسعت حوصلهٔ آن رمز شناس کون و فساد و اسرار فهم دقائق افنا و ایجاد آنکه
بمقتضای مصدوق انا لله و انا الیه راجعون دامن صبر و تسلیم را استوار بگیرند و جزع
و فزع را که از لوازم طبیعت بشری ست کمتر بخود راه دهند که ان الله مع الصابرین بی شائبهٔ
تکلف می نگارم که بالفعل بعد ارتحال آن رهگرای فردوس اعلیٰ ذات فایض البرکات
ملاذ زمان شریف درد لاسای و سر پرستی احباب سعادت انتساب نعم البدل ست الله سبحانه
و تعالی صبر جمیل و اجر جزیل کرامت کناد این زاویه نشین بیت الاحزان به دوری ضروری
در ساخته و بحکم فرمان قضا و قدر انفاس معدوده حیات مستعار را بکلفت میگذراند اولاً
آمرزش آن پیشوای ارباب صدق و اصحاب یقین و ثانیاً مزید حیات ملاذ زمان سعادت اقتران
از جناب واهب مطلق مسائلت می نماید تقاعدی که در ارسال نامجات بظهور میرسد از رهگذر
افسردگی طبیعت ست نه از راه اهمال و غفلت انشاء الله تعالی پیوسته بر رضاء حق خرسند باشند
و این دعا نامه را بجنس از نظر مبارک مخدومی سطاعی صاحب این فقیر و غلام رسول صلی الله
علیه و آله وسلم بگذرانند از جانب شاه چراغ بسوی شاه زمان بجناب مستطاب
خدیو دوران خلیفة الزمان شاه زمان خلد الله ملکه فقیر میر صدر الدین محمد چراغ گیلانی
فرزند محبوب سبحانی غوث اعظم سید عبد القادر جیلانی رضی الله تعالی عنه شوق غائبانه
و اشتیاق او یسیبانهٔ خود را معروض عاکفان عرش نشان میگرداند که از ابتدا ارجلوس

عدم پرسش کنندہ رضا مندی او را

ما نقدم در پرده ابر اختفا رفو رفته اند لیکن اشراقات انوار کمال ایشان شبهای تیره دوران
فراق را منور می سازد و مستعدان صاحب نسبت را حضور و غیبت برابر ست و مستهتر شدان
کامل همت را هجرت و وصلت ممزوج با هم گر مخزن اسرار شریف صاحب محمد منیف حافظ
محمد حنیف که سینهٔ شان مشکوة مصابیح انوار ست و طوطی زبان شان شکر ریز هزار
اذکار در ین وقت که قحط الرجال ست خیلی غنیمت اند و فقیر هیچ از هیچ خود را در میزان هیچ
امری نمی سنجد میداند که شبه در نظر جوهریان بجوی نیرزد و چراغ پیش آفتاب پرتو ندارد
هر دعوی که نماید در محکمهٔ دانشمندان باطل برآید و بهر هنری که خود را بستاید هزار عیوب چون
بخیه بر روی کار آید انقدر هست که دعای خیر خاتمه که ازین عاصی طلب داشته اند اگرچه
زبان خود را قابل اجابت نمیداند اما سر دوست خود را از سجده ریزی و سوال انگیزی
باز نمیدارد از نجهت ع که مستحق کرامت گناهگارانند + معهذا در وقت استدعا دعا
در رد خود مقرر ست که الهی دعای این گنهگار از زبان نیکان و پاکان در حق آن کریم الخلق
عمیم الاحسان در طلب سلامتی ایمان مستجاب گردان و الله المستعان محبت موصول فقیر
عبد الرسول از مری بلبل وار بهر اردستان شوق ترانه سلام تو دود ذوق بر آن گلشن عنایت
و شفقت می سراید والسلام تعزیت نامه از حضرت نتهو شاه ؎ در بحر پر آشوب
جهان جمله حبابیم + اول نگهه ما نفس باز پسین ست + صاحب این فقیر دام مجدکم بعد تقدیم
لوازم دعا و ثنا که در زبان درویشان اخلاص نشان ست مکشوف رای آگاه اقتضا
میکرداند که از استماع واقعه جان فرسا و سانحه هوش ربای حضرت رضوان و تنگاه فردوس
آرامگاه دلها از آتش اندوه کباب و جانها از گداز شعله غم آب شده ؎ از آه دل در آتش
و ز گریه تن در آب + سر گرم سیر شعله و لیکن وطن در آب + پیداست که درین حادثه طاقت
گداز با اقتضاء لوازم بشریت چقدر کرد و کدورت و غبار کلفت بر آئینه خاطر اشراق ذخایر
استیلا یافته صفاء وقت را مکدر ساخته باشد اما اینوقت حوصله آزمائی ست اندکی بخود باید پرداخت

جمال اوست گلچین + آب حیوان و رنگ مرجان + در بهر خرد شوخ چو لعبت چین - نی نی غلطم که
آب و رنگش + بُرد از در و لعل گوی تحسین + دریاست نمی نشنیم او + رنگی ست نه برگ اوریا صفت
ولباشده باغ باغ از دی + گل گل بشگفت چشم گل بین + بلبل با صد هزار دستان + طوطی با
صد زبان شیرین + بیرون آمد نمی توانند + از عهدهٔ آفرین به تعیین + یارب چه کنم بوصف
آن گل + نی معنی خوش نه لفظ رنگین + در وصف چنین گل کمالی + خارست زبان نقص آئین
مداح جمال گل بباید + شاخ نسرین نه نوک نرگس + بس کن عبدالرسول طبعت - دارد در خمار
دوشین + می خواه ز فضل حق بقایش + آمیز دعا را و به آمین + بجانب عزیزی محی دارالرحم
آن کریم الشیم را بکرائم اوصاف مکرم و بلطائم الطاف معظم دارا دنامهٔ محبت شمامه که مشتمل بر
ذوق و شوق عاشقانه و ولوله های وصیاهوی مستانه و حسرتهای فوت صحبت اهل صفا و
تعطش ادراک مواصلت ارباب فنا و بقا بود ما را از مار بود و در بر و داد افزود و ناسور کهنهٔ ما
تازه نمود و بر جراحت قدیم نمک پاشی فرمود ؎ آمد خبر یار و ز خود بیخبرم کرد + فریاد که مکتوب تو
مشتاق ترم کرد + الحمد لله که یعقوب یوسف گم کرده را همدردی پیدا شد و زلیخای از خود
رمیده را همداستانی بهم رسید شما که غواص بحار تقدایان طریقت و رهنمایان بوادی حقیقت
بوده اید یقین ست که دامن همت را پر از جواهر مقصود کرده باشید و اینکه هنوز از فرط تشنگی
لب و دهان خود را تفسیده کرده اید دال بر کمال شماست ع ماهی اندر آب جوی ست آبجوی +
دفع این تشنگی از سراب بی آب کی تواند شد و حصول سیرابی از ابر خالی کجا صورت تواند بست
از انجا که روحانیت اولیاء اموات بسبب قطع عوائق جسمانی و تجرد از علائق جهانی در
افاضهٔ مستفیدان صادق به تصرفات خفی و توجهات مخفی و تاثیرات جلی و ظهور آثار مقلی
اعجاز عیسوی دارند ظن غالب آنست که مثال شما متعطش صادق و متشوق عاشق را از انها
صحبت روحانی اولیاء الله که بواسطهٔ زیارت مزارات عالیات و تصور رابطهٔ دولی الکمالات
مرجوست انواع شادابی و اصناف سیرابی دست خواهد داد اگرچه شموس ولایت اولیاء

انسان که بخلعت ولقد کرمنا بنی آدم رب الانواع ست از تراکم امواج غفلت بهنجی خود راگم کرده
که اگر گاهی اتفاقاً دست میدهد خود را می جوید نمی یابد و منهیان و مذکران و حانی هر چند تنبیهات شایسته
و تذکیرات بایسته او را متنبه و متذکر می سازند اصلا بخود نمی آید و باده هوش نمی پیماید چنانچه
مولوی معنوی میفرماید ؎ کانکه دزدیده ست اسپم کو و کیست + این که زیر ران تست
می خواجه چیست + آری این اسپ ست لیکن اسپ کو + باخود آ ای شهسوار اسپ جو + آه
گوینده کو و شنونده کجا و نویسنده هم از واعظین مقتضیین ست که گاهی دقایق عربی را
حقائق میداند و وقتی دیگر قوافی نظم و فقرات نثر را کمال فائق می فهمد و زمانی ادراک
اصوله واجوبه عرفا را غایت عرفان می شناسد و ساعتی معارف سلوک و تسلیک را مدار
پایهٔ ارشاد می یابد اما هنوز چون حلقه بیرون درست و لفظش از معنی بیگانه و با وجود عقل
ذوفنون از فهم معنی دیوانه ؎ سالها دل طلب جام جم از ما میکرد + انچه خود داشت زبیگانه
تمنا می کرد + اما چه کند که از خود بیخبرست و مخبری و مرشدی که واجب وقت ست نمی یابد تا کثافت
غفلات را از لطائف صوری او زدوده بر لطافت اصلی آرد و توجه او را بمقتضیات آن
لطائف گمارد تا از فروع و اصول خود آگاه شده بآن معنی که مطلوب از خلقت انسانی ست
واصل گردد و بحقیقت الانسان سری و انا سره فائز شود و فوائد کنت کنزا مخفیا فاحببت
ان اعرف فخلقت الخلق لاعرف روی نماید استغفر الله چه بیهوشی ست میخواهم که نالش
احوال خود نمایم قلم غفلت رقم ناصح اطوار خلق میگردد لهذا قلم از دست انداخته و بدعای
بقای مخاطب پرداخته اللهم متعنا بیقائک وارضنا برضائک سعادتمندان فضائل اکتساب
از عمر و علم و عمل بهره یاب باشند بجانب ابوالبقاء و در منقبت گل گلشن بقا شیخ محمد بقا
اوصله الله الی اللقاء ؎ آن تازه بهار باغ تمکین + و آن باغ کهن گل نوآئین + آن گل که
سخنوران این باغ + بر فرق نهند بهر تزیین + هر برگ وی و هزار بلبل + هر نفحه وصد مشام
مشکین + هر شبنم او بلطف بندد + بر صفحهٔ ماه عقد پروین + آشفتهٔ رنگ او عنادل + حیران

از خاطر ها رفت ؎ بلبلی وقت سحر گشت هم آواز من + نالہ کرد که نگذاشت مرا باز من +
یاد ملکی ملکاتش ما را از ما برد و ذکر محاسن صفاتش از هوش فراموش کرد جوانمردی بود دست
طلب بدامان عشق زده و پای همت بر سر عالم نهاده مصلای عبادت از غبار ریا بر افشانده
و اسپ حوصله اش لگدها به شیخت و شهرت زده الحاصل در شان بی تعلقی آیتی بود و در بی صفتی
و بی رنگی غایتی نداشت از جد آیش چه صحرا صحرا خاک بسر می بیزم و چه دریا دریا اشک از دیده
می ریزم قلم در دست من یک نخل ماتم ست و دوات از رو سیاهی یک نیلی خم ؎ آسمان شد
سیاه پوش از غم + بزم انجم چو حلقهٔ ماتم + این همه سوز و گداز داغی ست از آتش فراق
نه بزبان بی صبری و این هنگامه نالہ و آه نعره ایست از شیون افتراق نه از اضطراب بی جگری
بفضل الله و کرمه و بمیامن فیوض وجه اعتصام بحبل المتین رضا واثق ست و التزام
بعروة الوثقی تسلیم اورست و فائق و امداد تسلی های مشفقانه موید این حال و تائید تعلیمات
صبر دافع اندوه و ملال ؎ چه غم دیوار امت را که باشد جون تو پشتیبان + چه باک از موج
بحر آنرا که باشد نوح کشتیبان + در خدمت حضرات امیرین دعاء امیرین معروض باد و بیع
بعض هیوت که در ینوقت کبیت العنکبوت شده اند بعض حوائج مستدعی مشورة شریفه امت
والسلام مکتوب بجانب شیخ ابو البقاء ؎ خیالک فی عینی و اسمک فی فمی + و ذکرک
فی قلبی الی این اکتب + چون نظر بر خود بصفای محبت می کنم خود را آئینه می یابم و صورت
محبوب را در خود منعکس می بینم لهذا دست و قلم مانند دیده آئینه حیران می ماند و چون چشم
بر وجود خود می کشایم نه خود را می یابم نه محبوب را درین وقت دیده را شوق دیدار سخت
مضطرب و بیقرار می نماید ؎ مردم دیده بپای قلم افتد هر دم + که مرا نقطهٔ حرفی کن و بالا بفرست + مدت یک سال ست که دل و دیده با یکدیگر معارضه داشتند درینولا هر دو را یک نوع
یگانگی بهم رسیده و یک رسول از دو مرسل روان گردیده و مضمون رسالت که باو حوالت یافته
اینست که لطائف خمسهٔ انسانی از کثرت مقتضیات نفسانی سخت متکدر و کثیف شده اند و بنی نوع

درویشی انچہ باید وشاید حلیۂ جمال شان بود واحسرتا ویا اسفی اکنون زندگانی ما مانند آتشی ست کہ در پس کاروان می ماند ویا بتکفل فتیلۂ چراغی ست کہ از بی روغنی دمیدم می کاہد ۵ بیہمات کہ بی رفیق ماند و نہ ندیم + یکیک فتند زین گلستان چو نسیم + اکنون چہ کنم اگر نہ عالم بیدل + منقار بودی ولی کہ گردید دونیم + درینولا قرۂ باصرہ سعادت ونور حدقۂ عبادت قطب سپہر تمکین بیان قطب الدین کہ قبلہ نمای آن دو قبلہ ابرار اند وہادگار آن ہر دو مسافر فراموش کار بطریق سیر متوجہ آن سمت شدہ اند بشرط ملاقات شرائط دلدہی وغریب دوستی واخلاص پروری وغمگساری بجا آرند واگر بہمین رفاقت بقصد زیارت مزار پر انوار حضرت مرشد مقدس السرارہ سیر انصوب نمایند دودیدہ فراق دیدہ ودل وزخون طپیدہ مشتاقان را مسرور ومسرور گردانند ع شاہان چہ عجب گر بنوازند گدارا + والسلام از مستغرقان بحار حضور وغواصان محیط نور کہ دران دریا چون ابر دربار فائض النور بر ہر نزدیک ودور اند برای این حاضر القلب وازدیدہ دور التماس دعوات خیر خاتمہ نمایند بجانب میر تھو شاہ در جواب تعزیت نامہ ۵ صبت علی مصائب لو انہا + صبت علی الایام صرن لیالیا + بجناب ولایت ایاب امارت نصاب حضرت امیری ونصیری ادام اللہ مجدہ وکرمہ تسلی نامۂ عنایت ورباب تعزیت حضرت تقدس منقبت فردوس منزلت قدس سرہ از لوح محفوظ رافت مانند آیہ رحمت نزول فرمود جماعہ متفرقۂ بیدلان شادلہای نو بخشید ودر قوالب بیجان جانہای تازہ در دمید از اعتقاد ما ذات مرحمت آیات کہ غمگسار ماتم زدگان جہان الم وغمخوار احوال دل سوختگان ماتم ست وبہ اظہار خصوص اتفاق ومکارم اخلاق مستثنی عالم مشتی دوروستان بے نام ونشان را بخلوص مراحم وفور نوازش نزدیک ساختن وسر آمیگان بیکسی را دست عنایت بر سر گذاشتن از خصائص آنجناب ست مدا اللہ تعالی ظلکم الظلیل علی مفارق الاحبار الکلیل درینولا از آمدن اخبار رفتن آن روندۂ راہ بقا از عالم فنا کہ یاد از خود رفتن ہا میداد چہ نویسم کہ بر دلہا چہ آمد واز خاطرہا چہ رفت کوہ کوہ سنگ بر شیشہ خانہ ولہا آمد وعالم عالم جمعیت ہا

وتا امروز کہ عمر بہ سن ہفتاد رسید و جوی مراد بدست نرسید و حرقت فرقت آن صحبت خانمان
جمعیت را پاک بسوخت و از نقود اعمال و صوالح افعال قراضہ نماند و خت مشہود و خاطر اکبر باد
ہر چند بدعوات سحری و نیاز نیم شبی درخواستہ می آید کہ شمہ از ان طبلہ عطار و نفحہ از ان ناخنہ
تاتار بمشام جان فائز گردد دست نمیدہد آہ صد آہ و واویلاہ و واحسرتاہ خصوصا صلاحیت
و آدمیت آن خلاصہ اہلیت و زبدۂ آدمیت ہرگاہ یاد می آید مارا از زمامی رباید و یاد ایامے
کہ در میخانہ منزل داشتیم + جام می در دست و جانان در مقابل داشتیم + اکنون صرصر حوادث
اکثر اشجار آن گلزار را از بیخ و بن برکند و بعضی را چون ورق باد برده بہ بعد المشرقین
افگند چہ کند و چہ سر بہ سنگ زند و چہ خاک بر سر کند و چہ افسون بکار برد و چہ نالد و جگر
خون کند مگر کرم کریم کارساز عنایتی در سر و کار این بے سر و پا کند یا ما را بشمار رساند و یا شما را
باین سمت متوجہ سازد تا بقیۃ العمر یک دو نفس بکام دل برآورده شود و برستاکہ محبت
نامجات سمت ایراد نیافتہ اند مانع آن بجز کثرت مشاغل مراقبات حضور امری دیگر محظور
نمیگردد و اما امید از پاس حقوق صحبت قدیم آنست کہ از جملۂ مشاغل اختلاس فراغتی نموده
بہ رقائم تودد شمائم و تشریح سوانح کشوف و سیر منازل عروج و نزول خاطر مشتاق و سوختۂ
فراق را منشرح و شاداب سازند در نیولا خبر واقعہ رستخیز انگیز و حادثۂ قیامت آمیز یعنی ارتحال
صاحبزاده مسافر راہ حجاز بہرہ یاب زیارت حرمین شریفین و کامیاب سعادت بلدین گردیدن
زادہما اللہ شرفا کہ در وقت مراجعت چند منزل ازین روی آب محیط رخت اقامت بہ دار البقا
نہادند و ہمان مکان را مسکن جنت نشان خود ساختند و انا للہ و انا الیہ راجعون بہ واماندگان
تعلیم نمودند شنیده باشند بعد واقعہ مرشدی قدس سرہ العزیز این واقعہ داغ دیگر بالاے
داغ نہاده چہ گویم چہ بودند کہ مستی جوانی را بصلاح و ہوشیاری پیری بدل نموده بودند و در لم
تجرید و ترک و تفرید قدمی راسخ داشتند بی ریای جامہ بود و بیا بر بالای استقامت شان
راست و درست و قناعت تاجی بود محلی بر سر ہمت ایشان مناسب و چست با جملہ بعالم

سازد زیادہ بجناب الٰہی حامدم بلکہ احمدم بسوی محمد بقا البقاء وقد والفنا ولعبد اللہ الحمد للہ والصلوٰۃ
علی رسول اللہ تختہ تختہ سنبل وریحان کہ در کاغذین خیابان کاشتہ کلک سر حلقہ نخلبندان زمان
یعنی آن حسان ہندوستان بود در چشم تماشائیان گلزار سخنستان مانند باغستان ارم نشان
کہ لم یخلق مثلہا فی البلاد در شان اوست نمود طرفہ ارمی کہ در خریطہ قاصد گنجیدہ ونادرہ طلسمی کہ بر بال کبوتر
جا گزیدہ قاصد آن دیار در چشم این چشم دوختہ راہ انتظار در آورد دیار دیار در غرر آفرین ثمار
مقدمش کردم وبدخشان بدخشان جواہر زواہر تحسین حمائل گردن وہ وشش ساختم زبان حسان
در تحریر جوابش بلبل تصویر ست وقلم مانی در تصویر خطابش انگشت حیرت تخمیر آن نعیم گوارا
عجب میوہ میخوش باغ بقاست کہ طوطیان شکر خا را یعنی طالبان لقا را بر شیر نیشش دندان
رغبت تیز و دہان عوام تلخ کام باستماع حلاوتش آب انگبیر کاتب فنا مراتب کہ بقا را بجان
خریدار ست وعمرش مصروف حصول آن گوہر آبدار از غیرت آنکہ بقدر ان ناجوہر شناس مطلع
نشوند نام نامیش را بصرفہ بر زبان میرانم بلکہ مانند معنی در لباس الفاظش پنہان می سازم
ع تا دشمن بدسگال واقف نشود + اواز من ومن از دگری می پرسم + وچرا غیرت نکنم کہ شکر
منعم بی دولت بقای دعوی من سراسر خطاست بلکہ وجود ہر موجود معقود بہ لوای بقاست بقا
صفتی ست بس محمود واز اعاظم مظاہر واجب الوجود انہ نخیت اگر خود را فانی دانم واو را باقی
بجاست واگر خود را مخمور خوانم واو را ساقی روا یاران سخنی دیگر بزبان قلم روان شدہ کہ
بہزار جان ارزان ست یعنی اگر بقا نباشد باقی کہ باشد قفل رباعی عربی کہ لفظ اول از
مصرعہ ثانیش نام نامیش را بلباس معنی در بر گرفتہ بکلید زبان فصیح البیان انحلال خواہد یافت
رباعی لک فی صدر معالی قدم + انا فی صف نعال ندم + انت عمری ولعمرک مسلک +
فی تعالیہ بخیال عدم + بجانب اکبر جیو ہو الحامد والمحمود حامدا ومصلیا ومسلما سلام
مسنون باشتیاق مشحون ازان بازگی در مجمع اولیای یعنی صحبت کثیر البرکت مرشدی ومولائی
ملاذی ومعاذی قبلہ گاہی وکعبہ یقینی قدسنا اللہ تعالی بسرہ الاقدس سلک تفرقہ افتاد

حدیث شریف ورود مصائب و بلا از خواص ارباب ولایت ہر چند غرض بلیات بیشتر اقربیت مدارج ولایت و معیت ذات بحت زیادہ تر اگر جسم لطیف از اوج لطافت بہ حضیض کثافت مائل شود نشان علو مناصب تکمیل ست نہ زوال بر تنزل و تقلیل اجسام عظام انبیاء کرام علیہم السلام چہ قدر تحمل مشاق و آلام کردہ اند و چہ قدر عروج معارج قرب نصیب روزگار والا مقدار شان گردیدہ و این صفحہ جناب ولایت مآب را یقینی بخشیدہ اند کہ این فرد شاہد صدق آنست ؎ چون نور آفتاب نہ بیند شکستگی ۔ گر از آسمان فتد دل بی کینہ ہر زمین ۔ معہذا ادعیہ زاکیہ رب سلم کہ ہر دم از زبان و جان مخلصان روان ست تعویذ بازوی آن چشم و چراغ جہان و جہانیان میدانند ای خدا زندہ دار او را ۱۲ چون خبر ارتحال حاجی کعبۂ آمال و غواص بحر کمال بہرہ یاب دولت وصال غفر اللہ لہ از چندگاہ بحواس ساختہ و متاع صبر و آرام در باختہ بود بدو حرف بجالۃ الوقت متصدع شدہ امید کہ از مژدۂ اخبار فرحت آثار مسرور فرمایند **بطرف شیخ احمد و حامد پسر حاجی کرم الٰہی** ؎ بیا کہ آنچہ تو ئی سوبر و نخواہم گفت ۔ تو ہر بدی کہ کنی جز نکو نخواہم گفت ۔ نور دیدۂ من از انجا کہ خود با بامعان نظر قابل ہزار گونہ سوء اعتقادہا دانستہ ام اگر مشفقی بشرح معائب روحانی و قبائح نفسانی من متوجہ تنبیہ ہمچو من متشیخ گردد و در حق خود بہتر از مواعظ و نصائح دوستان و راستان میدانم اگرچہ در بادی الرائے سبب عصویت و مرارت طبع میشود ولیکن چون ۱۲ عصیان شیخ بودن ۱۲ ترشی ۱۲ اطلاع بر رعونت نفسی و غلط فہمی دست میدہد بعد منت عذر خواہ قصور خود و شکر گزار از ناصح کرم شعار میگردم و اگر مدد نہی و عنایت لاریبی مامردم خود بین را از آسمان خود بینی بزمین نیستی فرود آرد و از بام خود پرستی بصحن خود شناسی رساند مرغ سعادت صید دام ماست للہ الحمد و المنۃ کہ آن نور چشم سعادت را بینشی و دانشی کرد و براہ آرد نصیب ساختند و باز گشتہ کہ راجع بشہر اصلی گردانند روزی فرمودند شکرہا بجا آوردہ شد و از مقلب القلوب دعا بثبیت خواستہ آمد چون عہد قدیم را تجدیدی و رابطہ باستانی را تشییدی روی نمود دیدہ را نوری و سینہ را سروری بہم رسید کہ قلم از بیان آن حیران ست او تعالی شما را از حاجی مرحوم ہم فائق الکبر

خواہد داد والامیان دیدار جیو را تصدیع باید داد والسلام صداقت آثر میان محمد طاہر سلام مسنون
مطالعہ نمایند بطرف میان حفیظ مع کرم کریم فضل حفیظ برحق وکرم کریم مطلق شامل
احوال ہمہ اعزہ باد السلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ تقریب شادی تاریخ فرخ مبارک باد
جمعیت برادران کارگزار وغربیان دانای کار در ہمچنین ہنگامہ ہا لازمہ می باشد واین فقیر
کہ نہ دانا ونہ دیوانہ اش توان شمرد از خاطر فراموش کردنی ست نہ یاد آوردنی مجالیش
صف نعال ست نہ صدر بزم اہل کمال زیب بوستانہا بجوانان چمن شاید نہ بدرخت کہن
کہ شایان خیابان شادی ہمی آید شاید اگر بکار افروزینہ مطلع عرض آید مضائقہ ندارد وبہر صورت
چند روز پیش از تاریخ مرقوم خود را بدید وداد مشرف خواہد نمود در انوقت رحمی اگر بحال
این ناقابل فرموده معذور ومعاف خواہند داشت عین عنایت ست بجانب شما چراغ جیو
بشوق موصول غلام رسول داستان تمنا را بگوش خدام کرام میرساند وظلمات ہجرانے
ونفسانی را بانوار آن گوہر شب چراغ روحانی مدفوع میگرداند حیف صد حیف کہ ہستی طالبا
وجود بی بود ما را درین آخر زمان بنمود آورده کہ از یکطرف ندای ولخراش ارتحال علماء
باللہ کہ عالمی از وجود باجود شان امید بہرہ یابی میداشت وآفتاب وار نور علم وضیاء عمل
او شان دیدۂ جہانی منور می ساخت بگوش میرسید واز جانب دیگر آوازۂ غربت اسلام
وضعف عساکر ارباب انتظام وبی اتفاقی مسلمین کرام گوشہا را کر ساختہ وآہی در جگر نگذاشتہ
باری تبرک ذات ملکی ملکات وتخلق صفات ولایت آیات بصفات عالیات مد اللہ عمرہ
ومجدہ دل از دست دادہ ہا را دلی میدہد ودست وپا گم کردہ ہا را دست وپائی می بخشد
درینوقت بیت مثنوی معنوی یاد آمد ؎ روزہا گر رفت گو رو باک نیست ۔ تو ہمان اے
آنکہ چون تو پاک نیست ۔ اگر ایزد بے نیاز بر نیازمندی ما رحمی فرماید انفاس معدودہ ما را
بصحبت تقدس پناہ تبرک دستگاہ شیدا رک عمر بر باد رفتہ نماید حاصل آنکہ ذوق زندگی
در فتح ابواب عنایت ارباب ولایت ست اللہم ارزقنا شاہ ولایت پناہ من انجا کہ بموجب

بالفرض اگر ہوای وطن او اسازگار آید و در خدمت شما ہدایت پذیر شود مجدداً عہد محبت
و رویشان محکم بستہ بیاید جای اقامتش خالی ست والسلام بجانب ہمنام خودای
توہمہ من سلامی کہ بر تو نویسم سلام بر من ست و فرمایشی کہ بہ شما کردہ باشم بر خود ست
مولوی معنوی میفرماید ؎ چون خدا از خود سوال مکند کند پس سوال خویش را کی
رد کند ، مبلغ یک روپیہ پیش خود فرستادہ ام کہ تباری روغن کلیان بسیار ضرورست
اگر چہ خود را تصدیع دادن منظور نیست اما بدون تصدیع خود کاری نمیشود زیادہ الفاتحہ
بالخیر سعادت آمود سلطان محمود فرمان روای ولایت طاعت و عبادت باشد
شیخ احمدی بدین احمدی مستقیم باشد دیگر اعزۂ حاضر سلام خوانند **بطرف**
افضل خان کہ **ربع اول عالمگیری برای صاحب محمد صالح طلب** داشتہ
آلہی افضل اوقات بلکہ اکثر ساعات بل اکثر آنات آن افضل محبان و اشرف
مخلصان با فضل اذکار معمور باد نامۂ نامی در باب طلب ربع اول عالمگیری کہ بقیاس
منصف ثالث ثانی او در ربع مسکون با جتہاد تمام توان یافت رسید مسرور گردانید
الحق ربعی ست کہ اصلش ادلّہ اربعہ و فرعش اجتہاد ائمہ اربعہ است ربا عی طبع علما را
مصرع رابعۂ و عناصر اربعۂ اہل اسلام را عنصر خامس توان خواند حمی ربع جہل را مرتبع
دافع و ارباع ثلثہ باقیہ خود را کالعلی للاصحاب الثلثۃ رابع اربع است اگر چہ جدائی آن
جان صالحان را کہ بمنزلہ نزع جان ست بوجہی جائز نمیداشتم اما باقتضای خاطر
آن بقیۃ السلف الصالح زاد اللہ صلاحہ و پاس اخلاص آن اخلص مخلصان منظور
و مسلم داشتہ شد باید کہ در وقت ارسال در خدمت آن سلالۃ الاولیاء و الصلحاء
معروض باید داشت کہ برای استنساخ حوالۂ کاتب تغافل روا نشود کہ اکثر کاتبین
بی تمکین صفحات کتاب را مائدۂ حلوای مگس می سازند و از سست قلمی کتابت دو ماہہ را
بدو سال می کشند اگر در ارسال آن توقفی ملحوظ ست تا جمعہ آیندہ فقیر آمدہ برآورده

نصیب وقت شده مبارکش باد اما قول شیخ سامی حضرت نظامی را معمول باید داشت
ع چون تو کریمان که تماشا کنند * ریشتی تنها نه بتنها خورند * گیرم که بخل بشریت شریک
دولت را برنتابد اما در عالم باد آوری بدعای بیضا لقمه نتوان کرد ع چو با جیب نشینی
و باده پیمائی * بیاد آر محبان باده پیما را * از استماع خبر وفات محمد حیات که مرگش مرگ
عالمی توان گفت قلم ماتم شبم سیاه پوشید و دیده کاغذ از بسیاری گریه سفید گردید
حیاه الله بعد موته بحیوة طیبة وجعل موته شهادة مطیبة اگرچه بی نظامی ترکیب سخن
ناشروبی سوادی قابلیت ناظم از مطلع ابیاتش پیداست تا بمقطع چه رسد اما بحکم المامور
معذور چند بیت خراب بی آب در تاریخ وفات آن غریق آب شهادت مآب منظوم شد
امید که بر کشتی اصلاح نشانده بساحل تحسین رسانند ع تاریخ وفات محمد حیات
اسکنه الله بحبوحة الجنات * ع آن حیات العلم چون با عشق ساخت * اسپ همت را
بمیدان مرگ تاخت * زندگی خویش جلش می نمود * با قلم گفتا که نقد جهل باخت * ع
حیف کان طوطی شیرین کلمات * بر شکست این قفس تنگ حیات * بود از جنس طیور
جنت * کرد پرواز بسوی جنات * لیک با الفت دل روزی چند * خضر بروش بسوی
آب حیات * گفت تاریخ بگوشم هاتف * حیف و امر و حیات و سبحات * بجانب هدایت الله
هدایت الهی هادی راه برادران شریف باد بعد از نگاپوی بسیار از طویله باجتناده گاوی
رسید که به نرگاوانش پهلو میزد در مدت یک ماهه ولادت تشنه کامان شیر را یک قطره
شیرین کام نساخت قطع نظر از شادابی شیر نوشان اگر بر عایت شفقت مادری بچه
خود را هم شیر ست می ساخت بسیار غنیمت بود لهذا او را بطرف طویله وطن قدیم رخصت نموده شد
اما اندیشه آنست که مبادا در خاطر شما گذرد که اقاله بع مناسب شان اهل معاملت نیست
عزیز من رخصت او ازین جهت ست که چون از خدمت مراجعت فقار بی هدایت ماند او را در
جرگه همجنسان خودش سپردن اولی است سعدا قرار داد شرطی شما املاوه اقاله شد

زردی ندامت ہا بر روی کار می آرد الحاصل انا للہ وانا الیہ راجعون را ورد زبان
مصدق باید نمود ورضینا بقضاء اللہ را نقش نگین دل باید ساخت تا عزیز مصر شریعت شوند
وشرف دین ودنیا بدست آرند والسلام والاکرام ودر خدمت اشباخ مساند ولایت
واعیان مجالس ہدایت وساجدان مساجد حضور وعابدان معابد نور سلام شوق رسانند
وآفتاب سیاہ ظاہر در خدمت سفید باطن مبان علیم اللہ صاحب میرسد تا سیاہی خود را
بسفیدی مبدل سازد **بطرف شیخ ابو البقاء** الحمد للہ اولا وآخرا والصلوۃ علی
النبی الامی باطنا وظاہرا آلی بقائی کہ موت را پیرامون ہستیش جز بعدم شتافتن
گذرگاہی نیست وفنائی کہ حیات را در بحر نیستیش غیر غرق شدن راہی نی نصیب
فانیان باقی ومہجوران ذوالتلاقی باد مدتی ست کہ زبانم سر گفتگوی بر پای خاموشی
نہادہ وقلم من سیہ کاری خود را بسفید روئی کاغذ فروختہ بالفرض اگر چون شمع زبانے
بر آرد شمۂ سکوت درونی زبانش گیرد واگر چون آتش شعلہ شوق سر بر می زند
اشک ندامتش در دم فرو نشاند ودر حقیقت کو قلمی کہ خط شکستنش خون در جگر ناف
اندازد وکجا دواتی کہ ظلمانش آب در دہان نور گرداند قلم بہ تقصیر فصاحت گردن زدنی ست
وزبان بقصور استعارت سر سنگافتنی منکہ چون زبان شمع از درازی خود سوختہ ام
ومانند آئینہ بچشم بر صورت ارباب معنی دوختہ محرمی میخواہم وہمدمی تمنا میدارم کہ دمے
غمہای دا سوختگی خود را بیرون دہم ودل غمگساری را بجال خود بدرد آرم کہ علت غائی
محبت را بروی کار آرد شاید بیماری سعادت شعاری بجذب متناطیس در طبیبی مسیحا
نفسی را بسوی خود کشند کہ یک نفس مبارکش انواع صحت ہا بہم رساند ۵ من از اقوام
بیماران نہ آن بیمار میخواہم + کہ درد او کند ناز دوا ہا را خریداری + بل آن بیمار کو بیماریش
گر جلوہ گر سازد + کند ہر تندرستی را چو خود مشتاق بیماری + للہ المنۃ کہ آن بیمار عشق را
صحبت صحت بخش مسیحای مردہ دلان جان بخش بیدلان علیم بعلم اللہ ومعلم بفضل اللہ

وذکر یک وقتی را بر ہزار وقتی برند الحاصل کارہای نفسانی وجسمانی را مختصر نمایند وکارہای
روحانی وربانی را از یک بہزار رسانند وزندگانی مستعار را برقرار واستوار ندانند دوران
کوشند کہ دمی بی یاد او نہ برآید در تعزیت محمد صدیق الحمد للہ علی کل حال استماع
واقعہ ناگزیر صدیق تصویر چہ غبار ملالت ہا کہ بر آئینۂ سینہ ہا نہ نشاندہ وچہ گرد حسرت ہا
کہ بر سر وروی دلہا نیفشاندہ اما از انجا کہ تاثیر صدق صدیقی ست تخم صبر ورضا در زمین
خاطرہا کاشت بلکہ بہ تعلیم مصابرت حسرت زدگان عالم ماتم پرداخت باید کہ پای ہمت
در دامن شکیبائی کشند ومتعلقان آن صدیق صفت را بصبر آموزی کار فرمایند
وخود بہ رہنمونی خرد در بین دنیا ومافیہا را فانی شمردہ از اسباب مزخرفۂ دنیا حسابے
برنگیرند وانفاس نفیسۂ خود را مصروف ذکر مولی گردانند وحدیث شریف نفیس را
پیش نہاد خاطر دارند کہ کفاک بالموت واعظا والسلام بقاضی غلام محمد قاضی الخیر
والشر قاضی ما را بقضاء خود راضی دارد خبر واقعہ آن ابجد خوان مکتب فنا چشم بشریت را
در گریہ آورد وروح انسانیت را شکر خند نمود ہر کس کہ متورع ومتدین ست در تسلیم امانت
سخت راضی وخرسند میگردد ومستعیر صالح عاریت را بطوع ورغبت حوالہ معیری نماید
ہر چند داغ فرزند جگر بند دل والدین را کباب می سازد اما ارباب تسلیم ورضا را گل دیگر
می شگفد وچندان مزہ شادی مرگ می چشند کہ در زمان تولد نہ چشیدہ باشند بہر صورت
یا سر در گریبان صبر باید کشید یا دست بدامان رضا باید زد وسوائے ازین ہر جزع
وفزعی کہ بغلبہ نفسانیت ولوازم بشریت بروی کار آید ہذیان باید شمرد بلکہ بسبب
حرمان باید شناخت ماتم زدگان جہان بشریت وسوگ دیدگان عالم نفسانیت چاکے
کہ از گریبان تا بدامن میرسانند در واقعہ پیرہن ایمان را چاک می نمایند وخاکے کہ بر
سر وروی می اندازند غباری ست کہ بر آئینہ یقین می افشانند نمیدانند کہ جنگ با
خالق الحیات والموت چہ خاک ہزیمت بر سرہای ریزد ومخاصمہ با غالب قہری از خود چہ

وسباعی صفار قلب وصاعد مژدهٔ روح بوده گوسفند نفس را قربان نموده بحج مبرور فائز شوند
مدتی ست که احرام ملاقات نه بسته اند وگاهی لبسلامی ولبیکی مسرور نساخته محبت ما را چه شد
وصداقت ما کجا رفت مگر اشتغال عیال شما را از راه برد ونقش محبت را از لوحهٔ دل شما
محو ساخت خلوص محبت آنست که پابندی عیال وا لفال او را از راه باز ندارد ورنه لا
مخلص معظم محمد کاظم بتقریب سفر لاهور عازم آنصوب شده فقیر او را بدان راه هدایت نمود
تا شما را ودیگر یاران آنجا را در خورد واخبار صحت وعافیت نا بیارد واگر یاران آنجا اراده
ارسال وجه نیازی بخاطر داشته باشند حواله مشارالیه نمایند والسلام بجانب عبد السلام
احمد لله اولاً وآخراً والصلوة علی رسوله محمد باطناً وظاهراً السلام علیکم یا عبد السلام جعلکم الله
سلاماً عن الذمائم النفسانیه وغانماً بمجامد الروحانیه طالب صادق باید بود تا خواص
صداقت او را بدروجهٔ اخلاص متصاعد ساخته حرکات وسکناتش را از شوائب اختلاط
غیر پاک ومصفا نموده مخلص بی ریا ومحب بی هوا گردانند ولا تتبع الهوی فیضلک عن
سبیل الله خوانده وشنیده باشند اما عمل بران نصیب کسی ست که سعادتمند ازلی باشد دست
همت را دراز باید کرد وپای حرص را کوتاه وزبان را آگنگ ودل را آگاه آگاهی دل بذکر
او تعالی ابروجهی باید که ذاکر در ذکر وذکر در مذکور محو گردد ودر اوقات فراغت خدمت عیال
بقدری که مزاحم یاد او سبحانه نباشد واجب دانند وخدمت درویشان ومسکینان ویتیمان
خصوص دلجوئی اهل الله از اهم واجبات شناسند کشایش امور ظاهر وباطن وابسته بتوجه
قلب سلیم ست کسانی که در تحصیل امور معاش شب را بروز ورو ز را بشب می آرند ودر عین
روی بقبله پشت بقبله اند وآنها که از دنیا بنانی قانع وبندگی شاکر بالفرض اگر پشت بقبله
باشند جان شان در کعبهٔ حقیقت راکع وساجد ست الله سبحانه ما را وشما را از مائی وشمائی
رهائی واز خلق بیگانگی وبخود آشنائی بخشاد زیاده الله لبس ومابقی هوس لبطرف غریبی
آلهی مظهر عبادت وعبودیت بوده عابد وذاکر باشد قوت دو وقتی را بریک وقتی آرد

انتساب حضرتم میان محمد بهره یاب جیو سلمه الله ربه و نور چشم سعادت قرین میان قطب الدین
زاد عمره متوجه پشاور شده الله والسلام بجانب عزیزی مهربان من سلامت
احوال این محال بوجوه متقرون حمد ذوالجلال ست و عافیت و جمعیت آن مظهر جمال
مطلوب البال از زبان بعضی مردم معلوم گردید که درین بهار سیل ریزی دریا چندان
بکثرت پیوسته که پای زبان در میدان بیان آن می لغزد و در و دیوار را طاقت استادگی
نمانده خانهای مردم خس روی آب گشته و ارباب خانه مانند ماهیان و سگان بجزیرهای
شده اند از شنیدن این اخبار دل دوستدار چون آب سیل سخت بیقرار ست و بحصول
مژده عافیت سامی که بطور نوح علیه السلام ملاح دریا بردگان توابع آن دیار امیدوار
و بحصول دولت دیدار که ازین جهت حکم حیات نو پیدا کرده اند بر اسپ استعجال سوار
اما چون وجود خاکی این نیازمند جناب حضرت وهاب تاب آشنائی آب ندارد و چندے
بوضع بیگانگان متوقف مانده انشاالله تعالی در عرصه ده پانزده روز که آتش
آفتاب و باد انقلاب بهار زمین طرق و شوارع را خشک می سازد و دامن دیده را
بگلهای وصال پر خواهد نمود بجانب لطف محمد هو اللطیف والشمس وضحها
که از حدیث منیف آن لطیف شریف شعاع صدق محبت نه چنان دلفروز و نورافزون ست
که ظلمت وساوس نفسانی پرده کدورت بر و تواند انداخت سهو کاتب میدانند که
مرفوع القلم ست و معذابیت حافظ شیراز ۵ زانجا که رحم شامل و لطف عمیم تست +
جرمی نکرده عفو کن و ما جرا مپرس + عذرخواه این گناه است اگر بمجرد وصول رقیمه
بقدم رنجه خود رنجش دل شکسته را مرهم فرمایند بعید از لطف نخواهد بود رباعی یا ربی
انت وامی لیس + جرنی انت بکمی لیس + کن جذوبا لفؤادی حبا + علم العشق لامی
لیس + بطرف حاجی الهی حاجی کعبهٔ حضور باشند و رفتن بر عرفات معرفت
و وقوف تقلبی و قالبی بر انجا و طواف زیارت کعبهٔ حقیقت را رکن عرفان شناخت

حجاب رسمیات را که از عادات عوام و نو ملازمان ست از خاطر قدیم الاخلاص برطرف
ساخته بی تکلفانه بیایند و زود روانه شوند ۵ بیجا بانه در آزور کاشانهٔ ما + که کسی نیست
بجز در و تو در خانهٔ ما + زیاده چشم براه دانند **بطرف نظر** محمد آلهی منظور نظر محمد
صلی الله علیه وآله وسلم باشند ۵ دیرست که دلدار پیامی نفرستاد + ننوشت کلامے
و سلامی نفرستاد + جوهر اهلیت که در وجود بشریت ایشان ودیعت نهاده اند بسیار
بی بهاست مامردم بی مایه را کجا پایهٔ خریداری اوست ازینجاست که آن گوهر بحر آدمیت
از صدف کوهستان بیرون نمی خرامد و بازار مخلصان را رونقی نمی بخشد ما را سر سودائے
آن در مکنون سودائی بیش نیست مگر عنایت او تعالی موج لطفی برانگیزد که آن
گوهر دریای کمال و لعل بدخشان جبال خود بخود روی توجه بساحل و صحرا آرد و
بآب و تاب جمال جهان آرای خود دیدهٔ مشتاقان پر انتظار را منور گرداند اکثر
اوقات در ذکر خیر آن نور نظر حلقهٔ گوش سامعان مجلس میگردد و دلربای اهل محفل
میشود شاید که کرم کریم گاهی سلسله جنبان اراده آن محبوب محبان شود و در وقت
فراغتی که مد نظر و مقرر شماست بطریق تواضع جبلی خود از بالا به پستی گرایند و نثار
محبت مستان را دو بالا نمایند چون شوق بی اختیار طاقت تکرار ندارد باید که بعد از
جواب رقیمهٔ خود قاصد شوند و بجواب بار بار تصدیعه انتظار ندهند ع بیا که بگسلم از خویش
با تو پیوندم + **بجانب میرزا بدر بیگ بن صدر بیگ** بدر فلک محبت و صدر
بزم مودت میرزا بدر بیگ از فقیر غلام رسول سلامی که شب مهاجرت را مانند بدر
منور سازد و صدر آرای بزم یادگاری باشد مطالعه نمایند مدتها لمته که خار محنت از
پای تردد شما بدر آمد و گل مراد دوستان بر سر آمد از شنیدن مژده جمعیت و عافیت
شما گل گل شگفتم و دسته دسته ریاحین مسرت بدست آوردم باید که تا حصول
مواصلت بار قام نامجات محبت و خیریت خود مسرور می داشته باشند صاحبزاده کمالات

انچہ بنظر فقیر در آمد بعینہ در خدمت روشن ساخت حق حاضر و ناظر ست کہ فقیر دعاے خیر این
نظر یافتہ سعادت ازلی در ہر وقت و حال منظور دارد توقع کہ آن قرۃ باصرہ ہدایت
وارشاد بعین عنایت متوجہ بدعای ایشان بودہ باشد سید یٰسین و سید غالب شاہ
لوازم خیر اندیشی و دعا کیشی بتقدیم میرسانند در خدمت فیض درجت حاوی منقول و معقول
جامع فروع و اصول مشفقی مطاعی میانصاحب میان غلام رسول صاحب دامت برکاتہ
سلام مسنون و دعا را اجابت مشحون گزارش نمایند بلکہ بجنس این دعا نامہ از نظر شریف
ایشان بگذرانند نو باوۂ حدیقۂ ہدایت وارشاد و نونہال گلشن صدق و سداد
سعادت قرین میان قطب الدین دعوات مزید عمر و اقبال مطالعہ نماید بجانب
محمد حفیظ حفیظ کارساز آن محبوب بی نیاز را کارساز ارباب نیاز گردانا و فقیر بتعاقب
در خانہ رسیدہ او تعالی از زبان شریف را بر کلمۃ الخیر در باب آشنا و بیگانہ جاری گردانا
و دست ایشان را بر سر ہر مریض صحت بخش سازاد اسمعیل از مخلصان خود است و
از مدتے مریض ست باستماع محامد کلیم دستی ایشان مع ذریعۂ رقیمہ در خدمت میرسد
ہر چند اہل اللہ و طبیبان خالصاً لوجہ اللہ را احتیاج سفارش نیست اما ارباب نیاز
بی توسل تسلی پذیر نمیشوند لہذا مصدع ست کہ دست شفقت بر نبض حال او نہادہ
بدوا و دعای استشفاء مرض او از جناب شافی حقیقی نمایند بجانب شیخ محمد حسین
اللہ سبحانہ مخلص باشان و بی شین شیخ محمد حسین را مع ارجمندان آفاق نور العینین
عبد الرزاق و محمد اسحق بعافیت و جمعیت صوری و معنوی معزز و منظور و بیاد خود
محظوظ و مسرور و از آفات محفوظ و دور دارا و ہمگی اشتیاق خود را کہ گنجایش و قرار ندارد
در یک بیت آوردہ گزارش می نماید ؎ و در نامہ انچہ ہست یکی از ہزار نیست + نوشتہ را
مپرس کہ آنرا شمار نیست + چند روز در ضلع ٹانڈہ و امرو غلزیان و میانی اقامت ست
اگر نور چشم محمد اسحاق دیدۂ انتظار را بدیدار خود منور سازد باعث خورسندیہاست و

علی الخصوص کہ اشارت اتحاد بشارت بدریافت شرف حلقہ جماعۂ متبرکہ و مجمع اکابر متفرقہ و مزارات
بابرکات ارواح مطہرہ اجداد و مقدسہ کہ ذات معدد حسنات بہ تجدید خدمات و اتحاف و عوات
و ابلاغ صدقات روح افزای ارواح مرحومہ آنہاست احدار یابد بالراس و العین باذعان
و کسب فیوض جسمانی و روحانی از محفل و محضر احیا و اموات سلمہ اللہ و رحمہم حاصل نمود و
پیش ازین بارادہ تاریخ وفات دوازدہم عزم حصول حیات ابدی بخاطر داشت
و رینولا از تاکید تازہ و طلب بتاریخ یازدہم جانی تازہ یافت انشاء اللہ تعالی دوم صبح
بر فرق ظلمت شام مفارقت خواہد پرداخت بجانب لطف محمد ع لطف باشد گر
بپوشی از گدا ناروت را + مہربان سرا بلطف من انشاخ نسخہ عضدی را دل مستمند
آرزومندست اما جرات در خود نمی یابد اگر مشفقی تصدیعہ انتقال آن بذمہ خود کشد فکر
پاداش آن بذمہ خود میتوان نمود بمگی اجزای عضدی ہژدہ اند درین باب ہر چہ
مصلحت باشد زود ارقام فرمایند (یعنی مزدوری ۱۲) سوال نتھو شاہ بصاحبزادۂ میان بہرہ یاب
مرحوم ؎ گلے سروے تذروی خنثی شمعی نی مہری + غلط کردم خودی خود کیستند اینہا کہ اندانہا
افسوس کہ اشارت شوق بعبارت در نگنجد و اسرار دل بگفتار زبان ادا نمی گردد و ناچار
محول بضمیر صفا تخمیر کہ جام جہان نمای سرائرست نمودہ آمد ؎ سر بسر دلہای آگہ
دانۂ یک سبحہ اند + انچہ ما را در دل ست از یکدگر مستور نیست + ہر چند فقیر بحسب صورت
دور ست اما از روی معنی در عین حضور ؎ دل چو نزدیک بود بعد منازل سہل ست
ورود میمنت آمود مفاوضہ گرامی سرور الوقت ساخت خاطر انتظار آگین را بہ نوید عافیت
ملازمان شریف بر نواخت ؎ پیغام و نامۂ تو دلم شاد میکند + ذکرش بخیر ہر کہ مرا
یاد میکند + خانصاحب شفقت مناقب میر محمد خان بقدوم میمنت لزوم فقیر خانہ را
مشرف ساختند و دل فقیر از مشاہدہ اخلاق کریمہ و اوضاع مستقیمہ ایشان خیلے
خرم و خرسند گردید معاینہ چشم ما این انسان العین و عین الانسان با معان نظر نمودہ شد

تصور نمایم منصفم از اشتراک لفظی اتحاد معنوی نمی فهم شیر قالین کجا و شیر بیشه شهامت
کجا چه کنم مغالطه هم اسمی از راه نافهمی و غلط می اندازد معذورداریم و از صحت حالات
خود مسرور فرمایند ایضاً صاحب من و غلام رسول صلی الله علیه وآله وسلم از غلام رسول
که مدعی هم اسمی شماست این دعوی خلاف و ترک ادب ست لیکن خود را معذور میداند
و استغفار میخواهد و مدعا می نگارد که سه انبان کادی در خدمت رسیده باشد تصدیعه
نگهبانی معاف بطرف نزائن داس پاس ب الناس پاسبان عقیدت اساس
نزائن داس باد تابی و سواس و بی هراس به بلند حوصلگی و ثبات حواس مودت
سپاس منتهای بی قیاس خصوص نعمت خیر الناس من نفع الناس گرود رساله ارادات
قبالہ شماره غم زدائی بجرد یر ساله کارمی دو ساله بهبود مردد اما انست که در شغل امور
دیوانی دیوانه نشود و مانند آشنایان دنیا بیگانه خونگردد و تا امکان خدمت آشنا و
بیگانه را مفت وقت شمارد مباد انتشار حکومت او از خود بیرد خبر شرط است او تعالے
فقرا را محتاج اغنیا نساخته و باری از طرف فقرا بر دوش همت ارباب دولت ننهاخته
و نخواهد انداخت مگر انیقدر که مزاج درویشان در کشایش عقده های خلق الله
بی اختیار ست لهذا از گفتن و نوشتن کلمة الخیر صرفه ندارند سمع قبول پسند افتد یا نیفتد
از انجا که پای غرض در میان نیست از هیچکس غباری هم بخاطر نمی ماند خطاردو طلعت
قبول را یکسان میدانند باید که مخاطب هم کام روای محتاجان را بسفارش قلمے
بسعادت ازلی سعادت خود داند و از نارسائی و بیمقدوری خود در غم نماند و این نصیحت را
حرز بازوی اعمال سازد ؎ نصیحت گوش کن جانان که از جان دوست تر دارند جوانان
سعادت مند پند پیر دانا را + بجانب فضل حفیظ مجنیازو کریم کارساز شامل حال
آن منظر افضال باد از انجا که عادت فقیرانه جویای صحبت گرانمایه است بے آنکه
صلائے در دهند و نه نوید طلب نوازند میتوان خود را مستفیض ساخت

در آتش شوق نوعی بیتاب می باشند که دانه سپند در بزم ایشان از جای خود نمی تواند جست
و محبان دلی در غیبت بروجهی شور شهادارند که ارباب حضور در برابر ایشان طرفی
نمیتوانند بست نی نی غلط گفتم که دل دادگان حضور را خمار غیبت از خود غائب می سازد
و نمک پروردگان صحبت را چوب چینی فرقت کارافیون میکند لهذا در نسیان تبلیغ
رسائل شمارا معذور میتوان داشت اما این معذوری را دست آویز عذر نباید پنداشت
اوقات عزیز را به غفلت نگذارند و اشتغال اوقات سحر و اشراق را از دست نه دهند
و بسوانح حالات خود تا حصول ملاقات مسرور دارند بمیان شهاب الدین
الهی سعادت قرین میان شهاب الدین معزالدنیا والدین باشند نامهٔ عافیت شمار
وصول مسرت شمول آورد شمول اصناف جمعیت ساخت برزومت بمت صلحار امت
واجب آنست که صلوة خمسه را در صفوف جماعت خصوص در صف اول سیما جانب یمین
یمن آئین یا محاذی امام در مسجد عالی مقام گذارند و حلبهٔ اشراق و ما بین العصر
و المغرب را از جملهٔ لوازم اعمال طریقت شمارند باقی اوقات روز را سوای شغل تعلم
و تعلیم در هیچ امر مصروف ندارند تعلیم علم کسب اگرچه اهم مهام معاش ست اما سعی در
اکتساب امور معاد از اوجب واجبات اولا بهتر آنست که برای مطالعه کتاب فقه
فارسی وقتی از اوقات لیل و نهار معین گردانند بالفرض اگر قافیه فرصت تنگ باشد
از جمله از منه مذکوره زمانی اختلاس باید کرد و کار آخرت نمود و در ادای حقوق تعلیم
طفلان قصوری نرود و در استصواب نعمت مشوره از خدمت میان نعمت الله استنکافی
واقع نشود و عزم مراجعت بی استرضای میان مغزی الیه و اغزه دیگر بظهور نیاید و علت
دوست و شغل دشمن نباید شد بیکاری را بلای جان شناسند و کار دنیا را وسیله آورد
دین گردانند بجانب بمنام خود من که غلام رسولم بغلامی غلامان رسول مقبول
کوس فخر آزادی بنام خود نیز نم نمی خواهم که مخاطب خود را هم اسم تکلم انگاشته مثل خود

آن اعزجیبان خطور می نماید به تشریف کم همتان و تفریح دوستان توجهی فرماید کالشمس فی الضحا و ضیاء ظلمتیان شب فراق پردازد از الطاف کریمانه بعید نخواهد بود و ما را پیوسته بشعر حافظ شیراز راز و نیاز ست ؎ دمی که بے تو رود زندگی نمی شمرم + بیا که خون جگر میرود ز چشم ترم + فقیر خود بیار ساعی ست که اگر از یک جانب تقاعدی من وجه بظهور آید از جانب دیگر تلافی آن واجب و لازم گردد لیکن نور چشم سعادت میان قطب الدین از خلل طریق و بی اسبابی ها ے که مشترک الوقوع فیما بین ست و معهذا تصدیعا که در سفر سابق دیده و کشیده آمده اند هرگز بر آمد و رفت اقبال نمی کنند و ما را خود از روز اول این اندیشه بخاطر نبود چنانچه بالمواجهه معلوم خاطر شده مانده مصلحت همین ست که خود متوجه این امر شوند و مراسم متعارفه را از نظر انداز ند مزاج روزگار علیل ست و تشخیص طبیعت حاذق بالکل معروف و در تبدیل آن می باید معالجه حال را برا ستقبال نباید انداخت پیشتر مختار و حاکم اند و فقیر خیر خواه و محکوم بجانب میان عبد الرسول هم اسم خود آلهی صحتی که مسئول خیر خواهان است شامل حال احوال جسم و جان آن جان محبان باد فقیر اگرچه خود بیمار و سخت در آزار بلکه از بیدرمانی خود بیزار اما استدعا ے صحت خود را و پس زانوی خاموشی داشته اراده صحت شما که در حقیقت صحت خود ست از جناب واهب المعالی مسلم میدارد انه قریب مجیب درویش سیرت و سلطان سعادت مند و محمود آنجهانی العبد المسعود سلطان محمود اوقات خود را در امتثال اوامر والد شریف صرف نماید و در پاسبانی دولت پاس اخیر بجان کوشان باشد نسخه طغلانه را بر طاق نسیان گذارد و سبق ذکر را از بر دارد و اشتغال علم صورت را بر وقت خود از دست ندهد والسلام بجانب جیون شاه و محمد جان جان عزیز و عزیز جان جیون شاه و محمد جان بعد سلام سنت پیام مطالعه نمایند از روز رخصت تا ساعت فرقت اسپ قلم شما در میدان کاغذ جولانی نکرده و چشم دوات شما بیاپشاے حروف شوق دیده و انساخته مخلصان جانی

که باز عزم کوه طور صورت بست آن عابد را مشغول عبادت یافت پرسید که ای عابد عبادت
تو بعد رد چه فائده دارد عرض کرد که یا موسیٰ بنده را با بندگی کار است قبولیت و اختیار تو
ازین قصه معلوم شد که درین رد استحقاق استعداد آن عابد بود که بظهور آمد بلکه این رد
از قبول هم درجهٔ اعلی دارد شیخ الاسلام یعنی پیر انصار میفرماید این نه رد است بلکه
نازست باز آی که قصهٔ دراز است اگر از فقیر دو سه سال شوق نامه قصور بظهور آمده باشد
آن بدر والا قدر را بادی این وادی بایستی شد انتظار صدور نامه و پیام بودن
و خود را از یاد آوریها معاف داشتن کار ارباب صداقت نیست حال فقیر این است که نام آن
رشک بدر شبهای هجر مرا لیلة البدر ساخته اگر آن بدر از سحاب منازل بعیده بنفس خود
بدر آید زهی طالع اسم غلام محمد بردل فقیر ستاره ریز از اوهامست بعد سلام خواهش پیام
شوق التیام مطالعه نمایند که دیار جوانان صلاح شعار تمنای دیده اشکبارست یا به
آستین مواصلت اشک مفارقت را از چشم گریان بردارند با سیل اشک را دران
کوچه و بازار رسیده دانند در خدمت پر برکت مشفق خدا آگاه میان محمد پناه که دعای
دعاگویان هوا خواه اوست مع فرزندان و حافظ امامت مرتبت و سوندهی خان
و سعد الله سلام رسانند بحقائق و معارف نشان سیان زین العابدین مع فرزندان
سیادت و سعادت آئین سلام مسنون رسانند بجانب عزیزی الحمد لله علی کل حال
والصلوة علی وسیلتنا الی وصال ذی الجلال اعز النعم و اجل الشیم زیارت اخلاء را قربا بود و معاصبت
احباء بی ریاست خوشا نفسی که نفسی چند در صحبت حبیبان بر آورده شود و زیبا دمی که دمی معدود
بهمدمی همدمان گذرانده آید اما خلاصهٔ صحبت با اشتغال بذکر مولی و حضور حق تعالی است
اگر بی مزاحمت اغیار و بی تخلل شعور و اشعار دست دهد بهر صورت صحبت ها مستوثه
مطلوب و محبوب خاطر ماست و ایفاء وعده از حبیبان کریم النفس مرجو دلها فقیر خود را تقریب
و سفر آن دیار پیش نهاد و معتاد نیست و جاذبهٔ عنایت هم بصفت کمربائی ظهور نکرده مگر نوازش فرمایند

وہمہ جا بارا بلکہ تمام ملک را برای شما خواہد گذاشت کار فقرا بے تدبیر کہ مغلوب تقدیر اند
جنگجوئی نیست کسی کہ زور آوست در اظہار قوت وزور خود کمی نمی کند فقیر کہ میدان زور
ندارد و اخلاص وارادت مخلصان وہمہ مشفقان یک یک ملاحظہ نمودہ بسیار دل
سرد شدہ واز خصومت ومخالفت ہا خود را یکسو کردہ روی براہ سفر آوردہ بیک بیت
خواجہ حافظ اکتفا نمودہ ؎ ما زیاران چشم یاری داشتیم + خود غلط بود انچہ ما پنداشتیم
گفتگو آئین درویشان نبود + ورنہ با تو ماجراہا داشتیم + استغفر اللہ ماجراہا ہم قطع گردید
والسلام بجانب شیخ بدر الدین جالندھری ؎ جانا ترا کہ گفت کہ احوال ما
مپرس + بیگانہ گرد و قصۂ ہیچ آشنا مپرس + الٰہی بدر افخم وصدر اعظم باشی ؎
نمیدانم چہ گرمی کردہ با او نہان از من + کہ دل تا میکند غافل مرا سوی تو می آید +
معلوم ومنعکس بر آئینہ منیر صافی ضمیر آنست کہ وحدت محبت دوئی مہاجرت را بر نتابد
واتحاد وداد ویگانگی مفارقت را تحمل ندارد بدر فلک انجم در ہر ماہی از اوج افق مطلوع
می نماید اما آن بدر انجمن بعد سالی ہم طالع نمیشود شاید طالع فقیر را بآن بدر منیر قرانی
نصیب نیست از انجا کہ الہام اولیا را اللہ از امور ظنیہ است گفتہ مثل منی را کہ خود را از
پایہ عوام ہم فروتر می شناسد چرا در مرتبہ قطعیت تصور نمودہ اند معلومات فقیر را بر ملہمات
اہل کشف صحیحہ حمل نباید کرد تصورات من قابل تصدیقی نیست وتصدیق شما بدرجہ
تحقیق متصور میگردد لہذا اہل صدق کہ استعداد کوہ دارند بہر بادی از جاے خود متحرک
نمی شوند شنیدہ باشند کہ روزی حضرت کلیم اللہ علیہ السلام عازم کوہ طور شدہ بود در
اثنار راہ عابدی کہ سالہای دراز وعمری با سوز وساز ونیاز صرف کردہ بود سائل شد
کہ در جناب ایزدی جل شانہ معروض دارند کہ بندگی این بندہ را شرف اجابت حاصل
یا نی از جناب الٰہی عز شانہ فرمان رسید کہ بندگی او در بارگاہ ما مستجاب نیست حضرت
کلیم اللہ علیہ السلام جواب حضرت عزت باو رسانید ومراجعت بخانہ خود فرمود بعد چندے

که اگر گاهی بپاس مراتب حفظ الغیب که خاصهٔ اهل کمال ست در مظان اجابت بدعوات
خیر خاتمه و فتح باب مراسلات محبت سمات که غائبان را بمنصب خطاب می نوازند و مکالمه
روحانی را بحکم مواصله جسمانی سرفراز میگردانند باد آور شوند و گدایان دور افتاده را
با لطاف شاهی نزدیک سازند بعید از عنایات محمد شاهی نخواهد بود وضع شاهان چنین
گر نهوازند گدارا، نور چشم سعادت محمد یوسف بجاذبه الطاف خفیه و رابطه قدیمه مخفیه
بی اختیار شرف یاب صحبت کثیر البرکت شده لله الحمد که قائد اکرام غیبی او را در ان مدرسه
مقدسه فائز ساخته والا از سر بصحرا دادن او خاطرهای والدین و دیگر هواخواهان
او بیابان گرد و صد صحرا بود چون اخبار خیریت بدام افتادن آن مرغ وحشی و دور قفس
مدرسه متبرکه قرار گرفتن بگوش هوش رسید هزار گونه شکسته رنگیها باز بحال خود برگشته
آمد اما امید از نوازش کریمانه آنست که اگر از صحبت کیمیا خاصیت مس اخلاق خود را از
زر طلا ساز دفهما و نعمت والا توسن نفس اماره آوارهٔ او را بلجام اطمینان و طوق الدین
رام و پوبان فرمایند تا باستر ضای خاطر والدین مغموم مین فوائد جمعیت دارین اندوخته
باستشاره ایشان هر اراده که مکنون خاطر اوست بخیر و خوبی پیش آرد و بانجام کمال رساند
حضار محفل شریف السلام علیکم مطالعه نمایند والسلام بطرف میان محمد حفیظ
یا حفیظا را از آفات نفسانی نگهدار فقیر ذی تدبیر باندک حرف که انسهم جهت استحکام
اخوت بود چون بتقدیر پیش نرفت بهزاران عتاب و فراوان عیوب معاتب شد
معلوم شد که ارادتها و عقیدتها و اخلاصهای بیست ساله که بیک عرض نفس باطل گشت
از جمله رسمیات بود مثل من طائر وحشی را که در قفس ارادت و اخلاص آورده بودند
و در بینولا خود آن قفس را شکستید حالا در هیچ شهر قلعه بند نخواهد شد شما که راه آمد و رفت
او را میخواهید که بند کنید خیال محض ست فقیر مسافر چندی در ملک شما صاحب وطرح
اقامت افگنده بود چون رسم مسافر دوستی بر انداختند آن مسافر بملک دیگر خواهد رفت

خوش که وقت ما خوش کردی + نود و نه نام عظام حضرت راس الطریقة الاحمدیه ورئیس
السلوک المجددیه قدس سره از تالیف این نحیف صورت تجدید گرفته شال خریداری
آن رال شکسته بال ست که گفته است ؎ همین بس گرچه بس کامد قماشم + که در
سلک خریدارانش باشم + بارسال آن تحفه مجدده مطلوبه که از طلب شریف ومطالعه منیف
مترقب القبول ست افتخار خود دانسته ملفوف همین عرضه مصدع اوقات گردیده بنظر
قبول اثر خواهد گذشت وبه دعاء مرجو الاجابت اکثر ها یاد خواهد شد یقین نود و نه نام
که برحسب استدعاء خان سعادت نشان معتقد جناب حضرات عالیشان علیهم الرضوان
بمنصه ظهور جلوه گر شده بموجب عرف ست والا اسماء کمالات آثار حضرات اولیاء
ازروی مظهریت صفات الله نهایت پذیر نیست واسم صمد که غایت عدد عرفی ست
انچه در علم فقه انکشاف یافته وفقیر هم آن اسم را اقتداءً باسماء الله تعالی که نود و نه
معلوم اند وصمد که اسم اعظم ست مخفی مانده در بیان نیاورده واز ملاحظه آنکه مبادا
در انکشاف فقیر که در هر حال حقیر وفقیر ست خطائی رفته باشد متصدی اظهار نشد اگرچه
مکشوف آئینه ضمیر منیر باشد فقیر را باطلاع آن معاون شوند گویا عطای اسم اعظم
خواهند فرمود والسلام بجانب منتجبه الاولیاء میان محمد شاه متوطن تبالله
؎ نادیده جمال او همرش بدلم سزد + ناکاشته میرود این دانه چنین باید + الهی
ذات ملکی ملکات مجمع الکمالات المتحرر بفیض غلام الغوث الاعظم الممتاز بفقر المحمدی
الافخم خلائق ومعارف آگاه اعنی محمد شاه انار الله تعالی بنابه آبائه الاولیاء بمیان
الفاضله قادر شاه رضی الله عنه بکرم مصطفاه برو ساده افاده ممکن ومفید باشند
فقیر غلام رسول اگرچه به نعمت وصول منعم نگشته اما سوابق تعارف اسلاف جامعه الاوصاف
که مقتضی تعارف معنوی ومرجح مواصلت صوری ست آن قره باصره را به بصارت قلب
کانه هو دانسته بابراز لوازم اشتیاق که دلها را از طاقت طاق گردانیده می پردازد

اثمار توجهات وتازه بتازه عنایات راخواهان شد واز غایت اشتهار وفرط اشتیاق
تمنای آن داشت که اگر جاذبهٔ فضل رهنمون گردد دامان دیده نادیده را بچمن چمن
گلهای دیدار پر نماید وبه دراز دستی شوق ازان شاخ مثمر ثمرات اسرار چیند وحرارت
تشنگی خود را بآب زلال عوائد وفوائد کمالات نبوت ورسالت منطفی سازد لیکن کبر سن
وضعف جسمانی تاب طی مسافت کوهستانی نیاورد امیدوار آن شد که اگر باعطای
یک گل از گلدسته خالات سنیه ومقامات کشوف خفیه وجلیه وبعنایت برگی از شقائق
حقائق اربعه طریقه مجددیه علی صاحبها الرضوان والتحیه مفصلاً یا مجملاً مشام این مستهام را
معطر گردانند وکنگی احوال مشتاق مشتاق را بتجدید انوار واسرار نوی وتازگی بخشند
حکم دم عیسیٰ خواهد داشت ؎ چون تو کریمان که تماشا کنند ۔ درستی تنها نه بتنها خورند
اگرچه زیاده بران گستاخی ست اما دراز نفسی قلم را فرط شوق عذر خواه ست والسلام
بطرف حضرت شاه عطاء الله که متکی بالش ارشاد ست بدست خادم
اوشان که نمود نام دار ارسال یافته السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته یا مظهر
واسع العطاء ویا مجلی محمود الثناء مجدد اخلاق الایمان ومحیی اموات بوادی العرفان
المتابع للسنة الاحمدی الفخر للفقر المحمدی صلی الله تعالیٰ علیه وآله وسلم ؎ یا عزیزی
وهمتی ومرادی طال شوقی متی یکون لقاکا ۔ محمود العاقبت شیخ محمود که از غایت محمد
عطای غیر محمد ودآن عطاء الله المجسم محمود الوجود گشته دیدهٔ نادیده را شائق جمال و
طالب عطای وصال باکمال ساخت اما چون قصور همت در جبلّت دارد وضعف جسمی را
بهانه گرفته امیدوار جاذبهٔ عطاست معطی مطلق اگر فضل خود را فائض حال ما سازد در
طرفة العین عطاء خود را بمعطی له فائز گرداند یا فقیر مشتاق را بالعطاء بی انتها
واصل سازد ؎ یارب این آرزوی من چه خوش ست ۔ تو بدین آرزو مرا برسان
اعطاء نعمت غیر مته قبه نصف الوصال ابن علیل علیل را سیراب گرداند ع ای وقت تو

حقایق آگاہ میان عزت اللہ سرہندی احمد للہ وسلام علی عبادہ الذین
اصطفی المعزز بعزت اللہ الاعلی شاعت حب آن یوسف عصر وشائق وصال آن عزیز
مصر بصورت مہجور وبمعنی موصول فقیر غلام رسول میرساند ۔ نادیدہ جمال او مہرش
بدلم سرزد ۔ ناکاشتہ میروید این دانہ چنین باید ۔ استغفر اللہ این دانہ اگرچہ درصورت
ناکاشتہ می نماید اما در معنی کاشتہ زراع حب او تعالی است این آن دانہ ایست کہ
خازن ازل در انبار خانہ معلومات علمی اورا مخزون ومکنون داشت وہر گاہ ارادہ
الٰہی جل شانہ انبات او خواست اولش در شیشہ اول ما خلق اللہ نوری وثانیش در
سفال ریحان خمرت طینتہ آدم بیدی اربعین صباحا وثالثا در ارض طیبہ مکہ ومدینہ
زادہما اللہ شرفا کہ مولد ومدفن خاص خلاصہ ونخبہ اولاد آدم علیہم الصلوۃ والسلام
تربیت فرمودہ بعد ازان بوسائط کثیرہ ومظاہر جم غفیرہ جسمانی وایمانی سینہ بسینہ
در سر زمین بخارا وسمرقند بمرتبہ نباتی صوری ومعنوی رسانید سپس ازان در خاک
پاک سرہند کہ مایہ اش خاک شیرب وبطحا رست آب فضل واحسان نشو ونما دادہ یک
شجرہ طوبی وار کثیر الاغصان والافنان والاوراق والاثمار ببر پا نمود کہ شاخہای
فلک پیمایش بنضارت وطراوت بسیار بہر شہر ودیار بہاری دیگر بظہور آوردند وبہ
شگوفہ ہای رنگارنگ ومیوہ ہای معجونش ودلکش لاتعد ولاتحصی بار ور شدند ومیان
گرسنہ وشتی راغذائی ودوائی وشفائی وصفائی از خورش آنہا حاصل گشت کہ امراض
مزمنہ نفسانی دفعۃ وتدریجا علی حسب الطبائع والاستعدادات منقلع گشتند وصحت ہای
دینی ویقینی بہ بنجی عائد حال گردید کہ بعد ازان نکس را مجال رجوع نماند الفانی لا
یرد الی اوصافہ وما رجع من رجع الا من الطریق دو شاہد عدل گواہ اینمعنی ست چون
این فقیر را قدری پس خوردہ آن میوہ ہا واندکی چاشنی ازان فواکہ بکام جان رسیدہ
وخیلے بلند ساختہ بود لہذا ذائقہ اقتضا جنبان مہر آن شاخ عالیہ مستدلیہ گردیدہ

ملکی کہ نوش شدہ از اوصاف خود در کردہ نفیسہ وبیسی اوصاف او بازگشتہ کہ بازگشتہ از راہ بازگشتہ ۱۲

که از بوستان اعمال او نهالی پدید آید و یادگاری برای مادر و پدر تسلی بخش پیدا شود انه
قریب مجیب والسلام بجانب میان سعد الدین السلام علیکم یا سعد الدنیا والدین
حقیقت اشتغال باطنی و حبس نفس در نفی و اثبات که نوشته بود معلوم شد که هنوز چند
خطرات عارض می شوند اما علاج دفع آن همین ست بزرگان فرموده اند ؎ تا بجاروب
لا نروبی راه + نه رسی در سرای الا الله + و در وقت مدلا که دراز کشیده شود معنی نفی
اغیار خصوص نفس سرکش تاکید ملحوظ باید نمود و هر بار که خطره عارض گردد تیغ لا بر سر آن
خطره باید کشید چندانکه خطره عود نماید لا را هم اعاده باید نمود و دنبال خطره را نباید گذاشت
مادام که در یک مجلس تکرار نفی و اثبات او را دفع نکنند دفع نخواهد شد والا صرف بعض اوقات
در مجاهده نفی و اثبات واجب و لازم ست عجب ست که مردم بی علم را در اندک مشق حضوری
پیدا می شود و آن صاحب استعداد را تا هنوز روز اول ست اهتمام متوجه تمام شرط ست والسلام
بجانب میان لطف محمد سراپا لطفا از من مقصر معذور مغرور لطف غفور اگر قصوری
رود چندان غریب و عجیب نیست اما از آن مظهر لطائف لطیف و مجمع شرائف شریف اگر
اغماضی رود بسیار عجیب و غریب ست اگر مسئله شریعت را که عیادت یکبار بیش نیست مستند
اغماض سازند در عالم محبت لطفی ندارد حب ابو بریره رضی غیب حدیث شریف را که زر غبا
تزدد حبا واقع است باعث از دیاد حب انگاشت نه اسباب توقف پنداشت صفت لطف
خود بهانه جوست بالیتی که به بهانه عیادت به دو سه باره عنایت می نواختند و غب را
در غیابت حب ضعیف المبتان می انداختند آه آه صد آه چه میگویم و چه می توانم
سخن در صفت لطف میرود به زور زور بسوی خود مش نمیتوان کشید اینجا قابلیتی از جانب
می بایست استغفر الله قابلیت هم از مظاهر لطف اوست سخنی درین باب پیش نمیرود
بجز آنکه دست نیاز بدرگاه دانای راز باید برداشت ؎ گر بی هنرم وگر هنرمند +
لطف ست امیدم از خداوند + والسلام بطرف پیرزاده صاحب ارشد و

منشرح گردانند و توجه خاطر خود را بافکار ربانی و استحضار مسمی بوجه تنزیه و تقدیس
ایمانی برگمارند و نگذارند که خطره ماسوی گرد سرا پردهٔ حضور گرد و بعد ازین بدام دوام
مراقبات و مجاهدات منتظر صید تجلی انوار وجودی شوند بنهجی که از وجود ماسوے الله
نمودی بیش نماند پس از آن شروق خورشید شهود بنوعی ظهور میفرماید که وجودات اشیاء
همگی و تمامی روی در پرده اخفاء آرند و جمال لایزال بی پردهٔ عکوس و ظلال رونما شود
و هستی شاهد در حسن مشهود محو و متلاشی گردد و در انوقت بزبان بی زبانی کلمهٔ سبحانی
بگوش خورد و غنچهٔ کمال بنسیم وحدت شگوفه انا الحق پیدا کند عزیز من انچه بقلم آمده
آمدنی ست نه آوردنی آنقدر جاروب لارا در رفت و روب خاشاک وجود استعمال
باید کرد که گردی ازین مشت غبار جسم بر نخیزد و از آثار وجود نامی و نشانی باقی نماند
در خیال امید وار ظهور این کلمات می شوند و بعد ازان بتوجه مرشد جویای ترقی میکوشند
و الباقی عند التلاقی والسلام **تعزیت نامه بجانب قاضی عیاض کهاتی**
انا لله و انا الیه راجعون الله سبحانه قاضی ما را بر قضاء خود راضی دارد معلوم شریف
آن جگر دوخته تیر قضا و زخم خورده ناوک بلا همراز بلای ایوب و بلاکش مصائب یعقوب
خواهد بود که باد و ستان حق ازین هم زیاده امتحان ما رفته اند و سینهٔ خاصان خود را
هدف تیر باران آجال و امراض گردانیده آن بلاکش هم بصدق دل الصبر علی البلا من الله
را نقش نگین خاطر ساخته و رضینا بقضاء الله را حرز جان ناتوان نموده گوے مراد
بچوگان اجتهاد بزند و عاریت ما را بطوع و رغبت بمالک سپرده چنانچه بتولد فرزندان
راضی و خرم می باشند بمرگ اولاد نیز صابر بلکه شاکر و خرسند شوند از استماع این خبرها
چه نویسم که بر دل ما چه آمد و بر جان ما چه رفت آه انچه آمد و رفت انچه رفت مرگ آن جوان
نابرخوردار بر بین پیر گنهگار هم آنقدر ریزش حسرت و افسوس کرده که بطن خود بر و بگرے
اینچنین افسوس نکرده باشم اما آخر کار بر همان کلمهٔ اول قرار یافته او تعالی فضلی فرماید

در راه هم تواند زد نمیتواند بمنزل مقصود رسید بموجب این بیت ؎ پر کاهی چه قدر
راه تواند رفتن + جذبهٔ از طرف کاه ربامی باید + زیاده بندگیهای و سرافگندگیهای
شاهد حال دارد والسلام به صاحبزاده کامبخش بن نور محمد و محمد شاه فرزندان
سید آدم بنوری قدس سره کامبخش (نام ۱۲) دو جهان نور محمد شاه ست ذات جامع
الکمالات سید السادات مورد عنایات رحمانی و منظر خصائص سید آدم ثانی (نام ۱۲) و حقایق آگاه
صاحبزاده محمد شاه سلمه الله تعالی برسند افاده و افاضه زیب آرای عالمیان و کامران
جهان و جهانیان باشند ؎ لسعت حیة الهوی کبدی + لاطبیب لها ولا راقی + الا الحبیب
الذی شغفت به + فانه رقیتی و تریاقی + نگارش مدارج اشتیاق از تکلفات و رسمیات
دانسته بیک فرد که جامع جمیع مراتب سوز و سازست اکتفا میرود ؎ از حال خود اگه
نیم لیک اینقدر دانم که تو + هر گه بخاطر بگذری اشکم ز دامان بگذرد + زیاده منم و مشتاقیهای
من صداقت پناه محمد شاه بر میدان فقر محمدی صلی الله علیه وسلم ثابت قدم و راسخ قدم
بوده اوقات معلومه را بذکر اسم ذات بشرطی که جمله عالم را بنظر فنا و ذات او تعالی را
باعتقاد بقا ملحوظ قلب دارند معمور نمایند و بدعای خیر خاتمه یاد آور باشند والسلام
بطرف گل محمد میان خیل کهاتی ع در گلشن دو عالم یک گل محمد ست + گلهای بوستان
محمدی (نام ۱۲) و احمدی و حمیدی دریا چین نادر صاحب رنگ دلبوی حسنی (نام ۱۲) و سعیدی زیب و ستار آن
ولی مطلع انوار و مخزن اسرار سیف صدق گفتار حیدر معارک اذکار مظهر فیض پروردگار
زاد الله مجدهم باد تشریح متن اشتیاق بمنطق بیان و معانی و تهذیب الفاظ و مبانی
راست نمی آید بموجب المومن مراة المومن خود بخود بر قلوب صافیه منعکس ست ؎
در نامه انچه بست یکی از هزار نیست + ننوشته را مپرس که آنرا شمار نیست + مقصود از تبلیغ
رقائم و دادن این ست که ارباب سلوک از انچه بتصفیه و تزکیه و تجلیه و تخلیه و تنقیه بر آئینه
قلوب مصفای ایشان عکس پذیر فته باشد بارقام تفاصیل آنها دل و دستی منزل را

آن اہل اللہ سبد انند برای انجاح امور ضروری بتوسط آن ساعی مشکور مکلف میشوند
وفقیر را مصدع اوقات شریف میگردانند لہذا بعد استغفار تصدیع معروض میدارد
کہ سلطان محمود کہ مانند اسم خود محمود الاوصاف ست و در خدمت خاصان درگاہ
خدا مانند ایاز جان باز بنابر تذہیب و تنقیش دلائل الخیرات مشرف خدمت میگردد
امیدست کہ کدام خادم نقاش و مذہب صادق الوعد را بتاکید امر فرمایند کہ در عرصہ
دو چہار روز تیار کردہ دہد و زود رخصت یافتہ بحلاوت شکر عنایات شیرین کام گردیدہ
در وطن آید و این وظیفہ مذہب را بسلسلۃ الذہب یاد گار عنایت شریف گردانند و زحمت
اکرم کرمای روزگار و معاجز ادۂ کمالات شعار سلام رسانند و السلام بطرف ملا
حسین کہاتی کہ مرد عالم عاقل ست الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی
السلام علیکم یا حسین فی نظرہ و الحسن بل احسن فی نظر الخلق و مصغرا فی عینہ و مکبرا
فی عیون الناس ۔ اشتیاقی بقرب حضرتکم ۔ شرحہ لا یتم بالقلم + الفقیر الحقیر یبتدی
لکم خیر الخاتمۃ واللہ تعالی ہو المجیب و السالک ایضا دعاء فی حقی لحسن الاختتام من فضل
الملک العلام و یا جماعۃ الطلبۃ سلام علیکم بما طلبتم فنعم مطلوبکم رزقکما اللہ تعالی مطلوبکم
بالنیۃ الصحیحۃ ابتغاء لوجہ اللہ تعالی و العمل بما یحبہ و التوفیق بما یرضاہ و السلام بمیان
برکات و بمیان صبغۃ اللہ فرزندان حضرت سید آدم بنوری قدس سرہ
برکات آبائی و کمالات پارسائی و فضائل طریقہ آدمی و فواضل عادۂ محرمی نصیب
ذات بابرکات آن منصبغ بصبغۃ اللہ و مکرم بکرامۃ اللہ عاکف کعبۂ حضور و مقتبس از
اشعۂ نور سلام اشکورہا ۔ از ین فقیر مہجور و افتادہ بمسافت دور و جویای سعادت حضور
سلام سنت پیام معروض شود و در ایامی کہ اتفاق دولت تقرب دست دادہ بود از
بے ہمتی ہا دوام مواصلت روی ننمود و در ینولا کہ مفارقت مراحل بمیان آمد فرط اشتیاق
گریبان گیر وقت شد اما بی جاذبۂ عنایت قدمی درین راہ نتواند زد و اگر بالفرض قدم

بجانب اخوی محمد صدیق ؎ بیا بیا که بصد جانت آرزومندم + بیا که بگذرم از خویش و با تو پیوندم + جان عزیز بصداقت حقیق میان محمد صدیق صدقه الله تعالے علی کل حال بالتوفیق معلوم شد که استغفار برخوردار محمد غوث منظور نشد کسی که بر خطای خود مقر شود شاید سزاے او همین خواهد بود که عذر او پذیرا نشود کار صدیقان نه آنست که در انتقام و مقابله جهد نمایند بلکه از خطاها درگذرند ع درعفو لذتی ست که در انتقام نیست + بزرگان فرموده اند شخصی پرسید که صحبت با که دارم گفت آنکه چون بیمار شوی بپرسیدن تو آید و چون از تو جرمی بیند خود از تو عذر خواهد و از شرائط صحبت ست که حق صحبت بینی و حق خود طلب نکنی و عیب خود بینی و عیب دیگران را عذر خواهی و خلق را زیر قدم جبر مضطر و مقهور بینی تا خصومت برخیزد و تاوان را بر خود لازم گیری و عذر بسیار کذا فی النفحات رقیمهٔ سابق که از طرف برخوردار بود محرر آن فقیر حقیر بود اگرچه از زبان او بود اما از دل فقیر بود عجب ست که آن آشنای صحبت راه بیگانگی را سالک شد و اشارت فقیر را که عبارت از موافقت و مواخات ست نمی گویم که فهم نکردند بلکه نفشانست در بیان آمدند باید دانست که کلام فقرا اشارت و بشارت ست ع در خانه اگر کس ست یک حرف بس ست + ؎ اسباب طرب جمله مهیا داریم از فضل خدا + دیدار تو می باید و دیگر همه هست + برخیز و بیا + اشرف سعادت مندان و فتاح عقدهٔ شوق مندان و قطب دوائر ارجمندان وقادر بخش و غلامی محی الدین بعمر و علم آزاد دارین باشند

بجانب حاجی عبید الله بصحابت سلطان محمود الحمد لله و سلام علے عباده الذین اصطفی از انجا که الطاف و عنایات آلهی شامل احوال خاصگان ازلی ست علی الخصوص آن عبید فی نظره بالنسبة الی عظمة الله تعالی والعبد الخاص الاخص فی نظرنا بالنسبة الینا که جامع کمالات صورت و معنی ست در مساعی خیرات ید طولی دارند احتیاج بنگارش و سفارش نیست اما چون اعزه دیگر این حقیر را از مخلصان

ورضا چارہ نیست باید کہ خود ہم صابر باشند و والد و جدۂ خود را ہم بصبر و رضا دلاسا شوند والسلام

بجانب عزیزی الٰہی سرفراز دارین باشی للہ الحمد کہ اخبار عافیت اقبال نشان نواب خان متواتر بگوش رسیدہ و میرسد و دل و جان را مسرور میگرداند دعا در دوستان شب و روز آنست کہ دنیا و دین شما ہر روز در ترقی باشد اما شرط این ترقی آنست کہ عدالت و انصاف را ہمیشہ کار فرما باشند و با برادران مروت و بار عایا رعایت معمول دارند و در اوقات معلومہ باوراد و اذکار مشغول باشند والسلام بجانب سید بنگش و سید محمد سعادت و سیادت نشان سید بنگش و سید محمد و الاشان بعد سلام مسنون مطالعہ فرمایند آرزوی دیدار آن بزرگ زادہاے والا تبار بسیار است اما بعد مسافت مانع تمنا میگردد خدا کند کہ بدیدار پر انوار ایشان دیدہ و دل را منور کردہ آید امید کہ از اخبار فرحت آثار خود مسرور می ساختہ باشند و در خدمت سید کبیر سلام رسانند والسلام

بمیر نتھو شاہ کہ طبابت میکرد ند الٰہی امیر این فقیر ادام اللہ مجدہ سلامت باشند و ہمیشہ بر دو سادہ افادہ متمکن بودہ انہار افاضہ را در چمن نامی ابدان و ارواح علیلان صورت و معنی جاری گردانند دوسہ برگ لالہ پر داغ بخون دل آغشتہ مصحوب صبا و شمال شرف اندوز منصب زیر قدمی شدہ باشند (یعنی دو گلدستہ) اما معلوم نیست کہ صبا و شمال را از صحبت جوانان چمن حضور انتقال این صوب محال گشتہ یا برگ سمنی و ورق گلی ازان گلشن در دست شان نیامدہ کہ بوی ازان گلزار بمشام این سراپا انکسار نہ رسانیدہ اند ؎ موئی شدہ ام از پئی شکین رقم او ؎ کو بخت کہ آیم بہ زبان قلم او ؎ پیر محمد از روزی کہ ازان دار الشفا جدا شدہ آمدہ باز در بیماری پیر شدہ بار دیگر تمنای دارد کہ بہ نظر کرامت اثر دوست کلیم صفت باز بدولت جوانی و صحت کامل جاودانی سرفراز گردد و چند روز در جوار شریف زیر سایۂ عنایت اقامت ورزیدہ و ہر روز بانظار لطف آثار وا دوبہ کرامت اطوار تربیت یافتہ دامن شفا بدست آرد و بشرح الطاف شکر گزار شود زیادہ دعوات والسلام

ایشان بدرد رضینا بقضاء اللہ وصبرنا علی بلاء اللہ در فشان بوده باشد احتیاج تعلیم وتلقین نیست وچون حقۂ سینۂ ماہم بمرواريد عقائد حميدۂ او مملوست وادعيۂ مستطابہ در مقام اجابت برائے اعانت او بقبول مرجو نام نامیش تسبیح زبان ویاد او صاف گرامیش وظیفۂ جان ست قدس اللہ تعالی روحہ وافاض علینا برکاتہ وفتوحہ دوسہ اشعار دوراز کار دربیان تاریخ آن مرحوم حمیدۃ الخصال مرقوم میگردد ؎

آن حمیدی کہ شیر دایۂ او + لطف حق بود در بدایۂ او + گر کند حق بخیر خاتمۂ او + دیگری چون کند شکایۂ او + اینت تکریم در بدایت حال + اینت تکمیل در نہایۂ او + سال تاریخ اودل من گفت + روضۂ قدس بود پایۂ او + والسلام بطرف لعل بی بی الی لعل بدخشان عصمت وایمان درجیب وکیسۂ آن زبدہ نسوان باد الحمد للہ والمنت کہ اخبار صالح اعمال ومزید عزت واقبال شما مع خوبہای فرزند اقبال مند شما بگوش فقراء میرسد وخدمت ہای جانی ومالی شما ہردم یاد می آید وبی اختیار دعاہای صحت جان وسلامت ایمان واز دیاد دولت وامان از دل وزبان درویشان می برآید خصوص درینوقت کہ مژدۂ تولد فرزند بخت بلند دیگر در خانۂ نورچشم عالیشان نواب خان رسید سجدۂ شکر بدرگاہ خداوند بی زن وفرزند تعالی شانہ بجا آوردہ دعوات طول عمر ہردو برادر نوباوہ عز واقبال از درگاہ حضرت ذوالجلال درخواستہ می شود حق سبحانہ حسب الصدق شما ترقیات دنیا روز افزون وعلو درجات دین از اندازہ بیرون روزے سازاد ومزید توفیق خدمت فقراء وصدق عقیدت بجناب اولیاء نصیب شواد از بی بی صاحبہ دعوات مطالعہ باد زیادہ اللہ معکن بنما کنتن والسلام بجانب جہانگیر خان اورک زئی سعادت واقبال نشان جہانگیر خان عمر برکت بصحت وعافیت وترقے درجت مقرون وممنون باشد درینولا خبر وفات مغفرت آیات قائم خان ولہای درویشان را محزون ومغموم گردانید اما چون تقدیر الٰہی غالب ست بندہ مغلوب را بجز تسلیم

بہ شما نوشتہ بود کہ از اسپ شما افتادہ

وزہرہ ہا را آب سازد و دلہا را داغ داغ نماید لیکن این غم غم دیگرست کہ شادیہای عالم
بلاگردان اوست و این ماتم ماتم علیحدہ کہ جہان جہان سُور قربان و حیران و حمید الاوصافی
کہ دل در عیش حیات نہ بستہ و جگر بہ طپش مرگ نہ خستہ بلکہ از عیش و طپش جستہ و از قیود
کونین وارستہ بوصال محبوب پیوستہ باشد مرگ او در معنی شادی ست و موت او
مبارکبادی اگرچہ گذاشتن این جہان در حق او جان دادن ست اما پیوستن بجانان
بجای نوزادن اینچنین مرگ ہم تعزیت ست و ہم تہنیت و این نوع رحلت ہم سفرست
و ہم اقامت قول عوام انا للہ و انا الیہ راجعون بزبان ست و خواص را مشاہدہ و
عیان علامات و امارات کہ از اقوال و افعال آن حمیدۃ الخصال تعلم آوردہ اند شاہد
صدق بر سلامت ایمان اوست و گواہ عدل بر کمال ایقان او الحمد للہ بلکہ علد الحمد للہ
بر خصال آن حمید و آفرین صد آفرین بر سعادت آن سعید و حید الحمد للہ الحمید الذی
جعل الحمید حمیداً و محمودا و عاقبتہ مسعوداً و فی جوار جدہ ملحوداً از انجا کہ آن گل باغ
رضا، رب شکور و لالہ کوہ صبر صبور طراوت رضا در جنان و نضارت صبر بزربان دارد
تعلیم صبر و تسلیم در حق او زائد و در حق دیگران پر فوائد دانستہ حرفی چند نگاشتہ می آید
کہ جناب نبوت مآب فرمودہ اند کہ اولاد شما پیش شما امانت و عاریت ست ہرگاہ مالک
طلب نماید باید کہ بہ رضا و رغبت تمام دادہ آید در ادای امانت اگر غم و غصہ روی دہد
دال بر جہل ست و اگر منت بر جان نہند خاصہ اہل دل و ولی کامل چون وجود شما گل
شجرہ طیبہ بہاریہ و زبدۂ عنایات نادریہ است و جمیع برگ و شاخ پر بہار آن منبع انوار
زیب دین احمدی و حسن الاعمال و محمدی الخصال و ولی اللہ العلی و حید رمیدان
عنایت و صاحب کمال ولایت اند و والدہ او مع ہمہ پردگیان عصمت کہ عایشہ صفت
و فاطمہ سیرت اند و گرد و غبار نوحہ و نالہ بدامن استقامت ایشان نتواند نشست
ریاض دلہای ایشان بالوان گلہای تسلیم و رضا شگفتہ و ریان و اصداف دہان

احمد شاہ ۱۲ حسن شاہ ۱۲ محمدی شاہ ۱۲ ولی اللہ ۱۲ حیدر شاہ ۱۲ صاحب شاہ ۱۲ سید ۱۲

لیل ونہار در اطاعت پروردگار داند والسلام بجانب حافظ قاسم الٰہی قاسم انوار
سعادت وامیدوار اجابت عبادت حافظ خزائن اسرار کلام اللہ ومدرس علوم دین اللہ
بصلاح اعمال صوری وفلاح احوال معنوی منور ومحلی باشند حقائق معاش ومعاد وکوائف
معاملہ واعتقاد آن جامع الکمالات از زبان محبت پیام حافظ غلام وصلاحیت دستگاہ
جہان شاہ سمع افروز شدند دیدہ دیدار جوی صلحار مشتاق لقاء آن محب الفقراء گشت
اما چون ظہور کل امور مرہون اوقات مقدورست منتظر وقت مقدر مجاری احوال
خیر مآل مقرون حمد ایزد متعال باد والسلام بجانب قاضی عیاض سرگروہ قضاۃ
شریعت وسرد فتر مفتیان طریقت المتوکل علی اللہ بلا اغراض قاضی محمد عیاض تاج
احکام شرع اطہر بر سر وشمشیر فتوی را حلقہ کمر ساختہ وقلادہ متابعت سنت در گردن
وحلیہ حمایت جماعت زیب جان وبدن گردانیدہ وبیاض صفحہ قلب را از سواد خطرات
نفسانی محفوظ ویعقوب وار دیدہ خود را بجمال یوسف مطلوب محفوظ یافتہ سلام مسنون
واشتیاق روز افزون مطالعہ نمایند یقین خاطر فاترست کہ غم مہاجرت آن مسافر
عالم قدس بصبر جمیل واستر ضائے رب جلیل مانند ایاز سلطان کونین ومحمود دارین
خواہد نمود وفقیر را از صورت آن طائر عالم روحانی از بسکہ در دیدہ حاضر می باید ہست
کہ بیاض ہجرت دیدہ یعقوب را بسواد مبدل خواہد کرد ؎ صبرست کہ رام میکند دل
سنگ ست متاع شیشہ گرہا ۔ والسلام ۔ بجانب میاں گل محمد میاں خیل در تعزیت حمید اللہ کہ فرزند
او شان بود السلام علیکم یا اہل بیت الصبر والرضا فی السراء والضراء انتم الراضون الصابرون القائلون
انا للہ وانا الیہ راجعون وصول در دنامہ جگر سوز بلکہ تیر دلدوز کہ بیک ناگاہ از دل
دردمند تراز وشد تن وبدن را بیمار ودل وجان را افگار گردانید امانہ آن بیماری
وافگاری کہ ما تمیان (یعنی بطرف دوم برآمدہ ۱۲) صورت پرست را بمرگ خویشان بیگانہ از خدای مریض ومجروح
میگرداند بلکہ آن مرضی وزخمی کہ دوستان خدا را از فراق دوستان خدا عارض گردد

والفضلاء کنتم خیر امۃ بین اہل الاسلام واشرف ہمۃ فی طوائف الانام اسلم اللہ
شیاطین الانس علی یدیکم وعطر اللہ بورد فتویکم الآفاق ومن لدیکم اما بعد اشتیاق
دیدار آن عالم عامل ومخلص کامل دیدہ انتظار را براہ اخبار فرحت آثار دوچار دارد
اما چون بعد مسافت ونایابی سبلغان مانع این امرست در یاد دہی خود قصورے
واقع می شود لیکن چون قصور صورت مانع حضور معنی نیست انعکاس صورت وداد
کہ بر آئینہ دلہای طرفین ست طرفین را تسلی بخش قلبی میگردد ؎ مصاحبت چہ
ضرورست آشنائی را ہنوز باد یمن محو نکہت عودی ست ۔ مدرسہ افادہ علوم دینی
وافاضہ تنفیذ احکام یقینی بکثرت طلبہ علم ومحصلین انخالصین رونق پذیر باد تا
حصول نعمت مواصلت بایراد مکاتیب محبت مسرور داشتہ باشند والسلام بجانب
شیخ عبد الرزاق سالکان طریقہ حق شناسی شیخ عبد الرزاق وحسین شاہ ماشی
سلام سنت پیام خوانند واز رازق نامتناہی جویای رزق آلہی بودہ وغاشیہ شاہی
بر دوش آگاہی گرفتہ در خدمت گدایان صورت وشاہان معنی چابک وشاطر باشند
نامۂ محبت شمامہ کہ دور بہا سا دور سازد ونزدیکہا را نزدیک تر آرد رسید دل وجان را
از غم دور وبشادی نزدیک گردانید ع ای وقت تو خوش کہ وقت ما خوش کردی
نصیحت روز اول را تا روز آخر یاد داشتہ باشند کہ تا مقدور دست ازدستی را از اموال
مردم کوتاہ داشتن ودر خدمت آقای خود خود را مطیع ساختن از کمال دانش و
دوراندیشی ست اما خدمت ولی النعم حقیقی کہ شاہ شاہان جہان وخالق آگاہان
وگمراہان ست در ہر حال وہر کار بر خود واجب بل فرض شناختن کار آگاہ دلان ودین
سپاہ دران ست معنی عبد الرزاق آنست کہ در وقت وجود اسباب اعتماد وتوکل بر مسبب
اسباب دارد وشاہ غاشی آنکہ غاشیہ شریعت را در ہمہ اوقات بر دوش خود داشتہ باشد
قولی وفعلی ونظری وفکری بیرون از حکم شرع بظہور نیاید وپاس اوقات خمسہ ومحافظت

رسمی بیرون نمی نهند فکیف که سالکان راه حق و طالبان وجه مطلق که در معرکهٔ خدا طلبی
اگر هزاران تیر باران مصائب پیش می آید سپر نمی اندازند و کمر نمی کشایند باید که در تعبیر اوقات
ذکر و فکر و پاس سحر خیزی قصوری نرود والسلام **بمیان کام بخش که زبان**
اوشان گنگ شده بود الهی زبان و کام آن کام بخش زمان فصیح البیان و در فشان
باد شنیده بودم که سوای کلمه طیبه بر زبان شریف ایشان هیچ حرفی جاری نمیشود فقیر را
از بخالت بشارتی معلوم میگردد که انشاء الله تعالی چنانچه اطفال نوزاد را اول زبان
بر کلمه جاری میشود بعد ازان بر کلمات دیگر طلاقت لسان دست میدهد چون ایشان را
هم عمر نو بخشیده اند و زبان گرامی را بر کلمهٔ طیبه روان (روانی ۱۲) ساخته امید ست که به برکات کلمه
مبارکه بر دیگر الفاظ و حروف سلاست خواهد یافت و در همین صورت اشارتی دیگر ست
که در زمان آینده که حیات ابدی نصیب شما باد زبان حقیقت را سوای کلمه طیبه بر کلمات
دیگر منطلق نسازند و مادام الحیات زبان خود را شجره موسی (موسیٰ ۱۲) گردانند والسلام **بملا نعیم**
مخلص صمیم ملا نعیم (روان ۱۲) به تسلیم مسنون مخصوص باشند شنیدن خبر تشتت اثر رحلت ملا فردوس
که فردوس برین جایش باد دلهای درویشان بدرد آورد و زهره ها از غم (غم ۱۲) والم آب گشت
اگرچه هیچکس را تپش و سوزش مثل والدین نیست اما این فقیر را بحسب صدق و
اخلاص آن مغفور آنقدر التهاب و اضطراب روی داده که بقیاس خود از غم والدین
کم نمیداند بهر صورت چون تقدیر الهی بر همه تدبیر غالب ست تن تقدیر دادن و رابقه
تسلیم در رقبه جان انداختن فرض وقت ست مراد الهی را بر مراد خود مقدم باید دانست
و اغراض خود را حواله رضاء او باید نمود که کلیه بندگی در سر افکندگی ست و جزع و فزع
از اسباب خصومت بخداست معنی ان الله مع الصابرین و انا لله و انا الیه راجعون را در دل
جا دهند مرگ کسانی که در اثنای طلب علم روی میدهد حکم شهادت فی سبیل الله دارد والسلام
بجانب قاضی السلام (۱۲) علیکم یا خدام الشریعة الغراء و مخادیم المسلمین

(۱۲) سلام بر شما باد ای خادمان شریعت روشن و خدمتگاران مسلمانان

شکر این نعمت عظمیٰ آن بود که بوسیلہ زبان شما الفاظ کلام قدس نظام را بگوش و شاہد معانی آنرا در آغوش می کشیدیم اما چون ہمت جوانانہ شما عذر پیرانہ بمیان آورد صابر شدیم اللہ سبحانہ حفظ شما بحال و برقرار دارد بشرط حیات و حصول ملاقات امیدواریم کہ سماع الفاظ مقدسہ مع المعانی المونثہ بوجہ احسن دست دہد حافظ انور محمد سلام خواہند والسلام بطرف محمد افضل عالم عامل آلہی افضل عمال صلحا و اکرم عباد اتقیا بودہ تحیہ السلام علیکم را کہ محلی بحلیہ اشتیاق ابلاغ می یابد حلقہ گوش اجابت ساختہ زینت دادہ شدہ ۱۲ ومعنی آنرا کہ اتباع سنت سنیہ علی صاحبہا الصلوٰۃ والتحیۃ ست در جمیع اقوال و افعال و احوال ملحوظ داشتہ و محبت معنوی را کہ مانند نور آفتاب از پردہ ہای افلاک نافذ و ساطع است چہ جای حجب ارضی و بُعد صوری باز نمی دارد و غالب شناختہ آمنیہ یاد آوریہا را از زنگار رسوم و عادات صیقل نمودہ صورت تنزل الرحمۃ عند ذکر الصالحین ۱۲ روشن مشاہدہ نمایند و مضمون فاذکرونی اذکرکم را ازان صورت منعکسہ مفہوم خود سازند و این سلام را عین کلام تصور نمایند کہ العلم نقطۃ و این دو حرف را بجای ہزار حرف شناسند کہ العاقل تکفیہ الاشارۃ استغفر اللہ العظیم قلم سیہ کار را چہ بلا سود ست کہ خارج از حوصلہ خود می نگارد و امر تک الخیر للکن ما اثمرت بہ را فراموش کردہ و خانہ خود را جاروب نکردہ خیال نقاشی کاروان سرائے در سر دارد معذور دارند و در دعائے خود شمارند غازی خان مبارز معرکہ نفس و شیطان باشد والسلام بطرف بہادر خان و بلند خان آلہی بہادر معرکہ دین و سربلند مجالس یقین باشند نمیقہ انیقہ کہ یاد از نادر ۱۲ خلوص محبت و وداد مبداء رسید مسرور و منشرح گردانید صدقی و اعتقادی کہ در آئینہ احوال شما نمودار ست صورت آن در دیدۂ صدق شناس جلوہ گر ست محتاج گذارش و نگارش نیست اگرچہ انقلاب لیل و نہار و گرم و سرد روزگار دائما در آمد و برآمد بے اختیار و ناچار ظہور پذیر میگردد اما دانایان و تجربہ کاران پای ہمت از دائرہ استقامت

محبت دستگاه حاجی یار محمد به تقریبی دران ضلع تشریف آورده اگر در خدمت دُرخورد
وبرای کاری رجوع آرد تا امکان بلکه زیاده از امکان توجهی بظهور باید آورد والسلام
بمیان غلام رسول هم اهم ع ای من فدای نام غلام رسول حق ، الٰهی شادیهای
هر دو جهان نصیب شما و فرزندان شما باد و خیر و خوبیهای این کار خیر را بطرفین مبارک
گرداناد بنده دعاگوی ناکاره اگرچه در نارسائی های سخت رسائی دارد اما در امتثال
امر برادران مشفق گردن از سو باریکتر دارد از انجا که رفتن بسدی بلوخان حسب استدعای
اعزه آنجا مصمم ست بتاریخ معلوم رسیدنها در هر دو جا از طاقت بشری و شوار بنظر می آید
و بطرف میان محمد حفیظ نوشته ام که پیش از تاریخ معین در خدمت رسیده خواهد شد
بر همان رسیدن اکتفا فرمایند والسلام در خدمت میر برکت الله الٰهی امداد و
ارشاد جد بزرگوار شما شامل حال شما باد و برکات عنایات حضور و توجهات روحانی
صاحب بنور قدس سره روز افزون شواد اگرچه همیشه اخبار فرحت آثار سلامت و عافیت
ذات بابرکات و صاحبزادگان عالی درجات از صادران و واردان آنصوب بگوش
میرسد اما نوید های قلمی را رونقی و حظّی دیگر ست اگر گاهی بعد سالی یا ماهی یاد آور شوند
بعید از الطاف نیست فقیر پیوسته ثناخوان عنایات ست یک رشحه عواطف سامی
درکام و دهان تشنگان شوق کار دریا ها میکند و یک نظر عنایت قائم مقام عبادت
صد ساله می گردد والسلام والاکرام بطرف نجابت خان الٰهی بنجابت دینی و
دنیوی و صلابت صوری و معنوی نصیب روزگار آن مخلص کامگار باد الحمد لله والمنة
که احوال جماعهٔ درویشان بصحت و امان مقرون ست و باخبار خیریت آثار آن محب
نامدار امیدوار حق سبحانه بهگی اوقات شما را بذکر و فکر و حضور خود معمور دارد و فرزندان
و وابستگان شما را محفوظ و مسرور سازد بمنه و کماله والسلام بجانب حافظ احمد
مقبول بارگاه حضرت صمد حافظ احمد بعطیه حفظ کلام الله حامد و شاکر باشند در حقیقت

یقین باد اخبار خیر شما ہمیشہ سامعہ افروز خاطرست حق تعالیٰ شما را دائما بجمعیت ہای
موفورہ و ما را بسماع آن مسرور گرداناد محبت قدیم شما بے آنکہ در گفت و نوشت در آید
ہر آئینہ ضمیر صورت پذیر بست محتاج نگارش نیست اللہ سبحانہ شما را بدستور سابق معزز
و مکرم و محفوظ و محترم دارا د باید کہ تا حصول دولت سواصلت بارقام حالات خیر سمات
خرّم و شادمان می ساختہ باشند زیادہ دعوات بمیان محمد حنیف و صدیق
و گل محمد برادر شریف محمد حنیف و صدیق ظریف و گل ہمیشہ بہار ربیع و خریف
وفقہم اللہ بالتوفیق اللطیف سلام منیف شوق ردیف و بدعوات خیر لفیف مطالعہ
نمایند او تعالیٰ شانہ جمیع افعال و اقوال و احوال ما را و شما را بروجہ سنت علی صاحبہا الصلوٰۃ
والتحیۃ مشغول گرداناد رسیدن احمد حجام مع وجہ مرسوم تہنیت القیام بمہنت و مسرت
انضمام یافت از اتفاقات حسنہ فقیر ہم و میان صاحب افضل الاخوان سلمہ الرحمٰن
در بیکو وال وصال داشتیم بموجب مصلحت در اظہار عدد مرسولہ وقفۂ مناسب نمودہ
و عوض آن انچہ اصلح و انسب بود بدست حجام داد بحضور سائر اکابر بر روی کار
آوردہ شد بنظر ہمہ حاضران پسند افتادہ کریم کارساز ہمہ امور پیش نہاد از دنیا و دین
بوجہ احسن بانجام رساناد والسلام بجانب خان عالی شان نواب خان
خان رفیع الشان من مدتہاست کہ اخبار قلمی بگوش نرسیدہ حق سبحانہ مجاری احوال
ترقیات اشتمال را بخیر و خوبی و اعزاز و مزید جمعیت و ناز مقرون دارا د ہر چند دیدہ ہای
آن محبوب القلوب متمنای خاطر بود در ینولا کہ ندای جانفرسای واقعہ حاجی الحرمین
الشریفین صاحبزادہ میان محمد بہرہ یاب مرحوم ہوش ربای دل و جان گشت دلہای
و غمگساری وابستگان او شان بر دوست ہمت لازم شد اگرچہ از اسباب صورت ہیچ ندارد
اما آن دارد کہ تا جان در بدن ست بار خدمت متعلقان او شان بر سر جان بردارد
او تعالیٰ قادرست او تعالیٰ آن خادم اہل اللہ را بجمعیت ہای بے اندازہ رساناد

خواہد فروخت حالا ہم اگر باز آئی وقت ست ؎ باز آ باز آ از انچہ ہستی باز آ + گر کافر و گبر و بت پرستی باز آ + این درگہ ما درگہ نومیدی نیست + صد بار اگر توبہ شکستی باز آ + والسلام **بجانب سلطان محمود** اللہ سبحان سلطان محمود اسمی را بسلطانے معنوی و محمودیت حقیقی رساند لیکن چون سلطانی حقیقت در ترک سلطنت نفس و ہواے طبیعت ست سعادتمندان ازل تخت سلطانی را پشت پا زدہ اند و جمعیت ہا و بالیستہاے نفسانی را موجب خرابی و پریشانی دانستہ و انچہ متابعت سنت و اتباع طریقت ست بجان کوشیدہ اند جان من اگر عزم باز آمدن بہ یقین کامل بخاطر باشد باید کہ باز آمدن شما بہ ہمتی نشاید کہ خیال باز رفتن بالکل از خاطر رفتہ باشد و ہوسہاے باطل را گردن زدہ و سوداہاے لاطائل را زبان شمردہ قدمی چون کوہ راسخ در میدان صحبت زنند تا بار دیگر نفس و شیطان را مجالی نماند بجاے دستار کلاہ را تاج سر سازند والسلام **بجانب محمد کاظم** مخلص معظم محمد کاظم جعلہ اللہ من الکاظمین للہ الحمد والمنۃ کہ نور چشمی فیض یاب را شفا روی نمودہ حق تعالی بطول عمر و شفاے کامل رساند رسیدن والدہ شما برای خبر نور چشمی بسیار خوب شد قدم صالحات باعث برکات ست و رفتن شما در انوقت بحسب تقدیر اتفاق افتاد اما دل از جدائی شما بدرد آمد باید کہ باز در بنجا تشریف آرند تا چند روز بصحبت یکدگر فوائد دینی حاصل آید اما جواب سوال غلام محمد و لنگی را گرفتہ بیایند والسلام **بجانب میان قطب الدین** نور چشم اہل یقین سعادت و قطبیت قرین میان قطب الدین جمعیت و مسرت آگین باشند للہ الحمد والمنۃ کہ بعافیت و خیریت داخل دولتخانہ شدند باید کہ اوقات خود را بمطالعہ مشغول دارند و مقام درس انتظام را بتعلیم بعضی کہ بفقہ فارسی اشتغال دارند مزین سازند فقیر از تشریف ایشان بسیار مسرور شدہ اللہ سبحانہ شما را ہمیشہ بمسرت دارد **بطرف ایضاً** الٰہی غاشیہ شاہان دین بر دوش ارادت آن شاہ غاشیہ

حادث شده بسبب کم بغلی دوستان مانند بید برخود لرزان بودیم که بیک ناگاه از
دار دان آنصوب آوازه ارزانی بگوش خوردانند کی قرار خاطر دست داد اما دام
که اخبار زبانی باقلمی از وطن بخصوص مسموع نمیگردد جمعیت تمام دست نمید هد ادتعالے
آرام باطن بجمعیت صورت مجتمع گرداند و یوسف را از چاه تنگی بچاه فراخی رساند
و یونس را از شکم ماهی خشک سال برآورده از شجره یقطین غیب روزی بے محنت
نصیب سازد والسلام **بجانب قاضی حفیظ اللہ** قاضی الحاجات قاضی حفظ اللہ
بقضای خود راضی گردانا د خبر وفات قاضی مرحوم مزه حیات از دوستان برد خصوصًا
حاجی عظیم اللہ را بدرد عظیم مبتلا ساخت گل خاطرش از خزان این واقعه سخت فسرده شده
چه کند که مسافت بعیده و بی امانی راه بر تنها آمدن جرأت نمی بخشد ناچار وقفه بمیان آید
انا للہ و انا الیه راجعون را در دل ساخته بختم کلام اللہ دادرا د و مزه روح پاک
آن مسافر دار البقا را امداد می نماید شمارا باید که صبار و شکار و راضی بوده متعلقان را
تعلیم مصابرت نموده باشند و بر عهدهٔ خود باستقامت باید بود و بی صبری را بخاطر
خود راه نباید داد والسلام **بمیان عبد الرسول که معنی بیت ها پرسیده بودند**
ای من مدعی تو السلام علیکم حالا نسیان بر مزاج فقیر غالب آمده اکثر یاد او دنیها را
بر طاق نسیان میگذارم اما کاش که خود را هم گاهی از خود منسی سازد دعا کنند که نسیان
ماسوی بکلی دست دهد بر رب البیت که اکنون با بیات کاری ندارم اما چه کنم که چند
از کوی بیت می برآیم اما بازه مزاحمت می نمایند در حق من این بیت ثابت البنانی
بهر حال انچه اثبات البیت پیش فقیر بود روانه خدمت نموده خدا کند که مناسب افتد
والا کالای بد به ریش صاحب کالاست معذور دارند تمن میدانستم که سلطان محمود
کمر سعی و جهاد و رهدایت و ارشاد نبندد دستانیان نفس و توابع او چیست بسته صحبت
علم و فقر را بر دولت و هوا ترجیح خواهد داد ندانستم که تاج سلطنت را بکمکول گدا

که گرانی و سنگینی کوه به سبکی کاه مبدل گردد و یک جذبه بیم آغوش شاهد وصل شود عزم
دید و دادید اعزه وطن بالجزم بود لیکن مشیت ایزدی در تمشیت این امر اجازت نفرموده
ناخن تدبیر از کشاد این عقده تقدیر درماندگی آه زین عقده که در ساعت سنگین بستند
کاغذی که در کوهات بنظر آمده قابل تحمل کتابت نیست نوک قلم بر سطح او کار نیزه میکند
و سیاهی از صفحه او مانند آب بالطرف میرود بر بین کاغذ نامه قیاس کنند در علوم محبت
ماهر شیخ محمد طاهر بسلام باطن و ظاهر سامع باد والسلام **بجانب یونس خان**
الله سبحانه سعادت مند اقبال نشان یونس خان را از کمالات یوسفی و یونسی خیلی بهره مند
ساخته بتوفیق عدالت و صلاحیت و خدمت علما و فقرا و غور رعایا و جوار و رعایت
احوال برادران و مصاحبان غمخوار موفق ساخته از آفات دوران و مخالفان جهان
در امان دارد اگرچه شما را بما مردم نظر التفات نیست اما ما را بشما بوجوه انظار التفات
متحقق و در حضور و غیبت بدعوات حفظ الغیب که قریب الاجابت ست اشتغال
واقع است خان خلت نشان عالیجاه نواب خان از غایت اخلاص و اعتقاد
رخصت نمی داد اما چون مدت سفر بسیار مدید شد ناچار نور چشم سعادت قرین میان
قطب الدین و جمیل الدین را رخصت دادند و رخصت ما را بوعده شش ماه دیگر موعود
ساختند انشاء الله تعالی چون جهان گذران در دور آخر زمان سخت سریع الدوران است
سالها و ماه ها و هفته ها بوهمی منقلب میگردد و که عمر گذشته را مثل فردا تصور می نمائیم اگر زندگی
باقی ست بعد انقضاء شش ماه موعوده عازم آنصوب می شویم و شما را بصحت و عافیت
بچشم خود می بینیم حاضران مجلس بالخصوص شیخ محمد و محمد قائم سلام رسانند والسلام
بجانب میان لطف محمد مع یوسف و یونس مورد لطف محمدی علیه الصلوة
والسلام من الله العلی السلام علیکم و رحمة الله مطالعه نمایند از آفت ناگهانی یعنی
ظهور گرانی و امساک رحمت بارانی که در خطه هندوستان علی الخصوص در وطن محبان

کمال پایۂ انسانی این راہ ظلمت آباد مکائد نفس را جز بچراغ ذکر و بدرقۂ دل آگاہ
قطع نتوان کرد خبر شرط ست فقیر درین روز ہا بصحت صورت منشرح است اما بیمارے
باطنی را علاجی بغیر از دعاے محبان نمی داند ؎ ہر نفسی را کہ زبون غم ست + یارے
یاران مدد محکم ست + و نام ہر کس کہ از سہو قلم در ترقیم ما نیامدہ باشد شما نائب قلم ما
شوند والسلام **بطرف میان عبد الرسول ہم اسم** ؎ یارب دلم فداے
غلام رسول باد + در حضرتش زبندہ دعا ہا قبول باد + خواستم کہ شوق نامہ بزنگارم اما
چہ نگارم کہ نسبت شوق بخود لازم می آید و اگر ننویسم دل مشتاق را قرار نمی آید ناچار
برای قرار دل بی اختیار یکی از ہزار نوشتہ میشود کہ منۃ للہ کہ خیریت ذات مع فرزندان
و ہمہ متعلقان حاصل ست اللہم زدہ و افزون شفاء کاملا یکی غم جدائی محبان و دیگر غم
دوم ظہور قحط بر تمام عالمیان غم سوم وبای شامل اطراف جہان آنقدر مضطر ساخت کہ
شمہ ازان بیان نتواند کرد اما بہر حال صد شکر بجا می آرد و امید میدارد کہ حق تعالے
فضل می فرماید کہ بچشم صورت بین و دل مہر گزین ادراک صورت و معنی آن محب دین
نصیب خواہد شد والسلام **بجانب افضل خان و اشرف خان** افضل
محبان و اشرف مخلصان مورد امداد شاہ گیلان بودہ باجمان و امان و احسان
و فضل حضرت منان مفرز باشند ؎ سفر اگرچہ بیک نقطہ کمتر از سقر است + ولے
عذاب سفر از سقر زیادہ تر ست + السفر قطعۃ من السقر کہ فرمودہ اند معنی آن نہ شنیدہ
سفر ست بلکہ دوری دوستان حضرت لہذا سفر مانند ؎ خرمی در خاک غربت
نیست من ہمچون نہال + شست خاکی از وطن ای کاش می برداشتم + ہر گاہ صحبت
با الفت یاد می آید مارا از مامی ربایدو جان را مقناطیس وار بسوی وطن می کشد
اما گرانجانی ما کہ از سنگ و آہن ہم سنگین و آہنین تر است بقدر یک موی ہم استعداد
جنبش ندارد اگر کوہ کوہ جذبات دلی مشفقان جمع شدہ مقناطیسی نمایند امید است

دستخطی آن یار صافی و وافی اگر بالفعل آنچه مسئول است عنایت گردد و تتمهٔ آن را
در عرصهٔ یک ماه به تصدیع اوقات مخزن حسنات باختتام رسانیده مرحمت سازند
گو با از جهت رنج سفر مایهٔ تمام راحت خواهد شد والسلام سوندهی خان وسعد الله بمشک
محبت سعید و سوندها باشند سیادت و نجابت مرتبت صداقت آئین سید زین العابدین
سرگروه عارفین شوند جامع کمالات ملک و انسان شیخ عثمان و بدر فلک عین الیقین
شیخ بدر الدین بنظام امور دین ناظم صوبهٔ حق الیقین باشند **بجانب حضرتم**
شاه چراغ ؎ آنکه در بزم چراغان ولایت شاه ست ۔ حضرتم شاه چراغ ست
خدا آگاه ست ۔ زیارت بابرکت را بلا خطه جزئیت صاحب اهل بیت طهارت سلیه الصلوٰة
والتحیة مانند مسئلهٔ وحدت وجود که در مظاهر کثیره بی ریب مشهود و مرئی ست عین شاهدهٔ
ذات خلاصهٔ کائنات و نقطهٔ دائرهٔ موجودات میداند پس از جهت اگر دعوی زیارت
جناب رسالت کنم رواست واگر خود را از شرف اندوزان صحبت نبوت تصور نمایم بجا
اما حیف که این نعمت غیر مترقبه در طی مسافت یکروز دست میدهد و مانتی بی همت
این قرب را به بعد مراحل می فروشیم و از این سعادت بحروی بهره و شیم خدا را جذبهٔ عنایتی
که این مرغ پر شکسته بی منت پر و بال خاکبوس آن بام فلک خیال گردد ۔ معنی عبارت
شریفه که در دیوم الاربعا ازاء را دایام سبعه مصنفهٔ کلام تقدس نظام حضرت غوث اعظم
و امام انام ست آنچه بخاطر قاصر گذشته معروض خدمت میگردد و باصلاح خطائی که در و واقع شده باشد ذاهب
بکار برند که صلاح صورت و معنی نصیب گردد والسلام **بجانب سلطان محمود تحریر یافت**
سلطان ولایت اعتقاد و محمود العاقبت ۔ زبیعاد و شیخ احمد صادق الوداد سلام مسنون مطالعه نمایند
اگر درین مدت مفارقت تعمیر خرابهٔ روح و هدم تجانهٔ نفس کرده باشند زهی بندگی و زندگی والا تهی خندگی
و شرمندگی ست بهتر آنست که بمژده عمارت اوقات خود مسرور سازند و آینده بر ترقیات
مراقبات کمر اجتهاد محکم ببندند جوانی را بغفلت گزراندن بحث حیوانی ست و افاقت در مستی شباب

مثل ما او نیست شاہد عدل این معنی ست کلمۂ استرجاع بدیگران تعلمی وعارضی ست وبردل
وزبان دُرفشان موہبی واصلی قلم وزبان دیگری را حاجت ترقیم وتعلیم نیست بلکہ استفاضہ
صبر واصطبار از احوال وآثار خدام کرام نقد وقت دیگران ست ع صبر ست کہ
رام میکند دل، سنگ ست متاع شیشہ گرہا + تمنای دل اخلاص منزل جنان بود کہ
بزیارت حیات جیون شاہ جام آبحیات تازہ می نوشیدم حالا آوازۂ وفات آن
صاحب کرامات آنقدر زہر ناب غم در کام جانم ریختہ کہ تلخی آن تا قیامت از حلق ودہان
نخواہد رفت اما چون آخر الدواء الکی ہمین اختیار تسلیم ورضاست رضینا بقضاء
اللہ تعالیٰ ورد دل وصبر نا علی بلاء اللہ را وظیفہ زبان ساختیم وبہ روح آن واصل
موصول درودی کہ سزاوار جناب نبوت مآب وآل باکمال اوست فرستادیم انا للہ
وانا الیہ راجعون اللہم صل علی محمد وآلہ الطیب الطاہر خواندیم والسلام بجانب
کمالات وستگاہ محمد پناہ ع نازم بلطف حق کہ محمد پناہ ماست + از انجا
کہ پناہ سولی داد نصیب سعید آن نیک نہاد شبادی نژاد ومیرزایان علی امداد ست
بی آنکہ دعای واستمدادی از دوستان بظہور آید عنایت الٰہی از مکارہ زمان ومکان
نقس وشیطان محفوظ اند اگر از دوستان دعائی واقع ست سبب از دیاد مراحم ایزدی ست
والا در اصل مدعا حاجتی نیست لہذا بدعای خیر صلاح وفلاح آن خدا آگاہ مع فرزندان دانش پناہ
متوجہ میگردد یاد مکارم اخلاق واعمال آن سراپا اشواق مثل ما بی عملان از قصور عمر گذشتہ یاد میدہد
وتصور مسجد کعبہ نما آئینہ صورت نمای عبادات میشود اللہم از قضا سردار کوہاٹ کہ مخلص
صادق الاعتقاد ست پیہم دو آدم فرستادہ ودر باب طلب فقیر لب بیاز حد متجاوز نیاز پیما
نمودہ لہذا اصلاح عزیزان اینجا بتوجہ آن سمت قرار یافتہ وبدینصورت نسخہ بحر المرورد
کہ در حق ما پیران ضعیف حلوای بید ودست واز دست آن دوا ساز عنایت کہ بہتر
از اطبای روزگار ست برای صحت معنوی معجونی ست شافی وکافی ویادگاریست

ضمیر عرفان تخمیر که جامه جهان نمای اسرار ازلی ست مفوض داشته میشود توجهات عطوفت آیات
که نسبت باین درویش مرعی میفرمایند شکر آن بسحر سازی زبان بلکه باعجاز پردازی بیان
ادا نمی تواند شد تقاعدی که در باب ارسال دعانامجات بسنوح میرسد از افسردگی
طبیعت ست نه از رهگذر نسیان وغفلت زیرا که از مشاهده بوقلمونی روزگار و معاینه
انقلاب لیل ونهار دل ودماغ سخن سرائی وسر و برگ عبارت آرائی نمانده ست
اهل عدم هرچه آید اعجاز ست + بنجد متم بپذیرند گر کنم تقصیر + عواقب امور بالخیر والسلام

در تعزیت جیون شاه فرزند حضرتم شاه چراغ جیو باز این چه شورش ست
که در خلق عالم ست + باز این چه نوحه وچه عزاؤ چه ماتم ست + باز این چه رستخیز عظیم ست
در جهان + بی نفخ صور خاسته تا عرش اعظم ست + ای شاه غم سپاه حوادثی که مخصوص
ذوات اهالی نبوت سابقه ومنسوب بارباب ولایت لاحقه یعنی اصحاب تابعین علیهم الرحمة
والرضوان بود در عوالم اوساط امت روی بقلت آورده بود در پیولا که زمان اخیر این
امت ست سرگروه اولیای الله یعنی آل باکمال که طیبین وطاهرین نعت ایشان و
یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت درشان شان ست باز بهدف سهام بلایا
ونشانه تیرهای ابتلا گردیدند علی الخصوص جناب ولایت مآب شمع شبستان حسن مثنی
وچراغ دودمان آل عبا غرضه بلاها سوروثه گشت وجام زهر جانسوزی نصیبه آن مرگ
مسمی بجیون شاه شده وچاشنی تلخکامی آن زهر نوش ساغر شهادت دهان های همه محبان را
تلخ گردانید یقین خاطر دوستان ست که معالجه این بیماری ناچاری بشیرینی شربت صبر
جمیلی که مقتضای حوصله ولایت ووسعت استعداد خاندان نبوت ست نصیب ذات اقدس
همت عالی شده باشد وبلاوزی بی مثل او ذریت گواه صادق اوست وآثار آن عنایت
خاصه که بصورت جنا نموداست هزاران هزار وفا وصفا بذات والاصفات وجمیع وابستها
وجماعه مریدان ومخلصان دور ونزدیک از جناب وهاب موهوب خواهد بود ومآل او تی نبتی

محمد حسن فرزند شیخ معزالیہ بجہت اظہار حقایق احوال پدر خود شرف اندوز حضور میگردد
از فضل او تعالی امید واثق ست کہ از سیامن تشخیص نظری و تجویز کشفی و توجہ قلبی آن
مسیح النفس کلیم دست معجون شفا کامل آنقدر وقت در حرز حفظ صحت او خواہد شد
فقیر و میان قطب الدین و جمیل الدین بعد مدت یکسالہ در بندہ خانہ رسیدیم حیف کہ
عبور قافلہ براہ لاہور اتفاق نیفتاد و الا ماندگیہای سفر و وا ماندگیہای ہجر بزیارت
خدام کرام دفعتہ دفع میشد و ذخائر سرائر عنایت را دفینہ سینہ اشتیاق و در رغر
کلام شفقت التیام را حلقہ گوش آرزو می کردیم لیکن چہ توان کرد ؎ ما کل ما تمنی المرء
المرید کہ + تجری الریاح کما لا تشتہی السفن + شرف یافتگان تارہ از خدمت پر نور
و مشتاقان غائب از حضور خصوص میر محمد خان سعادت یاب سابق و شیخ محمد حیات
و میان غلام رسول فیض اندوز لاحق بگذارش سلام نیاز پیام شرف اندوز اند و
بشوق بیقرار میان و بندار سلام میرسانند والسلام جواب از میران تہموشاہ
واہب مطلق ذات قدسی صفات آن مصدر الحسنات و مظہر البرکات را بمقام اعلی
بقاء بالله رساناد و چشم بصیرت آن عین الانسان و انسان العین را از مشاہدہ
ماسوی الله اغماض عین کرامت کناد و ورود میمنت آسود مفاوضہ واجب الاحترام
لازم الاکرام متضمن نوید قدوم سعادت لزوم سرور وحدانی و حضور روحانی بخشید
و پیکر آرزو را آشنای عمر دوبارہ گردانید اما محیط شوق را تلاطم خبر و آتشکدہ تمنا را
شعلہ انگیز نمود ؎ آمد خبر یار و ز خود بیخبرم کرد + فریاد کہ مکتوب تو مشتاق ترم کرد
طرفہ حالتی بود داد ہ اگر بطور متر سمان روزگار در وادی عرض اشتیاق شتابد دل اخلاص
منزل ننگ تکلفات عرضیہ را برنمی تابد و اگر بمقام خاموشی گراید جوش کرم و خوبی و محبت
درونی باختیار خود نمیگذارد افسوس کہ در عالم ادب شناسی محبت نہ اجازت خروش
و سخن سرائی میدہند و نہ رخصت سکوت و صبر آزمائی می بخشند ناچار این معنی ابصفا

فَاللّٰہُ خَیرٌ حٰفِظًا وَّھُوَ اَرحَمُ الرّٰحِمِیْن حافظ فیض الٰہی وخازن جواہر کلام الٰہی نقاش
تصاویر حروف قرآنی ومانی ارژنگ پاستانی نخلخہ سای زلف ماہرویان حروف
فرقانی ورنگ آمیز سفیدی وسیاہی واغوانی قدیم ہر لباس صحیفۂ ربانی فیاض تصاویر
لیلی مبانی بر مجنونان حسن سبز معانی السلام علیکم مطالعہ فرمایند ہر چند بیصبری عاشق
کار فردا را امروز میخواہد اما استغنای معشوق وعدۂ فردا بفردا رائی میرساند کہ فردا قیامت
فردی از افراد است وعدۂ دو ماہہ در ترقیم دلائل الخیرات کہ بہ شش ماہ کشیدہ نیز
از ہمان قبیل ست اما خدا کند کہ رحمی بحال منتظران جلوۂ دلائل الخیرات نمودہ بارسال
آن کار قمیص یوسف بدیدہ یعقوب علیہما السلام فرمایند ومنقول ومنقول عنہ
ہر دو را بدست حافظ وریام کہ سر آمد دوستان این ایام ست عنایت باید فرمود
والسلام بمیان ختم شاہ نتایج افاظت وافادت وثمرات حدایق سعادت
وعبادت پرچم لوای آن سلالہ دودمان نبوت وخلاصہ خاندان ولایت متکے
ارائک کمال مسند وسائد افضال مخزن الحلم والحیاء مظہر السخاء والصفاء
غواص بحار اسرار صاحب لوکاک سیاح لجج انوار افلاک الامیر الغالب فی عوالم
الانفس والآفاق الشہیم الصادق فی مراتب التقید والاطلاق ادام اللہ ظلال مراحمہ
علی مفارق ارباب الاشتیاق واعزہ اللہ فی الارض وسبع الطباق قطب مدار بلاد
ودیار جاوی طواہر واسرار باد محبت سمات شیخ محمد حیات احیاۃ اللہ تعالی مع اشتفاء
برکات الانفس الطیبۃ الطاہرۃ ونظرات العنایات الباہرۃ ومنظور نظر اہل قبول
سمی فقیر اعنی میان غلام رسول از بذل عواطف علمے وصرف دلائل تشخیص نظرے
وفکری والغام ادویۂ قلبی وادعیہ مستجابہ وافاضہ توجہات مستطابہ آنقدر راضی
وشاکر آمدند کہ گویا تطیب قلوب ایشان بمکارم اخلاق حمیدہ شفاء نقد حاصل شود
معہذا باستعمال ادویہ موہوبہ امیدوار صحت اجل گشت ازینرو لاسعادت فن شیخ

بی توقف باو ارشاد فرمایند کہ بخاطر جمع بجہت تحریر شریف در اسباب حصول صحت مشغول بود و
بشکرانۂ الطاف رطب اللسان گردد زیادہ دعوات شوق از سلطان محمود و جمیل الدین
سلام بشوق تمام معروض باد شوق این طالب در خدمت امیر غالب بن غالب یعنی خرم
سید غالب بسلام نیاز جالب مشہود باد بطرف حاجی عبید اللہ سعید پسر محمد اکرم
اکرم عباد اللہ مکبر عبید اللہ سر حلقہ ارباب تجرید و تفرید اعنی عبید اللہ سعید بسعادتہاے
کونین ذاخر و فاخر باشند السلام علیکم و رحمۃ اللہ و برکاتہ از استماع بمارہاے جہانی
آن مصدر و مورد کرامات انسانی دل و جان راسخت نگرانی روی نمود اگرچہ عاشقان
و عارفان را لذتہاے کہ در امراض بدنی دست میدہد در صحت ہا نیست اما چون در افاضہ
مستفیضان وقفہ می افتد و معہذا دوستان دور و نزدیک را ایماے روحانی پیدا میشود
بنا بر آن دست بدعا و زبان بہ ثنا و سر بسجدہ نیاز آماست ؎ تنت بنا رطبیبان
نیازمند مباد + وجود نازکت آزردۂ گزند مباد + سلامت ہمہ آفاق در سلامت تست +
بہیچ عارضہ شخص تو دردمند مباد + والسلام بمیان نتھو شاہ ؎ حدیثا سمعناہ
فیما مضی + بسمی وصالا ولم نرزق + امیر المومنینا شرح اشتیاق قلمی و زبانی باقصور بدنی
و جانی از جملہ کذب بل از علامات نفاق دانستہ دست از قلم و زبان از بیان کشیدہ
سیدانشت و رسیدن خود را از سفر دراز در شاہ درہ و نارسائی خود را از استلام آستان
کرم نشان سبب کمال حرمان تصور نمودہ باین بیت کہ ؎ از در دوست چگویم بچہ عنوان
رفتم + ہمہ شوق آمدہ بودم ہمہ حرمان رفتم + معترف گناہ عظیم می بود در نیولا عزم
حافظ و ریام بسمت لاہور باعث آن شد کہ اگر کل ملاقات صورت نہ بست لا اقل
از نصف الملاقات مقصر نباید شد نالش شور بختی ہا و بی نصیبی ہا فائدہ ندارد امید وار
جاذبۂ عنایت بودہ حالا برین بیت اکتفا دست ؎ بجز ابروی تو محراب دل حافظ نیست
طاعت غیر تو در مذہب ما نتوان کرد + والسلام بحافظ فیض اللہ کاتب

واگر نجم این تمنا از افق توجه طالع گردد خوشا سعادت سرانجامی والا دست من و گریبان صبر اما ؎ جامهٔ صبر بالای جنون تنگ آمد ✦ هر چه از دست برآید بگریبان بکنم ✦ زیادهٔ مدعا آنکه تعطیل ایام مرض که سبب تحصیل موانع او کار شده بود بعد حصول صحت و رفع نقاهت یقین ست که در تلافی آن سعی مشکوره بوقوع آمده باشد و در انتقام اعدی عدو تیغ لا دو دستی بر هم زده باشند و بس نفس نفس را حبس نموده در هر نفس هوسهای او را از بیخ برکنده کار خود را از گوش بگوش برده باشند از انجا که فقیر گوش بر آواز نوید و دیده بر راه امید ست اگر بار قام تفصیل احوال مسرور گردانند بعید از اخلاص نیست ؎ نامه می آید بکویت راه چندان دور نیست ✦ گر تو هم گاهی کنی یاد اسیران دور نیست ✦ والسلام بمیر نتهوشاه ؎ روزی که چشم ما ز خجالت جدا شود ✦ چندانکه چشم کار کند اشک ما بود ✦ سید السادات قائد القادات اکمل الکملات ملکی الملکات امیر الفقرا و الاغنیا ادام الله ظل مجده بصورت مهجور و بمعنی موصول غلام آل رسول هر چند نامش ننگ غلامان است اما باین اندک نسبت بر آزادان زمان صد گونه ناز دارد سلامی که سلسلهٔ شوق را جنبش آرد و پیامی که قضا جنبان دور افتادگان باشد بسمع قبول میرساند عمریست که نامهٔ نامدار جان بخش قوالب هجر فرسوده نگردید ظاهرا دوای درد دوریها همین صبوری بوده باشد اما اضطراب نبض بیتاب تاب شکیبائی نمی آرد و دست شفقت بر نبض بیماریش باید نهاد و نامهٔ محبت امتمار که نسخهٔ شفای امراض لادوا دست باید فرستاد در بنولا امامی رنگریز که امام مخلصان صدق بیزست بنا بر معالجهٔ لکنت زبان که از گردش زمان از عوارض حدیدهٔ اوست بر خدمت آن افصح اهل معانی و بیان شرف اندوز گردد و چند گاه در ان شهر بیت اقامت افگنده هر روز خود را حاضر خدمت خواهد داشت امید وارست که یوما فیوما تنزل مرض و ترقی صحت او از نظر کرامت اثر روی نما خواهد شد از انجا که مشار الیه وجوه اخراجات معاش و مداوا در دست دارد هر قدر مدت که برای تداوی مرض بودن او در انجا ضرور باشد

وخورش و برہنگان را پوشش نواختن کار کریمان حضرت باری ست اللہ سبحانہ توفیق
خیر رفیق آن صاحب خیر ساخته که از سفار شیان فقرا داعی تمهید ست نیامده کرم جلی
شما بکرامت دست سخاوت مشهور و قلم دال علی الخیر فقیر به رقوم سفارش معذور این
جمله دلالت هم که نصیب قلم ماست بسبب اقبال قبول شماست اللہ معطی و انت المشکور
والسلام **بطرف میان محمد پناه مع فرزندان که میرزا علی و محمد علی**
وسعید و مولی داد نام شان شتع نازم بلطف حق که محمد پناه ماست +
زهی سعید طالعی که در صحبت سراپا برکت مقبول اهل الله اوقات عمر را معمور دارد
و مبارک بخت مولا دادی که بمتابعت میرزایان علی کرم الله وجهه است شاد بهای
دو جهانی مژده بخش زندگانی جاودانی گرداند و مانند علی باب خیبر نفس را بیخ برانداز
الهی وجود سراپا جودشان زیب سجاده آن افضل صلحاء زمان و پناه یگان دوران باد
یاد مکارم اخلاق آنقدر ما را از ما نبرد باید که قلم از تحریر آن خط بر زمین کاغذ می کشد
و دعوات خیر در ماده آن پناه دوستان و فرزندان ایشان آنقدر از دل و زبان
بی اختیار می برآید که دامن نامه از تحمل بار کتابت آن در پیچتاب می آید اللهم اوصله
الی ما یتمناه و بلغنا الی ما ترضاه نسخة البحر المورود اگر منقول شده باشد بدست
جهان شاه درویش عنایت شود و باقی اجزاء که در اول و آخر کتاب ست بعد نقل باقی
آن بازمه حمت خواهند فرمود در خدمت سیادت پناه زین العابدین مع فرزندان
سعادت آئین سلام رسانند والسلام **بطرف شیخ بدر الدین مع دو فرزند**
صدر الدین و غلام محمد الهی بدر سپهر قدر و غلام محمد منشرح الصدر باشند
شب دیجور مهجوری که رویش سیاه باد پهلو بروز قیامت میزند علاجش طلوع بدر ذوالقدر
و الفروزستاره روز سیاه دوری که روزش دیر باد چون شام غریبان آشویش اندوه ست
چاره آن فوز نبز اعظم وصال سیاهی سوزست اگر نسیم عنایت غنچه مراد را بشگفاند زهی خرمی

کریمی که بدست هدهد حضور از جناب سلیمان نور ورود فرمود سبا محبت را زیب افزای
علو منزلت گشت و نشار شوق را دوبالا کرد ع فریاد که مکتوب تو مشتاق ترم کرد پیش ازین
که رقیمهٔ الشوق روانهٔ آستانهٔ فیض نشانه شده بود بآستان بوسی نرسید ظاهر ازین قصور
از شکسته بالی کبوتر ست دیر تر لاجرم از استماع خبر قرب اثر فرط اشتیاق مقتضی آنست که
بکرامت ولایت عشق راه دور و دراز را اگرچه مسافت بعیده باشد بیکدم بطی الارض
قطع نماید یا بدستیاری جاذبهٔ همت مثل سنگ فلاخن بیک حرکت خود را در کوی دلدار
اندازد ؎ نزدیک شد که کعبه فلاخن نشین شود + کوئی ترا نشان مگر از دور داده اند
مسموع شده که در عشرهٔ عاشوره کنج خلوت اختیار فرموده اند لله المنة که این کار والا
معمول بزرگ کرده های رب کبیر از شما و از بزرگان زیبا گیر ست که العزلة سنة القدیمین
معروض آنکه اعتکاف عشرهٔ عاشورا که صدها چله و هزاران خلوت بلا گردان اوست
و تزکیهٔ نفوس عالمی و تصفیهٔ قلوب جهانی قطرهٔ از عمان او چون عمل معمول آن بدهٔ
آل رسول ست صلی الله علیه وسلم هرگاه اتمام پذیرد و نور و برکات آن سراپاے
مقدس را فراگیرد این دور افتاده قاصر العمل را بعشر عشیری ازان اگر یاد آرند
بعید از الطاف پاستانی نخواهد بود ؎ چون تو کریمان که تماشا کنند + رستی تنها نه
به تنها خورند + زیاده دولت دیدار نصیب تو باد و السلام بطرف شیخ کریم الله
الهی کامروای خلائق و خادم درویشان لائق باشی صلاحیت غلام حسن و استحقاقی
و بی روزگاری او بی آنکه بقلم آید برآئینهٔ ضمیر منیر روشن ست و فصلانه معموله ایشان
هم جاری مانده لهذا بشکر گذاری و دعای پردازی مشغول بوده لیکن در فصل خریف
و ایام زمستان که فصل مصارف خوراک و پوشاک ست ذخیره های صاحب دولتان
درین ایام مصروف میگردد اما مسکینان را از سبب بی اسبابی بجای خوراک خاک
خواری و در عوض پوشاک از عریانی زاری و اشکباری ست درین هنگام گرسنگان را

درچشم ست وہر رنگش زنگ آئینہ دل بی وشم وہر پیوندش قاطع صفای روح وہر رقعہ
اونمایندہ خیالات قبوح اما از عنایت واصلان کامل امید اکمل وعظیم ست کہ این
الوان نقوش لباس ظاہر دام انواع اسرار گردد وعکوس مہ رویان بستان خدا
بدو جلوہ نماید والسلام بجانب میر روح الامین روح انسانی من مادام کہ روح
راحت بخش قالب ست راحتہای قالبی را حرام کردن وربحمای جسمی را حلال دانستن
دستور العمل حق شناسان کار آگاہ است از انجا کہ روح ما از اجسام ما کثیر وبدتر ست از
دست چنان کمتری چہ تواند برآمد وخود را بکدام میزان بر سنجد متاع گرانمایہ ما طاعتی ست
کہ ارکانش ہمہ عجب وریاست وگل سر سبد ما مراقبتی ست کہ متوجہ الیہ او ہمہ ہوس وہوا
زیادہ ازین ہرچہ نویسیم ہمگی نالہ وگریہ است مگر دد وعا ردوستان بی ریاکاری کند
والسلام ایضاً بجانب میر روح الامین اللہم صل علی روح محمد فی الارواح اللہم
صل علی جسد محمد وآلہ فی الاجساد علتی کہ عارض آن جسد کامل روح ست ازین جہت کہ مرضی
او تعالی ست وصاحب علت راضی بہ تن وجان ست بہتر از صحت ہای مامردم اہل غفلت
وبطالت ست از ین روی کہ مرض اجساد عالیہ اہل اللہ را از خدمت وریاضت ما موسوم
ومستحبہ مزاحم ومانع میگردد در باب استشفای آن اگر تداوی ومعالجہ وادعیہ محبان
بپاس حفظ الغیب بعمل آید از مستحبات بلکہ از واجبات دانستہ می آید لہذا دعواتے
کہ در مظان اجابت متوقع القبول ست از زبان پاکان وپاکان در حق آن سرگروہ پاکان
وپاکان خواستہ می آید ؎ پئی تعویذ آن پاکیزہ چون دُر + دل پاکان عالم از دعا پُر
لہذا ختم کلام بر یک دعیہ کہ جامع جمیع دعوات خیر ست کردہ شد ؎ تنت بناز طبیبان
نیاز مند مباد + وجود نازکت آزردہ گزند مباد + سلامت ہمہ آفاق در سلامت تست
بہیچ عارضہ شخص تو در دمند مباد + والسلام بجانب شاہ ولایت پناہ حضرت
شاہ چراغ سلمہ اللہ تعالی حضرت مصباح الدجی نور الہدی سلامت کتاب

بی زبانان و بی آوازان بقوت سامعه ملکی بل بسمع راست لمع الهامی چنان میرسد شنوند
که طنین هر پشه و مور را از الوف مراحل مسموع نمایند شنیده شد که معالجه شهد بذایقه مزاج
حلاوت نداد شاید سبب گرانی ضعف دماغ که نصیب اعدا رباد بوده باشد لهذا ادویه
مقویه دماغی مثل حریره بادام که به شیره گندم و خشخاش معروف و مجرب ست و اطبا
باستصواب اطبا رد انا للازم وقت می نماید نوش جان شفا توامان فرموده باشند
یا باید فرمود تا گرانی گوش از خود فراموش گردد ۵ سلامت همه آفاق در سلامت تست
بهیچ عارضه شخص تو در دمند مباد + الهی گرانی گوش بگو شمالی گرانی خود مبتلا مشواد
والسلام بطرف دو برادر اخلاص نشان که واصل و کامل نام دارند
واصل کمالات انسانی کامل درجات ایمانی مخلص صداقت شامل محمد و اهل و محمد کامل
بکمال یقین واصل و کامل باشند الحمد لله والمنة که در اینجا همه مردم اندرون و بیرون
اسم باسم بعافیت اند و خبر صحت شما مع فرزندان دریافته مسرور شدیم اما آرزوی
دیدن شما و نور چشم محمد عظیم باقی ست او تعالی بفضل عظیم روزی سازد گودڑی
مرسوله شما رسید چه گودڑی که باغی بود پر از گلهای شگفته و شاخهای درهم پیچیده
و آشفته سبز بهایش یاد از سبزه نارسته میداد و سرخیهای او دل لاله را بداغ
رشک می سوخت سفیدیهای او برگ سمن را بر زمین می زد سوادش زلف سنبل را
تاب میداد و زردی او گل زنبق را بی رونق میکرد دیدهٔ نظارگیان عجایب و غرائب
عالم از دیدنش خیره و رنگ گلستان از رنگ آمیزی الوان بوقلمونش تیره چنانچه
بیت بیدل حاصل توصیف او را شرح میدهد ۵ سزد که چشم هوس از گل و سمن پوشیم
سری کشیم باین گودڑی چمن پوشیم + اگرچه صورت نقوش گودڑی نمونه گلشن ست
و مابی سیرتان را که به دلق طمع دامی برای صید خلق گسترده ایم سبب مزید اشتهار و گرمی
بازار و نمایش حال و اظهار ست لیکن بچشم انصاف بهر گلش نظارگیان عالم سرنگی ست گل

لاہور بعافیت اندابرہ مرسلہ رسید در طلب آن کہ از فرستادن آدم اہمال کردیم
از جہت آن بود کہ پیر محمد رنگریز وعدہ آمدن خود مع احمد جلال آبادیہ کردہ بود خیر مضی ما مضی
بیاد خدای عزاسمہ مشغول باشند و ہرگاہ ارادۂ او تعالی باشد ملاقاتہا خواہد شد
والسلام **بجانب حافظ دیندار جلال آبادی** حافظ کلام الجلیل الجبار
یعنی حافظ دیندار لوح محفوظ اسرار و مظہر غرائب انوار بودہ سلامی کہ سلیم از زبان
اغیار و سادہ از نقوش قلم زیبا نگار و خالی از تخلیل افکار ست بسمعی کہ از الوث
حواس معرّا و از اصوات و حروف مبرّا باشد از کاتب بقلم الہامی مسموع نمایند الٰہی
ذکر کثیری کہ طوائف مومنان بآن مخاطب بودہ اند و کریمہ یا ایہا الذین آمنوا اذکروا
اللہ ذکرا کثیرا و سبحوہ بکرۃ و اصیلا شاہد صدق آنست نصیب ما و شما باد و ادعیۂ ماثورہ
کہ مومنان را در حق یکدیگر فرمودہ اند ما را بشما و شما را بما مقبول شواد نسخۂ مجموعہ مصنفہ
حضرت غوث قطب العالم وارث ملک خدا پژوہی شیخنا و مرشدنا عبد القدوس
گنگوہی قدس سرہ حسب الطلب شما فرستادہ شد مطالعہ آن نافع باد و السلام **بطرف**
شاہ چراغ چیوکہ **در دگوش داشتند** آگہی آوازۂ صحت آن گوش حق نیوش
آویزۂ گوش دوستان کہ گوش بر آواز سروش صحت فروش اند باد استماع
در دگوش والا دلہا را بدر داورد و خبر گرانی گوش مبارک گوش خاطرہا را گران ساخت
ے گوش تو شنیدہ ام کہ دردی دارد + در دل من مگر بگوش تو رسید + کاش
گوش محبان گران می بود تا صدای گرانی آن گوش نمی شنود یا دروازہ گوش خود را
بسمار انگشت غیرت چنان مسدود می نمودیم کہ مجال آمد و رفت اصوات اخبار در آنجا
نمی ماند اکنون مادام کہ مژدۂ شفای و استماع آن گوش کہ سزاوار سر گوشی وحی قلبی ست
بگوش مشتاقان نمیرسد حرف این در دار گوش دل نمیرود الغرض کہ ہمہ گوشہا را
چشم بر راہ تو ید باز و ہمہ دلہا را گوش بر آواز ست خدا کند کہ آن گوش فریاد شنو

وبرادرزادگان آن مرحوم در ظل عاطفت وسیلهٔ رافت آرزو دارند اگر سعادت یاور این
جماعهٔ پریشان واقبال دستگیر این زمرهٔ غم کیشان ست بیک ناگاه پروانه عنایت الهی
مانند هاتف غیبی بنام برادر و برادرزادگان آن مرحوم عز اصدار خواهد یافت و سرهای
نیاز این جماعه را بافلاک افراز خواهد برافراشت وکوه کوه غمهای فراق آن پیر غلام
از دل متعلقان برطرف خواهد شد و در تمام عالم نام نامی بندگان نواب مستطاب
قدردان دستگیر بیکسان باسم بنده نوازی وغریب پروری اشتهار خواهد یافت

بمیان عبدالرسول هم اسم خود در تعزیت شیخ محمد حیات اُمرّیه السلام

علیکم او علی از استماع واقعه مخلص محب که حیات ابدی ورحمت سرمدی نصیب او باد
وبرخوردار محمد حسین ومحمد حسن را اجر وصبر نصیب شود اگرچه دلها در تب وتاب آمد
اما رضاء بقضاء لازم وواجب شد وبر تقدیری که برهم عوام جزع وفزع نمایند
آخر چه فائده بردارند اما نمی فهمند وعوام اولاً زور نفس بر سوم جاهلیت صرف می سازند
ناچار بعد تعب ورنج بسیار صبر میکنند دانا آنست که روز اول اگر توفیق رضا نیابد
لااقل کمتر از زین نباشد ۱۲ صبر را البته بکار برد که درین صورت هم استرضای مولی تعالیٰ وهم اجر صبر مترتب
خواهد بود از فقیر بهر دو برادر که فرزندان شیخ مرحوم اند بعد سلام برطریقه اصطبار
مضمون رقیمه را بفهمانند فقیر اگرچه طاقت سواری ندارم اما اگر در روز واقعه سواری
از انجا بفرستند بهر کیف بر جنازه میرسیدم ودرینولا که رفتن تا مسجد مقدور نیست
وسواری هم بهم نمی رسد معذور دارند والسلام

بجانب شیخ غلام حسین

سعادتمندی شین شیخ غلام حسین از غلامان وتابعان سرور کونین باشند لله الحمد
که اوقات شما جمعیت ست اما جمعیت اصلی آنست که دلهای پریشان روزگار را بذکر
مولی جل وعلا جمع نمایند وکارهای خود را بخدای کریم سپارند لیکن سپردنی که بخلوص دل
وصدق همت باشد که اصل همه کارها اینست شکر او تعالیٰ ست که برادران نوشهره واعزه

استغنا دارد و خوی جوانانه از پند پیرانه ابا می آرد اما صد شکر که هوای وطن قدیم جاذب قلب شما گشت
و نسیم مصر صحبت پر برکت و محمد شاهی بمشام شما رسید بهتر آنست که با ما بوین را از کنعان هجرت بسوی عزوا
خود کشید یا بقدوم صدق لزوم خود دیدهٔ رمد رسیدهٔ والدین را منور گردانید ۵ تا رفته برون تو
درین شهر نور نیست ۵ گویا که همره تو سفر کرد آفتاب ۵ فقیر حقیر هم مشتاق لقای آن یوسف مصر عفت را است
۵ نصیحت گوش کن جانان که از جان دوست تر دارند ۵ جوانان سعادتمند پند پیر دانا را ۵ باید که بمجرد
دیدن رقعه بر اسپ همت زین بسته و شب و روز نشناخته خرامان خرامان و چمان چمان کلبهٔ احزان
دیده های مادر و پدر را رشک بهار فردوس سازند والسلام **بمیان عبدالرسول**
هم اسم ع ای من غلام نام رسول کریم خود ۵ زیارت مقبولان حق اکثر مرغوب
و متمنای خاطر است اما نقاهت جسمی از دریافت این نعمت مقصر میدارد امیدست
که این مقصر را بدعای خیر خاتمه یاد دارند و از جمله دعا گویان خود تصور فرمایند فقیر
هیچ از هیچ قابل هیچ کار نیست و بزرگ کرده های خدا بر هیچ کاره ها کرم بندوای سیفرمایند
زیاده ازین چه هرزه درایم تبر خوردار سلطان محمود از عمر و علم و عمل بهره اندوز باشند
و برخوردار غلام شاه بصلاح ظاهر و باطن آراسته باد والسلام عرضه از طرف
یوسف سهراب بعرض عالی بندگان نواب فلک جناب فیاض عالم رحیم کریم
امیر دستگیر نواب وزیر مدظله میرساند شهاب خان پیر غلام دربار دولتدار اگرچه
ودیعت حیات بخالق موت و حیات سپرد و صد هزاران داغ حسرت و تاسف بر
جان وابستگان نهاد لله الحمد والمنه که در حضور آقای خود جان داد و محمد پناه
بندهٔ زادهٔ خود را در بندگی بندگان نواب بنده نواز گذاشت لهذا جماعهٔ کثیر
متعلقان و جم غفیر وابستگان مانند برگهای درختان دست دعا بر
آسمان خواهان ترقیات دارین و علو درجات کونین و تضاعف مراحم شاهانه
و تزاید الطاف خسروانه در حق بندگان عالی شان موظف بوده اند و همه برادران

اما حمد شکر که از قرب ذاتی دور نیفتادم هر دم یاد صداقت شما را از ما فراموش می سازد
و ذوق آن جرعهٔ اول تا آخر ایام فراق که زود یا دیر رسا دار یاد نخواهد رفت امروز هم
مخمور آن می دوشینه ام و دست آن کیفیت دیرینه ۵ واقف دوباره دیدن یارم
ندا دوست + این درس خواستم که منتهی نشود نشد + اگر جستجوی دیدار دافع این جمار نگردد
دود آه آتشبار حسرت چشم فلک را کریه آلود خواهد نمود اگر زلال خضر بدر تشنگی نرسد
ندای العطش العطش دل ما برا برا خواهد سوخت عزیز من اگر تکرار سبق محبت آن درسگاه
مدرسهٔ محبان همچو فلک هزار چشم بر راه دارد و اگر این پیر را نو جوان ساختن تمنا ست
با نبیا چون زلیخا همین دو دیده میخواهد ۵ واقف این آتش جان سوز که زد
در دل من + که زد در دل من سوخته شد جانی چند + اکنون سر بر زمین و دست
بر آسمان دارم و آمینی مسلما و الحقنی بالصالحین از دل بر زبان می آرم دیوانه
دنیا و عاقل دین محمد عاقل صدق آئین از مراحل دور تر دیک درویشان رسید
و از اشتیاق کامل و صدق شامل شما مطلع گردانید و دل مشتاق را متوجه شما ساخت
باید که نقش اسم عظیم را چنان بر نگین دل خود مرتسم سازند که چشم بصیرت مشاهدهٔ آن
نماید و زبان قلب اندرونی خوانای آن گردد و بحبس نفس دروازهٔ خطرات بند گردد
و آثار و انوار ذکر خانهٔ دل را مصفی و منور گردانند تا باقیات صالحات احاطهٔ
اوقات نمایند و معنی لا الٰہ الا اللہ را مشہود سازند والسلام چون محمد یوسف از
پدر خود بیخبر جدا شده بود و پدر را مانند یعقوب بیقرار نمود با و مرقوم شد
و نام پدرش لطف محمد بود یوسف ایها الصدیق افتنا فی بقرة قلب الاب
المتاسف یا کلہ بقرة الغم العجف من الحرقة والاسف از رفتن آن عزیز مصر دانش
با وجود شفقت اخوان عقول همه محبان حیران و پریشان ست که لطافت لطف
پدری و رافت مهر مادری بخاطر شما نماند و چرا نباشد که ناز یوسفانه از نیاز یعقوبانه

داؤد خان سلام مسنون مطالعہ نمایند فقیر فراموش کار سخت گنہگار ست واز شامت
گناہ در امور دینی کہ یاد داشت آنہا فرض یا واجب یا سنت یا مستحب ست بفراموشی
تقصیر ہا میرود اگر در یاد داشت نام محبان قصوری رفتہ باشد ناچار ست چون از
جناب او تعالی ہم امید وار عفو تقصیر ست از خدمت دوستان ہم امید غالب ست
کہ از خطای ما در گذرند و یقین دانند کہ اگر از قلم سہو رفتہ باشد از دل سہو نخواہد شد
شمارا در اعتقاد خود محب صادق میدانم واللہ اعلم کہ در خاطر شما از نانوشتن ما ہم شما
چہ گذشتہ از صادقان این قسم توقع نیست و در رود ملہمہ را از تنگی فرصت بدستخط خود
نوشتن دست ندادہ لہذا از شیخ احمد نویسانیدہ بدستخط خود صحیح کردہ دادم اگر مزاج
شما بدین راضی نباشد انشاء اللہ تعالی بدستخط خود نوشتہ خواہد شد لیکن این شعر را
یاد دارند ؎ صبح دم مرغ چمن با گل نوخاستہ گفت + ناز کم کن کہ درین باغ بسے
چون تو شگفت + گل بخندید کہ از راست نرنجیم ولی + ہیچ عاشق سخن تلخ بمعشوق نگفت +
والسلام بطرف محمد صالح و فتح نور و محفوظ الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین
اصطفی ؎ خونناب دل بہ سطر نخستین تمام شد + شرح غم تو خواستم انشا شود نشد +
الٰہی سرآمد صلحا روزگار و سرصدق فتح نور الانوار و محفوظ حمایت پروردگار لازالوا

کاسمائہم صالحین الاسرار و فاتحین للانوار و محفوظین من الاشرار بسلام صلاح شعار
و دعای فتح الانوار محفوظ حفظ کردگار باشند از اتفاقات و واردات منعمہ جانبہ
معنوی آن صالح حاذق و مرید صادق این پیر بے تدبیر در حلقہ جمعیت آن جماعہ
صدق مطاعہ کشان کشان بیک ناگہان رسانید و تماشای بہار آن سرو و گل
و لالہ محفوظ گردانید امادران بزم عیش پیغام کوچ فرداچندان دل دوستان را
فرصت ندادکہ از معنی بیگانہ محبت آشنا شوند و در بحر صحبت شنا نمایند آخر الامر چون
سپند آتش زیر پا کرم ناکردہ جا نزد و برخاستم و بر مسافت صد مرحلہ کوہ و صحرا اقتادم

که نگنجد بگریبانی چند + در خدمت نوباوه های گلشن صلاح و اقبال و یاران محبت خصال سلام طالب وصال مطالعه باد والسلام **بطرف حاجی عظیم الله رضی الله تعالی**

لا الٰه الا الله والحمد لله والصلوة علی رسول الله والسلام علی حجاج بیت الله ۵ ای حاجی کعبهٔ حقیقت + وی طائف قبلهٔ طریقت + ای عارف معلمات عرفات + وی زائر حلقهٔ مزارات + لبیک زن طریق مقصود + ای شاهد نورسی معبود + از آمدنت چو گل شگفتم + و اسمن و آهن بهار رفتم + از انجا که نارسیدگان وادی حسرت را دیدار رسیدگان کعبهٔ مقصود نایب مناب دیدار قبلهٔ سجود دست بایستی که قدم از سر ساخته بزیارت آن زائر روضهٔ مقدسه و کعبهٔ معظمه می شتافتم و بطواف آن طائف کعبهٔ عنایت بلذت حج مبرور مشرف می شدم اما چون از درد کمر کمر بستن نمیتوانم لهذا از ین اراده کمر کشادم و حیات شاه را به نیابت خود باستقبال فرستادم که ۵ بچشم من ببین آن دل ستان را + بدین کشور رسان آن کاروان را + و اگر غزنی مجی مخلصی به صحبت یکروزه یا یک شبهٔ شما رغبتی داشته باشد اجازت ست والا درین نزدیکی تاب اینقدر توقف و دوری نیست مصرعه دل بدست آور که حج اکبرست + والسلام **بطرف حاجی** مسطور حاجی کعبهٔ دلها السلام علیکم ذیرست که بایراد محبتنامه مسرور نگردند اینطور تغافل شایان شان اخلاص نیست اولا بایستی که در ایام عرس شریف خود را بالضرور بانصوب میرسانیدند خوب گذشت انچه گذشت آینده بر طریقهٔ ماضی ماضی نبوده بارسال تودد نامجات و گاهی بملاقات خود متنبه می ساخته باشند سابق ازین تتمهٔ اخیر تفسیر حسینی بدست حافظ احمد که مخلص قدیم ست و در جوار شما قریب ست فرستاده شد بمطالعهٔ خود درآرند و پیش خود دارند و تفسیر سورهٔ یوسف که سابق پیش شماست مع نسخهٔ مراح که درین مدت تفلش گرفته باشند بدست میان محمد کاظم مرسول دارند والسلام **بجانب داؤد خان** محب صادق الاخلاص عقیدت نشان

که یوسف سوِ یعقوب نبشته ست + بدری که درین دور قمر دیاجر ہجر را مقیم ساخته وقمری
که از غایت اضائت ہوا جر را نعل در آتش انداخته نامهٔ محبت شمامه بود که بدست محمد بشیر
اعجاز تاثیر دیدهٔ یعقوب را قمیص نور بخش گردید در زمستان ماضی روزی چند که
گردش فلک بکام ما بود و بادهٔ وصال در جام ما ظاہر اخشیم ناتوان بین چرخ نگران
طرفی دیگر بوده باشد که این قضیه اتفاقی یعنی اتفاق تلاقی بشماروی نمود اما ہرگاه
چشم بدش برین طرف افتاد افتاد و انچه افتاد و آن ہنگام که از چنین روز بیاد اچون بید
برخود می لرزیدم عاقبت ہمان بلای ناگہانی دوبالا شد و انتظار روزها بماه ها و از
ماه ها بسالها کشید و ناخن اضطراب در رگ دل خلید لہذا میخواہم که دست در گریبان
فلک زنم و بگویم ؎ من کجا یار کجا ای فلک ناانصاف + بہمین داغ بسوزی که مرا
سوخته + اکنون امیدوارم که محنت ہجر یک سال به راحت روز وصال مبدل گردد
وعوارض مرض بعوائد صحت تبدیل یابد و موانع نقاہت تزاید قوت مرتفع شود
ولرزه های که ناشی از ذکر و محرک سلسله از دیاد توجهات و ترقیات ست مانند
زلزله های قیامت مخرب بنای ہوای نفس گردد و تردد اسباب معاش باستیلای
اذواق معاد از ساحت خاطر رخت بر بندد مربای سابق که از حسن تربیت مربی خود
کندی طبع بد ہضم را بسبق منافع گوارش فی الجمله تعلیم نموده بود متوقع آن بودیم
که مربای حال تائید و تاکید سابق خواہد نمود اما بعد استعمال آن غیر از حلاوت ذائقه
وطیب رائحه امری دیگر بظہور نیامد اما قصور تاثیر ما از خاصیت مربا بسبب جمود
طبع ماست معذرت عه ورنه تشریف تو بر بالای کس کوتاه نیست والسلام بصیان محمد پناه
تمنای خاطر خیان بود که از گرمای قیامت ہجران در سایه پناه آن طوبی قامت خدا آگاه
خلت و تمنگاه گریخته راحتی و آرامی یابد اما مانع ضروری سنگ راه گردید و بجای شہد
وصال زہر فراق در کام تمنا رسید ؎ غم یار آمد و در جیب دل تنگم ریخت ۔ گل چاکے

هزاران شجرهٔ طوبی برآید هر شاخی که در و نشانند صد ها گل صد برگ برآرد دوم آنکه صاحب سخن کلیمی ست که چوب کلکش مانند عصای موسوی مظهر عجائب ست و نوک قلمش مثل ید بیضا مظهر غرائب بدیهتیانش بی تکلف بمعنی بیگانه آشنا ست و نظر پاکش بی تصنع مضامین تازه را طراوت افزای فللّٰه در ما اجاد و علینا نثار ما افاد این فقیر پیر مانند زال یوسف برسیمائی چند قدم در متتبعان کلام کمالات نظام نهاده با وجودیکه ناموزونی کلام خود و ناوافقی معانی در خود ملحوظ دارد عبارات بی ربط و استعارات خبط نمط جمع نموده مرسل داشت با مید آنکه آنانکه خاک را بنظر کیمیا کنند آیا بود که گوشهٔ چشمی بما کنند اگر نظر لطف اعلی حرف ادنی را العل گرداند بعید نخواهد بود والسلام بجانب سلطان محمود سلطانا باخلاقه که محمود العاقبت باید شد متخلق باشند دیروز شما را بزبان غلام محی الدین طلبیدیم نیامدید آمد شما در راه تغافل رفت و طلب ما از یافت شما خالی آمد اگر مزاج شما باستغنای سلطانی آمده باشد کتابی که مضمون صفات محموده در وست ارسال دارید که اگر پسند آید در اشتراء آن ساعی شویم والسلام بجانب میان عبد الرسول که همنام بود

ای من همه تو متکلم چون خود مخاطب ست حرف شوق بکه نویسد و جواب از که طلبد لهذا بنگارش بعضی ضروریات که هم از خود مسئول ست از نیرنگی عالم عشق دانسته مصدع خود خود میشود که گوسپند قربانی روانه فرمایند والسلام بجانب سلطان محمود سلطان ولایت جهان و محمود الاخلاق بین الشبان السلام علیکم مطالعه نمایند از اراده خود در تلاش شرح ملا بسمت اکابر جالندهر نوشته بودند عزیز من صدر نشینان مدارس علوم شرعیه بالغ کتب نیستند باید که کدام صحاف شهر را پرسیده از و تلاش نمایند و در خدمت بابرکت علماء کرام نام بنام سلام رسانند و همین رقیمه را در خدمت شان ملاحظه نمایند و اگر در نظر کرامت اثر شان کتابی بکشوف خواهد بود در حصول آن نوجهی بمبذول خواهند داشت والسلام بجانب شیخ بدر الدین که قدم در راه سلوک نهاده بود گر روشنی دیده فرزند عجبی نیست این نامه

و دور انداختن باشد ۵ دنیا بمثال کعبتین نرد است + برد انداختن برای انداختن است
درحقیقت تعلیم بازی مر اطفال را برای آنست که دنیا و اسباب دنیا را برین لهو تصور نمایند
و جمیع امور معاش و معاد خود را دعین اشتغال حواله چوگان تقدیر نمایند الٰہی گوی صحت
و سعادت در تصرف چوگان دولت و عنایت باد چیون شاه چند تنکه بکفش دوز آنجا
داده بود چون خلاف وعده اش از حد گذشته و کفش بسیار تنگ ساخته کفش را بسرش
باید زد و تنگه اش را از تنگی قبضش برآورده حواله او باید فرمود پوست صابری اگر بدرجه
شاکری رسیده باشد باید فرستاد والا چندی دیگر تهذیب احوالش باید فرمود بمیران
تخو شاه جواهر منظومه که در رشته منقبت جناب رسالت انسلاک یافته قابل آنست
که جواهر عقل و درر نفوس جهانی بر و نثار کرده آید و در منقبت شریف دو چیز لطیف معلوم
گر دو بدیکی آنکه گل زمین منقبت خطه طیبه ایست که بر تخم فکری که در و کارند بصورت

ف منقبت به میران تخو شاه

یا بشری الجهید یا ملکی اللقاء	انت لسحق کما یشهد رمی الشری	انت شفیع رفیع انت بریع منیع	انت ملیح فصیح انت نصیح الوری
انت حبیب نسیب انت حبیب لبیب	انت خطیب قیب کنت لنا مقتدی	خاک بچشم عدوت گرد کف ماریت	سرمهٔ قربت نمود چشم ترا ما طغی
مدت معراج تو بود زمان قلیل	کشف الوف سنین در بیک آن ها	نقطهٔ خال ازل بر رخ دوران نهاد	طول خط روزگار رفت بکنج خفا
خدمتی امر تو بوده بجان صد بلال	نوبتی شرع تو با بانگ بلال و ندا	گرد و غبار رهت سرمه بچشم ملک	فرش قدوم تو باد نرگس چشمان ما
شمع شب افروز تو مشعلهٔ ماهتاب	شمسهٔ ایوان تو شیشهٔ شمس سما	شاهد ملکیف شما گر بنماید رخم	جان به نثارش دهم ای دل و جانم فدا
دیدن رویت بخواب دولت بیدار هست	زانکه بود روی تو آئینهٔ حق نما	وین تو دید حق هست کز این سبق	یا وه مگردان ز حق دیده بنورش گشا
بیشتر و از سایقان آنکه بدید روی تو	گشت مشرف بخواب اینت لقا ای خدا	رشک بهشت برین بیشتر آن سرزمین	گر شود آن سرزمین در بر من و ما
سایهٔ تو گر فتد منصب پایه امر	از حق همسایگی فخر کنم بر سها	رفت دل من ز دست هجر تو جانم بخست	گر تو نگیری بدست رفت دل از دست ما
برق فراق ار بسوخت خرمن جانم چه غم	آبحیات رهت سبز کند کشت ما	از همه آزاد گشت جان غلام رسول	دست ز شاهی کشید بندهٔ آل عبا
	تاج غلام رسول خاک امیرش بود	صل علی المصطفی الف الف ربنا	عدد الف

بمیران

به دعاگوئی مواظبت باشد از انجا که همت عالی آن اقبال نشان از انچه در خیال ما گذرد
زیاده بر آنست اگر مصاحبت سامی بی تکلیف سواری برای آن عزیز مهیا سد عین مراد
والا خواه مخواه در بنوقت مصدع نمیشود بلکه دل فقیر هم نمیخواهد که در تنگی مصارف
بتجویز بارکشی هم کرده آید پس در صورتی که سواری وافر نباشد بی تکلف ایمائی شود
که بالفعل معزالیه توقف نمایند و هرگاه ذات شریف در لشکر خانصاحب آدینه بیگ خان
داخل شوند و بمژده ترقیات که مطلوب فقرا دست یاد فرمایند در آن وقت حافظ جیورا
از بنجار خصمت نموده آید بطرف عزیزی ۵ محبت ست که دل را نمیدهد آرام +
وگرنه کیست که آسودگی نمیخواهد + نمیدانم که این مشتاق سراپا اشتیاق را که بجواب
سلامی مسرور نمیفرمایند وجه آن از کدام رهگذر تصور رود اما استفسار وجه هم مناسب نیست
که حافظ میفرماید ۵ حافظ با دب باش که دا خواست نباشد + گر شاه پیامی بغلامی
نفرستاد + این کمترین گدایان گمنام قابل آن نیست که نام او بزبانی گذرد و سلامش
بقلمی در آید ۵ ما خود از ضعف بدلها نتوانیم گذشت + یاد ما گر نکند کس فراموشی نیست
باری باینقدر تسلی خود میتوان کرد که اگر از قلم و زبان دور افتاده باشم اما از دل
شفقت منزل دور نخواهم بود در ینولا اراده بنده بطرف عسکر فیروزی اثر مصمم شده
و مجموعه مسائل که رفیق حضر و سفرست همراه می باشد امید که مصحوب اعظم در پیش
عنایت فرمایند برای همین دارنده عریضه در خدمت رسیده والسلام بطرف محمد اشرف
فرزند فضل خان در باب فرستادن گوی شهسوار مضمار سعادت (میدان ۱۲) نور دیدهٔ اقبال محمد اشرف
طال عمره همیشه در عرصهٔ ابنای جنس میدان شهامت و مروت مقدمته الجیش باشند گوی مطلوب مرغوبه شما کره
نمونه گوی زمین تصور توان کرد فرستاده شد بچوگان مبارک فالی در میدان نمک دیویش در اندازند
و در تصرف جولانگاه خود آنرا سرگردان فرمان فرمائی سازند و در گرفت و گذاشت او مثل دست
گریبان کار فرمای شوند و در تعلق خاطر خان تجربه بکار برند که کشیدن او بسوی خود محض برای افگندن

انعکاس پذیر میشود صورتش را منقوش صفحه عریضه خواهد نمود معهذا در ایام سفر هم صورت
ماموره را پیش نهاد خاطر خواهد داشت واگر بمساعدت بخت بزیارت اقدام عرش خرام
خدام کرام حضرت مرشد ظله مشرف میگردد التماس فاتحه مطلوبه مرکوز خاطر ست
از هر منزلی که معلوم خاطر خواهد شد معنی ملهمه را بلباس ملفوظه به تسطیر پیراسته روانه خدمت
خواهد ساخت در خدمت کامل الباطن والظاهر میان محمد طاهر سلام وداع پیام مطالعه باد

ے ما بر فتیم و تو دانی و دل غم خورما ۔ بخت بین تا بکجامی برد آب و خورما ۔ بطرف
افضل خان ے دیده ام شد خشک و طوفان در کمین دارم هنوز ۔ موج دریا در
شکنج آستین دارم هنوز ۔ قاصد صبا فقار لذت تبسم صبح را در وقت شام غریبان یاس
مشتاق بجز در سانید واز بیخودی بخود آورد و خمار شکوه را بشکر باده دوآتشه عنایات
شکست اما فرصت عرض متاع نثار و گزارش قماش محمدت اشعار نبود بکطرف کشش مراقبه
عنان اختیار از دست برده و طرف دیگر جاذبه الطاف بی اختیار ساخته چکنم ما جعل الله
لرجل من قلبین فی جوفه آیه کریمه شاهد وقت ست ے گریه ام یارب بعرض داغها فرصت
نه داد ۔ خواستم امشب چراغانی کنم با یان گرفت ۔ زمان مختصر بین العصر والمغرب چندان
امتداد نداشت لهذا لوای وعده برگشته فردا افراشت معذور دارند اینقدر هم بنا بر
ملاحظه عتاب جرأت کرده والا طاقت اینقدر هم نبود در خدمت شیخصاحب معروض باد
ے عتاب یار پر بچهره عاشقانه بکش ۔ که یک کرشمه تلافی صد بلا بکند ۔ در خدمت
پیرزاده صاحب و حافظ صاحب دعوات رسانند و معاف دارند بطرف بلازم آدینه بیگ خان
الله سبحانه محب اهل الله مقبول اولیاء الله قدردان درویشان خانصاحب عمر برکت را
بعلو مناصب و سمو مراتب و عزت دارین معزز دارد تقوای شعار صلاح آثار مخلص قدیم
حافظ محمد امین عمری بصحبت صاحبدلان بسر برده و بتولای ذات سامی را از امرای
روزگار انتخاب نموده امید آن داشت که تا بقیه عمر بحضور آن سعادتمند کونین

عاصی را ہم عنقریب از فیض اندوزان صحبت گردانا د و جذب قلبی آن محبوب القلوب آنقدر
دل کشائیها دارد که اراده فردا را امروز میخواهد که بظهور آرد اما ظهور مقدرات ازلی مرہون
اوقات ست بعنایت ایزدی تا جمعه اراده مصمم دارم والسلام درخدمت بزرگان که اسم مبارک
ایشان برتر از بیان ست سلام نام بنام مطالعه باد و در حقیقت ذکر اسم ایشان ترک
ادب ست و انچه لازمهٔ ذکر ست خود مذکور شده ع بمجلسی که منم یاد دوست بی ادبی ست

بطرف افضل خان ے آن سفر کرده که صد قافلهٔ دل همره اوست + هر کجا هست
خدایا بسلامت دارش + حسرت ملاقات برقی که برق وار خرمن هستی مشتاقان را پاک
بسوخت هنوز در خاکستر وجود بی بود باقی ست و زبان ذرات خاکستری به ترانه این فرد
در خوش مذاقی ے رسید و مضطر بم کرد و آنقدر نشست + که آشنای دل خود کنم تسلی را +
بهر حال انتظار روز مراجعت و ترصد مکافات خرمن سوختگی که احیای اموات عبارت از اوست
باعث قرار این مشت غبار گردیده الهی آن روز دل افروز رقیب سوز بظهور آرد که آن
یار سفری را با قبال خضری بجهت خضری تماشای نظری دیده شود و دل و راحت جان داده آید
او تعالی شانه مطالب پیش نهاد را بروجهی که حصول مدعا و بخیر عواقب دست دهد انجام
بخشاد ترقب که بارقام خیریت و عافیت مع ایمای کشایش کارهای مرجوعه مسرور داشته
باشند درخدمت مهربان دائم سبحان محمد قائم و اغذ رفقای سفر سلام باشتیاق مطالعه باد

بطرف افضل خان افضل محبان مقبول از فقیر قلب روی اندود غلام رسول
سلام باشتیاق تمام مطالعه فرمایند عدم نگارش فرمایش از تغافل نیست نسیان خود
چه گنجایش دارد درین دو شب فقیر بعزم اطلاع ما فی الغیب متوجه مانده اما چون صفحهٔ
سیاه قلب روی اندود من مقدار سفیدی صاد هم صفائی ندارد و آئینه موهومه من بر
تا به سیاه سبقت می آرد که گاهی روی سفیدی هم نه دیده باشد نقشی از گلشن مدعا رشما
در و منعکس نشد امشب هم اراده سابقه تاکید لاحقه مصمم ست انچه بفضل او تعالی

فرہاد رفتہ باشد + صاحب دینی و مصاحب یقینی من اینہمہ سجدہ ریز پیہای قلم دویدہ سپید ے
کاغذ و نیش دل و سوزش جگر و اشک افشانی چشم سزاوار این مکافات نبود کہ حرف
یاد آوری را یک قلم قلم انداز فرمایند و رفتن افضل محبان را دست آویز فراموشکاری
نمایند در حقیقت منصب افضلیت این مکالمہ و تخاطب بنام نامی آن سخندان معنی شناس
تقرر یافتہ و خلعت این کارنمایان بالای زیبای آن مخلص حقائق اساس راست آمدہ بود
والا در مدت العمر اخلاص بی ضرورت دست بقلم آشنا نمی شد مولوی معنوی میفرماید
ے گفت معشوقم تو بودستی نہ آن + لیکہ کار از کار خیزد در جہان + پس وجہ تقاعد
از چہ رہگذر متصور گردد ہر چند نامہ و پیغام را بہ راز مشتاقان چہ مناسبت اما تسلی گونہ
میخواہند و بہانہ طور می طلبند ے باندک نسبتی عاشق تسلی میشود ورنہ + با آہو نسبتے
دوری ست چشم شوخ لیلی را + اگر نسخہ مجموعہ فروغی از مطالعہ ساطعہ اندوختہ باشند و بعلے
کہ از اصل برداشتہ باشند و تبرک دستخط شریف از اصل ہم بہتر خواہد بود و فراغ از مقابلہ
دریافتہ باشد اصل فیض یافتہ صحبت را بصحبت این فقیر باید فرستاد والسلام **بطرف**
افضل خان متضمن یاد آوری سہ کس دیگر رفیق خدمت و صحبت افضل منقبتان
واکمل محبوبان مہذب الاخلاق کریم الاشفاق سلمہ اللہ تعالی دعاہائی کہ ملتمس از زبان
نیکان و پاکان ست در حق آن مخلص قبول باد سعادتمندی کہ صحبت طاہران معطر
و حافظان کلام اطہر و بزرگ زادگان دین پرور نصیب روزگار اوست در دنیا پنج نوبت
بنام او می نوازند و در عقبی برات نجات و خلعت کرامت باو ارزانی میفرمایند بندہ گنہگار
کہ بنظر قبول محبان محسوب و نیکان گردیدہ در حق خود فال نیک می شمارد و از جناب
ہیچ پذیرد عجز پسند امیدوار اکرام این منصب ارجمند میگردد و بردولتمندی آن محب صاحبدلان
شکرہا بجا آوردہ میشود و بر مجمع نیکان کہ در صحبت آن منظور نظر پاکان اجتماع یافتہ اند
دعاہائی از دل و جان می باید کہ الی از چشم حساد و عین معاند روزگار محفوظ دارد و این

مثل مرغ قفسی حظ زندگانی در این مکان نمانده بهر حال مقدر حقیقی انچه بتقدیر خود خواسته
تن بر رضا و رضا بقضا دارد آن سپد هد و دعا رحفظ الغیب که خاصهٔ فقرا ربی ریا و ریب ست
بدستور سابقه بلکه زیاده انسان و ردول و زبان ست چه جای من که ؎ پی تعویذ آن پاکیزه
چون دُر + دل پاکان عالم از دعا پُر + فرصت تنگ بود معذور دارند در خدمت پیر زاده
مهربان و حافظ امانت نشان و شیخ صاحب طهارت مناصب ازین آگوده دامان سلام
اشتیاق التیام مطالعه فرمایند **بطرف افضل خان** ؎ چو آبرو و برق و باد و
گل بعشق او دلم دارد + چکید نها طپید نها دوید نها و رید نها + صفیر کلک شوق اگر
بلبل دار بهار وستان تمنای نغمه سرائی حالات بیخودی نماید از غایت بیتابی منقارش
دو نیم گردد و دیده دوات اگر از سرمه چشم غزالان چینی صد بار مکحل گردد و مشاهدهٔ تصویر
خیال جمالش آرزو نکند قلم از بس رشک میل در چشمش کشد ؎ نالهٔ را شوق های های ست
گریه را ذوق وای وای ست + در چار سوی اشتیاق طرفه متاعی و غریب سودائی
رو بکار آمده که اگر در کوچه و بازار بدست فروشی خود بالائی نرخ و خواهش خریداران
بخاطر داشته باشد سوای کثرت مگس روی متاعش کسی نخواهد دید و اگر بنظر گرانی (یعنی گرانی نرخ) نرخ
امید روز بازاری زبان را در طبلهٔ خموشی نگهدارد از زبان حرف گیران و سنان طعن
ایشان راه بیرون شو نمی یابد لهذا چه گوید و چه نالد که بهیچ سوی و بهیچ سوی راهی بدیهی
نمی برد معهذا انچه نقود الفاظ و معانی در دستگاه خود دارد نثار پای قاصدان جناب
شوق می سازد و فی الحال گردن خود را از زیر بار خجالت و تهمت بیگانگی می برارد هر چند
انفعال بیدانشی که دور شدنی نیست دیگر ست اما از دست و زبان بدگویان عالم محبت
رهائی یافتن بسیار دشوار بود ناچار نفسی می برارم و خود را در زمرهٔ مشتاقان می شمارم
زیاده دم در گلوی قلم گره بست ؎ تحفهٔ مجلس منیف سه بار + میفرستم سلام بلکه سلام
بطرف شیخ طاهر ؎ آواز تیشه امروز از بیستون نیامد + شاید بخواب شیرین (یعنی رعایا)
(اشاره بهیشه گس)

ہر کس بخدا داشت رہی ہمرہ ما رفت + روز دوم منکاشاہ درویش خبر شدت عارضہ کہ
بہ دشمنان جدہ ما جدہ شما رو نمود آور دما را از خود بیخبر ساخت بعد افاقت از جناب شافی
مطلق استدعا نمودم الٰہی دعای درویشان آلودہ باطن از زبان پاکان طاہر القلب
بدرجۂ اجابت رساد و توفیقات موافقت مرضیات او تعالی شانہ در حالت صحت و استقام
و راحت و آلام بآن جویای رضای مولای روزی شواد در تسطیر رسالہ عقائد تاکید بسیار
در کار ست و محافظت نسخہ منقول عنہ از حرکات با د مخالف و زبان حرف گیر گرو دست باز
ہر ناکس از جملہ واجبات بنا بر تقید و تاکید مبالغہ بمیان آمدہ نوع دیگر خیال نفرمایند
در خدمت محبوب جانی و مذکور زبانی و مضمون بیانی طاہر جسمانی و جنانی و لسانی سلام
قلبی و قلبی و لسانی رسانند بطرف افضل خان ۵ شکر خدا کہ از مدد بخت کارساز
بر حسب آرزو ست ہمہ کار و بار دوست + الحمد للہ علی الصحۃ و السلامۃ از روزی کہ آن یار
سفری بر خیاح استعجال متوجہ لشکر شدند دلہای مشتاقان جرس وار در پی قافلہ آن دوست
و لنواز نالان و خروشان بودند و نرگس وار چشم انتظار براہ اخبار مژدۂ فرحت آثار دوچار
داشتند بعضی بدگویان عناد سرشت کہ خاک شان بدہن و زبان شان بریدہ باد حرفہاے
نا ملائم بگوش رسانیدند ہر چند از فضل ایزدی امید واثق داشتم کہ بمقتضای حسن نیت
و صفای عقیدت آن افضل صدیقان گردی بر دامن حرمت و کدورتی بر خاطر عاطر
نخواہد نشست اما از نارسیدن مژدہ فضل تردد بسیار بخاطر بود در ینولا کہ نسیم بہار لطف
یعنی نامہ فرید شما مہ رود و فرمود غنچہ خاطر پژمردہ را مثل گل شگفانید حق سبحانہ آن سرو جویبار
اخلاص را در طراوت و نضارت امن و امان بہزاران آب و تاب ہمیشہ بہار
دارا د باللہ و اللہ کہ از دیروز میخواستم کہ کدام آدم برای استمبار در خدمت محب الفقرا
میان محمد فاضل خان بفرستم اما در ینجا ہم ہوائے ناساز مزاج فقرا را چنان بیمار ساختہ
کہ گویا ہر دم و ہر ساعت عذاب ضیق النفس ست گرفتاری دام قسمت سخت ست والا

بمینا خانۂ دل سنگہا + تا تو رفتی رفت از خسارۂ گلرنگہا + شگوفہ صد برگ بہار نشاط
و گل ہزارہ چمن انبساط یعنی نامہ گلشن طراز کہ از کنار ہر برگش گل نشاط دیگر می شگفت
و از مطالعۂ نسیم الفاظش صد چمن رنگ و بوی راحت بمشام جان فائز می شد از شاخ
دست قاصد صبا رفتار گل کردہ مرا از غایت فرحت از من برد و عندلیب گلستان فصاحت
اگر بہزار دستان صفیر نسج حسن معانی او گردد منقارش دو نیم گردانند و قمری بستان
بلاغت اگر مثل سوسن بدہ زبان ثنای آن سرو بوستان کمال بر روی کار آرد زبانش
از قفا برآرند نقد کم عیار جان قابل نثار نیست کہ بار منان فرستم و زر قلب قالب در
حضرت محبت زیور قبول ندارد تا نشکر این موہبت عظمیٰ بلاگردان سازم بہر حال اگر
فلک شعبدہ باز از حرکت ناہموار خود کہ شعار او ست باز می آید و دوری دیگر بحسب
تمنای خاطر کہ از مدتہا در سویدای دل ست بعرصہ ظہور می آرد درد مفارقت را علاجے
و مرض مہجوری را دوائی میتوان کرد ؎ دردی کہ ز ہجران تو بر جان کمال ست +
الا بوصال تو مداوا نتوان کرد + والسلام در خدمت سرو قد بی پروایان تغافل شعار
میان محمد طاہر این بیت حافظ ؎ زان یار دلنوازم شکریست با شکایت + گر نکتہ دان
عشقی خوش بشنو این حکایت + بی مژدہ بود و منت ہر خدمتی کہ کردم + یارب مباد کس را
مخدوم بی عنایت + رسانند در خدمت صاحبزادۂ مہربان و حافظ قدردان سلام شوق
رسانند **بطرف افضل خان** آلہی سرخوش نشاء حضور باشند ہر چند روز رخصت
این جسم نحیف را رخصت مفارقت دادم اما دل و دادہ منزل کجا تاب مفارقت می آورد
میخواست کہ بیخبر از من خاک نشین کوی دلدار باشد ؎ میرود دل بسر کوی تو پنہان
از من + بدگمان گشتہ مدانم بچہ عنوان از من + دیدم کہ تن بیدل مشتی آب و گل ست
تنہا برای و بجائی نخواہد رسید لہذا بہ تکلیف تمام بوعدہ وصال قریب تسلی دل کردہ
ہمراہ آوردم لیکن در ہر قدم و ہر جا دو بر قفا داشت فردا آہوی حرم رو بقفا رفت زکوت

بتو وا فرستم + بنا بر آن مقرر کرده ام ؎ چرا مقید مکتوب یا پیام شوم + چو شمع گریه کنم بی تو تا تمام شوم + زیاده منم و مشتاقی من در خدمت پیر زاده مهربان دعوات شوق معروض ست و در خدمت جامع جواهر کلمات و مخزن گنجینه عبارات که اسم شریفش از الواث توصیف ظاهر ست همین فرد در شرح شوق کافی ست ؎ بی غم عشق تو صد حیف ز عمری که گذشت + پیش ازین کاش گرفتار غمت می بودم + مکتوب الیه را هم تمنائی یا و پیش مصرع این فرد بود بتقریبی یاد آمد یاد باد **بطرف افضل خان** ؎ دور ز تو بسکه سوزم و سازم + شده نزدیک اینکه بگدازم + این عقیق جگری که بکاوش در دطبع از سینهٔ غم خزینه جوش زده می برآید و لخت دل پر درد که به تراش فرهاد شوق از راه چشمه سار دیده مثل جوی شیر روان میگردد متاعیست بس کاسد قماش و بضاعتیست که به رایگان هم ارزشی ندارد بگدام وصف جوهری او رغبت خریدار توقع داشته باشم اظهار مراتب شوق را دردی و سوزی می باید که بگرمی سوز دل او و نرمی آواز غم طراز دلهای سنگین را موم وار برقت آرد این مصیبت زده هجران که یک غمکده ناله و آه ست خود را نوحه گری خیال کرده ترانه ها ی درد آلود و نغمه های اندوه آمود میسر آید ؎ های های زمن ای بلبل عشرت بشنو + در مصیبت کده ام مرغ خوش آوازی هست + اما پیش درونی و نالهٔ خونی کجا و بریانی دل و گریانی دیدهٔ خونبار کو بهر حال خود را در مشتاقان مقلد قرار داده قدم بر نقش پای عشاق دردمندی نهم و در پی قافله سالاران وادی تحقیق می شتابم شاید بوی از گل مقصود بمشامم برسانند و یک کوچه راهی بمنزل مدعا و انمایند راست گفته اند ؎ دردی اگرت نیست بتحقیق تقلید + چاکی بگریبان زن و خاکی بسر انداز + زیاده در دست و نالش آواز آن زیاده ترد ؎ ای صبا گر بجوانان چمن باز رسی + خدمت ما برسان سرو و گل و ریحان را + همین فرد بجای سلام کافی ست **بطرف افضل خان** ؎ آمدی آمد

پس باین دل بردگیہا و بیخودیہا کرا زبانی کہ لب بہ بیانی کشاید و نغمۂ شوق را باین بیدلی و بیطاقتی چگونہ سراید این ہذیانات چندی کہ بنوک کلک ریزش یافتہ نہ از دانش و امتیاز فروشی ست بلکہ از لوازم الفتہا و عادتہای عالم مدہوشی ست کہ بوضع دیوانہ ہا معلومات سابقہ و عادات مالوفہ در حالت دیوانگی ہم بدستور قدیم بحال ماندہ مصرعہ

می تراود چکنم آنچہ در آوندد ل ست + دردمندی مشتاقی شعر حالی را چہ خوش گفتہ ؎

عضو عضوم بسکہ دارد مشق خواہش سوی دوست + پای خواب آلودم من در خواب ہم پوید کوی دوست + حالا وقت آنست کہ چون بتبابی شوق گریبان جان گرفتہ نمیگذارد کہ بشرح و طومار نویسی ہا پردازد پس خود قاصد خود شدن تمنا دارد ؎ نامۂ من میرود در پیش یار + کاشکی من نامۂ خود بودمی + اگر اجل امان میدہد و دامن فرصت بدست می آید فردا را بشوق امروز کامیاب می سازد و دیدہ دیدار طلب را محو مشاہدۂ حضور میگرداند زیادہ ہر چہ نگارد کم ست **بطرف افضل خان** ؎ بیخودم یاد کسی کردہ کہ دیدن دارد + سخنی رفتہ زیادم کہ شنیدن دارد + اشرف اوقات و خلاصہ حیات در افضل عبادات و فاضل حالات مصروف باد میخواہد کہ اشواق مشتاقان عالم را بطور طلسمات در صفحہ کاغذ جمع آوردہ و بمشاطگی قلم آرایش چہرہ زیبای محبت بی ریا را بخود منسوب ساختہ مدعی افراط اشتیاق خود گردد اما کارگزاران قضا و قدر اینقدر قدرت ندادہ اند در خور این مدعا کلام جوامع الکلم و قلم اعجاز رقم نبخشیدہ اند لہذا ؎ میگویم و جبرانم می پویم و گریانم + حرفی کہ نمی فہمم زاہی کہ نمیدانم + عمر یست کہ از عبارات رسمی و تکلفات عرفی با متثال امر حضرت مرشد مدظلہ کمر کشادہ ام و کلاہ ترک بر سر نہادہ و خود کی مرد معرکہ نکتہ دانی و عبارت آرائی شدہ ام کہ باین کم زدن خود تحسین ضمنی آرزو داشتہ باشم علی الخصوص در جواب گلدستہ ریاحین معنی بیگانہ من بیگانہ عالم سخن کجا دم آشنای معانی توانم زد ؎ جز این حرفۂ کار خود را ندانم + کہ ہم نامۂ تو

یارب بغبار رنجشی ملوث مباد بعد از سلام اشتیاق پیام مطالعہ فرمایند ع آواز تیشہ امروز از بیستون نیامد + شاید بجواب شیرین فرہاد رفتہ باشند بطرف افضل خان ع لخت دل نامہ وزد اغش مہر + اشک ما قاصد روانہ ما + نالہ شوق از بس جوش و خروش آہی بجگر نگذاشتہ و شعلہ ہای سوز درونی از خاطر نفس سوختہ را نفس انباشتہ حالا با این ضیق النفس تاب دم زدن کرا و با این نفس شماری طاقت گفتا کجا اما بحسب ضرورت کہ گفتہ اند ع انگشت ترجمان زبان ست لال را + باشارت دستی و ایمای چشمی از درد بی دوا و علت بی شفای خود اطلاعی میدہد و زبان کلک بیزبان را نائب مناب الکن زبانی خود ساختہ نقوش چندی کہ معرا از معنی و معانی معدودی مبرا از مبانی بودند در نگارش آشفتہ جانی خود بمنصۂ ظہور می آرد آنہم در اظہار مدعا نارساست لہذا مشاہدۂ حال خود را در نظر قاصد فراغت مقاصد جلوہ دادہ شد تا بکمال درائت ابواب بیتابی و سودا خیالی این شیدا را روایت نمایند در ہجر قاصد تو را ہا مذمرا از سوز + در دوزخ از رسول امید شفاعت ست + بر تقدیر کہ قاصد ہم مثل خر لنگ ہا بمنزل مقصود نہ برد و از تاثیر صحبت این بیمار پای زبانش در راہ گفتار بلغزد در نصورت ع بی آنکہ شوم قاصد خود چارہ ندارم + مارا می باید کہ این ہمہ بار غموم بر دوش خود گذاشتہ زین سفر بربار گی عزم بر بندم اما ملاحظہ آن دارم کہ از گرد و غبار اظہار بار خود با خاطر نشوم بہر حال ع بیدل نیم ہنوز بہ بینم چہ میشود + در خدمت مجموعۂ نور یقینی و شاہد خلوت گزینی و گلدستۂ معانی رنگینی این فرد جامع اشواق بیمر مجمع اخلاق مطالعہ باد ع باسر و ناز و سوسن آزاد و شاہ گل + از من بنا زید و بنا زید و چاکری سان + الباقی عند اللقا فردی در آخر تحریر یاد آمد ع تو چون ساقی شوی و سو تنگ ظرفی نمی ماند + بقدر بحر باشد وسعت آغوش ساحلہا بطرف افضل خان ع باغبان گلدستہ را زنہار پیش من میار + صحبت یاران رنگین یاد می آید مرا + قوافل الطاف نامجات و رواحل مکتوبات از پی ہم می آیند و منازل قالب و دیار قلوب ابقدوم مسرت لزوم خود می آرایند و دل شکستہ عشاق را کہ جرس وار در نالہ و فریاد ست از خود می بایند

اشتیاق ست اگر الفاظ بمعنی و انشاء بقاعده از ملک بی شعور سرزده باشد معذوری
می نمایم معذور دارند ؎ مرا در شوق تو از خود خبر نیست + نمیگویم ترا از من خبر نیست
صاحبزاده والاقدر مقبول اهل وفاق بالاتفاق میان عبدالرزاق و سر حلقه حفاظ
عبادت آئین حافظ محمد امین و خاتم حلقه صوفیان طاهر و نگین خاتم منشیان باهر
شیخ محمد طاهر که سر کلاوهٔ انشاء در دست اوست و تیر قوس چرخ املاء در شست او
سلامی که از نارسائی و نادانی خود بسر کوچهٔ قبول نتواند رسید الا ببدرقه وجاذبه عنایت او
مطالعه نمایند **بطرف افضل خان** ؎ نمیدانم چه در سر دارد این نامه نمیدانم
که هر ساعت بگرد خویش بیتابانه می پیچد + هر چند از راز نفسی خود هیچ نه دارای قلم
که دود سوداء بدماغش پیچیده و از سرگشتگی و پریشان گفتاری او کار بانجا رسیده
که موجب کلام المجانین یُطوی ولا یروی از نوازش جواب همدست حرمان گردیده بسیار
بر خود چون بید لرزان می بودم و از روز مبادائی اندیشه بخاطر داشتم آخر همان روز
پیش آمد ؎ خجالت می کشم از نامهای بیجواب خود + که بار خاطر هر رخنهٔ دیوار میگردد
ازانجا که مکارم اخلاق کریم النفسان مقتضی آنست که چشم از معائب دوستان بپوشند
و به شیمهٔ کریمه و سجیه رضیه خود بر خلاف حرف گیران و معنی گذاران روزگار معنی گیری
و حرف گزاری فرمایند بلکه از شرائط مودت و لوازم صداقت آنست که بالغوی کلک را
عصائی و سهو القلم را اطلاعی بخشند و قدر نشناسی مکتوب الیه و گذارش خلاف مزاج را
که اینهمه از سوداریزی کلک بی سواد ست ایمائی لازم وقت شناسند و اغماض در از را
کوتاه ساخته بسرعت هر چه تمامتر خاطر محزون را اگر زیاده نباشد بهدو کلما انتباهی و اگر بدفعات
نباشد گاهی گاهی تحریر سند سازند زیاده ازین زبان عذر گنگ و پای قلم لنگ ست
صاحبزاده کریم الاخلاق میان عبدالرزاق جیو و خلوت نشین صومعه یقین حافظ محمد امین
سلام شوق خوانند و مقبول جناب ابی الطیب و الطاهر شیخ محمد طاهر که قلب طاهرش

ثنا گفتن زمن ترک ثنا ست + از انجا که هر نقطهٔ حروفش بدر منیریست درا بر سیاه خط در آمده
و هر حرف کلماتش خورشیدیست در سنبله حروف مختفی گشته و هر سطرش حمائل گل آفرین
در بر و هر لفظش مرسله تحسین در گلو و تاج زه بر سر عبارتی که در مدح انشایش بقلم می آرم
از کمال فصاحتش اخبار می نماید و انشائی که در تشریح استخوان بندی فقراتش بیان
می نمایم از غایت حذاقت و فراستش ایما می سازد زیاده بر این طاقت کلک بمغز
نیست که بار قام کلام سراسر پوست خود در پوستین خود افتد و فرصت وقت هم تنگ بود
از اشتغال تکرار مسائل فراغت نداشتم معذور دارند در خدمت اعزه دین و اصحاب
یقین و ارباب تمکین سلام نیاز برسد بجانب **افضل خان** ؎ ای صبا از من
بیا می جانب جانان بیر + تحفهٔ دیگر ندارم پیش جانان جان بیر + دیرین رسمی و دیرین
راهی ست که بیقراران عالم شوق و بیتابان جهان ذوق در رسالت نامه و پیام خود
صبا و شمال را به پیغمبری ملقب ساخته و گل و بلبل را برنگ افروزی حسن و دلآموزی
عشق مخاطب گردانیده اند اما در حقیقت این همه تصرفات خداوندی دل ست
که معلومات مخفیهٔ خود را از پرده عدم بجلوه گاه ظهور بصور متعدده و اشکال مختلفه
موجود فرموده در هر زمان و مکان و اوقات شان بحسب احوال و اطوار خود هر یکی را
ملقب بلقبی و مخاطب بخطابی می سازد و خود در هر مظهر از مظاهر صفات بیغایات خود
برنگی و لباسی دیگر جلوه افروز جمال خود و طالب و جویای وصال خود ست والا صبا
و شمال بادی و هوائی بیش نیست و گل و بلبل رنگی و نوائی زیاده نه ؎ نالهٔ ما صوتے
بگرفت بلبل ساختند + لختهای دل بیکجا جمع شد گل ساختند + انچه کم از طاقت ما شد
به تمکینش فزود + صبر ما بردند و در چشمش تغافل ساختند + استغفر الله چه میگویم و چه
می سرایم ع از مقامی حرف میگویم که دم نامحرم ست + کلام بی نظام و عبارت بی
و نا انجام که نه شایان شان مخاطب باشد و نه سزاوار حوصله و ادراک متکلم شعر از بخود

وشرائط خطاب قصوری رفته باشد بهمان بیخود بیها عذرخواه ست واگر در رعایت ملازم شاعری
ومحسنات نثاری تقصیری بمیان آید ماشطه اصلاح شریف نقطه های غلط ولفظهای بیمعنی را
بکمال رافت خال رخسار فصاحت وزلف چهرهٔ بلاغت خواهد نمود حاجت استعذار نیست
زیاده برین طوالت سبب ملالت خواهد بود ؎ عرض حال ما توان فهمید از یک قطره
اشک + گفتگوی ما چو مینا چشم گریان ست وبس + درخدمت مقبول جناب رسول امین
وصاحبزاده سراپا اخلاق ونور ملت طاهر سلام بشوق تمام مطالعه باد علی معرکا اخلاق
واصغر مخلصان با اختصاص سلام نیاز میرساند **بطرف افضل خان** ؎ آفرین باد ا
بهار طبع موزون ترا + جوش صد گلشن در آغوش ست مضمون ترا + ؎ هر جا لبت
نبات فروش بیان شود + منقار طوطیان مژهٔ خون فشان شود + سنکه ابجد خوان
دبیرستان نادانی وناآشنای محفل سخندانی ام هر چند به بهانه اعتکاف ماه رمضان
وحیله استماع قرآن میخواهم که روزه سکوت را مهر دهان گفتار ساخته وبیحالی خود را
در نقاب استتار جلوهٔ حرمت داده چندی از خجالت انشار بی املای خود که هر حرفش
هدف تیر ملامت ست سری بجیب حفاظت کشم اما نوای جانفزای آن گره کشای
خواطر غم گرای آنقدر در تلاطم عروق این جسم ناتوان چنگ نشان سرایت کرده که هر ذره
عضو را زبان سازی وهر موی بدن را مصدر آوازی ساخته بی آنکه حرکت دستی بخنجش
تارش پرداز دو بدون آنکه زخمه قلمی محرک آوازش گردد خود بخود مثل منقار موسیقار
بهزار زبان گفتار در ترنم سرائی ثنا نوای آن نی نواز پرسوز وساز ست چنانچه مولوی
معنوی میفرماید ؎ ما چو نیئیم وتو زخمه میزنی + ما زاری از نمانی تو زاری میکنی + اگرچه
نگارش جواب نگارین عرائس معانی رنگین را رنگ صد بهار مرام می باید کرد ولباس
ثنای الکبار افکار گلشن انوار را حله های گلهای ارم استعاره باید نمود اما نگاری که بروت
قلم خود بمشاطگی توصیفش بسته ام خود طور خنارنیی آن دست پرنگار ست والاغ خود

می سنجد والا شنیده باشند که شبنم در بازار جوهریان بیوی نیرزد و چراغ پیش آفتاب پرتو ندارد
وجود این فقیر از مشابهت شبنم و پرتو چراغ هم یکقدم واپس دارد روزگاریست که در تهیت
روزگار گذشته سر بگریبان دارم و عمری ست که از خجالت وجود بی سود خود از عدم آنطرف
رفته ام میخواهم که اگر چندی مرا بمن گذارند این مشت خاک را بباد فنا دهم و دعوی هستی را
با تش نیستی بسوزم بلکه این سوز و گداز را در آب بیخودی چنان غرق سازم که از من ننگ نامی
ماند نه نشانی ؎ برآنم کز جنون بر پیرهن یکتار نگذارم + ز چندین خرقه بر تن یک
گریبان وار نگذارم + نه دنیا بود مقصودم نه دین در طاعت و عصیان + کرام کاتبین را
خواستم بیکار نگذارم + زیاده عذر خواه این سالوس فلم فسوس دشنگاه ست بجانب
افضل خان ؎ کشتم آوازه شوقت چمن از یادم رفت + رفتم از خویش بخود آمدن
از یادم رفت + مینای دل مشتاق آنقدر مالامال می اشتیاق ست که آواز قلقل کمال
سرشاری از یادش رفته و از غایت مستی قسمی از خود بیخود شده که جام و دشنکام بسابقه
هم بزمی و زبان دانی هر چند لب بر لب مینای می نهد و گوش بر دهان او میگذارد اصلا
باظهار ما فی الضمیر نمی پردازد ؎ بر دار هوش شیشهٔ دل را + می شوقی که تا گلو دارد
الا آنزمان که از جوش مستانه بدست آویز ساقی نامه قطره چندی از دهانش فرو ریزد
و افاقه مائی دست دهد بلبل وار بصدای قلقل بر گلهای الفاظ شایانی و بوی خوش معانی
آن گلدسته سخندانی زبان تحمید بر کشاید و این ثنا گستری و باد فروشی هم از علامات
هوشیاری و نشانهای خبرداری متصور نیست عالم بیخودی و جهان بیهوشی طرفه صفائی
دارد که هر چه در اشکال و احوال عالم صورت و هوشیاری ست در آئینه بیهوشی و از خود فراموشی
بعینه نمودار میگردد ع می تراود چکنم انچه در آوند دل ست + حاصل اینکه در جهان تجرد
هر چه از لوازم اشتیاق سر بر میزند از زبان بیزبانی و از بیان بی بیانی ست نه از قواعد
زبان آوری و نکته دانی اگر در پاس مراتب آداب و القاب و حفظ مراسم فقرات و

ع
زبان آوری

مسموع گر گوشم + هر چند دل الفت منزل از کلفت دوریها یک کف گرد ملال ست و از ننگ نارسائیها غرق یک جهان عرق انفعال اما غلهٔ درد فراق نشتر اضطرار در رگ جان می شکند و تپشهای اشتیاق شیشهٔ قرار را بر سنگ میزند نال قلم بصریر نالهای جگر فشار آشنایست که قطره هایش همه لخت دل ست و پریدنهای رنگ اضطراب قافله کبوتران ست که علی التواتر والتوالی با آن تیر پرواز بها وامانده منزل نازم بیاد و نگاری قلم که آتش شعله افروز شوق با در سیه خانه حروف پیچیده فتیله بی روغن را شمع انجمن می سازد و قربان سحر کاری کلک شوم کنی خشک رابه ترانه های ترنای دهان زهره میگرداند نی صوری ست که جانهای عشاق را بیک نغمه از قوالب می برآرد بل صفیریست که بلبلان مهجور چمن را به نغمه های حزین داغ تازه بر دل می نهد ؎ به یار عرض کن ای اشک گرم رو دردم + ترا بآبهٔ دل عیش نه پرورد دم + درینولا مطالعه فقرات تازه که عهد کهن را تازه کردن کار اوست و اشعار آبدار که سیرابی تشنگان بادیهٔ شوق شعار اوست جانفسی نمی فرماید بلکه دیده های انتظار را بی نور و قالب بیقرار را بیجان میگرداند اگر سامعه لامعه آن گل گلزار مروت گوش برآواز پرگدازه بلبل دمساز نهاده گاهی یک نسیمی با قاصد صبائی را بدلداری این بیدل و بینوا رخصت می داده باشد باعث شگفتگی باغ محبت و خرمی چمن مودت خواهد بود ؎ مردمی موقوف و پرسشهای رسمی برطرف + بیمروت لائق پنهان نگاهی نیستم + فقیر درین روزها بتالیف دلائل مسئلهٔ اختیار که اکثر مردم را در گرداب اضطراب افگنده اشتغال داشت در قصور یاد دهی معذور ممتوان فرمود انشاء الله تعالی هرگاه تیار میشود بنظر قبول آن مقبول روانه خواهد نمود ظاهرا قصد شریف بطالع یضه تخیف تجربه بلکه استعداد و امتحان قدرت سواد ست معلوم خاطر باد که این وجود موهوم آنقدر دستگاه معلومات ندارد که از عهدهٔ فصاحت الفاظ و بلاغت معانی تواند برآمد و در عرصهٔ مصارعت گوی دعوی تواند ربود ایمنه مکارم اخلاق آن افضل آفاق ست که هذیانات دیوانگان را بکمالات فرزانگان

مدرار کلک گوہر سلک مزرعہ خاطر دوستان را آنقدر سیراب وشاداب ساختہ کہ ہر سبزہ
(یعنی ابر بسیار باران را)
وہنائی کہ از زمین دل وسفال زبان می برآید گویا زبان شکری ست کہ باطوار متنوعہ
رطب اللسان ثنا ہا میگردد الفاظ وعبارات مرقومہ عنایت نامہ گلدستہ ایست از بستان
فصاحت وبلاغت کہ بوی معانی ومضامینش دستنبویہ عنبرست ومشک از فریت
کہ از چشمہ عنبرین یعنی ذہن صافیش مشام جانہا معطر ؎ وصف تو چو پرسم از خموشی
گوید باشارتم کہ مخروش ۔ ہرگہ ز سخن سراغ گیرم ۔ فریاد برآورد کہ خاموش ۔ الحمد
واللہ کہ ذرائت اوقات باذکار واصوات ہمریہ بہ سنت طریقہ علیہ قادریہ علی صاحبہا التحیہ
معمورہ ہست قادر کریم بہ نسبت قادری سرآوجہرا توفیق اشغال دائمی عنایت فرمودہ
واز بین معارج کہ مثل محل عبورست بابام فیوض اہل ارشاد ترقی بخشیدہ وبدرجات
اذکار خفیہ کہ منتہای ہمت ومرجع نہمت اعالی ہر طریق ست فائز ساختہ وبافضال خاصہ
در ریاض توحید کہ مقصد اصلی ارباب ولایت ست خرامان وجہان فرمودہ ومنصب
فکر وحضور کہ مخصوص مستغرقان محافل قدس ست سرفراز گردانیدہ چنان از خود باید
کہ از تعلقہ ہای زبانی ووسوسہ ہای جنانی فراغتی بہم رسیدہ بجز ذات دوست کہ ہمہ
ازوست بلکہ ہمہ اوست دگر ہیچ نیست موئی وبوئی از ہستی ونیستی نگذارد واستغفر اللہ
ع کجا بود اشہب کجا تاختم ۔ سخن باندازہ خونگفتم زبانی دودمانی کو کہ دم از گفتار اہل کردار
زند ودم بیقدم کفر طریقت ست ولاف بی مصاف شرک حقیقت اما چون حرفی از طریقہ
علیہ بمیان آمد قلم را بی اختیار بہ آن سمت کشیدند واین نادان احوال بلکہ اقوال
اہل طریق را در میان ندیدند ؎ از ہر چہ دیدہ ام تو نمودار بودہ ۔ ای نانمودہ رخ
تو چہ بسیار بودہ ۔ اللہ بس ومابقی ہوس ودر خدمت محب روز میثاق صاحبزادہ عبدالرزاق
وآن سرحلقہ رازدانان باطن وظاہر شیخ محمد طاہر السلام علیکم مطالعہ باد بجانب
افضل خان ؎ چہ امکان ست وہم غیر گنجد در خیال من ۔ تو ئی منظور کز چشم تو ئی

از مدتی براه دیدارش دیده از دور وا کرده بود و نی کلک از غیرت عاشقانه میل
در چشمش می کرد و کاغذ نامه لسان کاغذ بادی در هوای شوق او پرواز تمنا داشت آبر
اشک از غایت رشک کشتیش را فرا آب داد ؎ طفل اشکم گر بیازی رو بصحرا آورد +
کاغذ بادی شمارد ابر دریا بار را + زبان نادره بیان در ترجمان صنعت بیکرانش انگشت
به دندان ماند و عقل بلند خیال در تشریح محاسن کمالش الکن زبان گردید نظم زلالے
به تمنای وصال ابیات آبدارش از دو مصرعه بغل کشاده و مشرقی به نذر جلوه جمالش
از هر مطلع مثل آفتاب طشت پر زر آورده فکر صائب در ادراک مضامینش سبیل و تلاش
طالب بدریافت اسرارش از بس نارسائی تمکاسل خلاصه سخن آنکه ع جای سخن در دهن
کلیم[۱۲] نازکیست + یعنی از سخن را در دهن توصیف سخنش جای سخن نیست و کلام اهل کمال را
در اوصاف کلامش حد کلام فی ؎ آفتابی نکردی ارایش + ماهتابی شدی کتان سخن +
خصوصًا این قصیده زبان و سوخته نفس عرصه بیان و محترق حرارت ماه رمضان را
کدام سر و سامان که در جنب کلمات بلاغت سمانش مجال دم زدن تواند و باین تنگی عبارت
و لنگی اشارت در راه فصاحت قدم نهد لهذا میخواهد که درین ماه عالیجاه چندی سر بگریبان
اعتکاف فرو برده از نثر بی اثر و نظم بیقدر خود دریا دریا اشک ندامت بدامان انفعال
ریخته در لجهٔ سکوت غوطه زند و بمین استغفار سحری و نالهٔ نیم شبی گوهر لیاقتی بچنگ آرد
تا گاه گاهی این دُرّ یتیم توصیفش را بمثقب فکر سفته در سلک جواهر مدحت در آورده
در خور حوصله طبع موزون اهل کمال ارسال نماید قابل قبول باشد یا نباشد زیاده بکلفت
از علی اصغر در خدمت افضل اکبر سلام نیاز بشوق تمام مطالعه باد در خدمت حافظ کامل الا
وامین مکارم اخلاق و آن طاهر آفاق اشتیاق مالایطاق مطالعه باد ایضًا بطرف
معزالیه ؎ از نیمه راه نامهٔ من شسته باز گشت + اشک ندامتم بتو قاصد کجا رسید +
اقبال بیزوال یعنی دولت حضور ایزد ذوالجلال پرچم لوای اوقات باکمال باد تواتر نشحات

تنگی عبارت ست والا ترک البیان بیان درین مقام راست می آید وسکوت بر کلام
ورنجارا حج میگردد اما می ترسم کہ از مضمون سکوت نامہ عجز شمامہ استفسار عدم ترقیم
اجوبہ مفہوم خاطر نشود بنا بر آنکہ ہر قدر کہ در عالم وداد حکایات راز و نیاز و سوز
و ساز بظہور آید مستحسن بزم ارباب قلوب ست اما اینہمہ ستیز و گریز و غوغا و رستخیز
از واردات نیرنگیہاے عشق ست ؎ عشق را ہر دم خیال دیگر ست + ہر زمان ہجر و
وصال دیگر ست زیادہ ع من نیم واللہ یاران من نیم + در خدمت مطلوب باطن
و ظاہر شیخ محمد طاہر سلامی کہ از شکر و شکایت آنطرف ست مطالعہ نمایند مشتاق
بصد شوق و سوز خاطر علی عسکر کہ باوجود سر بزرگی عسکری سرافگندگی چاکری را
در خدمت افضل کریمان واکمل مہربانان امتیاز دارین میداند نیازمندی میرساند
در خدمت پیرزادہ صاحب و حافظ امانت مناصب دعوات شوق معروض باد دائرہ
وبال در ضلع ابراہیم وال ست و باعث استیصال زراعت ہا و اختلال احوال
سکنہ آنجاست اللہ بس بجانب افضل خان غزال مشکین دشت چین
یعنی نامہ مشک آگین کہ در ناف الفاظش ختن ختن نافہای معانی مستور
و در عطر دانہای شکم حروفش سنبل سنبل عنبر سخندانی مذخور بود بر مرغزار دیدہ
خونبار جہان جہان و خرامان خرامان رسید بر سبزہ ابرویش جا دادم (ذخیرہ کردہ شدہ ۱۲) و نقش پایش را
نگین خاتم جان کردم و وادی سینہ سوختہ اشتیاق را بہ نفحات عنبر آمیزش رشک
صحراے ختن نمودم و بینی بید ماغ فراق را باستشمام ریاحین مشک بیزش صاحب
دماغ گردانیدم تعطر او بمرتبہ ایست کہ طبلہ عطاران چین را بر دکانہایش نہ خرند
و دکاکین مشک فروشان ختن را بہ پیشکش نگیرند چکنم کہ گلدستہ ہاے لخت جگری
از بس واسوختگی مثل مجمر افسردہ سزاوار نثارش نماندہ اند و نرگس دانہاے
دیدہ پر انتظار از غایت بر گریز حیرانی شایستگی ارمغانی آن ندارند دوات مجبور

وبابن وآن جہان خیال ناپایدار التفات واقع نشود کو نشده باشد ؎ لاله در کوه
بدخشان گر نباشد گو مباش + شمع بر خاک شہیدان گر نباشد گو مباش + درصورتے
که بریک جواب اکتفار کرده باشند چه که اگر مطلقا که برفرد ارقام خط ابطلان هم کشند
این خادم صحبت اہل کمال هم انگشت قبول بردیده نباز دار د الهی شغلی که از هر دو جهان
بلکه از این وآن بل از تن وجان هم مشغول نماید نصیب باد مقبول اصحاب وفاق
صاحبزاده عبد الرزاق ومعتکف مسجد تمکین حافظ محمد امین وآن قدوه منشیان
ماهر محمد طاهر که خاتم انشار در دست اوست سلام باشوق مالا کلام خوانند ایضا
بصرف معزالیه ؎ خیال کیست یارب شمع خلوتخانهٔ خاطر + که از داغ جگر بوی
گل خورشید می آید + محبت نامه ها متواتر رسیدند وجوابها پر مکرر شدند حالا طبع سودازده
را سیر بهار دیگر آرزوست ومزاج عشق پرورده را جنون تازه مطلوب تا افسون داد
وفریاد دیوانگانه وافسانهار جنون افزاے مستانه را بطرز تازه گویان نوخیال
وداب از خود رفتگان آشفته حال بزبان دیگر که لسان حال عبارت از آنست
وبه مضمون بیگانه بیخودی نشانه که اتحاد روحی از آن آشناست زیب ارقام دهد ؎
به محشر حرف بی صوت ست فریاد شهید انش + نمیدانم که داد این سرمه چشم نمیخوابش را +
اما ترقیم این قسم عبارات ومضامین که زبان دان ودرس خوان آن جز دل از خود رفته
وخاطر آشفته نیست درخور حوصله دست وقلم که جادی بهش نیست نیست چون زبان را
از اسرار دل آگاه نساخته اند دم را از قدم اہل دل اطلاعی نه داده اند لهذا میخواهد
که مجنون وار سری بمراقبه جمال باکمال لیلی چنان فرو برد که از هستی وخود پرستی
خود نه نامی ماند نه نشانی ونه زبانی داند ونه بیانی مصرع نخلوتی که منم یاد دوست
بی ادبی ست + مثنوی عشق تو ای نگار فرزانه + در دلم ساخت آنچنان خانه +
که تا هم نماند گنجائی + بعد ازین خوشترم به تنهائی + وانقدر وسعت بیان هم از

بی واسطه عطار معطر خواهد ساخت واگر گل ست بلبلان چمن بهار دستان صفیر بنج رنگ
و بوبش خواهند شد ؎ ای عندلیب نالان دم در گلو گره زن + گوش گل ست نازک
تاب فغان ندارد + زیاده برین طاقت قلم نیست سلام بی کلام در خدمت بهر سه
صاحب عالی مقام معروض ست ؎ به لاله وگل وسنبل چه سان پیام کنم + که رشکش
آید گر داد هن بنام کنم + الهی سرشار جام عرفان و مست باده وجدان باشند **بطرف**
افضل خان ؎ خطت می بینم وگرد سواد نامه میگردم + فدای جنبش آن دست
وطرز خامه می گردم + امواج بحر طبع صافی آن سرچشمه صاف دلان وافی چه جوشها دارد
که هزاران کشتیهای افهام در هر جداول سطورش گردابی ست و اصناف آشنایان
بحور سخنوری در سیاحت انهار حروفش سیلابی هر چند بطبع این ساحل نشین بحر معنی
ماهی وار بعمق معانی آن غرم شناسی (شناوری ۱۲) نماید موج معانی مندرجه از تحت هر لفظش آنقدر
متلاطم میگردد که بیتابانه گاهی سر به نشیب وگاهی روی به بالا می آرد و میخواهد که از
طوفان بیقراری سری بصحرا کشیده یکچندی در هوای افاقت واستیناز آرام یافته
باز سائر و دائر آن دریای بی کنار گردد اما غریق طوفان دیده را کجا یارا که باز
روی همت بآنروی آب آرد و سفر این دریای ژرف آرزو دارد ؎ جمله ادراکات
چون خرهای لنگ + او سوار باد پران چون خدنگ + لهذا تذکره آفرین آن مجمع الاوصاف
خارج از احاطه عقل ذوی انصاف دانسته روبمطلب می آرد که اشکتاب عقاید و تقطیع
اجزاء تخته های کاغذ هرگاه مانع املاء و انشاء آن جامع قوانین بلاغت نباشد و در
نگارش مراسلات مطوّل طبع مواجش بهانه جوی اختصار نگردد پس اعتذار عدم فرصتی
از چه راه است مگر مزاج وهاج در وقت تحریر بیدماغ بوده باشد استغفر الله مصرعه
صلاح کار کجا و من خراب کجا + اگر در اشتغال انتقال رساله عقائد که خلاصه احوال
و اهم اشتغال اهل کمال ست بخاک نشینان کوی هستی موهوم توجهی صورت نه بندد

زآیاغ کرم کیست ونسیم بہار شمیم وداد نامہ غنچہ دل را گل گل شگفاند مصرعہ این رونق گل
شنبلہ باغ کرم کیست ۔ ہر روز داعیہ صبیم در سر دارد کہ از شبخون شبہای فراق چنان آہی
جگر سوزی فلک دوزی برآرد کہ چرخ دوست دشمن پردستان را از شعلہ پرد و دمن
اشک ترحم از ہزار چشم بدامان ریزد و سپہر بے مہر را بر خستگی و شکستگی این مظلوم سفارقت
خون الفت بصد رفت بجوش آید سبحان اللہ فلک نا انصاف را بر مغلوکان خود دل
بر دو آمد کہ باین بیطاقتی و بیجگری در معرکہ سخن سرائی دست از کار رفتہ را نیزہ بر دوش
ساختہ و کاغذ سادہ نہاد را از حلقہاے حروف و سلسلہ سطور زرہ پوش کردہ در
ہر دم و ہر قدم دلی سپید بدو الا سہام آلام مہاجرت آنقدر دل و جگر را آمنشک ساختہ
کہ گویا پرویزنی ست روزن روزن در ین حالت پر ملالت اگر معنی در تشریح حال از
عالم غیب القا رمی یابد ہر آینہ از راہ ہر سوراخ بیرون می ریزد تا بلب و زبان رسیدن
نمیتواند ؎ گفتنیہا ہمہ گفتیم دگر راز نماند ۔ چہ صدا جست ازین پردہ کہ آواز نماند
اکنون نفسی کہ می برآرم و غمی کہ می شمارم نہ از آثار ہستی و خود پرستی ست حاشا ثم حاشا
بلکہ از شہر و دیار دلدار می آید و از راہ ہر سوراخ قفسش وا رمی براید و ہر روز فرش
کہ نیستان آتش نہاد ست با آواز موسیقی آہنگ عشاق می سراید ؎ من نیم و ہمہ
یاران من نیم ۔ من زجان مردم بجانان زندہ ام ۔ متکلم کیست و مخاطب کدام و
جواب را چہ نام و این آغاز را کو انجام و در واقع بجاے یک جواب ہزار جواب ست
اما بی صورت جواب و صد خطاب ست لیکن بے واسطہ خطاب ؎ جواب بجوابے
خوش جواب ست ۔ ز خود رفتن زبان صد خطاب ست ۔ خموشیہای عاشق صد خروش است
اگر بند از زبان ہر مو بجوش است ۔ بلی مہرہ زبان در حقہ سکوت خوشتر و عرض نیاز
بزبان بیزبانی اولی تر صفحہ آئینہ را از نقوش نقش سادہ باید داشت و چہرہ
زیبای لیلی را در دیدہ مجنون بخط و خال نباید آراست اگر مشک ست و باغ عالی را

غمزہ را کز لذت دیدار او + از ہم جراحتہای دل وزد دیدہ پیکان در بغل + اگر دانما آہن و تیرہ نمک پاش جراحت دل و نشتر زن رگ جگر باشند زہی جان بخشیہای الطاف وخمی درمان سازیہای عنایت بے اکناف فی الواقعہ زخمی دور افتادہ و بی مرہم مادہ را کہ از بیکسی و بیخبری از مدتی بر بستر مرگ افتادہ باشد و دمبدم جراح اجل بعیادت او میرسیدہ و ندای طبیبی و صدای شکستہ بندی بگوشش نمیخوردہ و زمان پریشان حالی او بہمین نوع مرہم بی رحمی کہ مرکب از سنان و پیکان بی دردی باشد میتوان رسید ع اینہم اندر عاشقی بالای غمہای دگر + بہر کیف دل بریاد گاہ گاہی محبوبان استغنا شعار و دلجوئی و دوا بخشی طبیبان تغافل آثار نہادہ وصول یک مرہم نامہ کہ متضمن گرم خونہای لبیدر باشد مثل یک پنبۂ مرہم حیات بخش بہی صد داغ نو دکن تواند کرد و یک حرفش کہ جواب ہزاران سوال در معنی او مطوی ست مانند یک گل نبرارد کار صد شگوفہ راحت و ہزار گل فرحت خواہد نمود اما این بے بضاعت و قلیل الاستطاعت کہ در جواب یک حرفش بہ نیم نقطہ مقاومت نتواند کرد و در برابر یک نقطہ او صد قطار اشک خجالت تواند ریخت کجا یارای جواب یک کتاب داشتہ باشد مصرعہ نالۂ درد فغانی لائق تحریر نیست + لہذا بس کردم و عذر خواہ نادانی خود ہمین کلمات بمعنی خود روانہ ساختم معذورم دارند و رخدمت اصحاب ثلثہ سلام از شعر حافظ وام کردہ سر سل داشتہ ام بدرجہ قبول موصول باد ؎ ساقی حدیث سرو و گل و لالہ میرود + وین بحث با ثلاثۂ غسالہ میرود + قاصد مستعجل گویا ادیب این بی ادب ست کہ فرصت دہ نفسی تا او الٰہی بخیر بمنزل مقصود رساد **بطرف افضل خان** ؎ دلنوازیہای لطافت بیدلی را شاد کرد + گنج باد آنکہ این ویرانہ را آباد کرد + چون سخن زدیدہ بود مہر بیعیب نیستی + بازم آہنگ دعا ہایت نفس امداد کرد + نشاء ورود خمخانہ مودت یعنی نامہ محبت مخمور بادہ شوق را سرخوش عیش دوام گردانید مصرعہ این بادۂ عشرت

خود صلح کنم عادتم اینست + فریاد این بیداد که خانه زاد خود باشد پیش که توان برد کاز ما
که بر است اما بلا گردان دیوانگی خود باید شد که هر چه کرد از شکر و شکایت بر خود کرد غبار
ملالی و گرد کدورتی ازان یار وفادار در دل ندارد و تا بزبان چه رسد چون در دبا انصاف
کمیاب ست هر آئینه در بزم منصفان محکمهٔ محبت مورد سرزنشی و نشانه تیر ملامتی نخواهد بود
و این جوش و خروش که از بیقراری و بی اختیاری باطالت ملالت افزائی رهنما شده
خود در معرض عذرست ؎ زخمی شوق توام سینه خروشان دارم + خانه در کوچهٔ الماس
فروشان دارم مدیاوه ازین بیخودی شوق ست تقوی نطاق صاحبزاده عبد الرزاق جیو
ورآمد عزلت نشین حافظ محمد امین و مخاطب باطن و ظاهر میان شیخ محمد طاهر هر سه
سلام مطالعه نمایند **بطرف افضل خان** ؎ صبا ز مجلس کرم تو داستانے
خواند + که دل بسوخت فغانی دردمند ترا + قیامت پارهٔ عالم درد و فراق یعنی دل
دردمند سپند احتراق که یک جهان ناله و آه در آستین و یک عالم درد و داغ
در ساتگین دارد یک تپش سوزش دوری که خرمن هستیش را بخاکستر فنای سپر دلبنود
پیاله ۱۲
که اینهمه زخمهای جگر خراش بمضراب دل تراش بر چنگ حالش زده و یک حقه اسلحه
متفرقه را بر قلعهٔ دلش سرداده از رحم خوئی و درد شناسی آن طبیب دردمندان توقع
نداشت ؎ خراش سینه شد امروز عیش دیدنی ما + چه سنگ بود که آمد بر آبگینهٔ ما + دانی نے
خطا کردم و غلط دانستم هنوز از شیوهٔ بی پروا مزاجان عالم محبت و مستغنی طبعان جهان
الفت شعوری نداشتم که دفعتهٔ مجموعهٔ انواع نشتر جان گسل را در پردهٔ گلبرگ بوستان
وداد یعنی نامهٔ تشوق نژاد بدیه رگ و پی مجنون وادی سوز و گداز می سازند بهر حال
حال عاشق بے سامان که همه تن زخمی شوق و همه جان مجروح درد ست اینست که در
هر زخمی خامیازه وصول پیکان جگردوز دیگر در بغل دارد و مثل صدف برائے هر قطره
ابر نیسان دهان وا کرده با شتیاق زخم نو چشم بر راه می آرد ؎ نازم خدنگ

سیداد در نقاش خانہ عالم بہتر از مرقعات تصویر منظور نظری در نظر نظارگیان حسن پسند
نمی بود اما ؎ شاید آن نیست کہ چون موی میانی دارد + بندۂ طلعت آن باش کہ
آنے دارد + کاش در نوا راین بے نوا سوزی و تاثیری می بود کہ دلہای سنگین مستمعان را
از خود می ربود و ازین قدر ہا ہوی بیداد و شور نالہ و فریاد و منت نامہ بران نغمہ نہاد
و دست و قلم تکلف بنیاد می آسود اما چکنم ؎ محبت ست کہ کس را نمی دہد آرام + وگرنہ
کیست کہ آرام خود نمیخواہد + ہر چند دست و قلم با خود دست و گریبان اند و در ارقام داد و
بیداد یکدگر را نمیگذارند و دوات دیدۂ خود بر کاغذ دوختہ و کاغذ صفحہ سینۂ خود را ہدف
نیزہ قلم ساختہ آمادۂ جان سپاریہاست اما ہر گونہ قصوری کہ ہست در کاتب ست لہذا
ازین جوش و خروش خاموش بودن غنیمت وقت می شناسد ؎ ای عندلیب نالان
دم در گلو گرہ زن + گوش گل ست نازک تاب فغان ندارد + زیادہ طوالت را
رخصت نداد در خدمت جماعۂ نخلبندان باغ وداد تمنای این تماشائی گلشن اتحاد
بزبان شوق بنیاد این معروض ست ؎ در صحبت صبا و شمال و نسیم صبح +
این غنچہ را سلام نیازم شگفتہ باد + **بطرف افضل خان** ؎ پیند مجمر شوقت
تپیدن دل ما + تپیدن دل ما آرمیدن دل ما + گریبان پارہ جنون یعنی نامۂ شوق مضمون
ببال تپش دل کہ در ہوای محبت کبوتری نیز پروازی بہ ازین بال نکشادہ روانہ کوی
دوست میگردد اما می ترسم کہ بر بام آن آستان کہ کبوتر خانہ دلہای دوستان ست صحبت
ابناء جنس او را ازرہ نبرد و این دو دل را در انتظار جواب بیدل نسازد کاشکی رشتہ در ازے
از رگ جان بر پایش بستہ چون مرغ نوآموز سر بر سیدادم تا در وا سوخت باز آمد نفس نمی شوختم
ہیہات این چہ دیوانگیہاست کہ بر می طرازم خود قاصد فرستادن و خود در اندک فرصت
انتظار رنجہ شدن کدام دانش و چہ نوع فرہنگ ست اما چہ کنم اینہمہ بدگمانیہا و بیصبریہا
خاصیت عشق ست راست گفتہ اند و للعشق فنون و للعشق ظنون مصرعہ خود رنجور

رخنون را طبع ایہام اندوہ عشق را گمان ہای بسیار ۱۲

سنت پیام مطالعہ نمایند از سوز رخصت تا ساعت فرقت اسپ قلم شما در میدان کاغذ
جولانی نکرده و چشم دوات به تماشاے بہار حروف شوق دیده و انساخته مخلصان جانی در
آتش شوق نوعی بتاب می باشند که دانهٔ سپند در بزم ایشان از جای خود نمیتواند جست
و مهمان دلی در غیبت بروجهی شور شما دارند که ارباب حضور در برابر ایشان طرفی نمیتوانند
نی نی غلط گفتم که دل دادگان حضور را شما در غیبت از خود غایب می سازد و نمک پروردگان
صحبت را چوب چینی فرقت کارفیون میکند امید وارم نسیان تبلیغ رسائل شما معذور
میتوان داشت اما این معذوری را دست آویز تغافل نباید پنداشت اوقات
عزیز را بغفلت نگذرانند و اشغال اوقات سحر و اشراق را از دست ندهند و بسوانح
حالات تا حصول ملاقات مسرور دارند والسلام **بطرف افضل خان**

شب که در دل رقم نامهٔ دلبر می شد + دیده هر قطره که می ریخت کبوتر می شد + پروانهٔ
کبوتران کوی تپش دل بیام عالی مقام دلدار از حد گذشت و فریاد اسیران زندان
فراق بگوش ناشنواے یار پیکر گشت و در ویرانهٔ دل دیوانه کدام معنی بیگانه که آشنای
زبان نشده باشد و در صدف سینهٔ غم خزینه کدامی در ثمینهٔ شوق که زیور گوش و
حلقه بناگوش دلبر نگشته و چها نقاط در آمیزه که نوک ریز کلک خیال سلک نگردیده
و چه قدر عرائس الفاظ و عبارات که چهرهٔ رعنائی خود را بسزا رخط و خال آراسته در
محفل ادا فهمان رمز شناس جلوه نداده اما قابلیت چاربالش قبول و قبضهٔ اقتدار
هر بریشان گفتار نیست و حصول این سعادت بزور بازوی هنر ناکرده کار نی مصرعه
تا بار کرا خواهد و میلش بکه باشد + اگر پر گفتاری و هرزه درائی مار و نوق قبولیت میداشت
از مقاله کیک دری و نالهٔ جرس سفری هیچکدامی زیاده تر نبود و اگر ناله وزاری و بسیاری
آه علم استمسائی می افراشت زیاده از نوحه گران و مرثیه خوانان رونق محافل
ماتکده ها هیچکس نمی افزود و اگر حسن مجازی و شکل و شمائل عاریتی داد دلبری و دلربائی

واشک ریزی خدا نخواهد که در نماز بیگانه قصوری واقع شود خبردار باشند بجانب
محمد روشن محب القلوب عزیزا لوجود کامل الاعتقاد نیک نهاد صداقت فن
محمد روشن بعد سلام مسنون شوق مشحون مطالعه نمایند الحمد لله والمنة که در آن
ضلع بوجوه خیریت وامنیت ست هرچند در این ضلع خلل وفتور بسیار میگذرد اما
بهر حال شکر خدا بجا آورده میشود اشتیاق ملاقات شما از حد زیاده است حق تعالی
سببی سازد که زود تر میسر آید صلاح آنا را عزی مشفقی حافظ محمد این شوق ملاقات
شما از مدتی تیار بود اما فرصت ورفاقت موجود نبود درینولا با وجود خلل راه بے اختیار
شده روانه آنصوب شده اند چون قدر دانهای شما در حق هر کسی مخفی نیست خصوصا
بحافظ جیو زیاده تر محبت وشفقت ایشان از قدیم شده آمده درینولا هم موقوف
بر نوشتن نیست خود بخود مراتب قدر دانیها بظهور خواهند آورد که شکر گذاری ایشان
باعث ترقیات وسعادت شما وموجب ممنونی ایجانب متصور ست والسلام بجانب
عزیز القدر هدایت الله چراغ هدایت الهی براه آگاهی شما روشن باد دلهای
فقیران بجانب هدایت شعاران متوجه ومشتاق ست ودیدهٔ فراق دیده بدیدار
سعادت آثار آن مشتاق آیین نحیف ضعیف اگر بعذر آزار پای رفتار ندارد دو
در سواری هم دشواری می یابد اما جوانان پیر شعار هم از آمد ورفت خود را معذور
داشته اند والحال که وقت حاصلات ربیع ست عذر معقول سه ماه ست لهذا فقیر
معذور نقصان شما نیست اما آمدنهاے که بعد نگارش الزام صورت بند دسرت افزاے
دل همگردد دو شکایتی که بر نوک قلم میرود نه حکایت ست بلکه تشریح شوق بتصریح
وتفصیل احوال می نماید الحاصل که بالفعل بعتاب تازه آغوش نجمیازه وا نکشند
بوظائف ماموره وپاسبانی پاس اخیره قیام نمایند بعد فراغ برحسب شوق عمل نمایند
بجانب جیون محمد خان جان عزیز وعزیز جان جیون محمد خان بعد از سلام

اما ورود قاصد نوید آمود باز سلسله جنبان نگارش شد لهذا صفیری چند از زبان عندلیب
قلم در چمن بیان برآمد یعنی تحفه فقرا ماحضر بهر یارود دعا از فقاست واین هیچ از هیچ از
هر دو امر هیچ ندارد و اگر دارد ماحضرش از جنس طعام نانبائی ست نه طعام کریم و دعا بر
از قبیل سلام روستائی ست نه سلام سلیم ازین جهت حیران اطوار خودم که اگر ترک هر دو
میکنم به بخل و بی اخلاصی مطعون میشوم و اگر متصدی ارتکاب هر دو میگردم از تهمت
طمع و ریاکاری نمی یابم ؎ که آرد بکنج فراغت نشست + که پیغمبر از خبث دشمن نرست +
بهر صورت از اشتغال دعا که وظیفهٔ فقرا ست دست در بغل نمیتوان گذاشت ع
کزین سودا رسم شاید بسودی + دو کلمه فقیرانه متصدع سمع شریف میگردد یقین که
حلقه گوش حق نیوش خواهند فرمود یکی دادرسی مظلومان دوم رعایت حال ملهوفان
؎ نصیحت گوش کن جانان که از جان دوست تر دارند + جوانان سعادتمند
پند پیر دانا را + زیاده ابرام نرفت **بجانب قاضی غلام محمد** قاضی الحاجات
قاضی ما را از خود راضی و بخلق الله فیاضی گرداناد و زمین دل عیسی خان را بگلهای
احسن اخلاق عیاضی و به از بهار اطوار اولیاء ماضی ریاضی سازاد مرد داناکسی ست که
اشتغال قالبی او را مانع از ذکار قلبی نباشد (قاضی عیاض بزرگ بوده است ۱۲) و معامله کثرت از مطالعه وحدت فراحم او
نگردد والا خاک بر سر دنیای ناپاک باید ریخت و ننگی را به از فراخی باید شمرد و دولت را
دولک باید زد و ازین حساب حسابی نگرفت و این آبادی را بخرابی نپذیرفت
گرفتاری ناچاری را بچاره کم جوشی معالجت باید نمود و درازی دست حرص را
کوتاه باید کرد و در هر حال خود را بر کنار و سبکسار باید داشت و از جمله هشت پاس
شبانروزی یک پاس برای بندگی خداوند حقیقی جدا نموده فکر تکفیر سیات هفت پاس
سازند و اینقدر وقت را غنیمت عمر شناسند مبادا که نقد ذکر را در فکر نسیه دنیا بر باد دهند
و حاصل اوقات گذشته را در گردش تمنای آینده ضائع نمایند قطع نظر از شب خیزی

وخطرہ غیر را برطرف سازند فرصت وقت اندک ست وکار بسیار زنہار تغافل نکنند
وہمہ بیبی ہا دعوات رسانند وبہمین دو کلمہ مخاطب دانند میان کرم الٰہی جیو ومیان محمود
بکرم الٰہی عاقبت محمود شوند **بطرف نورخان در باب طلب سرکہ خانصاحب**
ترشی زدای شیرین کارمن مریضی آرزوی سرکہ دارد واز دولت خانہ مفت بہم میرسد
چون سرکہ مفت شیرین ست ہر کس ابخواہش آن آب در دہن میگردد اما ترشی بفرمایش
بار بار ما را چین بر جبین می آرد لیکن غرضمندان این ترشی را ہم از جملہ سرکہ دانستہ
مد ہضم تصور می نمایند وزبان ترشی خوار دراز کردہ زبان قلم دعاگوی را نائب
سوال خود ساختہ اند امید کہ ترشی سوال او را بشیرینی عنایت بدل فرمایند وآنقدر
سبوی سرکہ در گلوے سائل ریزند کہ از غایت ترشی زبان سوالش کند گردد **بطرف**
بہادر خان در استعذار دلشکنی او کہ بسبب عدم اجابت ضیافت
شدہ بود الٰہی بہادر دنیا ودین باشی دلشکنی شما کہ ازین فقیر بوقوع آمدہ دل
فقیر را چنان شکستہ ساختہ کہ شاید شیشہ از سنگ ہمچنین شکستہ نشود سبحان اللہ دل شکنی
بہادران کاری کردہ کہ صف سنگدلی ما را از صد جا شکستہ شکستگی شما بدرگاہ شکستہ بند
خستگان قبول افتاد وبر دل فقراء چنان تاثیر نمود کہ چند کرہ تا اینجا روتقفا آمدہ ام
اکنون دلشکستگی من پای مرا شکستہ از ینجا پیش نمیتوانم رفت ؎ پایم بہ پیش از
سر این کو نمیرود + یاران خبر دہید کہ این جلوہ گاہ کیست + دل میخواہد کہ علاج شکستگی
خود را بمرہم دلبستگی شما نماید ووعدہ بہادر نزدیک را بعید دانستہ وزندگی را بیوفا
تصور نمودہ از ہمین جا مراجعت کردہ دل آن بہادر دین را بدست آرد شیخ چوہر
زبانی ہم خواہد گفت انتظار جواب تنا سند میان حیات خان سلام شوق خوانند
مضمون واحد ست والسلام **بجانب شیخ کریم اللہ** کریم من علیم السہیم من شیخ کریم اللہ
نگارش رقائم بغرض تکرار را برنمی تابد وگذارش مراتب اشتیاق بیریا تحمل ہمیاں نداد

یوسف مصر محبان بمقاصد دارین مظفر باشند داعی بالخیر شما که شانه دار بصد زبان از دعاگویان
سنبل مویان کرم نشان ست عمریست دراز که بواسطه باد صبا هم بوی ازان زلف مشکفشان
بمشام جان نرسیده و دراز ی انتظار کوتاهی نیافته الحمد لله که بتقریب طلب شانه نوشتجات مهاے
شوق بظهور آمده در جنب شکر این کرم شانه بی دندانه خود را که نائب دست دعاست روانه
خدمت آن یگانه کرده شده که در حضور شما دستی بدعا بردارد و بآرایش محاسن آن محسن زمان
وظیفه دعاگوی خمس الاوقات بجا آرد و صورت یاد این فقیر را در هر وقت مانند آئینه روبرو
گذارد و تعالی شانه همیشه بتوفیق اعمال مسنونه موفق گرداناد **بطرف تاج بی بی**
تاج الصالحات بی بی تاج بصلاح اعمال موفقه باشند نامه شتاج حالات ورود آورد
مطلع سالمت عجب ست که اندکی غم پیش نهاد انبقدر بار خاطر شما شد که لذت ذکر
وحضور از خاطر شما برود و غموم بر خاطر دوستان خدا تعالی محض بمحبت امتحان
محبت اوشان ست در اوقات جمعیت و آرام هر کس اجهادی و وردی بهره می یابد اما
سعادتمند ازلی کسی ست که در وقت مصیبت در اوراد و فتور در اوقات حضور از قصور
راه نیابد چون در حق مردان دو سه نکاح جائز داشته باشند پس ازین کار که در شرع
جائز باشد چه طور منع کسی پیش میرود و دعای منع ازین کار هم منع است مگر وجهی و
عذری شرعی معلوم شود بندگان خاص را می باید که در همه امور خود را بخدای خود
سپارند و همه غمهای خود را به غم حق بدل کنند و غمها بالعکس می کنند که حق تعالی را
بغم ناحق بدل میکنند از خدا تر سید از خدا تر سید از خدا غیر خدا را خواستن
وهم افزونی ست وکلی کاستن ۔ فقیر با لمواجهه گفته بودم کاری که بصبر تواند شد
بز جز نمیشود فقیر از دعاے خیر در حق شما و در حق همشیره شما و والده شما و برادر شما غافل نیست
همین قسم دعا میکند که آلهی در انچه خیر دین و دنیا باشد کرم فرما و غمها و این از دلها
اوشان بردار ما را از قبول بدست اختیار دوست باید که بکار خود سرگرم باشند

غائبانه امیدوار است که بالطاف روزافزون حضوری از مراتب دارا و دارا ب
درگذشته سرافتخار بفلک خواهد سود اگرچه بنظر اشفاق عالی از یوسف عزیزترم اما در انشطار
ادراک دولت دیدار از یعقوب زیاده تر دیدهٔ گریان و دل بریان دارم هرچند چب یعقوبی
را قلم و قرطاس بر نمی تابد لیکن جذب یوسفی یقین ست که مصر این ضلع را عنقریب بقدوم
پیرکنعان رشک چمنستان گرداند خرید غلام برای این غلام غلام را بخواجگی بشارت
میدهد و عطار کنیز بوالدهٔ باتمیز بمژده بانوئی می نشاند آری عطار غلام و کنیز بهمت
بندگان والا میزید و غلام را بمنصب خواجگی امتیاز می بخشد آفتاب دولت باقبال
از افق ابهت و جلال تابان و درخشان باد بجانب عزیزی که خان محمد نام دارد
الحمد لله اولا و آخرا و الصلوة علی حبیبه محمد باطنا و ظاهرا خان خانان دیندار و جان جانان
اسلام شعار خان بارگاه حضرت صمدسیان خان محمد معزالدین والدنیا و خادم العلماء
والفقراء باشند ورود محبت نامهٔ اشتیاق شمامهٔ مسرت افزود و خاطر دعاگوی را از خود
ربود مصرعه فریاد که مکتوب تو مشتاق ترم کرد بقیاس فقیر دنیاداران محب الفقراء به از امثال
ما فقیران دنیا خواهند اخلاصی که از جانب دنیاداران نسبت به فقراء بظهور می آید اغلب که
بی ریاست و دعاء و اتفاقی که از فقراء به نسبت اهل دنیا بوقوع میرسد بتحیل که خالی از ریا و غرض هوا
نباشد دعای بیریا ازین فقیر ریاکار است که در دنیا دولت دین حاصل نمایند و برای آخرت توشهٔ
ایمان همراه برند و در خدمت حضرت علماء که عین لطف حق و حبیب اکرم الخلق و جان اهل حق اند
بی ملاحظه عمده و خدمت در حضور و غیبت بجان و مال خادم باشند و این فقیر که علم و فقر شهرت دارد
در حقیقت نام فقر را ننگ و اسم علم را رسم ست و از هر دو دولت مفلس خود را بکدام نام ستاید
کسی که وصف حال این بدحال به نیکوخصالی شرح داده باشد محض از عنایت و حسن ظن
تصور می نماید والا قابل دعاگوئی نیست بلکه خود محتاج دعاست والسلام به اکرم خان و
یوسف خان و مظفر خان که طلب شانه نموده بودند اکرم مخلصان

یا در مدرسه خود معلی و مسکنی علیحده کرده باید داد و در هر امر مراتب رفاقت و اعانت ماجوره بظهور
باید آورد و مجوز تکلیف آنچنان و هرگز هرگز نباید شد حرج آب و طعام را فقیر هم راضی نیست و حفاظ
مشار الیه هم از علو همت خود روا دارد تکلیف نیستند غرضکه تکالیف رسمی را از میان ساقط دارند
و هرگاه ایشان را عزم دوآبه مصمم شود هر گونه رفاقت که متصور الوقوع باشد بر عایت آن
فقیر را ممنون سازند والسلام بایشان صحبت خود را اسلام مسنون رسانند بجناب عبد الشکور
نور دیده بحضور و سرور صدور عبد الشکور بعنایت حق سبحانه مسرور باشند رقیمه کریمه نورافزاے
دیده منتظر گردید الحمد لله والمنت که اقرار شما برقرار است از زبان بعضی گوینده تردد ے
بخاطر راه یافته بود اما از ارقام شما برطرف شد در خاطر والده خود بالتحقیق متصور نمایند
که تجدید نسبت قرابت فیمابین سبب از دیاد مودت و اتحاد دست نادانان روزگار چون
نظر بر رسمیات دارند اگر مباد از یکطرف قصوری در رسم دنیا واقع میشود مانند گناه کبیره
خیال کرده محبت و قرابت را برهم میزنند و در معاندت و مخالفت می افزایند تا شده شده
معاتبات طرفین بقطع رحم میکشد و بجای دوستی و یگانگی دشمنی و بیگانگی بظهور می آید اما عتاب کردن با یکدیگر
کار دانایان اینست که مال و دولت دنیا و مراسم روزگار را هرگز منظور خاطر نمیدارند بهر قدر
که بحسب توفیق میسر گردد بهمانقدر اکتفا می نمایند و بنیان مودت و قرابت را باستحکام میرسانند
فقیر در ابتداے این کار اطلاع داده بود که بی بی رابعه بیکس و بی اسباب ست بهر قدر که
بحسب ولی و توفیق خود وجه نشانی خواهد فرستاد باید که بخوشی و خرمی منظور دارنده بگفته
مترسمان روزگار که نظرشان بر عیب جوئی مصروف ست هرگز اعتبار نکنند مسمے

یوسف خان نبیره شهاب خان را که از احمد شاه درانی بخطاب
سهراب ممتاز شده بود بشهاب خان جد خود مینویسد بعرض بندگان مبالغ آب

ابالت ایاب کعبه جناب حضرت قبلة الوالا لباب میرساند بندهٔ بندگان آنجناب یوسف
سهراب که بعنایت خطاب شاهی غائبانه نوازش یافته سهلو به منصب سهراب زده

احسن الاخوان سبحان محمد احسن چو بیاد حق از خود فراموش باشند هر چند خوبی استعداد و حسن اعتقاد شما پر تو انداز خاطرست و اشتیاق شما هم منبعث از درمیان صمیم القلب ما عجب آنست که در طلب ترقی قدم همت فراتر نمی نهند و بر لقمهٔ واحد (یعنی رزق راحد) قناعت نموده اند نمیدانند که قناعت در امور دنیا محمودست و در کار دین مذموم دانایان وقت نادره شوق را بباد تغافل منطفی نمیسازند و انفاس معدوده را بامور لاطائل صرف نمیکنند شکایتے کہ از اسباب معیشت و تردد تعلقات بقلم می آرند فی الواقعه مزاحم جمعیت اوقات ست اما کمال انسانی در همین ست که در عین تعلق دل خود را بتجرد آرند والا اوقات خود را قسمت نمایند بعضی را در امور دنیا و بعضی را در امور عقبی مصروف گردانند تا بتدریج فائز بمقصود شوند آخوی اعزی محمد صدیق بصدق خود شائق خدمت و مواصلت شماست شکایتی که شما را باد دست او فراموش ساخته و برای رفع شکایت عنایت شما را عذر خواه قصور گردانیده از اخلاق حسنهٔ ایشان امید عفو دارد والسلام **بجانب محمد حسن** فضائل و کمالات مرتبت محسن الزمان حافظ محمد حسن چو زاد مجده بعد تحفه سلام مسنون و دعوات شوق مشحون مطالعه با مدت مدید گذشته و میگذرد که گاهی بسلامی و پیامی هم مسرور نه ساخته اند مانع آن بجز کثرت مشاغل دینی امری دیگر نبوده باشد امید که تا حصول مواصلت بارقام خیریت حالات بتسبیح می ساخته باشند صلاح آنرا شفاق شعار مخلص قدیم حافظ محمد امین که همیشه در صحبت صلحاء و اولیاء گذرانده خصوصاً در خدمت حضرت قبله مدظله عمرے بسر برده اوقات عزیز خود را بشغل شریعت و طریقهٔ طریقت مصروف ساخته در پنولا بعزم زیارت علماء و حضور محافل صلحاء راه رکاب مشتاق سفر نموده اند حق سبحانه از برکت انفاس نفیسه بزرگان دین صحبت شریفهٔ ایشان فوائد سفر نصیب گرداند و از مکائد آن محفوظ دارد چون در شهر بیگانه اتفاق ورود وی میدهد لهذا فقیر بر اخلاص قلبی و محبت دینی ایشان نظر داشته مکلف شده که چند گاه برای اقامت حافظ معزی الیه را در مسجد

خان محبت نشان جہان خان کہ جہان و داد ست ازین بیخبر اوضاع جہان و شائق وصال آن جان جہان جہان سلام شوق بیان مطالعہ نماید **بطرف سید تھوشاہ** میر آب چمن احباب سلامت آسمال مگر خشک سال مرحمت ست کہ ابر رحمت و عنایت بر چمنستان تشنگان اشتیاق قطرہ نمیریزد و این فصل مگر فصل قحط مکرمت ست کہ سحاب شفقت بر جگر سوختگان فراق سیل ریز نمیگردد دہان طفلان این چمن از لب تشنگی فرقت مانند غنچہ ناشگفتہ لب رفو و مرغان این گلشن از غایت خشک زبانی حرفت چون جرس دلخستہ نالہ در گلو سوسن از فرط یبوست غمزدگی با وجود دہ زبانی لال گشتہ و نرگس با ہمہ تن چشم چون دیدۂ قربانی از حیرت چشم وا ماندہ اگر آبشار نامہ لطف سرشار بر زمین انتظار آبریزی نماید زہی سیرابی و اگر بحر زخار صحیفہ کرم نثار برگشت زار این دیار سیل بیگرد دخمی شادابی ؎ میتواند کشت ما را قطرۂ سیراب کرد دانیقدر استادگی ای ابر دریا دل چرا + آلہی دست تغافل کوتاہ و عمر عنایت چون عمر سامی را زیاد **بطرف قاضی محمد حفیظ و معز الدین** آلہی در حفظ حفیظ برحق وقادر مطلق بودہ معز الدین و الدنیا باشند از حقیقت مرقومہ معلوم شد کہ از وجہ کفاف تردد بے بخاطر ست درویشان ذکر کیش را بر قلیل دنیا قناعت کثیر می باید حرکت از جا بجا مناسب نیست مگر در صورتی کہ بجد اضطرار رساند رخصت ست بالفعل کسب شریف یعنی کتابت کلام لطیف کہ شما می دانید اگر با وضو و بے دود تمباکو و بہ نیت صادقہ و توکل درست باشد حلوای بے دود ست بر کتمائے دارد کہ جمعیت ظاہری و باطن ازو امید توان داشت چون ضامن رزق مطلق ست کسب را محض حیلہ و بہانہ تصور نمایند و سعی خود را موثر ندانند در عین سعی و کسب سبب نظری بمسبب داشتن توکل تمام و کمال ایمان ست برخوردار قادر بخش بدستخط خود احوال خیر مآل را بر نگارد و میان معز الدین روزنامچہ حالات خود را بقلم آرد و این فقیر را بدعای یاد دارد **بجانب محمد احسن**

بجمال خود بنظر انصاف باید دید و مانند طبیبان مدعی لاف نزد ظاہر آب این چشمہ شور خواہد بود
کہ مرغان زیرک نول امتحان تر کردہ ازان آب بیمزہ و بی ذوق شدہ بار دیگر بسوی آن چشمہ
بال نمی کشایند لکن الحمد للہ کہ ما را از تقرب شما نفعی نقد حاصل شدہ و بر خود بینی خود اطلاعے
دست دادہ **بجانب نظر محمد چابک سوار** الٰہی منظور نظر اہل اللہ باشند ۵ دیرست
کہ دلدار پیامی نفرستاد و نوشت کلامی و سلامے نفرستاد ۔ جوہر اہلیت کہ در وجود بشریت آن
زبدہ آدمیان ودیعت نہادہ اند بسیار بی بہاست ما مردم بیمایہ را کجا پایہ خریداری اوست
از نیجاست کہ آن گوہر بحر آدمیت از صدف کوہستان بیرون نمی خرامد و بازار مخلصان را
سوقی نمی بخشد ما را سر سودای آن در کنون سودائی بیش نیست مگر عنایت او تعالیٰ موجے
برانگیزد کہ آن گوہر بحار کمال و لعل بدخشان جبال خود بخود روی توجہ بساحل صحرا آورد و آب
تاب جمال جہان آرای خود دیدۂ مشتاقان پر انتظار را منور گرداند اکثر اوقات ذکر خیر آن نور نظر
در گوش سامعان مجلس افروز میگردد و دلربائی اہل محافل میشود شاید کہ کرم کریم گاہے
سلسلہ جنبان ارادہ آن محبوب شود در وقت فراغتی کہ مدنظر و مقرر ست بطریق تواضع
جبلی خود از بالا بہ پستی گرایند و نشۂ محبت دیگانگت را دو بالا نمایند چون شوق بے اختیار
طاقت تکرار ندارد باید کہ بعد از جواب رقیمہ خود قاصد شوند و بجواب بار بار تصدیع انتظار ندہند
بجانب حافظ رحمۃ اللہ حافظ رحمت اللہ مورد رحمت اللہ بودہ السلام علیکم و رحمۃ اللہ
مطالعہ نمایند وعدہ ملاقات کہ تقرب عید فطر موعود بود از ماہ عید ہم بمسافت یک نیم ماہ
بعید افتاد شاید کہ مراد شما عید قربان خواہد بود آنہم انشاء اللہ تعالیٰ قریب می آید دل را
انتظار بدیدار ہلال عید کہ عبارت از روی گلعذار آن یار وفادار ست جام مسرت و جمعیت را
مالا مال عیش و نشاط خواہد نمود و اگر پیش از عید آینده مانند ہلال از افق فردا بالیس فردا
طلوع نمایند از اخلاص صمیم بعید نیست و نسخہ ہای فرمایشی را مانند آیت منسوخ نفرستادہ
بہمرسند بمراہ آرند و حکم سابق را نقض محکم شناسند و تاویل و نسخ تغافل را از خاطر خود محو نمایند

عیاری نیاورد مصرعہ نرخ بالا کن کہ ارزانی ہنوز + باید کہ ہر روز بازار سن یزید را در بہای اعتقاد
خود کرم نمایند تا عمد رنشین مصر و داد شوند حاصل اینکہ غلبہ محبت یوسفی غائبان را در عشق
می افزاید و حاضران را از خود می رباید دل سوختگان غیبت بزور بازوی عشق بر حاضران
صحبت سبقت پیدا کردہ اند و ہرگاہ بشرف حضور سرمہ مازاغ در چشم کشند چہ گلہاے دیدار
کہ در دامان نظارہ چینند مصرعہ قلم اینجا رسید و سر بشکست + فرطہ صدق شماعنان قلم
از دست ربود و بخود دانہ ہر چہ از زبان او بر آمد بر روی کاغذ آمد برخوردار قطب الدین قرۃ العین
یعنی نور بین دعوات خوانند بجانب میان درویش محمد انا للہ وانا الیہ راجعون حضرت
صبور و شکور آن درویش بی زور را بمنصب صبر جمیل و اجر جزیل مرضی و مشکور گرداناد الحمد للہ
کہ ورود مصائب مخصوص درویشان ست کہ البلاء للولاء و فوائد آن ہم عائد بدیشان انا نجاکہ
طریقہ مصابرت خو کردہ درویشان صابرست و بی تعلیم غیری مسلوک و بی سیر آن اکابر احتیاج
بہ تلقین و تسلیک دیگری ندارد بلکہ دیگران را مشاہدہ حالات صبر سمات ایشان تعلیم کار نامہ اعتبار
خواہد بود انچہ عوام را تعمل قولیست خواص را بی تکلف حالیست کاش این عاصی بے صبر را از
صحبت اہل صبر اثری نصیب می شد و خبری میرسید تا در ایام تعزیت شریک صحبت پر برکت
می گشت اکنون ہم تبلافی آن حسرت تمنائی در سر دارد اما از عوارض آن موضع کہ پیش ازین
معلوم شریف ست اندیشہ دارد لہذا بی ایماء جسارت نمیتواند کرد و ران حالیکہ مصلحت باشد
اطلاع باید بخشید شاید مصاحبت اہل اللہ کہ باعث آنادی از غمہاست بہمین تقریب میسر گردد
جماعہ اہل قبول بتفصیل اسامی سلام میرسانند بجانب قادر بخش سعادت بخش قادر بخش
عنان عنایت بسوی میدان ہدایت منعطف دارد و داشتغال نفسانی مقصود روحانی را
فرو نگذارد عجب ست کہ از مدت افتراق تا ساعت تحریر از جمعیت اوقات خود خاطر پریشان را
مجموع نہ ساختہ اند در دا کہ ہمان این زمان محض بیدردانند و دریغا کہ دوستان این وقت
در بجا آوردن لوازم دوستی دریغ می ورزند شاید از صحبت بے منفعت ملول برداشتہ باشند لہذا ما ہم

معنوی دانسته درسعی آن دقیقه فروگذاشت نکند واز صحبت عوام بگریزد کم خوردن وکم خفتن
شعار خود سازد واز بعضی مکروهات وممنوعات شرعی که از صحبت ناجنس دامنگیر وقت شده باشد
بهمت تمام باید که از آنها دامن افشاند ورویداد حالات خود را بدستخط خود قلمی نماید وخدمت
والدین واطاعت ابوین را سرمایهٔ سعادت پندارد وشیوهٔ نیازمندی وتحمل را سیرت خود
سازد وعزیز القدر معزالدین ومحکم دین وشیخ نورود دیگر اعزه را همین نصایح دینی کافی ست
سیادت پناه سید عبدالرسول تشریف فرمای آن ضلع شده اند باید که یک خط به تفصیل تمام از
رئیس آنجا بطرف مریدان او که درین ضلع اند حاصل کرده دهند ودر مضمون آن طلب
رضانامه ضرور نویسانند نوریا که از بوی ریا خالی باشد برای محکم دین فرستاده خواهد شد
اما باید که عرض وطول پرسیده بزنگارند که فقیر را یاد نمانده والا چنانچه درینجا تیار میشود
همان طور گرفته فرستاده آید والسلام بجانب عزیزی الٰہی توآن دهٔ که آن بهمراهات
که هوای دیدن دوستان خدا در سرست اما بی همتی خای پاگشته ودوریاست که مخمور
نشار محبت محبان مولی ست لیکن از بیحوصلگی بجرعه پیامی کم کرده دست وپای نشسته
و رطب دلربای خوبشتنم + چو چشم می پرم اما بجای خویشتنم + بهرحال بزور جاذبهٔ ضعف و
خاکساری خود توقعی دارم که دامن وار در گرد وغبار خود همای سعادت را صید خود سازم
وبدیبیضای عنایت را در جیب خود بنهم این سودا نیزی قلم خبون شیم نه از خیال ست
بلکه بال طائر اقبال ست جذب صدق خاکیان افلاکیان را بزمین می آرد ورابطهٔ
محبت خالص ضعفا رقوی همت جناب سید انبیا علیهم السلام را از مکه بمدینه میرساند
امید که تا وصول این مامول بتقدیم مقدمات ملاقات مسرت افزاے خاطر اشتیاق
پیرای باشند والسلام بجانب عزیزی الٰہی یوسف مصر صداقت وعزیز یابگاه آله
باشند نامه عقیدت شمامه که پر از جواهر صدق ووصا خلاص بود مالک امسرت افزود
وزلیخا را از خود ربود عزیز من هنوز اینقدر جواهر زواهر اعتقاد در جیب یوسف مراد دیدنی

میرزا غلام قادر بسالغه بقلم آورده اند و پرهیزگاری و بسیاری دینداری او شان از نگارش ایشان
واضح شد فقیر را سخت مشکل پیش آمده که دلق سالوسی و خرقه افسوسی من محبان محسن النظر با
در حق من بخیال کمال انداخته و بدنامی مرا به نیکنامی شهره ساخته چه کنم و چه چاره سازم اگر پیرهن
لباسی خود را میسوزم در کار دنیا هم پخته کار نیستم و اگر بهین لباس آرایش حال خود می نمایم از تهیدستی
ساده لوحان میگذرم و در پرده ریبری کار رهزنی میکنم اگر مهربانی قلبی و رافت اصلی با فقیر دارید
مرا بحال خود واگذارید که رنگریز بر بریش خود و مانده بکار و حال دیگری چگونه پردازد علی الخصوص
پرهیزگاری که عمر خود بتقوی و غریمت بسر برده باشد از صحبت بد پرهیزی گنهگاری چه فائده
تواند برداشت در بنوقت حوادث هم ملتمان انه پیران پرست یعنی مشائخ و اهل ارشاد در
هر طرف مسند نشین مشیخت اند در خدمت بزرگی مکملی رهنمونش باید شد که کارش از پرهیزگاری
بصحت کامل رسد والا در خدمت همچو خودی بل کمتری مبادا از پایه سابق هم بپایان افتد و
ما را و شما را مطعون سازد خبر شرط است **بطرف قاضی جند یا له** حامداً و مصلیاً و مسلماً بعد تبلیغ
دعوات مطالعه نمایند و در یاد حق تعالی مشغول و بمعرفت حق موصول باشند ظهور وقائع
مبشره از ورود حالات صحیحه است منتظر آن باید بود و در همه احوال خود را متضرع و مستمند
باید داشت و اوقات عزیز را صرف شغل مامور به باید نمود تا لطیفه روحی بکمال رسد و استعداد
لطائف باقیه نمودار شود الحمد لله والمنة که برخوردار قادر بخش قدم بر صلاحیت دارد
و نماز پنجگانه و شغل باطن سرگرم ست او تعالی را سخ دم و ثابت قدم دارد باید که بجود
طال عمره و زاد صلاحه توبه بالمواجهه را نصب العین سازد و لباس درویشانه را بهتر از خلعت
شاهانه تصور نماید و کلاه فقیرانه که اعلی از تاج شاهان ست زیب سر بندگی داند و با سر انیر
شب را پاسبانی نماید و گاهی بغفلت نگذراند اوقات خمس را بجماعت رعایت کند و در خوردن
و خفتن و نشستن و گفتن و آمدن و رفتن یعنی در همه احوال نظر خیالی بر قلب خود داشته باشد
و کسب حلال را که بصیغه معلمی و کتابت قرآن و دیگر کتب دینی است بهانه جمعیت صوری و

شده بود اما قرب ماه رمضان مستدعی سکون میگردد درین هر دو امر تردد واقع شده
بنا بر آن منتظر ترجیح احد الامرین ست تا از پرده غیب چه بروی کار آرند چون چهره شاهد
مدعا زیر نقاب ماند قلم شوق هم از جواب صاف ورق گرداند ایضاً برادر شریف میان
حنیف وصدیق صداقت رویف وگل همیشه بهار ربیع وخریف ازین فقیر نحیف سلام
شوق وظیف مطالعه نمایند الحمد لله علی کل حال صحت را هر چند عوام از اسباب مسرت
شمرده اند اما خواص مرض را بهتر از صحت می انگارند زیرا که در ایام صحت غفلت وعطلت
دخلی تمام ست وایام اسقام را طوعاً وکرهاً روی نیاز والتجا الی الله ناگزیر ومدام
اما استدعای صحت از خواص بنا بر جبر نقصانی ست که بمقتضای ضعف بشریت در ادای
اوامر واجتناب نواهی روی میدهد والامرض ودرد را بجان خریدار اند وغم واندوه را
در برابر عیش مانند کوه وکاه می پندارند اگرچه فقیر درین باب مدعی محض ست وزبان
قلم فضول گوی ست اما ؎ گر نیم زایشان از ایشان گفته ام + شاید که ما را یا شما را
توفیق اقتدا وآثار کاملان روزگار بخشند ؎ ازین سودا سهم شاید به سودی + زیاده
توفیق رفیق وصحبت بزرگان شفیق روزی باد میان علیم الله ساکن ریله الحمد لله
الحمید والصلوة علی حبیبه الوحید الاحید الفرید وعلی آله واصحابه ذوی الفضل المجید حق سبحانه
عافیت صوری ومعنوی واستقامت ظاهری وباطنی روزی فرماید شب صحبتی که بهتر
از صد شب قدر بلکه از صد روز نوروز بود روزهای فرقت را در غبطه انداخت روز بازنده
وشب درانده عالم بار دیگر چنان صحبت بی مزاحمت نصیب سازد که شب را از
شب وروز را از روز نشناخته بحصول تمنای قربی که لیس عندربکم صباح ولا مساء بهره
کامل برداشته آید صاحبزاده چون بتاریخ نوزدهم شهر حال داخل ثانده شده اند اجزای
اعتراضات شیخ دهلوی قدس سره وتائیدات مرزا خان برکی انشاء الله تعالی اکتب
کهنن برآورده ارسال خواهد داشت بطرف حافظ حبیب الله حبیب من اشتیاق

درصورتی ست کہ خود بخود مہربانی فرمایند استدعا ازایشان ممنوع ست حاصل ازین رقیمہ آنکہ
مبادا گاہی درخیال گذرد کہ جذبی و دردی بما روی نمی نماید بازیارت مرشد درخواب دست
نمیدہد این خود ضروری نیست انچہ ضرور ولابد فرمودہ اند حضور وجمعیت قلب ست معہذا
اگر حالت جذب ہم دست دہد فبہا والا در فکر آن نباید شد کار شما سعی ست وعنایت این
حالت از فضل اوست درکار باشند واسیدوار فضل پروردگار اگرچہ درطریقہ ما ظہور جذب
وحالت ظاہر نیست اما باطنًا از انہم زیادہ ترست چنانچہ اکثری یاران وبرادران طریق
شما ازہم حالات جذب جلی رو دادہ وسیدہد حالا ہم بسیاری از یاران در وقت حلقہ ذکر
وخلوت صحبت بخود یہا دارند بلکہ خود را بزور بر سر کار می آرند استغفر اللہ سہ کجا بود و شہب
کجا تا ختم + این چند ذکر احوال یاران کہ اجمالًا ترقیم یافتہ محض برای دفع خطرہ شماست
والا کار وشعار بزرگان این طریق نہ آنست کہ وجد وحال را کمال انکارند حاشا وکلا بلکہ
از احوال ومواجید آنطرف پرواز نمودہ بمجول الاحوال وموجد مواجید اشتغال واستغراق
دارند او تعالی شانہ ما را وشما را ازمائی وشمائی رہائی وبخود آشنائی کرامت کناد بطفیل
صدیق وحنیف وگل محمد صداقت ردیف اعزی محمد حنیف گل گلزار ذکر اللہ باشند
للہ المنۃ کہ صحتہا وخیرتہا قرین جمعیتہای برادران مودت نشان ست واسپ مرادات
زیر ران تمنا رام وروان اما گوی مرادی کہ اہم مرادات ست ہنوز بچوگان ارادت
درنیامدہ او تعالی بحوالہ گاہ باطن تحویل فرماید شایستہ ہمت والا نہمت آنست کہ ہر سحر
توسن نفس را بلجام حبس ومہمیز مراقبہ ریاضت نمایند تا قابل سواری وبار برداری وقطع
منازل ومراحل گردد وبمنزل مدعا واصل گردد اعنان نفس حرون را از سرکشی بناورد
موقوف بہ بیداری وزاری شبہای تار ست اگر دل شبہا بدست آرند یحتمل بل یغلب کہ
دل آہنین آئینہ صور یقین گردد شوق مواصلت محبان اکثر ہا دامن کشان خاطر بود
درینولا استدعای ایشان اشتیاق دیگر ہمان افزود لہذا زیادتی شوق باعث حرکت

غفر اللہ لنا ولہما ولکم ربنا توفنا مسلمین والحقنا بالصالحین میان گل محمد و ہدایت اللہ
و نور حسن و مکرم و محمد شاہ عمر برکت از علم و ہدایت و ما جمعیت نورانی باشند ہمہ مستورہ ہارا
دعوات تبفصیل و سبحہ مخلصان سلام رسانند بیاران نوشہرہ کہ اسمار ایشان داخل
مکتوب ست برادر شریف میان محمد حنیف و سالک طریق میان محمد صدیق و محب احمد
میان گل محمد بنور ذکر و حسن فکر بکرم و نور و محسن باشند فقیر پیر گنہ گار بدعای جوانان صدقات شعار
امید وار ہمیشہ بدعوات از دیاد شوق مولی تعالی برای شما صدیقان محبت آثار دل و زبان را
بکار میدارد از انجا کہ آثار اجابت در گرو اوقات مقدر ست انتظار وقت مقدر باید بود
بالفعل سالک صادق را لازم وقت و واجب وقت ست کہ بموجب کریمہ لیس للانسان الا
ما سعیٰ در سعی اذکار مامورہ جد سو خورہ بکار برد در عالم طریقت اہل سلوک را ہر نعمتی و
خلعت عنایتی کہ مرحمت شدہ بی مجاہدہ نبودہ احوال اولیاء سابقین را از کتب سابقہ
دیدہ یا شنیدہ باشد کہ چہ قدر ریاضات شاقہ بر خود تجویز نمودہ و تا دم آخر بہمان جہاد
بودہ اند لہذا اہل تحقیق چنان میفرمایند ؎ تا خون نکنی دیدۂ دل پنجہ بسال ٭ ہرگز نرسد
راحت از قال بحال ٭ مراد از پنجہ سال کثرت ریاضت ست اما در طریقہ حضرات ما قدست اسرارہم
طرفہ عنایت و رعایت شامل حال سالکانست کہ حضرت خواجہ بزرگ شاہ نقشبند قدس سرہ
میفرمایند در راہ ما مشقت کم و فتوح بسیار اما بشرطی کہ دست بکار و دل بیار دارد یعنے
ہیچ وقتی را از اوقات مہمل نگذارد نہ این کہ ہر چہ پیش آید بخورد و ہر چہ تواند زبان راند
و از عادات خود سر مو کم نکند و باز امیدوار ترقی باشد راہ سلوک کہ متابعت سنت ست
عجب فوائد و اسرار دارد الٰہی نصیب ما و شما باد قیاس نمایند کہ جناب حضرات انبیا صلی اللہ
علی نبینا و علیہم سلوک شریعت و طریقت بوجہی عنایت شدہ کہ ہمگی خواص عوام را شاہراہ
نجات گردیدہ اہل جذب کہ بی سعی و سلوک بمنصہ قبول جلوہ گر شدہ اند وجود مسعود ایشان
تنہا برای خود و بجای خود ست دیگر را منفعتی و حاصلی و ہدایتی نیست الا دعای آنہا و آنہم

نالہ وفغان مرا وجہ این بی التفاتی معلوم نیست میخواستم کہ درین شدت درد نفسی در صحبت
آن ہمنفس برآرم واز ضیق النفس درد خلاص شوم اما ہمدمی کو و محرمی کجا دلہای محبان
درین ہوا سنگین شدہ وجگرہا آہنین کہ بر حال دردمندی بدرد نمی آیند ونمی سوزند وگرنہ
با آتش ترحم صد گونہ امراض را بسوزند و ہزار گونہ شمع شفا برافروزند ما را آشنائی تو
این گمان نبود اگر بمقتضای کرم قدیم قدم رنجہ فرمایند رنجہا را زیر قدم آرند والا اگر بہ رنج
جسمی خواہد رفت رنج جانی نخواہد رفت در خدمت درویش بیچویش وغلام نقشبند صاحب
وبرخوردار احسن اللہ ونصیر اللہ وشیخ عبد اللہ صاحب وسیان گل محمد واعزہ دیگر سلام
رسانند برگ نیم تازہ مطلوب ست مع دو پیالہ گلی عنایت فرمایند بجانب عزیزی در
تعزیت تحریر یافت اللہم ثبتنا علی الملۃ الحنیفۃ البیضاء بالصدق والصفاء ونور قلوبنا
بانوار متابعۃ سید الرسل والانبیاء علیہ وعلی آلہ واصحابہ الصلوٰۃ والسلام من اللہ تعالے
وملائکۃ الاصفیاء لک الحمد والشکر فی السراء والضراء بوصول النعماء ونزول البلاء معلوم
ضمائر ذوی البصائر خواہد بود کہ مقصود مراد او تعالی از خلقت خلق ابتلاء وامتحان طبقہ
جن وانس ست ارباب فطرت سلیمہ از ہر دو طبقہ در حال طوع طاعت را زینت گلوی عبودیت
ساختہ وپای معصیت را در زنجیر نمی انداختہ ونور ایمان را شمع شبستان حیات دانستہ
ودولت حیات را وسیلہ خدمت واطاعت شناختہ وہر نفس را نفس واپسین شمردہ دمی
بی یاد او نمی برآرند وقدمی بغفلت در راہ دین نمی نہند ورحلت وجدائی برادران ویاران
عزیز را مقدمہ ارتحال خود تصور می نمایند وصورت موت را نصب العین خود میدارند قضاء
او سبحانہ رضا نمیدہد وبر بلای او مصابرت میفرمایند انا للہ وانا الیہ راجعون را ورد جان
وزبان می سازند ودر مراجعت وطن اصلی تہیہ می نمایند الحمد للہ کہ آن جماعت مقبولان
باین سجیہ رضیہ متحلی بودہ اند ومراسم ارباب دنیا را پشت پا زدہ اند صد شکر کہ میان نور محمد
مرحوم نور ایمان را چراغ قبر وحشر ساخت ودولہ شاہ از خدمت مسجد گوی دولت ربود

در باب بیان عارضه جسم ملک محبت را ناظم سبحان محمد کاظم نور ولایت مکرم باشند
چون او تعالی شانه خواهد که سالک محب را امتحان فرماید مصیبتی از مصائب آسمانی روحانی
یا جسمانی بسوی او مرسل می نماید و آن مصیبت بصورت مهمان سلطان صفت در دهقان سرای
جسمش فرود کش و توابع آن سلطان در هر ضلع از اضلاع قریه جسم تصرف می نماید و اهل قریه را
مذلل و مقهور می سازند و آن سلطان با وجود این تصرف نظر بران دارد که صاحب قریه
چگونه حاضر خدمت میشود پس اگر صاحب قریه عالی همت ست نقصان و خذلان قریه را نظر
نکرده در خدمت سلطان بجان می کوشد و با نواع فواکه و اثمار و شربت و گلاب حاضر میشود
چون سلطان استغنا نشان میباشد نباید پاس خاطر صاحب قریه چند جرعه شربت یا چند
لقمه فواکه تناول می نماید و باقی باو وا میگذارد همین طور چند روز یا چند ماه استعداد صاحب
قریه را امتحان می آرد اگر هر روز بهمین نوع در خدمت حاضر میماند آخر بخوشی خاطر خود کوچ
میکند و وقت رخصت خلعت های شایانی و اسرار نهانی چنانچه امتد و دانی با و عطا میفرماید
و آن همه نقصانها را با نعام و اکرام بیکران تلافی می نماید و اگر صاحب قریه خسیس النفس ست
از تسلط و تصرف سلطان حواس می بازد و از بی همتی بتواضع پیش نمی آید هر قدر مدت که
در تصرف سلطانیان نقصان بآن قریه می رسد وقت کوچ هیچ تلافی او نمیشود و آن قریه
ویران و بیچراغ میگردد الحمد لله والمنة که اگر ازین بی بضاعت خدمتی واقعی بجا نیامد اما حتی المقدور
قصور هم نکرده لهذا حسب حال شکستگی و نیازمندی و بموجب خدمت قاصره که پسند سلطان آید
مورد عنایات و انعامات نموده ؎ هر عیب که سلطان بپسندد هنرست + یاران سلوک را باید که از نمادن این عوارض پریشان نشوند بلکه حمد محمود حقیقی بجا آرند که پس از شکستگی ها
رنگیها و بعد از بستگیها کشایشهاست بطرف محمد ساجد ساجد کعبه حقیقت سلامت
نالهٔ درد فقیر زبان بزبان بگوش همه همبان رسیده باشد اما آه که بگوش آن محب نرسیده
شاید از بار استغنا گران شده باشد ؎ گوشت از بار در گران شده است + نشنود

بقلم آورده اند آن دانای وقت را معلوم باشد که دردمند را تلاش دوامی باید نه آنکه همه همت
در آه و نالہ صرف نماید و فکر و علاج هرگز نکند نفع فریاد در آنوقت تواند بود که از معالجہ آن
معذور گردد و مادام که بر علاج قدرت دارد توقف در معالجہ سراپا قصور ست جماعہ اہل اللہ
میفرمایند که کم خوری و کم نوشی و کم کوشی در کارها سخت مدد فرمای شبخیزی ست قیلولہ را برای
شبخیزان سنت فرموده اند و برای شب خیزان شرعاً و طباً ممنوع داشته آگاه باشند اگر
توفیق یابند و فکر معالجہ یقیناً بخاطر باشد خوردن شب موقوف دارند و باول شب بعد از نماز
خفتن خواب نمایند در عمل چند روزه انشاء اللہ تعالی موفق خواهند شد بشرطی که خوردن را
بر خود چندی حرام کرده مداومت نمایند دیگر بزرگان برای مریدان خود چله ها تجویز نموده
بمجاهدات شدیده امر فرموده اند و از شما مردم کم خوری نمیشود دیگر چه توقع داشته آید هرچند
اعتقاد شما صادق و کامل ست اما بصدق اعتقاد محض امید نجات ست و بریاضت و مجاهده
وصول بعلو درجات زیاده ازین حاکم اند و مختار و فقیر کنه گاریم دعا خیر شما امیدوار ایضاً
اللہ سبحانہ به نعمت حضور مسرور دارد هرچند فقیر از عقیدت و صداقت شما شاکر ست اما بموجب
آیه کریمه هل جزاء الاحسان الا الاحسان از یکطرف جزای عقیدت بشما کما ینبغی نرسیده
از نمیغی فقیر هم بشما الی الان جزای احسان نگشته است لیکن چون برای استفاده صحبت و راز شرط ست شما را میسر
نمیشود چه باید کرد شاید که موقوف بر وقت مقدر باشد باری اینقدر هست که بندگان طریقت
مقرر فرموده اند که حسن عقیدت و کمال صدق اصلا زائل نیست بالفرض اگر تمام عمر این کس را
از ذکر و حضور بهره حاصل نشده باشد اما در عاقبت ثمره ان آنست که در زمره کاملان و
ذاکران محشور خواهد شد بلکه حضرت خواجہ محمد باقی قدس سرہ میفرمایند که وصی نزع در دنیا
او را ذاکر میگردانند و خاتمه او بر ذکر حق تعالی که عین ایمان ست میشود و بهر صورت از رحمت
حق تعالی ناامید نباید بود و امید ست که چنانچه میان محمد کاظم را از دوری به نزدیکی رسانیده اند
شما را هم از بلد لقرب مسرور سازند و بحصول نعمت ذکر و حضور نوازند والسلام میان محمد کاظم

آن زگستاخی و بیباکی ست هم + در جمیع اوقات این دو عمل را که شکر نعمت و عذر زلت ست
از دست ندهد که مدار کار جمیع اعمال بنده بر این دو عمل ست و شاغل این دو عمل هر چند عاجز و قاصر باشد
از جمله ذاکران و شاکران و تائبان بلکه افضل از عابدان و زاهدان میشود بل در زمرهٔ محبوبان
داخل میشود که ان الله یحب التوابین و یحب المتطهرین در شان اینچنین عامل ست حق سبحانه
صحت صوری و معنوی روزی گرداند و این درود ست شما را بر دل رساند که بیدرد را اصلا
انتباهی دست نمیدهد مولوی جامی قدس سره السامی میفرماید ؎ دل فارغ ز درد عشق
دل نیست + تن بیدرد دل جز آب و گل نیست + در هر حال صابر و شاکر و ذاکر باید بود و رضاے
حق را تسلیم نمود میران عبد الله شاه که از شما دردمند ترست مضمون این رقعه مناسب بحال او
بیشتر ست بعد از سلام مسنون اول او شان را مطالعه سازند رفیقان شفیق میان محمد حنیف
و محمد صدیق را که اعز اخوان و برادران اند حق سبحانه بتوفیق هر دو صبر و شکر و عمل مرقوم عامل
و شاغل گرداند ایضا اخوی نعمت الله به نعمت الله شاکر و راضی باشند و دوی که بر روح
صالح شما عارض ست والله که از صحت و تندرستی دیگران هزار بار بهتر ازین در امید
درمان عافیت ست بزرگان فرموده اند ؎ هر کس که یافت دولتی یافت عظیم + وان
کس که نیافت در دنیا یافت بس ست + در بن عالم هر کس با این درد و داغ مبتلا ست اما کسی که در
لذات دنیا مستغرق ست ازین درد هیچگونه خبر ندارد و کسی را که فی الجمله آگاهی و انتباهی
دست داده شب و روز از درد این مرض شدید نالان و گریان می باشد علاج این درد به
ترک تعلقات و ادراک صحبت اهل الله بصدق و اخلاص مقرر ست و مادام که در حصول این
مامول تاخیری رود بقول بزرگان الاحتیاط خیر من الدوا و فی الجمله پرهیز کردن بهتر ست از دوا ۱۲
بصالح اعمال در هر مکان و هر حال لازم شناسند و اگر در جامی تعلق در زمرهٔ اهل اسلام میسر آید
ازین چه بهتر و الا در هر مکان که اتفاق قسمت ست تا امکان طریقه سنت و جماعت را رعایت
نمایند و اگر جماعت بیک کس هم دست دهد غنیمت شمارند و نالشی که از بی توفیقی شب خیزی

ع تحقیق ان الله تعالی و درست بیدار دوستان را و درد مندان را و مکرر بشنگان را ۱۲

جائی کہ اسباب معاش بوجہ احسن بہم رسد اختیار نمایند اما صحبت اہل اسلام ہر جا کہ بیشتر میسر آید
اندک آنجا را بسیار دانند و بسیار آنجا را نور علی نور شناسند ایضاً الٰہی بہ نعمت اللہ شاکر و
مشکور و در ذکر او تعالیٰ ذاکر و مستغرق در مذکور باشند در ایام تعطیل کہ بموجب مرضی او تعالیٰ است
در غم نباید شد بلکہ در تحصیل اسباب طاعت باید کوشید و در تنگی اسباب رزق و کثرت قرض
در ورطۂ فکر و تردد فرو نباید رفت رزاق مطلق رزق مقسوم را بروجہ مقدر خواہد رسانید بیار رزق
در دہان شما بیاید یا دہان شما را بہ رزق رساند معہذا سعی قلیل ہم مناسب ست کہ فرمودہ اند
ع با توکل زانوی اشتر بہ بند + بر خوردار ان عمر بر کت باشند ایضاً محب اہل اللہ میان
نعمت اللہ بہ نعمت الٰہی شاکر و بذکر او تعالیٰ ذاکر باشند امید وار باید بود کہ کار شما از قبض
بہ بسط آید و آواز گوش سرور آغوش نماید و بند ہای مشکلات بکشاید و تجربہ ابنای دنیا
روی ہمت بسوی دین آرد و از شک بہ یقین سپارد و باز آمدن اسپ مادہ غلتی بہ مالک
اسپ مبارک و متبارک باد و ما را از غم طرفین رہائی حاصل شود و نوید شادی بر خوردار نور العین
غلام حسین مسرت بخشید او تعالیٰ (بنیاد بنی بر کت باد) بر اوقات سعید انجام بخشاد و استدعای فقیر بی تدبیر در مقدمہ
شادی تصویر مناسبت ندارد و با آنہمہ ناقابلی مسرت خاطر مخلصان منظور ست آمدن فقیر
بعزم ملاقات محبان و بحسب استدعای ایشان ہر چند خوشتر می نماید علی الخصوص مخلص صمیم
میان ابراہیم بطور خود و بحسب خود بار ضیافت فقرا را بدوش کشیدن آرزو دارد و زیادہ
بر آن باعث و سلسلہ جنبان حرکت ست اما قرب ماہ رمضان پای حرکت را بسکون
می آرد و عنان سفر را بسوی اقامت می کشد باید دید کہ از مکمن قوہ بہ منصہ فعل مے آید
منتظر ارشاد غیب ست ایضاً اللہ تعالیٰ بہ نعمت قرب و حضور شاکر و مشکور گرداناد بلطفہ
کہ عارض وقت ارباب نعمت میگردد خالی از سابقہ قصور شکر نمی باشد مرد باید کہ از وقوع
حوادث و فتور پی بر قصور خود برد و بعد آگاہی بعذر تقصیر و استعفای جرائم قلیل و کثیر
پرواند و این آگاہی را ہم اجمالاً یا تفصیلاً نعمت دیگر داند ع ہر چہ بر تو آید از ظلمات غم

ومحمد صدیق وگل محمد ومستورہ ہاے خدایا دوستان مخلصان نوشہرہ را از ذکور واناث سلام بنام
رسانند وبتفصیل اسامی زبان خود را بجاے قلم فقیر متحرک سازند ایضاً الٰہی بہ نعمت الٰہی
منعم وشاکر وذاکر باشند دیدن دوستان آنجا ہر چند متمناے دل وجان بود اما بحبت امتحان
محبت دلی واشتیاق قلبی مخلصان از قصد آن سمت درین فصل کمر کشادہ شد بخاطر نگذرد
کہ چون در دید وواد ید محبان مراسم جہان را دخلی نیست چہ جاے تجربہ وامتحان ست عزیزمن
امتحان ہم رسم قدیم وبسیار امر شریف ست حضرت حق حکیم مطلق جل شانہ جناب نبوت مآب
حضرات انبیاء علیہم الصلوٰت والتسلیمات را بانواع آزمایشہا امتحان فرمودہ وکمالات عبدیت
ومحبیت وعنایات معبودیت ومحبوبیت بذریعہ ہمین امتحان بر خلق جہان آشکارا ساختہ
ومحبان را بہ ترقیات قرب ووصال ومشاہدۂ جمال وجلال نواختہ اگرچہ اظہار این حکمت
مناسب نبود اما آن مخلص امحرم راز دانستہ بی تکلفانہ بقلم آمد حقیقت مرقومہ از خط مرسولہ
مفصل معلوم شد اشتیاق شما وصدق اعتقاد ایشان بی آنکہ بقلم آرند پر تواند از خاطر ست
فی الواقع ؎ تعلق حجاب ست وبیحاصلی + چو پیوند ہا بگسلی واصلی + نمیگویم مانند رہبان
قطع خویشان وفرزندان وخانمان نمایند بلکہ مقصود از گسستن پیوند ہا قطع علاقہ محبت ست
کہ بجز ذات تقدس صفات ہیچ ذرہ از ذرات روئی وراہی نماند ؎ ہر چہ باشی باش اما
باصفاے سینہ باش + گر خدا ناخواستہ آہن شوی آئینہ باش + خلاصہ نگارش آنکہ صحبت
اہالی این طریق سنت موکدہ میفرمایند واز اتفاقات روزگار مدت صحبت شما سواے دو روز
یا چہار دراز نمی کشد وبی طول صحبت سررشتۂ مقصود بدست نمی آید اگر ما دران ضلع می آئیم ماندن
خود را چند روز بجماعۂ فقرا موجب تکلیف یاران دانستہ زود رخصت می شویم وآمدن شما ودیگر
برادران بسبب علائق در انطرف بسیار دشوار ؎ بس مشکل وسخت ماجرائی + رہ بردم و
کوہ واژدہائی + بر فضل او تعالی این مشکل ہا را آسان فرماید والسلام صلاح تعلق
پتی وجاے قدیم آمدن خود پرسیدہ بودند عزیزمن اختیار تعلق براے رفاہ متعلقانست

نام شہری ۱۲

او تعالی مدت این اتفاق حسنه بلکه ایام حیات بوضع اتفاق بسر آرد و همه برادران دینی را
بتخلقوا باخلاق الله متخلق سازد بلغزیزی که حاجی نام داشت برخوردار عمر برکت
باشند نوشته طائف کعبه ندامت یعنی حاجی سراپا غرامت رسید شکستگی و نیاز مرقومه او اگر
از صمیم قلب ست امید وار تکفیر تقصیر باشند و اگر از خدائع نفس اماره است نعوذ بالله منها
بهر حال لکم بحسب ظنوا المؤمنین خیرا عمل کرده میشود در باب او بهتر آنست که قصد آمدن این طرف
بر زبان و قلم او نرود و جسم خود کام را بارادهٔ این همت متحرک نسازد والا مبادا مورد ایلک
فایلک شم ایلک گردد و نوشتن را موقوف بر گفتن دارد و گریهٔ حرمان را بخندهٔ مواجهت کنند شرط
همان طرف ست متوقع تبدیل باشد گامی باین طرف نزند خبر شرط ست زیاده هر چه نویسد کم ست
و کم زیاده به نعمت الله الهی به نعمت الهی شاکر و بذکر حق ذاکر باشند نقصان مال و اسباب
در صورت اگرچه مورث تشتت خاطر ست اما در نظر اهل معرفت محل ادای صد شکر ست
مولوی معنوی میفرماید ؎ گر ببرد مالت عدو ور فنی ۔ در بغرنی را ببرده باشد رهزنی ۔ اگر استعداد
شکر نداشته باشد صبر بر نقصان هم کم از شکر نیست بلکه الصبر مفتاح الفرج شنیده باشند در هر صورت
حالات بنده آگاه خالی از عبادت نیست در وصول نعمت بشکر مشغول و در زوال آن بصبر
موصول ست و اگر این کس از اهل استقامت ست باید که از صبر و شکر هم قدم همت فراتر نهد
و تن بر رضای مولی در دهد تا از جمله ارباب تسلیم و رضا گردد در بنوقت کریمه رضی الله عنهم و
رضوا عنه بر حال او صادق خواهد شد وقوع مضار در حق دوستان او تعالی رسم قدیم ست
امروزی نیست رهزنان خرقه جنید بغدادی قدس سره کشیده برده اند بهر حال مغموم باشند
آمدن اسباب انتظار رفتن میکشد و رفتن اسباب امید وار آمدن ست آمد و رفت اموال دنیا
محل شادی و غم ست طالب مولی را از غم و شادی باید گذشت و بیاد حق پیوست و دل در غم
آخرت بست ؎ غم دین خور که غم غم دین ست ۔ همه غمها فروتر از این ست ۔ برخوردار هدایت الله
و غلام حسین و غلام محمد بمزید علم و عمر و خدمت و صلاحیت موفق و مخطوظ باشند میان محمد حنیف

شوق ہمین بس کہ سوختم بے تو ۔ سخن بکیست دگر یا عبارت آرائی ست ۔ زیادہ اطالت بموجب
ملالت ست بمیان شہاب الدین سعادت قرین عقیدت آئین نور چشم اہل الیقین
شہاب الدین جمعیت آگین باشند رقائم مسرت شمائم تواتر و توالی ورود نمودند خاطر منتظر
را تسکین دادند اما از اطلاع بیدلی و بیقراری شما کہ از ممر صحبت غیر جنس صورت گرفتہ
و فی الواقع درست و معقول ست تفکری روی نمود لیکن چون گردش روزگار و انقلاب
احوال اہل علم از دیرباز شاعی ست خصوص درین زمان قیامت نشان کہ جہلاء و سفہاء
سر آمد روزگار اند و علماء و شرفاء مانند گرد و غبار بیوقار زنجیر علائق پابند دانایان و خوار
تعلقات دامنگیر آزادان گردیدہ مثل مشہور ست مصرعہ روزگار آئینہ را محتاج خاکستر کند
بضرورت دفع الوقت بجماعہ ناجنس ہم مجالست لازم میگردد و در صورتیکہ کسی بعلاقہ داری
ناچاری مبتلای این صحبت شدہ باشد اگر دانشمند و دانای وقت ست یقین کہ مس
جہلاء را ہم بتاثیر صحبت کیمیا خاصیت خود بزر تبدیل خواہد نمود و صورت مخالفت بمعنی موافقت
ارتباط خواہد گرفت و در حقیقت این گرفتاریہا و ناموافقتہا کہ ارباب علم و حکمت را میدہد
امروزی نیست در قرون ماضیہ ہم ہمین رسم مستمرہ شدہ آمدہ آخر جناب انبیاء علیہم الصلوٰۃ
والسلام بتعلیم و تادیب کفار کہ معاند دین و دنیا بودہ اند مامور گشتہ اند و اولیاء و علماء را ہم
از صحبت عوام کالانعام بلکہ از معتقدان بی انتظام چہ قدر بکار و نمودہ پس درین امور
اندکی عنان عزم بدست صبر باید کشید و تحمل نمود و بصاحب دیہ و شاگردان خود بحسن سلوکی
کہ از نشست و خاست و خورد و خواب شما بوجہ موافقت و دلجوئی ہر خرد و بزرگ راضی باشند
مواسات گردد دیگر سکنہ آنجا را بصلاحیت و دیانت خود ہدایت نمود تا رفیق و خادم شما باشند
و از صحبت شما بقدر استعداد نفعی برگیرند و ہر کس بقدر مقدور در خدمت شما حاضر شود بلکہ
ارباب دیہات جوار نیز از تعلیم شما تمنا و استفادہ نمایند بالفعل برانداک ہم قناعت کردن
آخرا باعث جمعیت بسیار خواہد شد دیگر حقیقت از زبانی دانندہ مسموعہ نمایند و معمول خود آرند

کسب نمود والا در اتباع امر والا کردن از موی باریک تر وارد والسلام بجانب محمد امین
نور چشم یقین محمد امین سلمه الله المعین در بارهٔ سنوح عارضهٔ جسمی استفساری رفته بود عزیزمن
اکثری مردم در تحمل شدائد خود دعوی استقامت میدارند و کلمهٔ صبر و رضا بر زبان می آرند
و نمی دانند که حال صبر و مقام رضا نه مقامی ست که هر بیقدم دم ازان تواند زد از نے
مصائب که متوجه بنی آدم میشود تب ست که یکی از آثار جلال الهی ست بر جسم هر کس که فرود می آید
عقلش برهم و حواسش درهم و دست و پایش گم میگردد چگویم چگونه تبی که چرخ را از
هیبتش دوران سر و کوه را از شوکتش دست بر کمر آفتاب از تاب گرمیش لرزان و
قطب فلک از دورانش سرگران شیران پرشور در میدانش سپر انداخته و دلاوران گاو زور
در معرکهٔ او کم از میش گشته این ضعیف نحیف حریف میدانش چگونه تواند شد اگرچه در خیال
مردم بمردی مشهورم اما در حقیقت در کم استقامتی زیاده از کوه طور انصاف آنست که
از آمدن او بجان ناخوش و رفتن او ابجان خریدار پس لاف رضینا بقضاء الله ما بین
بیطاقتی بهبودی یافت زبان ست و کلمهٔ صبرنا علی بلاء الله محض هذیان انقدر هست که طوعاً
و کرهاً خود را براستقامت زده نماز پنجگانه را بهر صورت ادای کرده میشود قلیل من عبادی الشکور
بجانب عزیزمی ۵ زمان زمان هم از شوق و گردد دل گردم + که دل بگرد تو گردیدن
آرزو دارد + نمیقهٔ شفقت سلیقه که نعمت غیر مترقبه و دولت وهب کوکبه توان شمرد مانند
هدهد از غیب رجیب افتاد با اطلاع صحت و خیریت سبا نشان تمنای مسرت داد ۵ خطش می بینم و
گرد سواد نامه میگردم + فدای جنبش آن دست و طرز خامه میگردم + در باب نگارش
افراط اشتیاق اعتذار بقلم و نیهای روزگار بقلم آمده بود مشفقا میدانید که تحریر طوامیر
شوق که هزاران دبیر از شرح یک حرفش معترف به تقصیر شوند و یک نقطه اش هزار دفتر
تقریر و تحریر در بغل دارد کار دست و قلم نیست لهذا ارباب فصاحت و بلاغت مطولات
را بمختصرات آورده اند و اندک را بجای بسیار قرار داده اند عزیزمی میفرماید ۵ بیان

بگوش مجان ہر دم تازہ او تعالی شانہ دیگر قلعجات مسلمانان را نیز ازین کافر بد کیش
نگمدارد و مسلمانان را بہمت و استقامت اعانت بخشد بجانب عزیزی تحریر یافت
ے صبا کرد ا پیکی در طلوع صبح نورانی ۔ بگوشم زد ندای فتح چون بانگ مسلمانی بگلبانگ
فتح نور پور کہ اسمش سابقا بسبب قدوم شوم بوم نژادان از قبیل ے بر عکس نہند نام زنگی
کافور ۔ بودہ درینولا از یمن غلبات لشکر اسلام و اقدام جہادار تسام بہادران عساکر
ظفر قوام نخجلت مسمی پور نور گردیدہ سامعہ را پر سرور و دل ہا را پر نور گردانید الحمد للہ والمنۃ
کہ تسخیر قلاع حصنیہ و جبال شامخہ رویئنہ کہ جنود او نام و افواج اعمام از عبور کریوہ ہائے
متصادمہ و مغاک مترا کمہ آن کمر می کشادند و جیوش خیال و جنود افکار از مساحت نشیب و
فراز آن بعجز میگرائیدند بیمن امداد توجہات حضرات قدس سرہم و بزور بازوی بخت
نصرت آیات بحسب مراد صورت بست و لشکر متعاہیر کہ باد را شتدت بہ الریح ہزیمت خوردہ
خاک خواری و نگونساری بر سر ریخت از غایت فرحت و مژدہ نصرت سبحان افلاک بہ تسبیح
اذا جاء نصر اللہ والفتح موظف اند و جماعہ فقرا از عنایت درگاہ کبریا ۔ معنی اجابت سیہزم الجمع
ویولون الدبر بچشم خود معائنہ نمودند انشاء اللہ العزیز فتح ہائے روز افزون و نصرتہائے
از اندازہ بیرون نقش لوا ردلاوران دین میگردد و قرعہ معنی ان یکن منکم مائۃ یغلبوا
مائتین بر روی کار درست می افتد بجانب عزیزی تحریر یافت مستغنی مزاجا میخواہم
کہ مختصری در شرح مسائل مطولہ شوق بہ بیاض آرم اما ترسیدم کہ مزاج بی پروا مبادا بملال
ننوازد و از نظر عنایت اندازد لہذا بہ تلخیص سطری چند انان متصدع شدم یعنی رغبت
تحصیل فوائد صحبت بر تعطیل و غفلت غالب آمدہ و شرائف اوقات حضور را یاد آوردہ
میخواہد کہ خود را از آوارگیہا برآوردہ خواندگیہای کہنہ ایام مہلت را در خدمت طلبہ حضرت
بتکرار و تذکار تازہ نماید و سبق آداب دینی را یوما فیوما از بر سازد اگر سابقۂ عنایت
کہربائی فرماید و بجذب طلب این کاہ صفت را از خود رباید میتوان فیوض الطاف را

ے اگر با خدا دوستی آشنا ۔ ہمہ خلق گردند دشمن ترا

اوراق مکتوبہ مؤدبہ را مانند مادر مہربان ببوسہ شفقت بنوازد و اجزای سفید را کہ طفل نورسیدہ
مکتب بیاض اند بضرب تادیب بمصاحبت اوراق سابق ہموار نماید و اوراق ناقصہ کہ داخل
اجزاء دیگر بودہ باشند و آرزوی ہمسری اوراق کاملہ در سر دارند اگر بہ عنایت مرشدانہ
تکمیل بوصل یافتہ دم مساوات بکاملان زنند از تربیت اہل کمال بعید نیست لہذا پارچہ چند
کاغذ سفید کاشمیری در جانب طبقۂ اول نہادہ شد تا برای وصل بکار آید بعد نگارش
سطری چند خیال تصدیعہ شریف بخاطر آمد و در ہمین اثنا ربیت خواجۂ حافظ ملہم شد
ے شبان وادی ایمن گہی رسد بمراد ۔ کہ چند سال بجان خدمت شعیبؑ کند ۔ اگرچہ ازین
بیت بوی بزرگی کاتب بسمع میرسد و او خود از خادمان موسی صفتان ست امر او از
شعیبؑ مسائل شرعیہ کہ در مدین بیاض مقام دارند توان نمود خلاصۂ نکتہ ہای تو مارا کرد
گستاخ + **بطرف غزیزی** مجا مسلماتپ نام کافری حربی بتاریخ سیزدہم بر قلعہ جبدے
این پنجبر کہ بنایش آب و گل ہیش نبود با فواج متعددہ خود ناگاہ ریخت و فوج ناری را در
اندرون قلعہ سر دادہ خسایس آنجا را پاک بسوخت و نفائس را کہ عبارت از جواس عشرہ
وغیرہ باشد بغارت برد و فوج زمہریری را کہ محاصر بیرون قلعہ شدہ بود جزو جزوش سا از
کمال سروی لرزان و تپان در جنبش آورد و خود آن کافر بجیبا با من تنہا قصد کشتی نمود و
پای قالب مرا بقوت گاوزوری از جا بر کرد و بر زمین انداخت و از نماز بیگانہ مانع شد از انجا کہ
ہمت قلبی درست داشتم بطور پہلوانان زمین گیر زمین قلعہ را زیر سینہ خود محکم گرفتم و نمازہا
را بوجہی کہ میتوان ادا می نمودم تا ہفدہ روز این کشتی درمیان ماند و معالجہ ہاے
دفع آتش و زمہریرش بکار می بردم آخر بزور امداد بزرگان بر خاستم و عصای استقامت
کہ در دست گرفتہ بودم در کمر آن کافر کوہ پیکر زدم و استخوانش خورد شکستم و افواج او را ہزیمت
دادم و اثاثہ مغزوتہ را مسترد کردم و اسباب سوختہ را معاوضہ نمودہ قلعہ خود را باز بتصرف
در آوردم الحال بعنایت الٰہی بانگ مسلمانی بر بنا بر قلعہ بلند آوازہ است و نوید شادمانی

میگردد که قضا جنبانی دل بردگیهای اتحاد دل مشتاق را محرک سلسله جاده پیمائی ست و
دل کشائی بیدلیهای وداد خاطر مواصلت خواه را جاذب صحرای رهگرای چشم توقع انامد ازبخت
ارجمندان ست که در کم مایه فرصت مبادا بسرعت تمامتر بگلگشت گلشن ملاقات دادمسرت
داده آید الحی تا هوای شوق دیدار گل ریز گریبان چشمان ست وتار رشته طول امل دید وادید
کمند گردن جان مشتاقان محبان به نسیم پیغام عطر النیام مشک بیز و گردن جان بسته سلسله
سطور گهر ریز باد ۵ ای گلبن باغ آرزوی بیدل ۴ هر جا باشی بهار عشرت باشی ۴ جان عزیز
برادر باتمیز مقبول بارگاه میان علیم الله در پناه حضرت آله مامون و سلام خیریت مقرون
مطالعه نماید نسخه مرسوله رسید بجانب میان موسی موسی نشان من توقع آن بود که
اجزای مرسوله بیاض از دست بوس ید بیضای شما هرورقش دعوی بیضاوی نماید اما چون
توجه شریف بسمت کوه طور مقام دیگر صورت بسته پس اگر توقف شما دران مقام مانند
توقف موسی علیه السلام در جانب کوه مذکور بقدر اربعین رو نماید بملاحظه این خیال میخواهم
که اجزاء مرسوله را واپس طلبانده بوصالی دیگر سپرد نماید تا برشته تدبیر بجمعیت آن جماعه
پریشان حال سعی نماید خاطر شریف را از دراز نفسی این نحیف ملول نفرماید این همه
جسارتها دال بربی تعلقیهاست شاید سعادتمند میان قادر بخش هم درین امر رفاقت
نکرده والا زود تفرقه اجزا بجمعیت میرسید ایضا بمشارالیه موسی نشان من از انجا که
اجزای متفرقه را جمع کردن کار ارباب جمعیت ست لهذا اجزای بیاض سیاه و سفید را از
جمعیت سابق پریشان ساخته نزد آن جامع المتفرقین مرسل داشته باید که دست ترتیب
و آراستگی بر سر آوارگی آنها نهاده به نبهی در کنار مادر شعار شکنجه کشند و اوراق پریشانش را
گلدسته وار نوعی در رشته جمعیت جمع نماید که اگر باد صرصر روزگار بسان خزان در برگ ریزی
اوراق گلستانش دست تطاول دراز نماید اصلا پنج شیرازه اش را جنبش برگ نتواند داد
وسوهان ادب آموز را در تادیب اجزای خرد و بزرگش چنان تاکیدی رود که لبهاے

اوراق

نعمت اما اہل رضا و تسلیم بر قدوم ہر یک از نعمت و بلا تن و جان قربان می سازند ؎ رنجش
دریادلان را احتیاج عذر نیست ؛ زخم روی آب کی محتاج مرہم میشود ؛ از خواص ہر کدام مذکورین
استفادہ می نمایند اللہم اجعلنا منہم والسلام بجانب عزیز محمد دائم برادر من جان من
(ای بارخدایا ہمگردان ما را از انہا)
مہربان من ؎ دلنوازی ہای لطفت بیدلی را شاد کرد ؛ گنج یابد آنکہ این ویرانہ را آباد
کرد ؛ چون سحر روزدیدہ بودم سر بجیب نیستی ؛ بازم آہنگ دعایت نفس امداد کرد ؛ نشاء ورود
فرحت آمود بحبت نامہ مخمور بادۂ انتظار را سرخوش عیش دوام گردانید ع این بادۂ عشرت
زایاغ کرم کیست ؛ و نسیم صدور جمعیت ظہور بہار نامۂ دل غنچہ صفت را گل گل شگفانید ع
این روغن گل شبنم باغ کرم کیست ؛ و خرام قلم عنبر رقم در علاج بتیابیہا باتحاف یاقوت خط
باعجاز مسیحا پرداخت لمداوع بتیابی دل بلبل صد رنگ دعا است ؛ و دست احسان آن
دست نشین صداقت کیشان این دور دست ببدست و پارا بمدست شاہد تمنا ساخت ع
این پرتو احسان ز چراغ کرم کیست ؛ سبحان اللہ بنقشہ زار سوادش سواد دیدہ نادیدہ و
سمنستان بیاضش پردہ صفای آئینہ دریدہ و از مرآت مطالعہ آن صورت حیرت معائنہ
نمودہ و از سنجل ادراک آن عکس تعجب نمودار شدہ سلاسل سطورش بنا بر صید وحشی نژادان
معانی دام بردوش و زناد الفاظش بر نگ طائران گنبد خضرا سبز پوش کلماتش افسر نقطۂ
انتخاب بر سر و عباراتش حمائل گل احسنت در بر الحمد للہ والمنۃ ؎ خطت می بینم و گرد
سواد نامہ میگردم ؛ فدای جنبش آن دست و طرز خامہ میگردم ؛ دیدہ و دل از جدائی ایشان
اشک ریزان و تپان ست و جگر از سوزش داغ دوری ہا سوختہ و نفسان خار خار مہاجرت
مثل زنبور زہر آلود بکاو کاو سینہ اندوہ خزینہ نیش زنہا دارد و خنجر مفارقت بر نگ سلطور
قصاب در انفصال بند بند بدل خراشی ہا الغرض تعداد آمال وصال از حوزہ تحریر خارج
؎ یاد وصال میکنم دیدہ پر آب میشود ؛ وتذکار آلام فراق از حیطۂ تقریر عاجز ؎
نام فراق می برم سینہ کباب میشود ؛ دیر نمولا از غلبات نسبت محبت پرتو انداز سنجل خاطر

کہ اگر از آن صحبت محروم ماندم باری از صحبت شما جوانان صالح فائدہ اندوزم عیسی خان را
مع برادرش اشتیاق رسانند کہ صحبت این قسم جوانان صالح نعم البدل ست بہ مراد خان
مراد خاطر من عمدہ اخلاقی کہ نصیب سالکان این طریق ست این ست کہ در ہر کار و گفتار چنان سلوک
نمایند کہ ہر کدام از خاص و عام راحت و آرام یابند گرد دردی و بار غباری بر دامن خاطر یاری
و اغیاری ننشیند و بالفرض اگر نشیند زود بر خیزد والحمد للہ کہ مزاج شما امتزاج کبر و نفاق ندارد
و اگر دارد کرم حلیم مطلق از سینۂ شما برآرد اہل طریقت در باب نصیحت دو کلمہ جامعہ فرمودہ اند
مرنج و مرنجان یعنی خود از کسی نرنجد و کسی را نرنجاند بزرگان اہل کمال اگر امر معروف و نہی
منکر کردہ اند بر وجہی بیان نمودہ کہ منکر ہم معتقد گردد بلکہ کافر زنار انکار بگسلد و حلقۂ ایمان
و اقرار در گوش کشد جناب رسالت مآب در خطبہ وعظ اگر پند بشخصی معین میخواستند بخصوص او را
مخاطب نمی ساختند کلمہ جامعہ بجماعت یا قوم میفرمودند او سبحانہ ما را و شما را باخلاق کریمہ متجلی سازد
بمنہ و کمال کرمہ و صدقۃ حبیبہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ایضاً مراد خاطر ہا سلامت چون عوارض
بدنی از لوازم بشریت ست و رافع غفلت عارضی و یاد دہندۂ عجز اصلی ست حدوث او را بجان
بندہ باید خرید و بشکر قدومش تن ناتوان را فرش اقدامش باید نمود مرض ست کہ تلخی موت را
بر ذائقہ نخواہش شیرین میگرداند و عارضہ است کہ بیمار را بذکر اذکار خفیہ غواص بحر خضوع میسازد
و توسن نفس کہ خوگر فتنہ لذائذ نعیم و پرورش یافتۂ انواع تنعم ست بر الیغی عوارض از انہماک
دران متنفر میگردد و طبع کہ ہمیشہ جویای شبع ست قصداً مائل لذت فاقہ کشی میشود شیرین تر آنکہ
از حلاوت نعمت معنویش لبہا بیکدیگر می چسپند و از مزہ ہای الوان فواکہ فوائد آن زبان از
کام جدا نمیگردد و زبان قصیر تعداد و نعمای کثیرش نمیتواند دست کوتاہ چہ طاقت دارد کہ دامنگیر
طومار دراز مراحمش تواند شد ؎ از دست و زبان کہ برآید کز عہدۂ شکرش بدرآید
بیطاقتی و تنگی حوصلہ ماست کہ باوجود این کثرت عوائد و فوائد مرض جویای صحت و مداوا شویم
والا در معنی و حقیقت صحت مرض ست و مرض صحت اینست مال کسی کہ نعمت را بلا داند و بلا را

جاوید بزرگی خوش گفته ؎ نه تدرویم و نه طاؤس چه در ما دیده است ۔ که پر دیدهٔ دام از پے
بال و پر ما ۔ معهذا از یک دو روز بر جسم نحیف خود کلالی می یابم و عشرهٔ ذی الحجه را بنیت اعتکاف
بسر آوردن آرزو دارم اگر معاف فرمایند و اجازت بخشند باین حسنه از دولت شما فائز شوم
والا ؎ سر تا پایم فدای سر تا پایت ۔ بهر صورت حاضرم نه قصور و از قصور و انکار دور التماس
داشته ام و سواس نشمارند عذر معقولی نگاشته ام عذر لنگ نه انکارند فقیر تابع و شما در همه احوال
مختار اند والسلام ایضاً بخدمت میان صاحب میان غلام رسول که هم اسم بود
ای هم اسم تو من سلامت باشند جمی نام مهمانی بی سابقه معرفت در بنده خانه جسم نزول فرمود مهمانی چگونه مهمانے
متورعی کم خوابی کم خوری کم نوشی کم گوئی سراپا اختلاطی موثر الصحتی گرم جوشی اگر برای تکریمش کاسه الی که
سوای آب و نمک از بازیر هیچ بهره نداشت پیش او آورده می شد یک چمچه قانع میشد و اگر قدح شربت آبی حاضر
کرده میشد یک جرعه کفایت میکرد چندان خموشی پیشه بود که مانند کاسهٔ چینی تا انگشت بر لبش نزنی صدا
ندید و اختلاطش چندان که یکدم از سر تا قدم روادار دوئی نشود هر چند از کرم بخشیش غرق
عرق می شدم او همچنان بگرمی محبت چسپان بود و اگر چه در غفلت خواب پهلو به پهلو میگشتم او پهلو
همخوابگی مرا نمیگذاشت با جمله چون تاثیر صحبت او در من اثر کرد و در اکل و شرب و خفت و گفت
قلتی روی داد یاران من اعنی بیماردارن من ترک عادات مالوفه مرا حمل بر مرض نمودند و
صحبت آن مهمان مکرم را مخالف پنداشتند لهذا در پی اخراج او شدند آخر بمسهلات و تنبیرجات
عاره و باردهٔ که موافق مزاجش نبود ند از صحبت من بفارقتش آوردند و بالوداعی رخصت نمودند
حیف که خدمت آن مهمان مرتاض کما حقه نصیب نشد و فائدهٔ صحبتش کما ینبغی در من استقرار
نگرفت ادنی فائدهٔ اش اینکه حمی یوم کفارهٔ سنته در شان اوست بگویم و چه نویسم که زبان
در بیان اوصافش مانند قلم تر قبیده و حواس در ادراک اخلاق گرامیش حیران گردیده از
فراق او در تن تاب و توان نمانده و از جدائیش رنگ اندوه پریده حالا باز رجوع بعادات
افتاده و بشر باتم هجوم آورده آه صد آه که دولت غیر مترقبه زود آمد و زود رفت دعا فرمایند

وجویای جوان صالح وطالب علم ست ومانند جهال عوام تابع مراسم وعادات عرفیه نیست الحمد لله
که چون یار اهل ست کار سهل ست مسئله مطلوبه از بحر الرائق برآورده نوشته فرستاده شد ومسائل
مهمه از بیر ودوال تا حال نیامده هرگاه که خواهد آمد پیش شما خواهد آمد زیاده از حاجی شاه وعظیم الله
سلام نیاز مطالعه باد (نام کتاب) **بطرف قاضی در باب تاکید کتابت نسخه عضدی** قاضی شهر
کتابت سلامت التزام کتابت عضدی را مانند صلوة خمسه برذمهٔ خود فرض باید فرمود یعنی وظیفه هر روزه
کتابت پنج ورق ملازم شناسند بالفرض (نام کتاب) اگر فرض یک ورق قضا خواهد شد عهدهٔ آن برذمت همت خود
دانند واین تکلیف مالایطاق که از احکام شریعت محبت ست شمرا چرین خواهد بود واین تاکید هم در حق صاحب
صاحب ترتیب ست یعنی صاحب ترتیب اگر یک نماز وقتی از فوت شود واو میکه پیش از وقتی قضا عادت
نکند نماز وقتی او روا نبود لهذا اگاه باشند اگر گاهی یک ورق از وظیفه بومیه موقوف ماند روز دوم دو ورق
متروکه را پانج ورق جمع باید کرد **ایضا بطرف قاضی** قاضی الحاجات قاضی آرزوها
ماضی را از حال ازما راضی گرداناد نگارش عتاب بآن مخلص مستطاب نه خطا وبحساب ست
بلکه بنظر تغافل سامی عین صواب ست اما چون مزاج نزاکت امتزاج شما تحمل معاتبه محبت ندارد
در زمان استقبال تلافی ماضی بعمل خواهد آمد وتاکید وتقاضای استکتاب را در کار تغافل شریعه
کرده خواهد شد از انجا که زبان قلم اتحاد رقم در ترقیم تملق وعتاب بی تکلف ست بسی صرفه
مصدع میگردد معذور باید داشت واجزای مفید در یکجا ولایی ست انشاء الله تعالی از انجا گرفته
روانه خدمت خواهد نمود **بطرف حضرت مقبول خدا ورسول میان غلام رسول**
ساکن بسدی او رمرسی من بل سمای من بقول غریبی سه اجزای وجود من همه دوست
گرفت دنامی ست زمن باقی وباقی همه اوست ۱۲ از انجا که شادی ودستان شادی بخش ودستان ست
اللهم یسره واجعل عاقبته امره بالخیر فقیر حقیر اگر چه رسیدن خود را در خدمت اهل قبول راحت
وسعادت خود میداند اما از انجا که بیچکاره است واز دست ناکرده کارش کاری نمی آید
پس خود را بکدام میزان بر سنجد وبه کدام اعتباری سنجد وبکدام دانش وشعور در محافل متانان

همه بیاد فنا رفت حسن عبارات کش که از غازهٔ استعاره عار دارد بی تصنع گلوسوز انبای خجست
وعذار ساده سوادش که از تکلفات رسمی ساده است بی تکلف رشک افزای اهل هوس
خطش مانند خطوط شعاعی آفتاب نور افروز دیدهٔ خوشنویسان روزگار شکسته اش چون کلاه
شکسته مهوشان درستی آموز خسته دلان شکسته نگار فی الواقع باین خط شکسته کار دوست بسته
کردن از دست آن دست نشین ارباب قلم میرسید و باین عبارت ساده کردار رنگینهای
گلزار بردن از عجوبه نمائیهای آن منشی صاف نگار می فهمد مراکه خطم بدست خط اصاحب علمی
اصلاح نیافته وعباتم بخاطر صاحب علمی عبور نکرده باشد چه مناسب که چون نیزه سر خود را
بدعوی همسری خوشنویسان باسمان برافرازم بهتر آنست که قلم وار سر نیاز خود را بسجدهٔ سکنت
بر زمین اندازم نسخه عراقین که بمدرسه خاقانی رسیده باشد محتاج شرح نخواهد بود و این نادان
حال نظارگیان غمناک را بمتن او مناسبت نیست تا بشرحش چه رسد **بطرف فقیر ایضاً از**
مولوی منکه شهید بی پروا مزاجیهای یارم و از شمشیر آبدار تغافلش بلبب تشنگیهای جان سپار
سرمه زخمی خورده ام که دم نمیتوانم زد سلامی بی کلامی و پیامی بی التیامی بآن دانش مجسم و بینش
مصور صاحب ایجاد معانی مولوی معنوی ثانی که ورق نانوشته خواندن و عمال حیرانی از دیده
قربانی دریافتن کار اوست میرسانم استغفر الله غلط کردم من خود از قانون سلام آدان
چه امید جواب داشته باشم چون خود را از دفتر جهان ورق باد برده میدانم کی گمان دارم که
بلند طبعان همچو من پست فطرت را بخاطر خود راه دهند و بجواب و علیکی خاطرم را خرسند سازند
بطرف قاضی سرپانه قاضی الحاجات حاجات قاضی را مقضی گردانا د بعد از سلام و
قضا جنبانی شوق و غرام بمرفع قضیه مدعا بحکمه ضمیر بیضا نظیر می پردازد وصول نامه محبت شمول
دل را مسرور و مقبول و دیدهٔ مشتاق را ببلاوسطورش بکحول گردانید در مقدمه علومه بسبب تسلی ها
و تسلی پارسومیان فقیر الله را بامال تسلیهاے گوناگون نوعی غنی سازند که مابه و بگر احتیاج باز پرس
و تفتیش نماند و زود بمژده قبول سامع افروز شوند مسموعه شده که میان مشار الیه بسیار وا است

داده باشند باطلاع وارقام آن نیز منتها بردیده وگوش منتظران نهند که شمارا از آغاز
بلوغ وسن تکلیف بی تکلف بالغ طریقت دانسته ام واین پیر نابالغ گرفتار کلفتهاے
نفس از پریشان حالی وبهرزه مقالی چون خود را شرمنده می یابد دمی درین باب بنمیتواند زد
مگر این ناکاره را در کاشفقتهای نامتناهی حضرت مرشدی قدس سره کنند ودعاے
دوستان بجالش مسموع فرمایند زیاده ازین هرچه نویسد کم ست لطرف فقیر از موکو
سر مست جان دارد می بیاران فراق حرز بازوی پری زرگان اشتیاق یعنی جام
لبریز عنایت بمخمور درد شکایت رسید واز خود رفته را بیادش داد من مخمورنیم جرعه صحبت
که هنوز مانند سپند جائی در بزم کرم ناکرده بتیابانه برخاستم یاد گرم جوشیهای محبت تاسر
اگر از خود نروم چه سازم ومن محبب دیوانه که در سودای زلف پریشانش نقد جمعیت درباخته
بودم درینها الفت گفتارش اگر جنونی تازه نکنم چکنم پیش ازین همه سوز وگداز حال باد صبا
وشمال سرگوشیهای میداشت اما خیالاتی که گریبان گیر ارباب جنون ست بمقتضای
للمجنون فنون دست رد بر سینه اظهار میگذاشت اکنون که نامه تازه آئین نمک بر
جراحت دیرین پاشید وکنک خواب دیده را تکلیف تقریر نمود هرچند مانند بلبل تصویر
سر وسامان تقریر نداشتم اما چون ؎ رخ آئینه طوطی را بیان ست + طوطی وار نغمه
اشتیاق را بتعلیم اوستاد می سرایم وتار چنگ را بزخمه مطرب جنبش میدهم سبحان الله
عالم اتحاد خوش عالمی ست مخاطب را در لباس متکلم جلوه میدهد ومتکلم را از خود غائب
میسازد ؎ نمیدانم که دل یاد دوست گویاست + صدای قلقل از می یا ز مینا ست
ازین همونیهای درس صحبت اول دل بحصول سبق ثانی تمنا داشت اما زمانه بهانه جو
فرصت نداد لهذا تبکرار واستحضار همان مضمون اول روزگاری بسر می بردم وانتظار
یادگاری می بودم درین ساعت مسعود که برساله عجاله نصف ملاقات را حواله فرمودند
بمطالعه آن مطالع انوار آنقدر قرین فرحت ونشاط گشتم که اوراق نسخه اندوه فراق

ومی باید وازین طرف گاہی جواب محبت انتساب بمطالعۂ آن محبوب کا بر دہر نہ رسیدہ
وانیمعنی باعث افسوس خاطر آن محب خاص گردیدہ افسوس صد افسوس کہ جوابہاے
انیصوب بمنصۂ وصول جلوہ گر نشد شاید کہ جواب باصواب نداشتہ باشد کہ بمنزل مقصود
راہ نیافت وخاطر آن مخلص منتظر را از نارسیدگی خود پریشان ساخت مضی ما مضی خلاصہ
اخلاص ما اینست کہ اکبر مطلق آن مقتدای اکابر را در زمرۂ مقتدایان ومخلصان آن
حضرت قدسنا اللہ تعالی بسرہ الاقدس اکابر ابنای سلوک ساختہ وصورت صدق ایشان را
بحلیہ صدیقی بہنجی آراستہ کہ گوی محبت غائبانہ از حاضران بردہ اند ودوری ضروری را
قریب بحضوری گردانیدہ اتحاد ہم سبقی شما یاد خاطرست واتصال ہم پیری شما منت نہندہ
دیدہ ومنتمناے دل محبان انیصوب بدیدار آن نور دیدۂ دوستان کبار چشم براہ است
ودیدۂ بخت نیکبختان انیطرف باسید وصال مسرت آثار ترقب وشکاہ اگر گاہی در ایام
بہار بعزم زیارت فرار تقدس بار حضرت مرشد مرحوم مغفار کہ بحار رحمت نثارش باد مانند
سرو خرامان چمن آراے گلستان سندوستان شوند وخود را بزیارت فیض بشارت مرقد
منور نوزہ اللہ تعالی وما را بزیارت وجود متبرک خود مسرور سازند چہ گلہاے انبساط ظاہر
وباطن کہ حبیب ودامان تمنای ما را پر خواہد نمود وچہ محامد شنیدۂ شما را کہ دوستان
نادیدہ برای العین مشاہدہ خواہند کرد زیادہ ازین ہرچہ نوشتہ آید تکلف ست اگر نور چشم
محمد اسحق دیدۂ انتظار را بدیدار خود منور سازد باعث خورسندیہاست وحجاب رسمیات
کہ از عادت عوام ونو ملازمان ست از خاطر قدیم الاخلاص برطرف ساختہ بے تکلفانہ
بیایند وزود روانہ شوند بسیار بجاست بی حجابانہ در آ از در کاشانۂ ما کہ کسی نیست بجز
در ودیوار خانۂ ما زیادہ دیدنی ما را برابر داند ایضاً بطرف اکبر چو اکبر الاخلاص من
دل میخواہد کہ شما از وصول حقائق ومعارف سلوک خود بدماغ این مشتاق رسانند
وواردات ومکاشفاتی کہ بعد از وصال حضرت مرشدی رضی اللہ عنہ وارضاہ عنا روے

و مانند قفاح روح افزای ارواح سخن شناسان دہر حلاوتش کام و دہان سخندانی را شیرین فرمود و رائحہ ریحانیش مشام ارباب سخن را معطر و مشکین نمود می معنی بیگانہ اش مستی و اشت کہ دقیقہ ہستی در آشنایان معنی فرو نگذاشت از آمد آن کہ از خود رفتنہا یاد داد چگویم کہ بر سامعہا چہ آمد و از سینہ ہا چہ رفت آمد انچہ آمد و رفت انچہ رفت ذوق و شوق آمدش از سر مخمورا ن تا قیامت نخواہد رفت و خراب آمد نشاراش تا ابد بہوش نخواہد آمد چگونہ بہوش آید و چہ سان از خود نرود کہ بادۂ محمدی صلی اللہ علیہ وسلم نمی پر نکالی ست بل کیفیت نشار آن از ہمہ نشارہا عالی و غالی فی الواقع عروج نشارش بی خمارست و بذوق آمد آن ہمہ کس مسیح وار امید وار و بیت آخرش اگر بر اول سبقت جوید سزاوار عناست و مصرع اخیرش اگر صدر نشین گردد بسیار بموقع و بجا این نافہم و نارسا کہ از ادراک جوہر فردیات جزا لفاظ مفرد قسمتی نیافتہ و از اوزان رباعی بدون لاحول ولاقوۃ الا باللہ فائدہ نسنجیدہ در تحسین آن اگر شمع وار زبان بر آرد آمادہ سوختن ست و در آفرین آن اگر مانند قلم سر دعوی بر افرازد لائق گردن زدن ختم کلام باین فرد مناسبت دید ؎

جزا اینکہ ہیچ ندانم و گر نمیدانم + تمام گشت سخن پیشتر نمیدانم + مخدوم نام درویش پیش از ورود نامہ سپارش آمود نسبت ابناز خود را بہ ابناء اجداد فاسدہ خود صحیح نمود لہذا امید آنست کہ ما را معاف و معذور باید فرمود و در ہر حال بالطاف خصوصیت اشتمال این بد حال را بگلید دعا تفل مشکلات باید کشود والسلام بطرف اکبر جو کشمیری اللہ اکبر آن اکبر محبان را در نظر خود صغیر و در نظر خلق کبیر گرداناد اشتیاق بغایت ساتا کجا تواند نوشت و تا کی تواند نوشت لہذا این ماجرا را در نوشت و بسوی مدعا باز گشت کہ از ورود قصبہ خلت آمود معلوم شد کہ از تاریخ وصال آن موصل اہل کمال و مقرب حضرت ذوالجلال و مرحوم رحمت رحیم متعال کہ اسم شریفش بر نقش نگین دلہای عقیدت اشتمال ست رقائم مودت شمائم شمامرۃ بعد آخری و کرۃ بعد اولی صدور یافتہ

سیامی قدس اسرارہم در میانی رسیدم و آرزوی مواصلت در خاطر داشتم ناگاہ سینہ صفا خزینہ
شما با رسال نائب وصال کشف حال فرمود مانند بد بدسبا نامہ محبت القا نمود و خاطر آرزومندا
بسیار مسرت افزود و للہ الحمد کہ از عارضہ عرق النساء شفا روز افزون حاصل گردیدہ و از یمن
دعوت مسیحانہ محبان حبیب زمان امید قطع عرق این عارضہ واثق دارد اللہم تقبل ادعیۃ
احبائی فی حقی واشفنی من جمیع الامراض بحق حبیبک یا فیاض اگر گاہی بشرط فراغت بنگاہے
مسرور سازند بعید از شفقت حبیبانہ نخواہد بود و انچہ از مصائب و حوادث بقلم آمدہ تسلیہ
فقیر در حق شما موجب عنایت ست یعنی حلاوت لذائذ دنیا نفوس نفیسہ علماء را مگس وار
چنان گرفتار میسازد کہ خلاص ازان بتجویز عقل امکان ندارد محض فضل ایزدی باید کہ
بدست مرحمت از دام بلا برآوردہ باز صدر نشین بزم تعلم و تعلیم گرداند و قوع تکالیف را
کفارت ابتلاء تصور نمایند و نہب اموال را صدقہ دین و جان خود شناسند و باز عزم آن
صحبت را از دل بر طرف سازند و توبہ صادق یعنی نصوح بعمل آرند و فاقہ را سبب افاقہ
و فقر را موجب غنا دانستہ در احیای طریق سنت لوای ہمت برافرازند و این ناصح بے عمل را
بدعا عمل و متابعت سنت یاد دارند والسلام حاجی ترک ارادۂ حج کردہ و از راہ کعبہ رو
گردانیدہ بہ ترکستان رفت موقوف ماند و نرسید رباعی مرسولہ برادر نادر
شیخ عبد القادر مرحوم ؎ روح القدس آورد بمبرم تفاح + از ایکہ راح محمد
ریاح + زان زاد مسیح و شد بمعراج و ہنوز + آمد دارد عروج نشاء ان راح جواب رباعی ؎ نمیدانم
کہ می آید کہ می آید بگوش دل + ندای آمد آمد از صدای دل طنین نہا + منکہ غلام رسول
صلی اللہ علیہ وسلم و بلفظ این غلامی کوس صاحبی و آزادی بنام خود میزنم بعرض میرسانم
کہ اگر عنایت قادر حقیقی بتوسط عبد القادری بعبدیت قادری بنوازد و از لفظ و اسم مذکور
بمعنی و مسمی غلامی و عبدیت فائز سازد رہی غلام نوازی و شاہ سازی و خہی شیوہ
بندہ پروری و قدرت پست افرازی رباعی مرسولہ کہ بمنزلہ عناصر اربعہ برای وجود بیت شعر ست

بنوش راحت مسکن وجمع گردد بعید نیست بهمت رفع حیلها، فلک نابنجار در جمعیت دوستان
سنگ تفرقه انداختن کار اوست ظهور این مرض خوش بهانه وصال بود لیکن از بس توجع
عضو مخصوص تاب تحمل اینقدر سوای ندارد لهذا بیت خواجه قدس سره شاهد وقت شده
ع مابدان منصب عالی نتوانیم رسید + هم مگر لطف شما پیش نهد گامی چند + بجانب
عزیزی الحمد لله علی کل حال والصلوة علی حبیبه المفضال وآله واصحابه باالغدو والآصال
محبت محبان خالص الوداد واشتیاق عنایت بنیاد ایشان این مخلص مختلط الاعمال را
سخت در گرداب انفعال می اندازد وبنظر انصاف مانند قلم سراز پای خجالت نمیتواند برداشت
بیگانه خویهای این مرائی در نظر آشنایان فراست نشان مانند چینی سودا نمایان و
خود فروشیهای این جو فروش گندم نمای چون رگ در جرم بلور هویدا وپنهان مقتی ست
که در صحبت شما جوانان صالح به پرافشانی ها آرزو دارد عمریست که بهداوای اطبا و دوستدار
بدل ما تجلل فراق میخواهد در اثنار این تردد داعیه دیگر عنان توجه را دفعةً بسوی عزیمت
احرام حرمین الشریفین زادهما الله شرفاً وتعظیماً منعطف ساخته میخواهد که درهمین ماه یا غره
ماه آینده اسپ عزم را مهمیز دهد اما بی تازیانه همت وامداد محبان هیچ عزمی وراهی بجائی
نمیرسد لهذا باین دعا دست التجا برداشته ع یا حبیب لا له خذ بیدی + ما لعجزی سواک
مستندی + اگر درین عرصه اندک بتوجه بسیار مسرور فرمایند توشه راه حجاز تواند شد والسلام
بمیان جان محمد رقیمه علیحده نوشته شده برسانند در خدمت سرا پا لطف الله الصمد میان
لطف محمد وشیخ عبد الله ودیگر اغزه سلام خواهید رسانید بطرف حافظ حبیب الله
حبیب لبیب حسیب نسیب من پیش از صدور رقیمه پرسرور خاطر مشتاق در گرمی تمنای شما
سخت احتراق داشت لله المنة که ورود نمیقه بهجت آمود آبی بر آتش زد وگرمی فرقت را به
سردی جمعیت وتسکین فرونشاند لیکن ع فریاد که مکتوب تو مشتاق ترم کرد + در بنولا
که بقصد زیارت مزارات متبرکه حضرات عالم پوری وحضرت قبله لاهوری قدس سره وحضرت

بہتری جوی و فرصت شمار، کہ باچون خودی گم گنی روزگار، ما گم کردہ روزگاران را لازم ست
کہ در صحبت مثل شما جوانان صالح رسیدہ فوائد صحبت حاصل کنیم و گم کردۂ خود را بازیابیم اگر
خدا خواستہ باشد لبعد خشکی راہ علاج تر دامنیہائے خود در گرمی صحبت آفتاب خاصیت کردہ خواہد شد
صاحبزادہ سبحان محمود جیو و فرزندان سعادت نشان ایشان و دیگر برادران و دوستان
سلام شوق مطالعہ نمایند جواب مسئلہ نوشتہ شدہ یکی عصمت ست کہ خاصۂ انبیاء است
صلوات اللہ و سلامہ علیہم اجمعین کہ معصیت و خیال ماسوی را و میل بدان را بایشان راہ
نیست و سدی در میان ست دیگر حفظ ست کہ آنرا برای اولیاء و دوستان حق اثبات
میکنند کہ اگرچہ خیال معصیت و میل ماسوی راہ یابد اما از تصرف و سلطان آن محفوظ می ماند
ان عبادی لیس لک علیہم سلطان اما در حالہ نبوت بعد الوحی زلت روا ست بر انبیاء علیہم السلام
و آن ترک افضل ست از ایشان بسبب آنکہ مواخذہ و عتاب ہر کسی بر اندازۂ مرتبۂ قرب او ست
و ہیچکس بمرتبۂ عالی تر از انبیاء فائز نیست پس از ایشان ہمین مقدار ترک افضل محل عتاب بود
چنانچہ گفتہ اند حسنات الابرار سیئات المقربین بجانب سعد الدین السلام علیکم
یا سعد اللہ فی الارض و یا من ہو اعمالہ بلا غرض قصہ اشتیاقی کہ باین قرب و جوار بمنزلہ
دوری امسال و پارست نہ در حوزہ قلم قصور شعار و احاطۂ زبان سحر کار ست اگر بمساعدت
روزگار صحبتی برار دست دہد میخواہد کہ شبی را بروز یار روزی را بشب آرد و نخوست ہجران را
بسعادت قران مبدل سازد اما حصول این سعادت مرہون ساعت سعید ست امید کہ
تا دست و اداین مراد بعنایت او عیہ مستجابہ مستعد داشتہ باشند بطرف مولوی فقیر اللہ
فقیر اللہ و امیر المجیبن سلامت خوشا دولت دیدو وادیدکہ بے واسطہ اغراض باشد اگرچہ
شوق این مستمند شائبہ غرضی دارد اما در خلوص نیت تقوی طویت شما ریبی نیست لہذا رجاء
واثق دارم کہ اگر عرق النساء از مساس دست یمنت اساس غرق عرق حیا گردیدہ بجای آب
فوارۂ خون ریزد و ذمیمہ مادہ فاسدہ کہ در دست بجیدہ صحت صلاح پذیرد و نبشتہ جراحت

ے پی تعویذ آن پاکیزہ چون دُر + دل پاکان عالم از دعا پُر + فقیر غلام رسول سلام مسنون بشوق موصول و باستشفار ماموول معروض میدارد مضمون واحد ست مجمل آنکہ صحت اہل اللہ صحت خلق اللہ است آلہی وجود مسعود برای مزید قربت و تصحیح خلق بہ عمر نافع سلامت باد بجانب عزیزی ے نادیدہ جمال او مہرش بدلم سرزد + ناکاشتہ میروید این دانہ چنین باید + مدتی دانہ شوق در زمین دل مستعد نشو و نما می بود اما مدد آب ہمت نمی یافت لہذا امیخواست کہ اختلاس فرصتی نمودہ و عزم جازم از جادہ عنایت دام کردہ قدم تمنا در راہ نہد درین اثنا حسن اتفاق پردۂ بعد المشرقین ما از میان برداشت و بہ قاب قوسین قرب متواصل ساخت اما چرخ کج رفتار امید وار وصل او ادنی را باز از مفاصلہ نیم گام بر بعد ہزار گام انداخت لیکن ے بیدل نیم ہنوز بہ بینم چہ میشود + از بس اشتیاق بایستی کہ مانند غبار محمل و نبال کاروان خدام را نمیگذاشتم اما مژدہ وعدہ قریبہ یعنی مراجعت فرداجانی تازہ در قالب بیجان دمید و باستدعا و واجب العرض گستاخی نمود ے ما بدان منصب عالی نتوانیم رسید + ہم مگر لطف شما پیش نہد گامی چند + دیدہ مشتاق سر راہ انتظار گرفتہ از دو چار شدہ بلکہ ہر موی چشم ست زیادہ انچہ نویسد کم ست خدام کرام خصوصاً میان کاما بر ہر کام سلام شوق پیام مطالعہ نمایند نیازمند خلیل خان نجلت خلیلی امید وار دولت قدوم مہمان آلہی ہست از نارسائی خود در وقت رخصت انفعال ہا کشیدہ است زیارت شریف را باعث کفارت میداند **بطرف میان سعد الدین** اللّٰھم اجعل السعد سعیداً و فی الدین و الدنیا وحیداً و بذکرک حمیداً از حضرت خواجۂ بزرگ قدس سرہ در مقامات می آرند کہ صحبت سنت موکدہ است پس ازین عبارت مجمل قیاس باید کرد کہ نہ ہر صحبت ست کہ بہ ترک آن مورد عتاب جناب رسالت تواند شد ملک نعمت صحبت کسی ست کہ از خود فائق تر در دین باشد چنانچہ آیہ کریمہ کونوا مع الصادقین و حدیث اصحبوا مع اللہ فان لم تطیقوا فاصحبوا من یصحب مع اللہ مشعر از آنست ے زخود

بی نصیب کہ بر آن جمال نکشود و افسوس از گوش بے روزی کہ بزمزمۂ آوازش سمع افروز نشد
میخواہم کہ اگر این بار فلک را بکام خود بینم خواہ بحرکت ارادی یا قسری یکبار این سر سودا
زدہ را بر آستان فلک نشان سایم و دست از دامان دور افتادہ را باز بآن دامان رسانم
و یار دیگر تجویز جدائی بخود روا ندارم ؎ سرم از تیغ ہم جدا نشود + بسکہ می ترسم از جدائیہا
زیادہ ہر چہ نگارم ابرام ست در خدمت شمسین منیرین و سعدین کبیرین بازی معروض نیست
؎ ای صبا گر بجوانان چمن باز رسی + خدمت ما بر سان سرو گل و ریحان را بجانب
میر نجات مخلص شرافت آیات میر نجات در ہنگامۂ محشر میر نجات باشند از روز رخصت
تا ساعت تحریر گاہی کہ سلام شمایم خیریت رسیدہ فی الجملہ از درد مہاجرت نجاتی می نبخشد
اما بالکل رفع درد الیم صورت نمی بندد ؎ درد عاشق را دوائی بہتر از معشوق نیست + ایام
عمر بیوفا سخت ناپایدار ست و تلاش اوقات فرصت بے اعتبار دم نقد را غنیمت باید شمرد
و وعدۂ مواصلت را بر فراغت ہاے آیندہ و ہمیہ موقوف نباید داشت اگر از اشتیاق ما
خبری داشتہ باشند از ملاقات ما بیخبر نشوند و یکبار خود را نور بخش دو دیدہ منتظر سازند
و در دم تکلف بر طرف یا ما را بجاذبۂ محبت بجانب خود کشند یا خود قدم ہمت بر سر دو دیدہ
محبت ما نہند و پیش از مرگ موعود زندگی محبان را از مرگ ہجران نجات دہند نور چشم سعادت
میر قاسم سلام باشتیاق تمام مطالعہ نمایند **بجانب حاجی محمد پناہ از طرف مرید او**
بجناب شرافت مآب ارشاد پناہ حقائق دستگاہ حضرت قبلہ دو جہانی حاجی صاحب جیو
سلمہ اللہ تعالی ضعیفہ معتقدہ صاحب جان کہ جانش فدای آن جان جہان باد میرساند
انا استماع عارضہ آن قبلہ دل و جان جان بلب و لب بدندان و مانند جان بی تن و تن
بیجان ماندہ نہ روی رفتن نہ رای ماندن دیدۂ حیران بر سر راہ اخبار صحت شریف
دو چار و دل نگران بوصول نوید شفا بیقرار ؎ سلامت ہمہ آفاق در سلامت تست +
بہیچ عارضہ شخص تو دردمند مباد + دعا رشفاء آن طبیب جانہا از زبان پاکان قبول باد

برقصور اطلاع نخشید السلام علیکم وعلی من لدیکم بجانب فضائل مآب تسنیح حامد ثناه
حامداً لمن جعلنی حامداً بحمده مع الحامدین ومصلیاً علی من جعل الله صلوتنا علیه صلوات الرحمه
مع المصلین اما بعد ازبس که محامد اخلاق سامع افروز مشتاق ست شوق زیارت را متضاعف
کرد لیکن چه توان کرد که ضعف قوی بُعد مسافت را عذری قوی ساخته بارخدایا مگر جاذبهٔ
مقناطیس توجه این گرانجان آهن صفت را بی اختیار سوی خود کشد ما بدان مقصد
عالی نتوانیم رسید، هم مگر لطف شما پیش نهد گامی چند، نور چشم علیل میان محمد جمیل بحامد
تقریر حامد محامد جمیله است استماع انیعنی گوش محامد نیوش را به یالیتنی کنت لسانا ناطق
ساخته و ناطقهٔ شکر ترجمان در بیان توصیف اخلاقش ازبس عجز خود را مانند گوش لال
گردانیده الا چند کلمهٔ سفارش جمیل که مثنیٰ بر فعل جمیل آن ممدوح رب جمیل ست از زبان
قلم سر برزده یعنی چون ملاحظهٔ معنی حمد در اسم حمد طلسم کرده میشود به ندای اعلی بانگ برزبان
قلم میزند که ثنا و بر جمیل از ذاتیات حامد ست وما بالذات لاینفک عن الذات پس نگارش
سفارش لاطائل ست زیاده این فقیر دور را بدعا و نزدیک دانند و از نزدیکی یاد خود
دور نسازند بجانب سید امیر بخش و سید یسین السلام علیکم یا امیر المؤمنینا و زبدهٔ
آل یسینا کلک هجر شعار چه صفیر ها در دانگیز و نالهای های های آمیز بگردون رسانیده
حیف که بگوش بخت خواب آلودهٔ ما نرسید و چشم کاغذ فراق دیده چه سیل اشک خون بار
وجویهای دریادار در راه انتظار روان ساخته عجب که بنجا کبوس کویش مشرف نگردید
از طپیدن های ما مخزون غباری برنخاست، همچو آن مرغی که از دست معصور بسمل ست،
بارها در دل میگذرد که این قالب حامد را بحرکت قسری شوق جنبشی دهد و گوی وار خود را
آفتان و خیزان حوالهٔ آن درگاه سازد لیکن چه کند که درین حرکت برکتی نمی یابد هان ای
زخم چوگان نهانی رود باش و مرا راختیار من مگذار که صدمهٔ یک زخمش از نهران تا بکوی
دست پا رزیاده است و پرواز یک جستش از صدها پرواز ها باز آنطرف افتاده آه از دیده

بوزن قطعی جنان حدوث را بر قدم راجح ساخته که هیچ شائبهٔ شک را گنجایش نمانده در کتب
تواریخ معتبره خصوص در قصهٔ حضرت موسی صلوات الله تعالی علی نبینا وعلیه الصلوة والسلام
پیش از تخلیق نور افضل الانبیاء علیه وعلیهم الصلوات والتسلیمات وبعد ازان آنقدر الوف
سنین در تخلیق بعضی مقدمات توابع نور مسطور مذکور شده که مهندس خرد در احاطهٔ حساب
آن حیران ست وتفصیل آنرا کاغذ مختصر برنمی تابد نظر می باید کرد و دید شاید ازینجنس قصص
بی تعمق نظر سادهٔ لوحان را بخیال قدم افگنده باشد والا عقل سلیم وفطرت مستقیم بی توقف
بر حدوث عالم حکم میکند کسی که سموات وارضین را بدورهای بسیار کرة بعد اخری وجود
وعدم ثابت میکند ومرور کرات را دلیل قدم میگیرد اند خالی از دو شق نیست یا وجود عالم را بتدریج مذکوره
مستقل میداند وخالقی برای او ثابت نمیکند پس انکار خالق برحق واثبات وجود مخلوق بی خالق
لازم می آید و یا مستقل نمیداند وخالقی برای او اعتقاد دارد پس وجود خالق سابق خواهد بود
و وجود مخلوق مسبوق پس قدم مخلوق ممنوع شد واگر مطبوق علت ومعلول دعوی قدم مخلوق تا خالق بگمان نماید ایضا
لانسلم رخش علل در رمش افگنده سُم + علت ومعلول در دو هر دو گم + وانیکه میگویند که اگر عالم قدیم نباشد تعطیل
صفات لازم می آید گوئیم صفات الله دو قسم اند یکی ذاتیه دوم فعلیه صفات ذاتیه صفاتی اند متعلقات خویش که معلومات ومقدورات و مرادات
وغیرها باشد چون همیشه درکار اند ایجاب هر گز شبهه وارد نمیکرد و مانند صفات فعلیه مثل تکوین
وتخلیق وریخا از ملاحظه حدوث عالم وهم تعطیل می آید گوئیم که این تعطیل اضطراری نیست
بلکه اختیاری ست وتعطیل اختیاری در صفات حضرت باری نقصانی ندارد والله اعلم
باید دانست اگر بیان کننده این عقیده مسئله از اهل اسلام ست راهی بالحاد وزندقه
دارد تحقیقا یا تقلیدا اگر منصف ست از عقیدهٔ صحیحه واسلام سینه او را آگاه باید کرد وبراه
راست باید آورد واگر جهل مرکب دارد از صحبت او باید گریخت چنانچه از شیر گریزند لیعصمک
ویهدیک الی صراط مستقیم حل این مشکل بقیاس خود به تحقیقی که مقتبس از مشکوة عقائد اهل
سنت ست بقلم آمده اگر اطمینانی پیدا آرد بهتر والا بمیزان علم عالمی دیگر باید سنجید وبنده را

افتاد و قدرت کاملہ تقدیر بحرکات نامیہ تدبیر نباتش را مانند نہالی کہ نامش قصیدہ نعتیہ است
برآورد و اکنون آن نہال ناطورہ مثال را در کاغذین سفال نشاندہ بپیشگاہ نظر نظارگیان
محفل دانش و بینش رسانیدہ اگر باغبان عنایت نظر اجابت بحال او فرماید و شاخ و
برگ بیجا سر کشیدہ اش را بہ تیغہ اصلاح بتراشد و مقطع و مطلع آنرا بہ پیوندہای مناسب بیاراید
ہر آینہ سرو حدیقہ نعت رسول مقبول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مادام الطلوع والافول
خواہد بود و ریشہ قبول در زمین دلہای عشاق جمال رسول آفاق علیہ وعلی آلہ افضل الصلوٰۃ
الی یوم التلاق خواہد دوانید و ثمر انواع ثمرات و چاشنی بخش اصناف برکات و لذات
خواہد گشت غمت علیکم برب محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ در تہذیب و اصلاح این نونہال
بنظر مصلحانہ کار فرمائند و سیرت ستاری و پردہ پوشی را برای معائب دیگر معین فرمایند
چہ اگر کلک شفقت سلک بنظر عیب پوشی از تہذیب آن استنکاف نماید لامحالہ مضمحلہ
ذوی الافضال بلکہ بازیچہ اطفال خواہد بود و درین صورت استیصال او از استبقای
او اولی ست و شوارتر آنکہ اگر آن نہال خودسری را بحال خود گذارند و کدام شاخی یا برگے
ناہموار کہ قابل تماشای جناب تقدس مآب نباشد سبب عبوست مزاج وہاج آن سراج منیر
گردد بجای امید نفع و نوازش سراسر زیان و گدازش نقد وقت شود بجانب عزیزے
ترقیم یافت مسئلہ نذر و مصارف آن و مسئلہ تفصیل نساء محرمات و جواب سوال مرقومہ
مع خطبہ جمعہ مرسول شدہ بنظر قبول مقبول باد و اگر اشتباہی باقی ماند باز اطلاعی بخشند
و بہ دعای سلامتی ایمان یاد دارند و در عقائد اہل سنت و جماعت آویزہ گوش حق نیوش
باد کہ حدیث صحیح و فصیح کان اللہ ولم یکن معہ شئی صریح ست درین معنی کہ عالم محسوس
و مشہود و موجود ابتدائی و انتہائی دارد و ہر چند مرور دہور و اعیان و کرور اعصار و ازمان
کہ خارج از احصاء انسان ست بمیان آمدہ باشد و کوتاہ نظران را و قاصر سمعان را چنین
دیدہ و شنیدہ صوری و دہوری از راہ برده اما اخبار مخبر صادق در ترازوی صدق اعتقاد

وغرة من له الغرة ما هذا الكلام البشر الفهيم بل هذا ملفوظ ملك كريم ؎ برق البصر من بوارقها خسف القمر من شوارقها + ليس هذا الكلام من بشر حارت العين من نوارقها + فجعلته حرز المقلتين وتميم الجسم + لانه شفاء الصدر وبقاء الرسم + فاطمأن به قلبي + واستقام به جسمي + شعر حماك الله عن نثر النوائب + جزاك الله في الدارين خيرا + وما بين فيه من محاسن الظن الجميل في عبارة العبد الكليل + انما هو عناية ربانية + وشرافة احسانية + وفضل امتنانية + ورحمة رحمانية صدرت من صدر خلوص الفؤاد + وظهرت من ذهن الاختصاص والاتحاد + واني ليست في نفسي شمة من تلك الفضائل المرقومة + ولمعة من تلك الفواضل المرسومة + فانتصف في قلبي ان كلامي القاصر لا يشفي العليل + ولا يروي الغليل + بل يعتذر عليه قول الجميل اعني كلام المجانين يطوى ولا يروى في الجمع الكثير والتقليل + لكن اظن من حسن ظنه الشريف ان ما كذب الفؤاد ما راى + وان قوله بالصدق والقبول يرجى + ثم ان غرامي واهتمامي وشوقي واضطرامي + بوصلك المتسامي + اكثر من ان يحصيه كلامي + واجل من ان يعده لساني ويرسمه اقلامي + فلا يطيق نطقي بيان مرامي + وبالجملة هذا آخر كلامي ؎ امر من العشق قلب مشتاق + كيف يشفيه رقية الراقي + كيف يثنى الصباح مصباح + وهو في خجلة واطراق + بت تارة بحر تك في القلب + احرقت مهجتي باغراق + شعلة الهجر ليس يطفئها + غير مدار الوصال مهراق + لي خمار ولا صبوح له + غير خمر التلاق يا ساقي + من زمان الفراق لا ادري + مغني وصل بار الصاق + يا بس الهجر قالبي والقلب + قطرة الدمع ليس في ماقي + يا عبيد الرسول كن حرا + بفناء الفناء لا اعتاق + وما زاد عليه ليس الا حزن وفراق ولب واحتراق بل على يوم النفت الساق بالساق + فلا ادري متى يكون اليه المساق + وفي اي وقت قطعت عروق الفراق + فوا بعد زمان الوصال والاعتناق + البصر باك والقلب شاك + والدهر عاق + وليس لي ولي ولا واق + يا نفس لا تقنطي فان فضل الله باق ايضا بطرف شاه نتهو صاحب درينولا دانه چندى از خرمن خيال در ربيع اشتياق ورزمين كاغذ

ما ابصر عین بصرت الحاظک ، وما اسمع اذن سمعت الفاظک ، قد اغبط خاطر سایتلاقی وجنتک
لکن ارجو بذاک استحفاظک ، انفس نفوس تتنافس المتنافسون فی تنفسها انفاس المجاہد
الا لہیۃ واروح روح یتراوح بالمتراوحون فی تروحہ روائح صلواۃ المحمدیۃ واشم شموم
یتشوق المشتاقون تبشمیہ شمائم حب آل النبویۃ علی الخصوص حسب من ہو اشرف الشرفا
امیر الامراء زبدہ آل طٰہٰ ویٰسین البالغ الی مبالغ الکاملین خیر اہل البیت والآل
ذی المناقب ومناصب الکمال الامیر الغالب النزیر الثالب الذی تکریمہ لازم
علی الحاظر والغائب وتعظیمہ علی الخواص والعوام واجب اعلام علومہ منصوبۃ علے
جبال الآفاق وراٰیات آرائہ قائم علی السبع الطباق طبول ولایتہ دقت فی الارض
والسماء وشائوس بدایتہ قامت علی عتبۃ السماء نیر کمالاتہ وضعت علی کراسی الافلاک
وخطبۃ مقاماتہ تقرء علی رؤس اشہاد الانس والاملاک ہو الکبد الباہر والنجم الزاہر
والبحر الزاخر والدرۃ الفاخر الوجیہ الملیح والنبیہ الفصیح صاحب انفاس المسیح الناصح
النصیح المنطبع فی مراۃ ضمیرہ المنیر بدائع صور الامکان العارج بمعارج الہمۃ علی علو درجات
العرفان المکشوف فی قلبہ المستنیر اسرار العلوم المکتوم ہو المجلی لصدا القلوب عن کل
مکروب ومغموم ذیل ذاتہ الطہیر برئ عن شوائب العیوب ونظرہ الناقد جاسوس لبواطن
الغیوب جمال محیا الجمال وکمال مظاہر الکمال شرح اللہ صدرہ واثمر شجرہ والوجہ الباقی
البصرہ وبعد امتہ المحبتہ اسکرہ اما بعد فقد القی الی کتاب کریم من سلیمان عظیم متانۃ عبارتہ
تفصح عن فصاحۃ افصح العرب والعجم وبلاغۃ اشارتہ تبلغ الی اسرار اللوح والقلم مختصر
تراکیبہ یغنی عن تواالیف ابواب المطول وبدائع استعاراتہ تجعل المحسنات البدیعے
کالمبتذل اساتذۃ النشر یجرون رداء الانشاء تحت اقدام مبانیہ واہالی النظم یتقوون
باشعارہ قوافی معانیہ قباء الفاظہ مطرز بطراز الاستعارات ودرۃ تاج مضامینہ تتلالاء
بصفاء العبارات لقد رایت فیہ من آیات ربہ الکبری وذقت منہ لذائذ عسل مصفی

نمیتوان گفت که ؎ بادشاہی کامران بود از گدایان عار داشت + بلکه در منقبت او توان
گفت که چون اوقات شریف بحضور معمور اند گنجایش غیری را جا نمانده لی مع اللہ وقت که
از وقت سامی خبر سید ہ حلقه بگوشان حلقه محبت را چون حلقه بیرون در بگذارد اما ظهور
تعجب ازین راه است که ارباب تکمیل چون بعد عروج بلند بمنصب نزول ارجمند ممتاز
میشوند کار ایشان مانند اہالی رسالت تلقین و تعلیم اہل غفلت ست اگر در بوقت باد
فرو ماندگان وادی بشریت نفرماید وای بر جان این مردم ست خوش گفته است حافظ
شیراز ؎ چو با حبیب نشینی و باده پیمائی + بیاد آر محبان باده پیما + فقیر در وقت معاودت
انیطرف بوساطت عزیزی محامد شریف را بگوش رئیس جلال آباد رسانیده مشتاق
ساخته بود و قیمه در خدمت نگاشته اما رسیدن آن معلوم نیست امید که از کمالات
جناب کرامت آیات مسرور منبسط فرمایند بجانب عزیزی الی صدق ابوبکر و عدل
عمر و حیاء عثمان و سخاء علی رضوان اللہ تعالی علیهم بفضل و کرم علی کرم اللہ وجهه
نصیب روزگار سید حسیب نسیب لبیب حبیب باد ؎ مشتاقم آنچنانکه ز تحریر عاجزم +
چون گنگ خواب دیده ز تقریر عاجزم + تعداد محامد او صاف شب و روز ورد زبان و
تذکار شرائف اخلاق لیل و نهار وظیفهٔ دل و جان فوائدی دعوائدی که از صحبت
پُر برکت در انفاس معدوده نصیب کمترین شده ذائقه آن بار دیگر گریبان کش
اجرا از آن دولت ست یک نفس صحبت شریف را عمر دوباره می انگارم و آرزو دارم
که اگر بار دوم فلک را بلجام خود بینم یک حظ عظیم ذخیره نمایم تا در ایام فرقت نعم البدل
صحبت باشد زیاده قصهٔ هجران کوتاه و عمر صاحب دراز ؎ ز هجران بر لب آمد جان و
دیدار آرزو دارم + ز عمرم اندکی ماندست و بسیار آرزو دارم + طهور سعی مشکور موقوف
بر وقت مقدرست اگر انتظار تا بعید کشد بعید نیست والسلام در خدمت یاران محفل
منیف و خدام مسجد شریف سلام نام بنام مطالعه باد بجانب سید نتهو شاه

وچشمۂ چشم بہ سیل ریزی دل پرنم چہ آبشار ہا کہ از ہر مژہ فرو نمی بارد ؎ در ہجر تو بیکار
نباشد لب و چشم + تکرار کنم ہر نفس آن نام و بگریم + زبان بیمار فراق سخت دراز ست اگر نشتر
کلک بر رگش میزنم کاغذ نامہ را بسیل خون میدہد و اگر انگشت بر لبش می نہم مانند چینی
مودار بصدای شکست دل بی اختیار بجوش میگراید چہ کنم نہ یارای صبر و قرار و نہ طاقت گفتار
؎ کجا بریم ز راہت شکستہ بالی عجز + ز خویش نیز اگر رفتہ ایم افتادہ است + حاشیہ نشین
مکتوب شریف چندان مشتاق صدارت نیست یادی میخواہد نہ فریادی و بغلامی آنجناب
مستغنی ست از ہر بندہ و آزادی والسلام بجناب شاہ صاحب شاہ چراغ

حضرت شاہ ولایت پناہ من کتاب مستطاب کمالات دفاتر یعنی جلاء الخواطر از ملفوظات
شیخ الثقلین سید عبد القادر رضی عنہ اللہ القادر کہ از مدتی آئینہ وار در بغل داشتم
واز غفلت طبعی صورت حال خود از و نہ دریافتم در بغولا کہ حسب الامر از بغل طاق نسیان
برآوردم دیدم کہ فی الواقعہ برای تجلیہ دل زنگ آلودۂ خواطر جلائی ست صافی بلکہ در
دفع ظلمات ضمائر ضیائی ست کافی چہرۂ اعمال ریائی خود را سیاہ دیدم و جریان اطوار ناہموار
خود گردیدم انقدر نمودار کردار ناہنجار خود ہم از تاثیرات تجلیہ آن کلام فیض نظام ست
والا آئینہ در بزم کوران چہ فائدہ دارد اولا دیدہ بینا ثانیا آئینہ پر جلا باید طلب کرد والا
آئینہ را در محفل دیدہ وران باید فرستاد و در یوزہ دیدہ و آئینہ کرد لہذا جلاء الخاطر و آ
حضور آن سر حلقہ دیدہ وران ساختم و بالتماس دیدہ و آئینہ متصدع گردیدم ؎ دیدن
سوی تمام دیدۂ جان بین باید + وین کجا مرتبۂ چشم جہان بین من ست + توقع از لطف
خاطر تصفیہ مآثر آن ست کہ ہرگاہ نسخہ شریفہ را بعد استجلاد و حصول ضیاء عنایت فرمایند
تنہا ہمان نسخہ نباشد بلکہ ہمراہ او دیدۂ بینا نیز مرحمت شود کہ آئینہ بی دیدہ و دیدہ بی آئینہ
جان بی جسم و جسم بیجان ست لایحل عطایا الملک الاعطایاہ بجانب میر نتھو شاہ امیر ابن امیر
سلامت چون خبر اقامت شریف رسید عجب از یک بہزار رسید در حق آن شاہ گدا سیر

لہ در نسخہ ما نیست و از ہمین جا معلوم میشود کہ مکتوب ہا را بعد نوشتن ہم نگاہ میداشتہ اند

بعد سالی نوید وصالی بخشد و نمای لقای آن وحید مردم دیده انسان سپهر محمد خان که عین
الاعیان زمان خود ست در عین اشتداد گرما با سید تبرید هوای عنایت در خدمت آن
چشم و چراغ ولایت با الراس والعین تشافت و خود را ملحوظ عین عنایت و منظور نظر حمایت
یافت اکثر اوقات سبق الطاف بتکرار می آرد و تبذکار اشتیاق دل از دوستان این دیار
می پردازد بهمان وز تصویر عنایت را نصب العین و معالجه سامی را عینک دیده بل قرة العین
شناخته و به تجویز آن مربی مهربان مربای بلیله را نور بخش دیدهٔ جسم و جان میداند بحق آن
نور العین طه و یسین که غالب نظرش بر ادعیه قلبیه و ادویه عینیه آن مستجاب الادعیه
و مجرب الادویه است او تعالی دیده نظر یافتگان آن صاحب نظر را به کحل الجواهر بصارت
عینی و سرمهٔ بصارت عیانی نوعی منور و مکحل فرماید که دیدهٔ آئینه را از دیدار آنها حیرت
افزاید و کوران معنی و صورت را بدیده دوربین و نور عین الیقین نورانی نماید زیاده
چشم شوق و است والسلام **ایضاً بجانب شاه صاحب** بجناب تقدس مآب امیر
غالب وزبدهٔ آل یسین و ابن ابوطالب ادب آموز حاشیه نشینان بزم اخلاص و ادیب
گوشه گزینان بساط اختصاص یعنی امیر شهیر سید مؤید خرد وزیر سلام نیاز ارتسام موصول باد
و در خدمت قرة العینین و نور حدقتین حسنین که چشم شوق مشتاق لقای آن امیرین کبیرین ست
دعاء امیرین قبول باد **ایضاً بجانب شاه صاحب** میر من امیر من ؎ اشک
چندی گره دیدهٔ حیران خودم + تا نصب که براه تو دوبدن باشد + دور ها ست که این خاکسار
بگرد ار چرخ دوّار لیل و نهار بطواف آن دیار از دور گرد شها دارد اما دریغ که نزدیک مرکز
آستان نمیرسد ؎ حیف و افسوس نارسائیها + دعمرها ست که اشک شوق گردابی گردش
چشم و کشتی چشم طوفانی اشک حسرتهاست لیکن افسوس که دست بدامان ساحل وصل
نمیرند ع آه از درد بیدوائیها + ؎ دورم از وصال تو زندگی چه کار آید جان بلب
نمی آید این چه سخت جانیهاست ، فی قلم بدمسازی لب پنعم چه نالهای نارسا که بر نمی آرد

وتفرج نوباوه هاے بهشت آیات دل نوود منزل راگردابی در طه تمنا ساخته اما طور بهر امور
درگر واوقات مقدره است مانند صیاد دام چیده منتظر صید وقت می باشد کاش مثل کبوتر
نامه بر بال و پری می داشت تا بیک پرواز بهوای محبت پریده بام عرش مقام آن کعبه
مقصود را معبد و ماوای خود بگرد و محرر مقصر که بغلامی آل رسول دم آزادی میزند از محرمان
آن آستان کعبه نشان ست مانند مور بی زور اگر خدا خواهد میخواهد که دست نیاز در پای
کبوتری ذی بال زده خود را بآستان بوسی آنجناب فیض اندوز سازد و بالفعل سلام نیاز
پیام و کلام عجز مقام سبقتی نموده حصول مدعا خاطر را امیدوار ست ؎ همچو آن کلکی که
فرساید بتحریر نیاز + نگذرم از سجده ات چندانکه از خود بگذرم + در خدمت نیرین کریمین
و قمرین منیرین که مردم دیده سیادت و قرهٔ باصرهٔ شرافت اند و دیده نادیده مشتاق
جمال باکمال ایشان ست دعوات مزید عمر و علم و شفقت و عنایت مطالعه باد ایضاً بجناب
سید نتهو شاه ؎ یاد ایامی که طوفان داشت شوق گریه ام + قطره گر میخواستم
از دیده دریا میگریست + اکنون که از بس سیل سیل ریزش اشک طوفان نژاد و خیل
خیل خیزش ناله و فریاد آبی در چشم و آهی در جگر نمانده کدام عبارتی که متعدی بیان شوق
تواند شد و کو اشارتی که به رمز و ایما گذارش تواند نمود بهر حال اگر زبان مقال جرات
کشف حال ندارد تپشهای دل و بال افشانی نیم بسمل کار هزاران زبان میکند ؎
کم نعمت ست آنکه در آتش فتاده + آه ای سپند ناله کشیدن ز بهر چیست + اشهب قلم
گرم رقم هم که در مهمیز اشواق و جلو ریزی اشتیاق از تنگی میدان عبارت عنان کشیده
داشته حق بجانب اوست لیکن یقین خاطر فاتر ست که دوگامه رفتارش صد پویه نبازل
سیاحت در بغل دارد و یکجولان گفتارش طی هزاران مراحل فصاحت زیر قدم می سپارد
یک حرفش فهرس صد دفتر و کتاب ست و یک لفظش مصدر هزاران فصل و باب صدور
نامه کرم ظهور اگر گاهی بعد ماهی رونماید نمود ار هلال عید ست ورود مفاوضه کرامت آمود اگر

گر پا بپوس حاشیہ گردد کفایت ست ۔ جمال نیاز نامۂ شوق مآل حافظ کمال از کلال طبیعت سخت ملال دارد امید کہ سبحۂ جمال او ایما بطالعۂ شفا مطالع در آوردہ و از بیان زبانش بے بحقیقتش بردہ اضطراب تبصش را بدست مبارک کلیم صفت نوعی تسکین بخشند کہ قبض او بسطی ہمبر ساند و از حالت اضطرار روی باختیار آرد و شکر شکر از زبانش بارد ایضاً بجناب میر نتھو شاہ ۔ قبلہ خوانم یا پیمبر یا ملک یا نامہ بات ۔ اصطلاح شوق بسیار ست و من دیوانہ ام ۔ دیوانۂ شوق را یک در د ہجران بس نبود کہ نسیم بہار نامہ جنونی دیگر بر آن افزود و مجنون مفتون را یک سودا زدگی کفایت نمیکرد کہ افسون یاد لیلی باز ا خودش بربود جالا از خود رفتہ را کو سر و سامان سخن سرائی و نفس سوختہ را کجا سر و دماغ گویائی ست اما صد شکر کہ ہنوز دیوانہ بکار خود ہوشیار ست کہ چین قلمش سجدہ ریز بند گیہا ست مگر احرام تحمید کعبہ حمایی بستہ است و بیاض کاغذش نمونہ بد بیضا ست شاید یاد موسی صفتی کار اعجاز وانمودہ و چشمۂ دوا تش موج خیز آبحیات ست مانا کہ خضر قدمی روی ہمت سوی او آوردہ و سواد حروفش طبلہ عطارست یتحمل کہ با وزلف سنبل موئی بر دوزیدہ یعنی امیر کبیر شاہ درویش نظیر سید حسیب نسیب حبیب بی رقیب کل ہزارہ ہزار عندلیب طبیعت بیمار ان غریب کہ زبان جوامع الکلم نشانش کشف اللغات اسرار و قلم لوح تبیانش کشاف مشکلات ادوارست مثال ہمثالش آئینہ مثال طوطیان لال را زبان آموز صد قال و مقال و نامہ معجز شمامہ اش امتیان الکن را بجبت سخندانی و طلاقت لسانی دست آویز ہزار آمانی و آمال اگر ذکر خیرش دیوانۂ از ہوش بیگانۂ را ماند ہزار دستان دستان سرائے شوق گرداند چہ عجب ۔ بر نگ غنچہ گز اندک نسیمی باز شگفتہ رود ۔ اگر حرفی بپرسد یا دل و فکر برون آرد ۔ ورود کرم آسود نسائم نوازش نامجات بعد دیری و عمری دلہای غمادل خزان دیدہ را مانند فصل بہار گل گل می شگفاند و مردہ ہای مرگ ہجران را مثال آبحیات جان تازہ می بخشد مصرعہ ای وقت تو خوش کہ وقت ما خوش کردی ۔ تماشائے بہار ذات منبع البرکات

عالیات کہ نعم البدل مکالمات ست نماید خوشا آن وسیلۂ جمیلہ کہ غائب را بصیغۂ متکلم پیش
مخاطب حاضر میگرداند و مخاطب را بوضع غائب متکلم می سازد سبحان اللہ غائب را بحاضر
موصوف کردن و مخاطب را متکلم و متکلم را مخاطب ساختن اعجوبۂ نادرۂ اوست و غنچۂ
اسرار نہفتہ را بی نسیم تکلم شگفتہ نمودن شعبدگی باہرۂ او مارگزیدگان فرقت را افسونی و
وسودائیان ہجران را معجونیست اگر زہر خوردۂ فراق را جرعی ازان افسون و شربتے
ازآن معجون بنوازند در حق این مردہ افسردہ حکم دم عیسوی و ید موسوی دارد و اگر قائد
عنایت و سائق رعایت ایزدی بی سعی این ناتوان کشان کشان بآن آستان کرم نشان
رساند زہی دولت ۵ بی عنایات حق و خاصان حق + گر ملک باشد سیاہ ست کشش ورق +
والا ۵ گر من دورم لطف شما نزدیکست + زیادہ ابرام ست **بطرف میر صاحب**
شاہ نتھو صاحب در الزام آنکہ بر حاشیۂ خط بسلامی یاد فرمودہ بودند
۵ وافریاد از عشق وافریادا + کارم بیکی طرفہ نگار افتادا + گر دادمن شکستہ دادادادا
ورنہ من وعشق ہرچہ بادا بادا + نمیدانم کہ تہمت قصور بدامن ہمت خود بندم یا بی توجہی محبوب
بی پروا را نشانہ عتاب سازم اما چون الانصاف خیر الاوصاف ست بی پروائی محبوب را
از صفات خاصہ و کاملۂ او دانستہ ام کہ قابل ہزار گونہ مدح و ثناست حیف کہ نسبت وصمت
باو راہ یابد ہرگونہ عیبی کہ متصور شود طراز آستین محب ست کہ اینہمہ قصور و تقصیر انشایان ست
کاش نالۂ نال قلم نیازی بگوش از آغوش رساند ۵ افسوس نالہ کہ بگوشش رہی نبرد
آہ از دلی کہ خون شد و در پای او نشد + از انجاکہ وجود ذرہ قابل خطاب آفتاب نیست
قدر رتبت خود خوب می شناسم و حاشیۂ بساط عنایت نامجات را حد ادب و اعزاز خود در
نظر میدارم لہذا چشم داشت مراسلات مستقلہ بنام خود از دل برداشتہ منتظر مراجعت
صاحبزادۂ عالی مرتبت دور سیر کہ ذکرش بخیر باد می باشم تا دران ہنگام سبب یاد این دور
از کار پیدا گردد و نام بی نشانش نقش نگین حاشیہ شود لمحررہ ۵ نامم غبار چہرۂ خط عنایت ست

چون آنہم مستعار بود چہ قدر راز وقوع آن غرق عرق انفعال گشتم وحالا ہم از حادثہ روز مبادا
سے ترسم حبارت درین باب بعید از دانش اولوالالباب ست کتابی کہ مملوک فقیر
باشد بی تکلف باید طلب داشت اعارہ مستعار را فقہاء ہر چند مجوز داشتہ باشند لیکن خالی
از الزام وعتاب نیست و بر تقدیر ہلاک مستعار بار ملامت وشماتت را کہ میتواند برداشت
زیادہ شوق ست سعادتمندان حسن الاخلاق بمواہب حضرت وہاب ممتاز باشند مقبول
حضرت ماجد میان محمد ساجد سلام شوق مطالعہ نمایند بجانب عزیزی تحریر یافت
حضرت سلامت شکر عنایات را زبانی نیست کہ بیان نماید چہ جای شکایت این نحیف
و استعفای شریف چون از دوای لطف ناچار ست چہ حاجت آملہ و اچار ست توقف
در ارسال او بہتر از سرعت سیدانند تشریف شریف برای تعزیت وتسلیہ اعزہ اہل مصاب
در ایام ماتم متصل آن لازم وضرور بود انیقدر توقف ہر چند بضرور واقع شد اما بر رفاقت
میان فاضل خان موقوف نباید داشت کہ اوشان ہمروزہ مراجعت خواہند کرد وآن
صاحب را استعجال مناسب نیست زیادہ مختار اند والسلام بجانب عزیزی دیگر
حضرت سلامت مژدۂ قدوم میمنت لزوم ما را از مائی رہائی دادہ و بشما نوید آشنائی بگوش
رسانیدہ کاش خود حافظ قرآن بودمی تا ہر جا کہ مرضی مبارک می بود می شنوانیدم
و درین صورت کہ بی سبب ما را مورد اصطفیتک لنفسی فرمودہ اند و فقیر ناقابل را قابل
صحبت می سازند در حق خود محض عنایت می شمارد امروز عادل شاہ را براہ ٹانڈہ روانہ خدمت
حافظ محبوب نمودہ ام ہر طور کہ جواب میرسد وصلاح استماع می افتد معروض خواہد داشت
زیادہ سعادت نشان میان قطب الدین از عمر وعلم وعمل بہرہ یاب باشد بجانب
میر امیر بخش و سید یسین امیر المخلصینا و زبدہ آل یسینا دیرین مخلص دوری صحبت را
بدرازی سالہا کجا روادارد کہ یک ساعت را از روز قیامت دراز تر میدانند میخواہد کہ غصہ
بسیار را بحیلہ جمیلہ اندک سازد وارسال رسل ورسائل نیاز شمائل را وسیلہ وصول مکاتبات

شده اند و طبقات مشائخ و اولیاء ہر وقت جبہہ سای آن زمین قدس آئین گردیده اند لہذا
ارادۂ دل نیاز منزل چنان تصمیم یافته که چون در سیر و سفر آن صورت با معنی ترقب و توقع
زیارت ہر دو کعبۂ مکرمہ توان داشت اگر باین نیت صدق طویت بیک گزد و فاخته صید
کرده شود فبہا والا در زمرۂ سائران و زائران آن دیار داخل شدن ہم غنیمت و سعادت
بلکه عبادت ست درین باب دریوزہ ہمت از دردوستان بی منت آرزو ست و مسالت توسل ہمی
از وجوہ مستبشره ارباب ولایت مرجو که بقیۂ انفاس معدوده اگر برای تلافی عمر برباد
رفته درین خیر الاعمال صرف کرده شود بسیار بجاست و اولیٰ و طواف بیت الرب اگر
بوصال رب البیت نصیب گردد طوبی لنا و لبشریٰ و اگر سعدیک انابت به لبیک اجابت
ہم آغوش و نغمۂ ادعیه و اذکار بجدی سار بانان آن دیار ہمدوش شود لیسری لنا و
حسنی و از تماشای ریاض روضۂ رضوان مآب حضرت رسالت ایاب صلی اللہ علیه وسلم
اگر گلچین کمالات و تبرکات شده آید زہی دولت عظمیٰ و اگر از خاک پاک مسجد منور
صاحب لولاک جبین ارادت آئین را عبیر اندوز سعادت ساخته شود خمی عبادت
کبریٰ ؎ یارب این آرزوی من چه خوش ست + تو بدین آرزو مرا برسان + اللهم

یسر لنا امورنا مع الراحة لقلوبنا و ابدانا و السلامة و العافیة فی دیننا و دنیانا بحرمة
سیدنا و مولانا صلی اللہ تعالیٰ علیه وآله ہو ولینا و مولانا ایضاً بمیان شیخ
علیم اللہ السلام علیکم و علی اخویکم و من لدیکم اما بعد من الجہول الفضول الی الکریم العلیم
المقبول مکشوف باد رسالۂ شواہد التجدید تقدیم خدمت مطالعۂ ساطعۂ حاضر و
از طرف فقیر بمشاہدۂ جمال باکمال نیابۃً ناظر خواہد شد اما مکاتیب معارف اسالیب
حضرت قدس سره پیش فقیر مستعار ست در تبلیغ آن اگر تعرفی نماید متعدی میگردد و الجانی
علیم ست که در صدق این مقال اشتباه را مجال نیست ترجمۂ مشکوة شریف که بمعرفت
فقیر بمطالعۂ لطیف رسیده بود ہم در زمان مطالعۂ سامی بغارت رفت البته یاد خواہد بود

بعد حمد خداو نعت رسول + از عبید خدا غلام رسول

تحفۂ شوق و ہدیہ ہاے سلام بادمرسل بآن حمیم ہمام (بندۂ درد ۱۲)

منظر لطف وحلم وعلم اللہ منتظر اہل دل علیم اللہ (دوست ۱۲ بزرگ ۱۲)

آنکہ علمش معلق عمل ست عملش جزو علم و بغل ست

دست در دامن صفا قالش پاے در گوشۂ تقا حالش

دفتر شوق در بغل دارم سخن پاک از دغل دارم (طوطی ۱۲ پاکہ ۱۲)

شوق صد گونہ از دلم خیزد گل صد برگ از قلم ریزد

طائر شوق تیز پرواز ست قلم عشق کاشف راز ست

گر کبوتر بہ پر سریع تر است لیکہ با مش ازان رفیع تر است

کہ اگر بال وہم وام کند نیست ممکن کہ رہ ببام کند

صورت و سیرتش چو درویش ست قول و فعلش تمام بخویش ست (درویش محمد نام برادرش)

عامل حق احسن العمل ست ناصر دین نصیر اہل دل ست (احسن اللہ ۱۲)

ہر نسیمی کہ آید از کویش دردمانم رساند از بویش (نصیر الدین ۱۲)

بوے او نفحۂ وصال دہد لذت بادۂ کمال دہد

دولت معرفت نصیبش باد حفظ حق در جہان رقیبش باد

تمناے زیارت اہل اللہ کہ کعبۂ دل و قبلۂ جان اند و مقصود اولے و مراد اصلی ہمان شب و روز گریبان کش دل ست ہر جا کہ طواف این کعبہ دست دہد بصد جان ازان سیر اند ۵ در راہ خدا دو کعبہ آمد منزل + یک کعبۂ صورت و دگر کعبۂ دل + و از انجا کہ کعبۂ صورت را ہم حقیقتی ست بچون و معنی ست تقدس مشحون کہ بواسطہ آن مسجود الیہ ہمہ خلائق ست و جماعۂ انبیا علیہم الصلوات والتحیات و افضل الانبیا محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بطوع و تمناے بسوی او ساجد

عارف باللہ محمد شہریار شہر دین — آنکہ شہر علم را باب ست مانند علیؓ
اوز شیخ قطب اقطاب جہان عبد النبی — اوز شیخ کامل دین طاہر عالم پوری
اوز حاجی شیخ عبد اللہ شہ سلطانپوری — اوز شیخ واصل حاجی شریف متقی
اوز شیخ اکملؒ صاحب طریق احسنی — سید آدم بنوری شعبۂ نور نبی
اوز شیخ احمد فاروقی صاحب کمال — الف ثانی را مجدد محی دین احمدی
اوز شیخ خواجۂ باقی شدہ موصل بحق — اوز شیخ خواجگی واوز درویش ولی
اوز مولانا محمد زاہد مقبول او — از عبید اللہ احرار جہان شد مہتدی
اوز شیخ خواجہ یعقوب چرخی فیض یافت — دیدہ ماہ مدعا بر بام چرخ معنوی
اوز قطب خواجگان نقشبندی نامور — خواجۂ جانہا بہاؤ الحق والدین مرشدی
اوز شیخ قطب دوران سید میر کلال — یافت این از خواجۂ بابای سماسی نوی
اوز صبای علی رامیتنی سرمست شد — نام او حضرت عزیزان مشتہر شد ای اخی
مرشد او خواجہ محمود انجیر ست وبس — اوز خواجہ عارف شاہ جہان ریوگری
مرشد او پیر برحق شیخ عبد الخالق ست — اوز بو یعقوب یوسف شاہ ہمدان مستضی
اوز شیخ طوس خواجہ بو علی شد فیضمند — کرد او از یک توجہ صد ہزاران اولیا
اوز شاہ خرقان خواجہ ابو الحسن زمان — اوز سلطان بایزید رہبر راہ ہدی
مرشد راہ اویسش شاہ جعفر صادق ست — اوز شیخ دین محمد قاسم علیم نبی
اوز محبوب نبی آن شیخ سلمان فارسی — اوز میر مومنان بو بکر صدیق حنفی
اوز سر سینۂ انور محمد مصطفی — یافت فیض خاص تا شد محرم سر خفی
صد ہزاران تحفۂ صلوات وتسلیمات حق — بر وی وبر آل واصحابش جمیعا مجتوی

بطرف میان شیخ علیم اللہ ساکن رہیلہ ودرویش محمد
ونصیر اللہ واحسن اللہ درمیان عزم زیارت کعبہ معظمہ حامدا ومصلیا ومسلما

چگونہ دم زند از استعانت و درخواست | کسی کہ نیست ورا نسبتی بدان دربار
نسب کجا و حسب کو بغیر دعوی زور | بس ست قلب زراندود ضحکۂ بازار
نمودہ است مرا (روح ۱۲) اماد خم نشانۂ غیب | از انکہ انچہ منم ہست مدح ناہنجار (مسخرہ ۱۲)
من آن کسم کہ ندارم بجز خود (روح الامین ۱۲) نظرے | بصدق خلت احباب دارم استظہار
سیاہ کار تر از من کجاست چون خامہ | ز زشتی عملم سر بجیب چون طومار
خدا نخواستہ گر کار با حساب افتد | بدست من سر موسو (ی) نیست غیر خسران (بیان ۱۲)
جز انیکہ نام غلام رسول دارم و بس | دگر نبود متاع لیاقتم در بار
اگر قبول فتد نسبت غلامی من | ہمین غلامی نامی لیاقتم بشمار
غلامئ در او خوبتر ز آزادیست | زہی غلامی آن سید شفاعت کار
پس از شفاعت یاران کنم عجب نبود | کہ سیل ریز شود مغفرت چو ابر بہار
کنون بخاتمۂ نعت مطلعے (مطلع ۱۲) دیگر | شنو و دست دعایت بر آسمان بردار
صبا بپای تو افتم بسوی من رو آر | نیاز بلبل بیدل ببر بآن گلزار
دو صد ہزار صلوٰۃ و الوف آن برکات | بالف الف سلام مضاعف التکرار
ببر تحائف من سوی روضۂ پاکش | ہمہ زبان و ہمہ آن و ہمہ نفس صد بار
ہمیشہ تا ز بغل آئینہ برارد صبح | عکوس خلق نماید فرورود شب تار
بزندگی ابد باد شاد و روح امین | بخیر ختم غلام رسول آخر کار

شجرہ مشائخ طریقہ علیہ نقشبندیہ قدست اسرارہم

اولا حمد خدا و ثانیا نعت نبی | بر زبان رانم کنم آئینہ جان را جلی
بعد ازان اسماء پیران طریق نقشبند | بر شمارم تا بود دہبا چہ کار آگہی
شجرۂ اسماء شان در باغ دل نشناں بصدق | تا بزیر سایۂ او میوۂ قربت خوری
بہترین میوہ عین آن شجر عبد الرسول | دست بیعت زد بذیل شہریار مغنوی

نبی خیر بشر خیر خلق با بجملہ + ز جنس نقص و معائب منزہ و بیزار
شریک او نبود ہیچکس وگر باشد + نباشدش بجہان جز بلفظ لاش حصار
ہنوز اول جوش ست گلشن اورا + باین کلیم و بآن ہیبت سلیمان وا
بگاہ مردان بینی کہ جوق جوق ملک + بہ تخت و تاج شہانہ رسند خدمتگار
شہ رسل بہ سپاہ پیمبران امم + رود بعرش برین با براق برق آثار
کند سجود شفاعت برائے جملہ امم + رسد صلای اجابت ز حضرت جبار
شود بہشت محلی بجملہ ما فیہا + نہند تخت معلی چو عرش پر انوار
شہ دو کون پیمبر حشم فرشتہ خدم + دہد بجلوہ شاہانہ رونق دربار
دران زمان متیقن کنی کہ او آنست + کہ از برای وی آراستند دنیا را
شدم مصدق قول خرد بشاہد صدق + شدم محرک زنجیر شوق مجنون وار
کہ گر بجذب کشد جسم من سوی روضہ + شوم ز بخت جوان بخت خویش شکر گزار
باستان رسالت نہم سر خود را + کنم دو دیدہ و صد نقد جان نثار مزار
وگر نہ دست من و دامن مقدس آل + مرا با ل مطہر پیمبر ابسیار
خصوص آنکہ دلم بردہ محبت اوست + بنام روح امین و امین عشق نگار
امانتی کہ بآنسان سپردہ حق ست + ادای او نکند جز چنین امین عیار
برای زندگی دائمی چو روح کریم + دہد برات حیات ابد بعاشق زار
طفیل روح امین آل خود قبولم کن + کہ ہست عزت مہمان طفیل را بسیار
چو من بدعوی حب رسول منطونم + سزد کہ معتقدان را ز وی استنصار
گل شفاعت محبوب من بوصلہ من + کہ بودہ است مرا اسم خاص خدمتگار
کند پر از گل عشرت ز جیب تا دامان + دہد بشکوفہ رحمت بدست ہمچو بہار (یعنی غلام رسول)
ولی چو مدعیم کی کنم شفاعت غیر + برای ذات خودم نیست ہیچ پودہ تار

تو آن شہی کہ بود بندگیت بہ زشہی — زاسم بادشاہی سخت ننگ داری وعار
چرا بہ بندگی خود نہ نازی از پے آنکہ — باسم عبد خدایت ستود چندین بار
عجب ز عبد رسول آنکہ بہر توصیفت — بلفظ شاہ عبارت کند باستبصار
مگر بخاطرش آمد کہ شاہ اسم خوش ست — برائے عظمت آن ذوالقدر سپہ سالار
ولیک مدحت او کی رسد بمدحت حق — بعذر این گنہش لازم ست استغفار
خرد بگفت ز شہ گفتنت گناہی نیست — باسم عبد روانیست از تو این گفتار
خدا اگر بستاید ورا بعبد بجاست — ترا حرام بود نام عبد در اظہار
ترا ست فرض کہ خوانی باسم تعظیمش — باسم شاہ و ملک ہر چہ آید از تو بیار
بگو کہ شاہ شہان جہان و اصل جہان — نبی اول و آخر ملک باستمرار
ز جود اوست وجود و عدم در این عالم — ز عکس لطف و رخ اوست رنگ لیل و نہار
صفات او چو ہمہ لاتعد و لاتحصی ست — باو گزار و کن اسم شریف را تکرار
محمدؐ ست و محمدؐ محمدؐ ست وحید — محمدؐ ست یکی و محمدؐ ست ہزار
محمدؐ ست کریم و محمدؐ ست رحیم — محمدؐ ست شفیع و مشفع و مختار
محمدؐ ست و محمدؐ محمدؐ آئینہ است — کہ عکس اسم و صفات خدا کند اظہار
شہا چو نام شریف تو بر زبان رانم — دہان پر آب شود از حلاوت بسیار
عدیل لذت نامش کدام شیرینی ست — کہ کلک و لب بہ بیانش شوند شیرین کار
نبات و شہد یکی چاشنی ست از خرمش — ظہور کوثر یک قطرہ ایست دور از کار
لبم ز لذت او با زبان چنان چسپد — کہ جان و جسم بیکدیگر و چو رنگ و بہار
اگر بفرض زبان از لبم جدا سازند — بہ تیغ و تیر نگردد جدا ز ہم چو دو یار
مگر ز لذت تکرار آن شوند جدا — کہ لذتے دگری دست میدہد ہر بار
زبان و لب نتوانند حصر توصیفش — کنم بجہل اوصاف قصد استحضار

صدف ز بہر نثار کہ دُر بکف دارد — برای کیست خزائن پُر از دُر شہوار
چرا شدہ ست چو روی عروس چہرہ لعل — چرا شدست پُر از لعل کیسۂ کہسار
بہ پشت ماہی دریا چرا درم جمع است — اگر نداشت خیال نثار افسر یار
فلک برای کہ از دیدہ ہای خود نرگس — فشاندہ است بتعظیم بہر استبشار
فروغ حسن کدامین غریز مصر دل ست — کہ گشت شیفتہ اش عالمی ز لیخا وار
ضیاء نور نگاہ کدام غمزہ زنی ست — کہ بر قبور شہیدان شدہ ست شمع مزار
خرد بگفت کہ ہی ہی ہنوز در خوابی — ز غلغل دو جہانی نگشتہ بیدار
شنو کہ ایہمہ طمطراق کن فیکون — ز بہر تو طیہ آمد شہی ست بکار
شہی کہ عرش تمنا کند قد مگاہش — غبار خاک درش را فلک کند دستار
شہی کہ عرش پایانداز اوست — شہی کز آمد نش ملک مرحبا گوید
شہی کہ شجرۂ احسانش ثابت الاصل ست — فروغ او ز سموات و عرش کردہ گذار
دلا ز بادہ غیبت خمار مے خیزد — بجوش صاف خطابش بساغر سرشار
ایا سپہر رسالت مدار ملک و ملک — ضیاء شمس جلالت جمال حلم و وقار
دم مسیحا جان بخش مردگان عدید — دم تو دلدہ مردہ دلان الف ہزار
طواف بارگہ تو ز کعبہ فاضل تر — غبار کوی تو آہو گرفتہ بر تاتار
غسالۂ تو بر آب حیات طعنہ زند — نوالۂ تو بر آرد بدست مغفن شنار
سپہر کیست کہ با بندہ ات سر افرازد — بہشت کیست کہ با سوختہ تو گردد چار
نگاہ گرم تو بگداخت سنگ خارہ چو موم — ز خوف تیغ تو بگسیخت کافران زنار
اگر نہ پرتو مہر تو بر سرش افتد — ز ندز غم سر خود آفتاب بر دیوار
اگر نہ چرخ شود سائبان امت تو — ز برق خرمن او سوختہ شود یکبار
اگر بفصل زمستان نظر کند مہرت — خزان او متبدل شود بفصل بہار

نثار

له اشارة الی آیة کریمة اصلها ثابت فرعها فی السماء ۱۲
له یعنی بلوغ غایة الکمال ۱۲
له یعنی مجاب ۱۲
له یعنی محمود ۱۲
له یعنی بعود ۱۲

نظر بہفت دنہ عرش و فرش حیرانم — کہ از برائے چہ ہر ہفت کردہ اند شمار
بہ بزم چرخ چراغان اختر و انجم — بباغ ارض خیابان لالہ و گلزار
زمین با ہمہ ریحان و سوسن و نسرین — نگار بستہ بدست عشیقہ و گلزار
بہشت با ہمہ ناز و نعیم و حور و قصور — مقام جلوہ کہ کیست تحتا الانہار
سقر با ہمہ سوز و گداز و شور و شیق — محل و محکمہ کیست قاہر کفار
بگریہ ہائے فراق و بسیل اشک چرا — نمودہ خانۂ خود را خراب جوی و بجار
با نتظار کہ وا ماندہ دیدۂ انجم — بجست و جوی کہ گردد فلک مخبط وار
چہ بودہ است کہ صحرا فتادہ خشک لب ست — مگر ز قافلہ وا ماندہ درہ دلدار
با بشار کہ آموخت سیل ریزی اشک — سری بسنگ و فغانی بسان موسیقار
چہ شد کہ کوہ کمر بستہ و ستادہ بجا — چو چاکران ادب سنج شائق دیدار
ز شاخ و برگ ہزاران زبان بر آوردہ — بوردہ مدح ثنائے کہ ناطق اند اشجار
برای مائدہ کیست میوہ ہای بہار — بصحن برگ نہادہ بدستہای چنار
ز بہر نان نہار کہ مہر طباخ ست — برای شام کہ مہ قرص خود کند ایثار
فلک ز مہر خود آورد آفتابہ بدست — برای شستن دست کہ ماندہ است تیار
چہ شد کہ بلبل شیدا گل بسر گوشی ست — گہی بہ راز و نیاز و گہی بشور و خمار
وحوش دشت چہ دیوانگی بسر دارند — کہ سر بصحرا دادہ چو آہوان قفقار
طیور را ہوائی کہ شد ہوا مرغوب — کہ بودہ اند چو مرغان نامہ بر طیار
چگونہ است کہ با ہم موافقت جستند — عناصری کہ بیکدیگر اند دشمن وار
جدا جدا ہمہ شور جدائی بسر دارند — چو عاشقان جدا گشتگان ز یار و دیار
چہ شد کہ ماہ بہر خود بکوہسار زند — فتادہ خاک بسر مست و خشمگین و خمار
بباغ مہر کہ آتش زدہ ست شعلہ بسر — نگر می نظر کیست آب غرق بجار

مثنوی مشکور نشد حق سبحانہ قادرست کہ وسعی مکرر بکنی بہمرساند ظاہرا مغنی مثنوی از تقاضای شماسعی را مثنی کردہ باشد
اگر او سبحانہ تعالی خواستہ سعی ما بجای خواہد رسید بیان عبد الرحیم را بالمشافہہ سوگند دادم
کہ مبادا برای طمع خود قصوری کردہ باشد انچہ معلوم شد تقصیرش ہیچ نبود بلکہ از مالکان
امتناعی بظہور آمدہ مقلب القلوب تقلیب قلب او فرماید کہ مقصود ما و شما میسر آید والسلام

حاشیہ علیحدہ غنچہ چندی در چمن طبع بہ نسیم عشق نبوی صلی اللہ علیہ وسلم رو بشگفتگی آوردہ بود
فرط اشتیاق منقبت بر آن آورد کہ آن ہمہ را در رشتہ قصیدہ کشیدہ و دستہ دستہ بستہ بدست
آوردہ ہدیہ جناب مستطاب سازد اما اندیشہ از نادانی این باغبان ست کہ مبادا در گل سرخ و
گل خرزہرہ امتیازی نکردہ گلہا را ہم بربستہ باشد لہذا آن دست انبوی خود پسندی را در نظر
آن دشوار پسند کہ مشامش در تفریق روائح طیبہ و خبیثہ دستی تمام دارد جلوہ گر ساختہ شود
بے تکلف می نگارم کہ ملاحظہ خاطر خود پسند من نکردہ ہر برگے و گلی کہ نہ شایستہ تماشاے چشم
خدام کرام جناب نبوی صلی اللہ علیہ وسلم باشد خار سر دیوارش سازند و بجای آن از چمنستان
طبع خود ہر گلی و نرگسی و بادامی را کہ شایان گل دستگی شناسند گل سرسبد و زیب دستار آن
دستہ ناہموار نمایند مبادا کہ سررشتہ اصلاح از شیرازہ نوخطا او برگیرند و طغراے احسنت قلمی و
لسانی بر عنوان او بر نگارند در ینصورت خوف آنست کہ حرف گیران ناتوان بین انگشت بر
حرفش نہند و بہ تیرہاے عجب نماے نشانہ ملامتش سازند دشخوار تر آنکہ مبادا ناشایستگی و ناپسندی
دستہ مذکورہ سبب نارضامندی جناب تقدس مآب گردد لاجرم اجتہاد در اصلاح آن فرض
وقت باید شناخت و آداب را در مقابلہ آن ترک باید نمود علی الخصوص کہ المامور معذور فرمودہ اند

دیگر جاے عذر کجاست قصیدہ

بیا بیا خرد من کہ با تو دارم کار	ز سر کون و مکان از تو خواہم استفسار		
بگو کہ عرش باین عظمت و آن زینت	جو حجلہ ہاے عروسان چرا شدہ زرکار		
بگو کہ کرسی چینی پرند شاہ پسند	برای تخت کہ آراستند چون گلنار		

کریم مخصوص باشند کرم نامہ سراپا تسلیم و رضا در جواب تعزیت نامہ این قدویت انتما
روح قوالب مردگان و سور ارواح ماتم زدگان سلامت تسلی نامہ در باب تعزیت واقعہ والدہ
ماجدہ کہ بہشت برین خوابگاہش باد متضمن تعلیم صبر و مصابرت رسید صبر آموز خاطر بے صبر
و بیصبری افزاے دل صابر گردید و بر سرائر تقدیر کہ مبداء ہر نفع و ضرر و منشاء ہر خیر و شر است
آگاہ گردانید یعنی چون قرار صابران و اضطرار بے صبران ناپیدائی از قضا و قدر است در ہر حال
حصول رضاء بقضاء و شکر بے شکوئی باید نمود الحال شمہ از خرابیہای احوال خود بقلم می آرد کہ
ظہور اصطبار و اضطرار موقوف بر خلہ خاردو انکساراست و کسی را کہ در صدمۂ اول نشتر درد
بجان او نہ خلیدہ باشد او را بہ بیصبری چہ نسبت و بہ صبوری چہ مناسبت ست پس تعزیت چرا
و تسلی کرا ؎ فی زیستی بکامی فی مردنی تمامی + رنج تمام دارد این نیم جانی ما ہمچون ظہور این
حال از فرط قسوت و غفلت کمال خبر میدہد پس انصاف آنست کہ این مردہ دل را بدردی
خود باید داشت و بر دل مردگی خود نوحہ باید کرد و دیدہ گریانی و دل بریانی بدست باید آورد
و دلی خالی باید نمود تا دل صاحبدلی بدد آید و شعلۂ دردی در دلش اندازد تا خرمن ہستی او را
پاک بسوزد نہ از وی نامی گذارد و نہ نشانی و آثار کریمہ لاتبقی ولاتذر چنان ظہور نماید کہ کان
لم یکن شیئاً مذکوراً گردد و بزرگی میفرماید ؎ تو ای قطرہ کہ از دریا جدائی چنین غافل بساحل
مینمائی + ترا گر موج دریا در ربودی + ز تو نام و نشان ہرگز نبودی + از توجہ تسلی بخشان اہل کمال
ظہور این حال را اقرب ست مصرعہ بر کریمان کار ہا دشوار نیست + سعادتمند عبد العظیم مورد
فضل عظیم باشند حضار وقت تسلیمات معوض میدارند میان عبد الرحیم از لاہور مراجعت
کردہ برابر چک رسیدہ آوازہ یاس خرید مثنوی بگوش رسانید گوش دل را دردمند ساخت
درینولا برای سعی جدید دو کلمہ شدید با نوشتہ میشود شاید درین حرکت برکتی پیدا شود بیشتر
واللہ اعلم فقرات فصاحت آیات در عنایت قصیدہ نعتیہ عربیہ سراپا برکات
؎ روحہ روحی و رحی روحہ + من رأی روحین عاشا فی البدن + در اول بار سعی در ستم حال

عزم ہر بارگی سفر بر بستند از انجا کہ قاعدہ مستمرہ است کہ ؎ بی فنای کل و بے جذب قوی
کی حریم وصل را محرم شوی ۔ لہذا اولاً خود را بدیدۂ گریان و دل بریان بر سیخ شوق کباب ساختہ
و سفر خشکی را آبجیات تصور نمودہ بی خود انہ روانہ خدمت شدہ اند و بارادہ تلافی جرمی کہ مادر کلان
ایشان در ابتلاع حضرت یونس علیہ السلام کردہ بود خود را باکول آن یونس وقت ساختہ اند فوقیت
دران ماہی کہ حضرت یونس را باکول نمود اما یونس جزو بدن او نشد و درین ماہی کہ جسم او جزو
بدن آن یونس وقت خواہد شد سبحان اللہ عجب ماہی بلند طالع ست کہ پایۂ قدرش از ماہی
بماہ رسید حق سبحانہ مارا و شمارا ہم از ماہی بعد و حجاب بماہ قرب و وصال رساناد اللھم آمین دو کلمہ
در روشنی چراغ عجالت الوقت بسرعت تحریر یافت از مژدہ صحت روز افزون خود مسرور سازند
نوازش نامۂ عالی در طلب قصیدہ حمیدہ روح جسم محبورمن قصیدۂ عربیہ لغتیہ کہ بجہت
نظر اصلاح بدست یسین خان مع رقیمہ کہ بنام نامی سید تھوشاہ در جواب نوشتہ شدہ بود
رسیدہ باشد ثانیاً نمیقہ انیقہ سید مغفرالیہ نیز برای مطالعہ شما مرسل شدہ اما چون قافلہ
چک تیار ست و قصیدہ و خط روانہ لاہور کردنی ست امید کہ زود ارسال دارند محمد عظیم و
صاحبداد خان و محمد اعظم و غیرہ حضار سلام خوانند **کلمات اشتیاق آیات بنوازش**
این ارادت سمات روح من ممدوح من این اسرار من منبع انوار من علت غایت از
گلگشت این بوستان تماشای بہار دیدار آن سرو خرامان ست اما عجب کہ آن سرو پا بر جا و خیابان
خانہ پور و ہوشیار پور چنان ریشہ نہ دواندہ کہ توقع جنبشی بسوی کنار جوئبار این دیار توان داشت
ناچار ما را قمری وار گرد سر آن سرو ہمیشہ بہار باید گردید و حلقہ صحبتش را طوق کردن خود باید ساخت
در نیولا شعر حالی یاد آمد ؎ قمری ریختہ بالم بہ پناہ کہ روم ۔ چند دامان کشی ای سرو خرامان
از من ۔ محب صمیم میان عبدالرحیم عازم لاہور ست اگر عزم طلب مثنوی جازم باشد مبلغ ہشت روپیہ
روانہ سازند بکفایت آلہی و بمساعدت بخت ایشان اگر مالکش نہ فروختہ باشد امید ست کہ بدست
خواہد آمد و بخدمت خواہد رسید والا مبلغ خواہد رسانید والسلام عبدالعظیم بسعادت عظیم وسلام

سراپا تعظیم در تعلیم عبدالعظیم خلف عبدالکریم روح قالب بیمار من نفسی که یاد آن روح
ارواح محبان بخاطر می گذرد روحی تازه بقوالب مهجوران می رساند دمی که پرسشی ازان مسیحا نفس
بر زبان کریم النفس بگوش میخورد تنهای مرده هجران را کار دم عیسی میکند الحمد لله که تا ساعت
تحریر اگرچه بیمار بست اما بیاد ایشان بهتر از تندرستی ست امید که بدعای خیر خاتمه یابد آمد فرزند کریم
محمد عظیم را باستماع کریم اخلاق نور مستفاد گردیدن دیگر ابنای جنس از خدمت پر برکت ایشان
هوای تعلم بعضی کتب فارسی در سر افتاده و ذریعه رقیمه را با وجود فیض عموم ایشان تائیدی
بدست آورده و (وسیله) در خدمت میرسد یقین ست که از فیض عموم و خصوص کامیاب خواهد شد والدعا

پرسشهای مرشدانه در بیماری خیر اندیش و ایمائی در سبب نارسائی ذات
مبارک خویش یا روح الله روحی فداک وشفاک الله وتولاک والسلام علیک استماع
بیماری صوری آن تندرست معنوی سامع را بیمار ساخت در ماه رمضان اعتکاف مانع بود
در نیولا از عدم سواری قطع نظر وجهی دیگرست که اظهار آن سخت مخل وقت ست بهر صورت صحت
وسلامت شما مطلوب ومقصود خاطرست ودعا بصحت شما در دل وزبان قاصر تنت بناز
طبیبان نیازمند مباد معهذا اگر امعان نظر کرده شود فوائد بعضی بیمارها بهتر از منافع صحت ست
چنانچه فرموده اند حمی یوم کفارة سنة ودر صورت جای صد شادی ومبارکبادی توانند شد
بشرطیکه استقامت واصطبار نصیب حال گردد وانهقدر یقین ست که چون البلاء للولاء قاعده
مقرره ومستمره ومرغوب ست ونشان کمال عنایت ومحبت محبوب محل صد شکر ومنت ومطلوب
ومتمنای عشاق بی منت از انجا که چشم براه اخبار صحت دوچارست به دو کلمه دستخطی که نسخه شافی
بیماران انتظارست شاد فرمایند ویاران حاضر را سلام رسانند والسلام **عنایت مآبی کباب**
ونوازش چند فقره فصیحه بلاغت انتخاب روح الامین فلک اتحاد ازمدتی ما بیان
دریا را حوصله آرزوی ادراک سعادت دست بوس آن ماه آسمان کمال بود ورنیولا از غایت
مستی شوق عالم آب را گذاشتند وبعالم سراب شتافتند وبه دستیاری صیادان مهربان رخت

در اشتیاق این معطل بحر کمات ؎ دیر ست که دلدار پیامی نفرستاد + ننوشت کلامی و
سلامی نفرستاد + روح مفارق من قالب بیجان در هجر آن جان چه نالد و چسان ناله که مانند
دیده قربانی دست و پایش وقف بیانی ست الا زبان حالش که گرم سخن رانی ست نی قلم
که خود قالب تهی ست بی لب آن سروسهی از حال رهی چه سراید و زبان قاصد بیگانه خونی از
سوانح زرد روئی چه بیان نماید مگر در بنوقت رباعی عاشق متقول که حاضر وقت شده مبین
حالش میگردد ؎ جانان مرا بمن بپارید + وین مرده تنم باو سپارید + گر بوسه دهد ازان لبانم
تازنده شوم عجب مدارید + والا جزا اینکه مقناطیس توجه قلبی بجذب عنایت گریبان قالب آهن
نشان را بجانب خود کشد دیگر علاجی نیست والسلام از اعزه حضار و مخلصان صداقت شعار
سلام شوق آثار مطالعه باد تحریر شفقت تقریر در رسید رقیمه فقیر حقیر کل ریحان
روحانی من در وقتی که خاطر از هجوم عوارض نفسانی طبعی امتلاء داشت ورود لطیفه دلگشائی
و مفرح روح فزائے فی الجمله راه تسکینی و وعده انبساطی نمود لکن چون در وقت ورود آن هم
پروای این نعمت عظمی نه داشتم هر دو فرد ملفوفه بنظر اجمالی نمک چش دیده در توشه دان عده
مطالعه فردا برای ضیافت طبیعت نگهداشتم بقول بیدل صاحب دل ؎ درهای فردوس
وا بود امشب + از بید ماغی گفتیم فردا + انشاء الله تعالی در وقت انبساط و حضور طبیعت از
ذوق مضامین بسط قرین ان التذاذی دریافته بجواب هر دو فرد متصدع خواهد شد از جناب
حضرت کرم انتساب یعنی ذات فیض مآب و صاحبزاده قطب رکاب و دیگر احباب اشتیاق نصاب
سلام خوانند اشارت والا بشارت از تشریف قدوم مریدان با ارادت
و عنایت نسخه بحر السعادت الهی آن کشتی نوح سبب نجات محبان پر فتوح باد سفینه
بحر السعادت پیش آن میر بحر ملاحت روان شده کشتیهای شکسته مخلصان در دریای هجران
بامید عبور بتوجه سواحل حضور اند باد شرط عنایت و باد بان توجه آن آشنای بحار محبت مطلوبست
؎ کشتی شکستگانیم ای باد شرط برخیز + باشد که باز بینم آن یار آشنا را + والسلام افتخار نامه

خواستند تمہیدات مرشدانہ دریادآوری مربیانہ وشفاے صحت نشانہ روح جسم
افسردہ وحیات دل بہ ہجر مردہ من درآمد ورفت امسالی آن یار روح تمثالی در قالب خالی
نیامد چگویم از ہجر آن قامت چہ قیامت آمد وچہ استقامت رفت آنا در عالم اتحاد جای شکایت
وعتاب نیست ؎ گر زدست زلف مشکینت خطائی رفت رفت + ور ز ہندوی شما بر ما جفائی
رفت رفت + ور نبولاپتی کہ صعوبتش بیماران پر دل را بیدل وبیقرار گرداند عارض این
ضعیف شد ناخوش آمدنش بر سم بیماران ہمان نہ از دانش ودانائی ست بلکہ در حقیقت
جای صد گونہ شکر وحق ستائی ست یعنی چون حرارت یکروزہ اش مکفر یکسالہ ذنوب و
لرزہ یک ساعتش افشانندہ صد برگ عیوب باشد مفت مریض ست وہرگاہ صدمہ یک بلا
دافع ہزار آزار وشدت یک درد منشر صد راحت وقرار باشد غنیمت بیمارست می باید کہ بیماران
جہان این صعوبت را تہنیت دانند واین رنج را مایۂ الوف صحت تصور نمایند مشفقانا خود درین
امر طور دیگر داریم ورود ش را قدوم مہمان عزیز میدانیم وقدمش را بر سر وچشم خود می نہیم
آب گرم برای پاشویہ اش حاضر می کنیم واز لحلحہ وغالیہ متاعش را معطر می سازیم بجای آب
شربت گلاب مہیا وبجای غذا مرباے ہلیلہ مصفا جایش را بر بستر نرم گرم کردہ ودر پیش تیغ
تندیش ہمہ سپر صلح آوردہ واز کلام پست وبلند خاطرش را نیازردہ وذکر سود وزیان وفکر
مال وعیال را در خلوتش راہ نیاوردہ آمدنش را بجان خریدارم واز رفتنش بعبد در بیمار ورد
سرش را خمیرۂ صندل وبخش را راحت دل میدانیم روزی چند کہ این مہمان کریم کرم فرماے
خانۂ فقیر بود خدمتش را بہ ما حضر سعادت دانستم حیف کہ آن مہمان حیانشان بے خبر وبی رخصت
کوچ کرد ورفت اتفاق خیر یاوری ہم دست نداد ومقاش معین ہم معلوم نشد کہ با سال سلام یا پیام رابطۂ
سابقہ را تازہ میداشتم ازین روی خاطر را اندکی تغیر روی نمود واز فراقش جسم را تاب وتوان
نماند انشاء اللہ تعالیٰ بعد مرور ایام چند چون بموافقت صبر کہ مایۂ صد ظفر ست قوت وطاقت
حاصل خواہد شد قصد زیارت یاران بیمروت کردہ میشود والسلام مطاحات کرم آیات

فروختم ۔ روح اجسام ناسوتی و امین خزائن ملکوتی من جاذبہ بسیاری نغز ک نغز عجب جذبے
داشتہ است کہ خلق بسیار را بی اختیار بسوی خود جذب نمودہ و می نماید فقیر ہم درین بہار از
جملہ مجذوبان اوست و بخاصیت مجذوبی خود ہمہ محبوبان خود را مثل خود مجذوب میخواہد و
نہ تنہا این فقیر مجذوب اوست بلکہ جماعہ صوفیان بر حسن صورت و لذت سیرت او حلقہ حلقہ
والہ و رقاص اند و زمرۂ شکم پرستان خود بیرون از حد قیاس سودا دارند این سواد ارباب سود را
سخت دیوانہ و سودائی ساختہ و بحر این بہار شہریان خرد را بوضع جنہ نان طرفہ صحرائی گردانیدہ اکثر
اغنیا را از غایت شیفتگی بہار خانہ بدوش و جماعہ مفلسان از بس شوق خریداری و ناداری جامہ فروش
و رتلاش حلاوت نغزش شدت سفر را بر راحت حضر ترجیح دادہ اند و از فرط اشتہای ترشی مزہ اش را
بشیرینی برابر ساختہ الحاصل کہ ہر کس از تاثیر تصرف این بہار در عین اختیار بی اختیار گشتہ و این فقیر
تصویر معنی فاعل مختار را در آئینہ این فصل منعکس و منکشف یافتہ الحمد للہ کہ در صورت لذت دنیا
معنی دین نمودار آمد و بانحلال عقدۂ لاینحل مسئلہ اختیار کہ عنان اختیار از دست عقلای کبار بردہ بود
دست داد از انجا کہ جماعہ مجذوبان مقبولان حضرت سبحان اند از تصرفات خاصہ ایشان ست کہ بارش
باران رحمت و ریزش ابنبہ پر حلاوت بر عام و خاص محیط شدہ و اشجار این دیار مانند کریمان
فیض نثار صلای عام در دادہ و خوان انعام نغز بر روی صحرا کشادہ ہر آشنا و بیگانہ را بخاصیت
کریمی دلکشان اند و بر ہر کام و زبان سبد سبد چاشنی عنایت افشان بالفرض اگر بعضے
یاران گرانجان را سنگینی مزاج مانع جذب گردیدہ و قوت حرکت ارادی بسیار ضعیف داشتہ
رسول و قاصد را بحرکات قسریہ سلسلہ جنبان ارادت آنہا می سازند اکنون درین دو سہ روز
دیدہ کرامت بین این بہار بر راہ احباب مجذوب شعار دو چار ست تا از کدام جانب مانند
ابر بہار سایہ گستر این اشجار می شوند و کدام وقت حلواے بے دود نغز ک را بدست کریم خود
تقسیم و تلقیم دہانہا میفرمایند ؎ طرف چمن و طواف بستان ۔ بے صوت ہزار خوش نباشد
زیادہ ؎ دیدۂ انتظار چون نرگس ۔ چشم بر ہم زدن نہ میداند ۔ بہادر خان را سلام شوق

مفہوم ذہن ثاقب شما خواہد شد ؎ گر ہزاران طالب اند و یک ملول ؛ از رسالت باز نماند
رسول ؛ اگرچہ محبت خالص ایشان و حافظ جیو وجود گرانجان ما را جذب مقناطیس می نماید
لیکن سنگینی ما از اندازہ قوت جاذبہ اش افزون خواہد بود کہ باوجود انقدر کشش کہ از
مسافت یک منزل واقع شدہ و در قدری قلیل نمیتواند کشید یا خاصیت مقناطیس از
گردش روزگار و ہوای ناسازگار محبان آن دیار انقلاب یافتہ بہر حال در ینوقت نا آمدن
فقرا برآمدن آنصوب ترجیح یافتہ باید دید کہ تا وقت دیگر او تعالی چہ خواستہ باشد و
در طلب شما ہم بسبب عذری کہ معلوم ست تاکیدی نمیتوانم کرد کہ المعذور معاف چہ کنم
ع فی تاب وصل دارم نی طاقت جدائی ؛ زیادہ حیرانی ست ارباب تسلیم کہ در رقعہ
سابق ترقیم یافتہ بودند سلام مسنون میرسانند اشتیاق نامہ سراپا شفقت در ایمائے
ادراک صحبت کثیر المسرت روح روح من کشتی نوح من درین طوفان حوادث ہجران
کو کشتی نوح یعنی آل با کمال کہ ارباب اشتیاق را از گرداب فراق برآرد و کجا کشتیبان
یعنی زبدہ آل والاشان کہ کشتی شکستہ مہجوران امت را بادبان شفاعت بساحل امن و اصل
وصال رساند تا ہماست کہ مردم چشم دریای اشک خونبار گردابی ست و جسم نحیف دریغا ن
سیل ہجران مانند پا شکستہ مرغابی ؎ نہ کشتی و نہ نوح ای گریۂ شوق ؛ چہ بے ہنگام
طوفان تازہ کردی ؛ بخدای اہل بیت کہ از ناخدایان ناخدا ترس یعنی آشنایان ناآشنای
این زمان بجان نیارم و بشرطہ عنایت حضرات نقشبندیہ جعفریہ امیدوار اگرچہ بقاعدۂ اینکہ
جذب کشتی مرکشتی سواران را رسم قدیم ست بایستی کہ خود را بر کشتی میرساندم اما از قوت جاذبہ
ضعف خود امید آن دارم کہ کشتی بنفس خود بسوی این ضعیف مجذوب گردد و مانند ہلال
بسرعت سیر انگشت نمای منتظران شود والسلام میان عبد الرحمن و عیسی زمان و یاران
حاضر سلام میرسانند فقرہ توصیف انبہ لگاشتن و در ضمن آن شفقت یاد آوری
حضور مرعی داشتن ؎ رفتم بباغ و بہر تو بیادت چہ چاکہا ؛ از گل گرفتم و بگریبان

همه عزیزان حاضر سلام رسانند الطاف نامه شفقت آمود مشعر بپشیمانی مرشدانه
در بیماری این بی بود روح انسانی من از استماع درد شما که سومان روح و درد جان است
چه گویم و چه نویسم صحت خود را که فی الجمله روی نموده بدون صحت شما مرض میدانم و عدم
پای شما را که مشترک الوقوع ست درد سر خود می شمارم مدد روح القدس نصیب آن روح الارواح
باد که حیات جهانی وابسته بصحت آنجان واحد ست گویا که آن یک بمنزله هزار ست الهی
هزار جان گرامی فدای هر قدمت + او تعالی این جسم عاصی و آن روح پاک را صحت صوری
و معنوی روزی سازد بمیان صوفی عبد الله سلام مشتاقانه و خبر صحت فقیر رسانند خطاب
مستطاب بجواب نیاز نامه این باطن خراب مخلص وحانی و روح آمانی من نامه
صحت شمامه که بحمت تصحیح علیلان مهجور نسخه شفا و تریاق روح افزا بود ورود بشارت
آمود فرمود و سبقت صحت خود را مقدمه شفای ایشان تصور نمود آری پیراهن یوسفی هنوز
در مصر بود که بوی او نور دیدهٔ یعقوب افزود الهی شفای روز افزون تا مدت عمر طبیعی نصیب
روزگار آن عمر دوباره دوستان باد تا صحت معلولان هجران توطیهٔ قدومش می شده باشد
الحال تشکرانه صحت خود دران می بینم که این دیده دیدار طلب را بمشاهده جمال صحت اشتمال
نضارتی بخشم اگر بخت جوان مساعد میشود درین قرب باد راک وصال عمر مکرر آن جانبخت
پرافشانیها خواهم نمود والسلام از حضرت صاحبزاده مدظله و میان قطب الدین جیو و میان
دیندار و حضار مهجور سلام مطالعه نمایند عطوفت نامه کرم شمامه در تحریض ادراک
صحبت وافر البرکت راح روح و جام صبوح من غرض از دیدار ما و ایاب شما صرف
کسب وصول نعمت مواصلت و حصول منافع صحبت ست ما را هوس صحبت جان پرور
یار ست + ورنه غرض از باده نه مستی نه خمار ست + والا باعث طلب شما نه آنست که خود را
قطب دانسته و شما را دائره تصور کرده باشم حاشا و کلا موانع عزم آنصوب وجوه دیگر ست
که معلوم خاطر شما بوده باشد یا خواهد بود که مجمل آن از کلام کرامت نظام مولوی معنوی

که متعاقب نسخه مناسبه تجویز نموده برای شما فرستاده میشود امید که از تفصیل صحت حال خود مسرور سازند بدو کلمه اکتفا افتاد **اشفاق نامه مشعر تعرض عارضه تپ وحصول شفا بفضل شافی بے سبب** روح امین من ونور یقین من نسخه حالت این بیحال طوالت دارد مختصر این ست که ممان مکرمی که نامش تپ ست از ابتدای روز ورود تا دوازده روز وارد دنیاز خانه طبیعت بود اما میزبان طبع که لئیم الطبع اصلی ست بتکریم او اصلا نه پرداخت بلکه باظهار فقر وفاقه وتشنگی پیش آمده گاه گاه بلقمه نانی وچمچه دالے وشربت آبی می نواخت اما آن کریم الخلق گاهی چین بجبین نشد بتحمل وتصبر بربستر بی آرامے می غلطید درین اثنار بورود کرم آمود بهائی صاحب میان حفیظ جیو استقبالی نمود وتعظیم ایشان از جای برخاست ورخصت خواست وایشان را بجای خود گذاشت اما چون ایشان را مقناطیس امراض بیماران از هر طرف بسوی خود میکشد در یکجا دو دم آرام نمیتوانند کرد لهذا بال استعجال کشاده پرواز بسوی بلتوهال میخواهند فقیر هم باین بیحالی نامه دو حرفی را به بال صحبت ایشان بسته روانه خدمت نموده امیدوار دعاست به میان صوفی عبدالله سلام رسانند وخبر خیر عبدالرزاق مع این خبر معلوم کنانند دیگر همه اعزه سلام خوانند **شفقت نامه کرم ظهور مخبر عارضه بدن شریف واظهار تپش بمرض این نحیف** روح من جان من قالب بیجان من از فرقت آن روح مقدس سخت گرد آلود وخاک نشین پریشانی وحیرانی ست اما چه کند که زمام جان در قبضه اختیار خود نیست کار فرمایش دیگری ست جان هم مانند جسم بیجان تپان وپیچان ست عجب صنایع قدرت می بینم که جسم از جان جدا در تپ وخلش گرفتار وجان از جسم معرا در انواع آزار بیقرار شافی مطلق فضلی فرماید که جان بجسم وجسم بجان آرام وقرار یابند واز شکایت فرقت وار هند فقیر که جسم بیجان عبارت ازانست بسبب عود تپ بار سخافت ونقاهت بسیار کشیده ومیکشد اما از استماع شدت درد آن جان

اهل الله جانهاے مخلصان بکیان آمده منتظر مژده صحت اند العاقبة بالعافیة والصحة

علی روح الثقلین و امین خزائن قاب قوسین و آله و اصحابه فی الملوین نوک قلم مشکبار
طبله مشک تتار ست مانا که نسیم کوی کسی بمشامش رسیده و صفحه کاغذ سمن زار سواد کار ست
شاید سودای سبزه خطی به دماغش پیچیده کو نصیب آن که نافهای صحرای چین که عبارت
از تجدید صحبت دیرین ست عطر بیز جیب و گریبانش گردد و کجا آن بخت جوان که نقد کم عیار
شوقش به پیرانه سری سود نقود سره مواصلت حاصل آرد لهذا سرگشته وادی حیرتم
که اهتشام روائح اسرار سنت مرهون نفحات صحبت ست و عالمی مبتلاء فرقت ها گردیده
و حصول منافع جواهر زواهر کمال موقوف غواصی بحر وصال ست و جهانی گمراه تیه مهاجرت
شده درین حال قحط الرجال اگر نفسے در حضرت بی نفسان پاک نفس برآورده شود بهتر
از عمری که در عبادت و طاعت بسر آید چه جای بطالت و جهالت ۵ دمی که بے تو رود
زندگی نمی شمرم + بیا که خون جگر میرود ز چشم ترم + اگر فرضا اینچنین نفس نفیس میسر نشود
باری باشتغال ذکری که از خدمت بیفکری رسیده باشد تلافی آن دولت وافی باید نمود
آری نائب آفتاب چراغ ست و یادگار خم می جرعه صحبت ایاغ مصرعه قلم اینجا رسید و
سر بشکست + کتاب مستطاب مدارج اگر درجه شرف مطالعه دریافته باشد مشتاقان این صوب هم
بوصول آن امیدوار مدارج قبول اند زمره محبان فاطبته سلام خوانند و از مشتاقان
اینجا عموما و خصوصا تسلیمها مطالعه نمایند کرم نامه مخبر وقوع صحت مزاج وهاج
وظهور شفقت بمرض این کرم محتاج روح من راح من این من امان من الحمد لله
علی المرض والصحت فقیر از روز رخصت تا امروز بر بستر بیماری پهلو گردان ماند و بعد چند روز
مفارقت باز عود تب شد بهائی صاحب که از گردش روزگار با وجود تفرقه کمال دریافته
بسلامت رسیدند فقیر را در ماندگی طلب داشتند چنانچه تا ساعت تحریر به تدبیر ایشان طبع
بصحت روز افزون مائل ست انشاء الله که بواسطه اتحاد روحی که فیما بین واقع است از همان
روز ایشان را هم عارضه جسمی شدیده روی نموده الحمد لله علی کل حال بهائی صاحب فرمودند

که جسم را با جان نبخشیده اند نمونه ایست از قرب مولی تعالی با مخلوقات که تعلقش معلوم
غیر معلوم ست و کیفیتش مطلقاً معدوم او تعالی از قرب و حضور خود در مراتب خفی بلکه اخفی
آگاهی و اطلاعی کما ینبغی مرحمت سازد و ما را و شما را از قرب ما و شما بعید و با خود قریب و از ما
غائب و با خود حاضر گرداند در بلتو وال هر چند سعی اسباب ملاقات نموده شد دست نداد مانا که
حکمتی و لطفی خفی خواهد بود از حالات عافیت صوری و معنوی خود مسرور می نموده باشند حافظ محبوب
سلام مرغوب مطالعه نمایند میان نور خان سردار میانی افغانان دختر خود را حفظ قرآن
آرزو دارد فقیر وصف شما گوش زد او ساخته باید که بدیدن رقعه تشریف آرند اگر حصه
قسمت شما مقدر کرده باشد بسیار خوب ست ضرور بیایند در خدمت حافظ فیض الله وغیره
اعزه سلام رسانند مواعظت نامه اشتیاق آمود شوق انگیز مرقوم قلم جواهر ریز
بسر فرازی این ضعیف همت سمت خیز روح قالب محبان و امین امانت حضرت
سبحان عافاه الله تعالی و اوصله الی غایة متمناه سلامی که صورت معنی او در آینه روح
منعکس گردد و دعائی که اجابتش از زبان نیکان و پاکان مرجو شود مطالعه نمایند زیارت
ارباب صداقت پیوسته ناخن به دل میزند و اشتیاق اهل وفاق همیشه زخمه زبان را بر
طنبور بیان می شکند اما چون ظهور همه امور مرهون اوقات مقدر ست توقفی در حصول
این مامول واقع میشود و آواز آمدی و رفتی بگوش نمی خورد و زیری و بمی بسمع نمی آید استغفر الله
انها همه وسائط حجاب و بُعد ست خدا کند که کلام بی آواز و وصل بی انباز دست دهد
حرف و صوت و گفت را بر هم زنم + تا که بی این هر سه با تو دم زنم + چون هر شی بحاجت
خود مائل ست اینهمه بیان اشتیاق و اظهار شدت فراق خاصه قالب ست و الا روح دمی فتور
بوصف حضور و یگانگی ازین داد و فریاد وارسته و بمنصه اتحاد نشسته از خودی خود خبری ندارد
تا به دوئی و یگری چه رسد مصرعه قلم انجا رسید و سر بشکست + والسلام شوق نامه
کرم شمامه مشعر تحریض حصول دولت صحبت کثیر المسرت الحمد لرب الکونین و الصلوة

خطرات راه دامن همت رها نکرد در ینوقت شعر بلبل شیراز از زبان قلم نیاز تریم سیز باز گشت
ے ما بدان مقصد عالی نتوانیم رسید + هم مگر لطف شما پیش نهد گامی چند + فقیر تا روز جمعه
جمعیت اقامت دارد و اگر آن روح الارواح از قالب مسکن تجرید میتواند کرد ارواح مشتاقان
مهجور که جسمی ست بیجان منتظر قدوم عنایت اوست والا چون ظهور هر امر در گرو وقت
مقدرست در کمین وقت مترصد بوده می آید برحسب اشتیاق خدا آگاه حافظ فیض الله سخت
دلگشائی داشتم لکن فیض صحبت آن سرمایهٔ فیض نصیب نشد بسیار استغفار نمایند و بهمه
اعزه سلام رسانند سرفراز نامه شوق انگیز معشرت آمیز ے دمی که آرزوی دل
بعرض شوق تو کوشد + کره چو شمع شود ناله بر زبانش ولرزد + روح انسانی من وامین
اسرار جانی من تبیش دل بقرار مانند گریهٔ شمع از زبان نمودار ست واشتیاق جان پر احتراق از
سواد خطر روشن و پدیدار اتفاق گردش روزگار ما را و شما را بیک عارضه عرق النسا مبتلا
ساخته اما بنا بر آنکه مبادا سر باستداد کشد از رجل رجال اهل کمال امداد باید خواست
تا به لکد کوب اقدام عنایت رگ گردن عرق النسا (قدم ۱۲ مرد الله ۱۲) پامال گردد و سر بشورش نه برآرد
سالک ما دام که خود را لسان رعیت در رعایت امور مامور منقاد نسازد بمصاحبت سلطان
ذکر و حضور نمیرسد ذکر سلطان هم از جمله انقیاد امر محبوب ست باید که پاس انفاس عزیز بذکر
سلطان نمایند و سوار و خمسه لطائف را در نظر تصور دارند و نفی و اثبات را بمدد راز میکرده باشند
که ممد تذکر ذکر سلطان گردد و وقت شغل ختم شریف باد آوری مخلصان خلوص نشان
مرکوز خاطر بوده الحال هم مرکوز ست و مذکور اگر در مذکور نسیان را راه نیست ایشان را هم توجه
به دعای فقیر مناسب و لازم ست والسلام اعزه حضور و تلامذه سعادت ظهور سلام خوانند
از محمد صدیق و شهاب الدین سلام صدق آئین مطالعه باد ایمائی در تشریف آوری موضع
بلتو وال و توجه باد فرمائی این عقیدت سگال و مقصر ماندن این شکسته بال
و یاد فرمودن لطلب حافظ محبوب قدوه حفاظ اهل کمال روح خفی من قربی

سلام مسنون رسانند والسلام ازمیان حفیظ وکرم کریم سلام وبندگی مطالعه باد به مژده
روح افزای قدوم سعادت لزوم خدام عالی مقام حضرت قبلهٔ دین وایمان
دام ظلال ارشاده سامعه مریدان را نواختن ودرضمن آن هریک ارادتمندان را
به دولت سلام مشرف ساختن جان جسم ناتوان مشتاقان سلامت آدم حضرت
قبلهٔ دین وایمان از آنروی آب چناب رسیده امیدست که عنقریب بزیارت سرمایهٔ سعادت
دست وهد بهمه عزیزان خصوص میان سلطان خان ومحمد صدیق وحافظ فیض الله وحافظ نام دریا لیست ۱۲
محبوب ودیگر اغزه وجماعه مخلصان حاضر وغائب را سلام نام برسانند زیاده آدم مستعجل بود
بدو کلمه اکتفا نمود از احقر العباد دیندار سلام شوق مطالعه نمایند کلمهٔ چند در یاد فرمائی
خدمت حضور دمژده جان نواز تشریف خدام حضرت وصاحبزادهٔ عالی مقدار
بقلم دادن واز نوازش دولت سلام تحفه بهریک از مریدان فرستادن
روح بخش روح من سلام مسنون ودعای شوق مشحون مطالعه نمایند قاصد مستعجل بود فرصت
طوالت نگارش دست نداد وعلاوه آنکه فقیر استعمال مسهل کرده بود لهذا به دو کلمه دعائیه
اختصار نمود اگر فرصت وقت باشد بدیدار پرانوار مسرور سازند ودیگر زبان اخلاص نشان
علی الخصوص سلطان ملک محبت وصدیق بزم خلت ومحبوب قلوب حافظ محبوب خدا آگاه
حافظ فیض الله وغیره اغزه اسم باسم سلام رسانند خدام حضرت صاحب وقبله مع صاحبزاده
عالیجاه بعافیت داخل جبون شده اند امیدوارست که عنقریه بیساکهه متوجه این ضلع شوند
والسلام ازسمی ذکر باطنی میان سلطان خان ومحمد صدیق اطلاع بخشند وتا حصول
ملاقات بر نفی واثبات دوام وثبات نمایند والسلام از توقف اراده تشریف شریف
باین کمترین ارادت گزینان بخیف اطلاع بخشیدن ودرخطاب طلب حضور
فیض ظهور مشرف گردانیدن روح جسم بعین میر روح الامین سلمه الله المبین السلام
علیکم ورحمة الله وبرکاته مطالعه نمایند به جنبد دست جذب محبت گریبان کش خاطر بود اما خاک

گل سفید نمودن و شیشۂ گلاب را بکام خود دیدن و دماغ را معطر یافتن مبشر از وصول نعمت
خاصۂ خواجگان و حصول کمالات ولایت این بزرگواران ست و دریافت حضور و جمعیت
مع تعطل حواس ظاہر و جوش لطیفہ سری و سماع صوت اسم ذات مخبر از صدق حالت ست و
دیدن فقیر در خواب بر بستر استراحت و تعلیم اینکہ انسان را در تکالیف چہ درجات و برکات
واقعہ صادقہ است کہ درین ایام از مدت یک نیم ماہ فقیر را عارضہ بدنی لاحق ست و الحق تحمل
تکالیف ظاہرًا و باطنًا مفید فوائد عظیمہ و عوائد جسیمہ است کہ بار نگارش آن را قلم و کاغذ
نتواند برداشت فی الواقعہ تحمل تکالیف را عجب نوری و حضوری و کمالی و جمالی بخشیدہ اند
کہ ریاضات و اربعینات و خلوات را در جنب آن قطرہ از دریا تصور توان نمود و تحمل بار
ولایتی کہ نصیب استعداد شما معلوم میگردد قابل شکر ست اللہم ارزقہ لنا و لنا و طفل مردہ را
آتش دادن عبارت از تہذیب نفس و مرتاض کردن اوست و چوب استخوان در چشمش
فرو بردن و از انجا زبانہ رخشان برآمدن و در خود خوفی معاینہ کردن بشارت میدہد بر جستی
و درستی سلوک شما و استقامت حال و مآل شما اللہم اجعلہ سالکا ثابت القدم و راسخ العلم
و واثق الحلم بکمال الیقین و جمال الایمان بحرمت النبی و آلہ و اصحابہ اہل الہدایۃ و العرفان
نقل اوراق بدرقۃ السالکین بسبب ستم طبع اتفاق نیفتادہ معاف دارند و از حقیقت اشتغال
اذکار میان سلطان خان و محمد صدیق و حافظ محبوب و حافظ فیض اللہ نیز مطلع و مسرور
می ساختہ باشند و سلام رسانند فقرۂ چند از نوک قلم گوہر بار چکیدن و از یاد طلب
حضور کلہ گوشہ فخر فقیر بفلک رسیدن ای خلاصۂ روح انسانی و مشفای آمال و
آمانی محبت و عشق نہانی محبوبان این مکان خصوصًا میان محبوب خان کہ محبوب دل و
جان بود کشان کشان در ہر بانہ آوردہ بصورت خوردن انبہ باعث ورود این ضلع
گشتہ است اما در حقیقت غذای روحی بدن محبان روحانی حاصل ست اگر فراغت
وقت و صحبت مقتضی راحت رسانی مہجوران گردد بدیدار خود خورسند سازند و بسمہ اعزہ آنجا

گردہ امیدست کہ بہ امداد توجہات حضرات سیلاب جوش نخفی و اخفی ہم محیط گردد و دیدن یک بار سر برآورده از دیوار اول بار و بار دوم بار صورت نفس ست کہ برای مزاحمت ہر دو لطیفہ بہ دو (قدس سرہم ۱۲) (لطیفہ نخفی ۱۲ لطیفہ خفی)
جسم نمود ار گشته و از کلمہ سبحان اللہ کہ عبارت از قوت ذکری ست مدفوع گردیده و پس از دفع آن کہ نوری عجیب و غریب ظہور فرموده نور لطیفہ روح ست و نمود سفیدی بعد ازان اشارہ بہ بہرہ مندی از لطیفہ سری ست مبارکباد و دیدن صحابی کہ پیش از ثانی اثنین و لطیفہ ثانی باشد عبارت از حضرت خدیجۃ الکبری رضی اللہ عنہا ست کہ پیش از ہمہ اصحاب بشرف صحبت نبوت رسیده اند امیدست کہ چنانچہ حضرت پیر نوری را از جناب حضرت فاطمۃ الزہراء رضی اللہ عنہا برکات بسیار حاصل شده ایشان را ہم از جناب مسطورہ ترقب برکات کثیرہ است و کشادن دروازۂ صندوق اول و مقفل ماندن دروازہ دوم شعر از انست کہ دروازہ این لطیفہ را بروی شما کشاده اند و کشائش دروازہ دیگر موقوف بروقت دیگر ست خاطر خود را از تردد تعبیر جمع باید فرمود و متوجہ فتح ابواب عنایات باید بود و فقیر را بہ دعا یاد باید داشت وقت (دروازہ ۱۲)
فرصت تنگ بود معذور و معاف دارند در وقت تیاری خدام حضرت و صاحبزاده صاحب گنجایش فراغت دست نه داد از حضرت صاحب و صاحبزاده سلام مسنون مطالعہ باد از بھائی نبض محمد سلام شوق خوانند **نظر بر تحریص سلوک و دلداری این کم کوشش گماشتن و تعبیرات خواب پریشان را بسیار مبارک و بلند نگاشتن** روح اعظم و جان مجسم امین اسرار یقین مبان روح الامین سلمہ اللہ المتین سلام مسنون و دعوات شوق مشحون مطالعہ نمایند نامۂ نور بار بعد انتظار بسیار ورود فرمود مسرور نمود الحمد للہ کہ لطیفہ سری بطور سیر در ترقی ست درین تدریج سری عظیم ست کہ نصیب سینہ صفا خزینہ ایشان مرجوست و اطلاع بر حقیقت حرکت و برکت نفی و اثبات ہم از عنایات معلوم میگردد ظہور نور سفید از جانب پیش و وصول اثر آن بدیده و دل و القاء آنکہ ظہور این نور از خواص ولایت خواجگان ست و تا دیری بقاء آثار آن معاینہ کردن در عین صلوۃ مشاہدہ سبز

بعنی حضرت آدم علیہ السلام
بعنی حضرت عمر رضی اللہ عنہ

بوجه احسن بظهور آید والسلام فرصت تنگ بود معاف دارند به میان صاحب داد خان و
حافظ فیض الله واعزه دیگر سلام شوق رسانند از شهاب الدین وغیره اعزه اینجا سلام خواهند

سبب وقوع توقف در نگارش مسئله فقهی بیان نمودن و در تحت آن
چند کلمه حقیقت ترجمان نمودن و اعتبار این بی اعتبار برافزودن الهی عارف
مراتب روح انسانی امین اسرار روحانی باشند بعد تبلیغ سلام مسنون مطالعه باد سوال مسئله
فقهی بقلم آمده بود چون در ایام برشکال مطالعه کتب فقه اشکال داشت لهذا در تلاش مسئله
اهمال بظهور آمد در ینولا که از زبان تقید ترجمان سید اشرف تاکیدی دریافته شد انشاء الله
هرگاه از تانڈه دربکیوال رفته میشود مسئله مطلوبه را از اصل کتاب برآورده فرستاده خواهد شد
هرچند تفحص مسائل فقهی بنا بر عمل آن لازم و واجب ست اما طالب صادق را در هر لفظی معنی
و در هر ظاهری باطنی منظور می باید داشت بساست که نفس حیله ساز چون از تنگی دائره
تقوی بصحرای رخصت و فتوی کوچه راهی نمی یابد مس عادات خود را زائد و عبادات می سازد
و تلخی زهر را بحلوای شکر می آراید و ساده لوحان نادیده را مفتون خود میگرداند بیدار دلے
کو که خواب را از بیداری تمیز یابد و عادت را از عبادت جدا نماید مصداق انی معنی اشتغال
علماء بعلوم ظاهر ست که اوقات خود را مصروف بعبادت میدانند حال آنکه از حضور رب شکور
سخت دور افتاده اند مگر کسی که بمرتبهٔ جامعیت فائز شده باشد او را هیچ عادتی و عبادتے
حجاب راه نمیگردد کاری باید کرد که او تعالی روح انسانی را از آمیزش جسم ظلمانی جدا سازد
تا حقیقت این صورت کما حقه جلوه گر گردد والسلام از فقیر محمد بهره یاب سلام شوق تمام
مطالعه فرمایند مثنوی را سنج و اخلاق ناصری فرستاده شد انشاء الله تعالے خواهد رسید

اشتیاق مربیانه را روز بازار دادن و به تعبیرات ارجمند عقده از کار بعضے
رویا رب سرویا این سراپا بمعنی کشادن ؎ روحی فداک ای صنم العلمی لقب
آشوب دهر و شور عجم فتنهٔ عرب ؛ الحمد لله که آب جگر قلمی روحی طراوتی بخشیده که در لطیفه سری هم سرایت

جمعیت قلبی واطمینان روحانی ست اما حواس سست اساس جسمانی وقوای ضعیفہ بشری بدون
غلبہ نسبت حضور تاب تحمل نمیتوانند آورد لہذا ارباب استعداد اگرچہ دفعۃً بر دفع خطرات
قدرت ندارند لکن ہمت عالی خود را بقدر وسع در دفع آن متوجہ میدارند تا بمین جہاد اکبر
بفوز سعادت حقیقی مشرف میگردند بموجب آیہ کریمہ ومن یخرج من بیتہ مہاجرا الی اللہ ورسولہ
ثم یدرکہ الموت فقد وقع اجرہ علی اللہ اگر این مہاجر بفتح قلاع کفار انفسی وآفاقی امتیاز
یافت فہو المراد والا درجرگہ غازیان اکبر داخل خواہد شد ودر حقیقت ابتلای برادران دینی بہلیات طبیعی
درماوۂ سالکان آگاہ محض انتباہ ست ؎ چشم گر بینا شود در ہر طرف گلزار ہست + چند
کلمۂ موعظت بی اختیار از کلک بی کردار سر زدہ او تعالی شانہ ما را وشما را از گفتار بکردار
کردار بکردگار فائز گرداناد آمین والسلام محبوب خاطر محبان وشوق انگیز غائبان میان
محبوب خان را سلام بشوق تمام رسانند واز خیر عافیت شان بمنہج سازند صاحب داد خان
را سلام مشتاقانہ رسانند واز عافیت ایشان نیز اطلاع بخشند وایں نسخہ معلوم ہم بمائے دہند

بشرف جواب سوال بعض مسائل بر نواختن ودر ضمن آن بکلمات ارشاد مہتدی ساختن

روح سعادت وجان عبادت مقبول جناب رسول امین سید
روح الامین سلمہ اللہ المعین بعد السلام علیکم واشتیاق اتم مطالعہ فرمایند ؎ دیرست
کہ ولدار پیامی نفرستاد + ننوشت کلامی وسلامی نفرستاد + بر حسب سوال اول مسئلہ مطلوبہ
نوشتہ داشتہ بود اتفاق دو سہ بار چنان افتاد کہ در وقت عزم ٹانڈہ فراموش می شد در نولا
ہر دو مسئلہ مرقوم را ملفوف رقیمۂ شوق مرسل داشتہ بمطالعہ خواہد در آمد اگر بعد مطالعہ
شبہی ماندہ باشد باز مطلع خواہند فرمود وسبق فقہ اکبر ذکر کہ وظیفہ روزمرہ است
یقین کہ ہیچ وقت از صفحۂ خاطر محو نخواہد شد امید از فضل الٰہی چنانست کہ بمداومت ذکر و
محافظت اوقات وسوانطبت را بطہ مشق ذکر را بنوعی بمنصہ ترقی جلوہ گر فرمایند کہ ذاکر
در ذکر و ذکر در مذکور مستغرق گردد و نتایجی وفوائدی کہ مترتب برین استغراق ست

وسعادت نزول ملائک عرش نشین بر مشت غبار زمین مشعر از شرافت منزل علیہ سعادتمند
ساعتی کہ سے ہمای اوج سعادت بدام ما افتد + وار جمند مقامی سے اگر ترا گذرے
بر مقام ما افتد + الغرض جسم کثیف صحبت آن روح لطیف را بجان خریدار ست و جان
ناتوان مصاحبت آن جسم شریف را بدعا امیدوار سے یک زمانی صحبت با اولیا
بہتر از صد سال بودن در تقا + خصوصاً صحبتی کہ احیاء اموات خاصۂ اوست و ایصال
گمرہان بمنزل مطلوب لازمہ او اگر این دولت نصیب روزگار این خاکسار گردد
زہی اقبال و اگر این نشاء کرامت خمار شکن اہل انتظار شود خہی کمال سے بیا بیا
کہ مرا بے تو غم بجان آورد + بیا کہ بے تو نفس بر نمی توان آورد + زیادہ دراز نفسی ست
م کوتہ کنیم قصۂ طول کلام را + شفقت مرید پروری را کار فرمودن و
اشتیاق نامہ در استفسار ہرج و مرج خانپور مشحون بہ مواعظ مرشدانہ
ابلاغ داشتن روح قالب قلوب و راحت ارواح مکروب ریحان بستان یقین
سید مؤید روح الامین سلمہ اللہ المعین بعد شرح اشواقی کہ خلوص تمنا از خواص اوست
و پس از تمنای اذواقی کہ خصوص آرزوہا از لوازم اختصاص او و مشہود ضمیری کہ تنویر
آفاق محبت از اشعہ اخلاص اوست باد کہ در دو روز بعد از رخصت خیر ناخوش نصیب
گوش دشمنان یعنی غارت خانہای خانپور بگوش خورد باعث گرانی گوش خاطر گردید
اما چون علی الاتصال اخبار مفصلہ عافیت محلہ مسکونہ شریفہ دریافتہ شد فی الجملہ
اطمینانی بہم رسید در بنولا کہ از زبان صداقت بیان عزیز جان قاری بخش استفسار عافیت
خبر عافیت ذات گرامی و حافظ فیض اللہ و حافظ محبوب دریافتہ ذخائر جمعیت
اندوخت او تعالی شانہ جماعہ مسلمانان خصوصاً زمرۂ محبان را از حوادث لیل و
نہاری و موانع صوری و معنوی محفوظ و بہ دوام دولت حضور بی فتور مشغول و
مسرور دارا د بر چند ظہور اسباب تفرقہ و پریشانی در حق درویش سالک صابر سبب

مثل روح الامین نزول فرموده و متوقع عروج قرب قاب قوسین نموده الحق کتابیست که آیاتش
همه سحر حلال و کلماتش متضمن فضل و کمال حرفش اندوه هجران برطرف ساخته و لفظش مغز
معانی از پوست بیرون انداخته مقناطیسی ست که جذب قلوب محبان خاصه خاصیت اوست
و کهربائی ست که اجسام زار و نزار مهجوران را مانند کاه بخود کشیدن مقتضای جبلت اوست
اما از وعدهٔ صادق آن نامهٔ صداقت گمانی نبود که ایفاء وعده خاصه بصورت کذب
ظهور یابد و وعدهٔ وصل بوعید فصل مبدل گردد سن که زلیخا وار سرمایهٔ عمر خود در طلب
وصال آن یوسف مصر کمال در باخته ام عمریست که چشم براه عزیزان سفید کرده و شب
شباب را بروز شیب آورده بقیه انفاس را باه یاس می برآرم با اینهمه از فضل او سبحانه
قطع امید ندارم ؎ بعد نومیدی بسی امیدهاست + شاید که جلوهٔ یوسفی مرهون وقت
باشد و حصول تمنا در گرو فرصت انشاء الله تعالی در وقت موعود بعمر دوباره ممتاز
فرمایند و عهد ماضی را بنعم البدل حال تدارک نمایند لکن تا ظهور کل مقصود خزان و آه
نفسی چند بدم سرد و نالهٔ پر درد بسر بردن هم امکان این نیم بسمل نیست که درین گلشن
امتحان از هزاران عنادل خوش دستان نوای زمزمهٔ محرمی مسموعه نمیگردد و از الوف
مرغان خوش آهنگ صفیر زبان دانی بگوشش نمیخورد کو همدمی که از نالش این درد
دلش را بدرد آرم و کجا همزبانی که بافشای این راز پیش او دلی خالی کنم نمیدانم که خوش
آوازان این چمن و محرم رازان این انجمن از صدمات خزان روزگار خود یا در صدف
برگ اختفا پوشیده اند یا گوش نامحرم ما از بس که به پنبهٔ غفلت آگنده است از
استماع آن محروم مانده ؎ آبحیات و کیمیا عمر دوباره و وفا + اینهمه میرسد بهم یار
بهم نمیرسد + درین قحط الرجال اگر آوازهٔ رفاقت رفیقی آویزهٔ گوش انتظار گردد و نشنود
طالع توان شمرد و اگر صدای دلربائی دلبری سامعه افروز ترصد شود غنیمت بخت
توان شمرد چون شرف ورود روح الامین بعد زمان نبوت از کرامت موعود علیه

آن جان جهان تپان وسوزان ست عزیزانی که بمنصب قیومیت یگانهٔ جهان اند وجود باجود
شان روح ارواح وجان جهان میگردد اما استفاضه فیض قیومیت نصیب روزگار آن
برگزیده کردگار ست که علاقه نسبتی ورابطه جنسیتی بآن اصل الاصول داشته باشد والا
باوجود شمول افاضه او بهره ناجنس حرمان محض ست مولوی ؎ جسم خاک از عشق بر افلاک
شد + کوه در رقص آمد وچالاک شد + سبب بے مناسبتی هاست که روح الامین پس از وفات
حبیب امین علیه وآله صلوة من الاولین والآخرین از ابلاغ احکام متقاعد شد لیکن
ورود آن ملک مقرب بجهت تشریف مقربان حضرت صمدیت باقیست لهذا بورود مسعود
آن روح مجسم وجسم مروح که برای تشریف خاکساران نائب مناب روح الامین از مطمعی
وتوقعی هستوان داشت والا مصرعه چه نسبت خاک را با عالم پاک + این ذرهٔ بیمقدار
تاب آن ندارد که در طلب آن خورشید عالمتاب دمی برارد مگر بوجه فیاضی خود شب دیجور
مهجوران را فروغ صبح بخشند وکلبهٔ احزان یعقوبی را بجمال یوسفی رشک فردوس فرمایند
اگر آنعزیز مصر محبت از کمال تلطف این پیر محزون را یعقوب وار بطلب حضور ممتاز
فرماید قدم از سر سازد وبشرف دولت دیدار دو اسپه تازد قاسم ؎ یعقوب شد
از دوری تو یوسف مصری + نزدیک تر آی ای پدر ما پسر آن + در ارقام این بیت ترک
ادب بود اما نوک قلم از کثرت شوق ولی اختیاری ذوق طغیان نمود از غایت سودا
هر چه بر زبان آمد بر نگاشت معذور باید داشت که کلام المجانین یطوی ولا یروی

قلم مرصع رقم مسجع نگار بهتر صیع وتسجیع آشکارا گردانیدن و از
فقرات مرصع وشتر مسجع پایه صفت مسجع نگاری را باوج کرسی رسانیدن
وبشرف جواب وداد فرمائی ذره بیمقدار را هم آغوش خورشید نشانیدن ؎

روحی فداک ای صنم البطمی لقب + آشوب دهر وشور عجم فتنهٔ عرب + نام خدا نامدار اعجاز انتما
در رساله رسالت آماء که شهپر روح الامین کبوتر ش باید وزبان وحی پیغمبرش شاید از افق

ومعارف آگاه ارشاد پناه نورچشمی میان غلام رسول در طریقه شریفه احمدیه ماذون مسلسل
حضرات نقشبندیه وارشاد طالبین ماذون ومجازست بصدق ارادت بعد استخاره مامور
طریق خویش بایشان رجوع آرند وهرچه ایشان فرمایند بران عمل نمایند ورشد بگیرند وآنرا
استرشاد وارشاد را بفقیر واز فقیر شنا سند والسلام افتتاح فصل اول از قسم اولے
بصحائف شرائف جناب هدایت مآب حضرت مرشدی مخدومی صدرنشین
چار بالش هدایت وارشاد خلیفه قطب ابدال واوتاد از قیود علائق وتقیدات
برکران وآزاد بغلامی حضرت رسول علیه التحیته والسلام دل داده وودل شاد
نمودن واین ناظوره نامقبول ساده بی جمال را بغازه فیض وحلیه قبول
محلی فرمودن ومفتاح فتح ابواب مقصود بدست آورده ابواب فتوح و
برکات بر روی خویش برکشودن وامید وار کشایش معنوی بودن
شایسته مطابعت حضرت رسول امین میان روح الامین عند ذی العرش مکین باشند
لله المنت والحمد لله علی کل حال که آمد ورفت کوهستان مآوردن قبائل حضرت قبله
سلمه الرحمن ونشریف آوردن صاحبزاده والاشان باحسن وجوه صورت بست وباهل
طرق وفراغبال وسلامت مآل سالما وغانما در ماندہ رسیده سجدات شکر بجناب حضرت
وهاب بجا آورده شد وجواب عریضه وتخطی شما که بجناب حضرت قبله مدظله العالی مرقوم و
ملفوف عریضه نیاز مرسل لاهور فرموده بودند رسیده بود بعینه بوساطت عزیز الله میان
قادر بخش ابلاغ داشته بمطالعه ساطعه خواهد درآمد زباده شوق ست به تشریف یاوری
مربیانه این فرامش کرده خلق را برنواختن واین مشت خاک تیره را به
عطشان روح مشرف ساختن ؎ دیده ام گریان بیاد آن گل ست ۔ آسمن من
تسبیح چشم بلبل ست ۔ روح اجسام دوستان معنی آئین خزائن اسرار ما یعنی سلمه ربه ؎
آنکه جانها فدای نامش باد ۔ دولت وصل حق بکامش باد ۔ عمریست که جسم ناتوان بانتیاق

کسب شرف سعادت واستدعای دعای خیر خاتمت جمع آوردہ وہر بیاض بُردہ بہ دو فصل
قرار دادہ واساس نہادہ ؎ آمد این نثر دُرر رشکی چو دُر در درج کتاب + شد پی تاریخ فکرم
را خرد دامن کشان + گفت ہاتف نام وتاریخش ہنر نثر الدرر + زانکہ این نثر ست رشک
دُرّ و گوہر بحر و کان + حبذا نثری نثارش در شہوار یتیم + قطرہ پیشش لولو از اشک یتیمان
رایگان + از مرصع فقرہا یش (ای ذہ دہ ۱۲) رفتہ آب از روی دُر + وز عبارات مسجع رفت رنگ از
روے کان + ہر کتابت زان کتاب جامع عرفان وفضل + ہست ہر مکتوب مکتوبات
نثر فش ترجمان + از کرامات ست کو ہر خوشہ بند دکاہ خشک + روشن ست انمعنی از کلک
(ای قلم ۱۲) جواہر سنج آن معجز بیان + آن عبید اللہ ثانی خواجگی عبد الرسول + پیرو حضرت رسول ؐ
و پیشوای عابدان + کرد کسب ظاہر و باطن ز شیخ قطب وقت + شہر یار شہر معنی شہرہ آفاق
جہان + غوث وقت خویش آن کامل مکمل منتہی + قبلۂ دلہای آگہ مقتدای انس و جان +
چون بہ بند دیدہ بند دید و ہم و فہم را + دیدۂ تحقیق بکشاید بحق باصدق و جان + بہر
شرف خویش کردم جمع این نثر شریف + نثر چہ گلدستہ باغ خلد و گلزار جنان + ہدیہ
یاران طریقت میکنم این تحفہ را + تا بود بہر دعایم بادگاری در جہان + مجمع البحرین انشاو
تصوف گر نہ دیدی این ببین + گوہر معنی و ظاہر وقف فرش قعر آن + علم انشا رسائل
گر بجوئی زین طلب + رشد و عرفان ہدایت گر نجوانی زین نجوان + منشیان را مایۂ
فضل و بلاغت ظاہرش + دستگاہ رشد و عرفان سالکان را بطن آن +
(ای باطن ۱۲) زینت عنوان بخشیدن وحجلہ تیمن وبرکات کشیدن این مجموعہ مطبوعہ را
بہ نقل گرامی خطاب مستطاب جناب ارشاد مآب سلطان دارالامان
شریعت شاہنشاہ قلمرو حقیقت غوث وقت وقطب زمان اعنی شہریار دارالملک
عرفان دام ظلال رشادہ وافاض علی الطالبین برکاتہ آمین یا رب العالمین
مقبول حضرت رب العالمین خداوست روح الامین سلام شوق مطالعہ فرمایند حقائق و

محققی کہ حقیقت حقائق الاشیا بموجب اللھم ارنا الحق حقایق یک یک بروی حق الیقین گردیدہ
مکمل عارفی کہ عرفانش از معنی ماعرفناک حق معرفتک آنطرف رسیدہ مقرر ست کہ ذات تقدس
ای ازان گذشتہ
آیات علیہ وعلی آلہ افضل الصلوٰۃ واکمل التحیات باداے حقوق خطاب مستطاب عبدہ و
رسولہ چنانچہ شایان شان آن سلطان عرش آستان بود آداب عبودیت معبود حقیقی را
بموجب امر فاستقم کما امرت کمال داد داده ودرین راہ از جمیع انبیاء مرسل واولوالعزم
قدم فراتر نہادہ ہمچنین این ذات مستجمع الکمالات در حق گزاری اسم خود کہ مرکب از ہمان
دو کلمہ عبد ورسول ست بحکم واعبد ربک در راہ عبودیت الہی از انقیاد اوامر ونواہی و
عبدیت حضرت رسالت پناہی کہ بحکم اطیعوا اللہ واطیعوا الرسول ومن اطاعہ فقد اطاع اللہ
مراد از اطاعت اطاعت آنمطاع امم ست موجب طاقت بشری قدمی واپس نہ ایستادہ
وپائی منحرف نہنادہ لمولفہ ؎ آن عارف کامل کہ کمالست بعرفان + وان رہبر صادق
کہ رہی بردبایقان + اوصاف وی از حوصلۂ ماست فزون تر + ہر چند کہ گوئیم بود صد ز
یک آن + ہر چند خامۂ حریص کار این خام نگار بحلاوت شیرین کاری این مدح از کمال
حرص محمود چنان فرورفتہ وسر فرو بردہ کہ نخواہد بعمری ازان سر برآرد وقدمی براہ دیگر
بردارد اما چون مدح ظل رسول صلعم ظل نعت رسول صلی اللہ علیہ وسلم ست پیداست کہ چون
این بسعی قلم انجام نمیگیرد آنکہ ظل اینست لازم کہ ہم اتمام نہ پذیرد وہم وہم وہم آنست کہ
مبادا کم فہمان نافہمیدہ کار نسبت خادمی این کہین خدمتگاران را از تکلفات رسمیہ فہمند
واز تصنعات خوش آمدیہ بوہم آیند با آنکہ بر فہم بلند فہمان والا فطرت ہویداست کہ آنچہ
از کمالات آنمجموعہ کمالات این ناقص فہم موجب عقیدت خود فہمیدہ ودیدہ بنا بر ہمین وہم
از نفس الامر آن بقلم نیاوردہ ویکی ازان بکاغذ نہ سپردہ چہ جاے تکلف وتصنع است آرے
انبقدر ہست کہ علی الرسم رسمیان مبتدی دو سہ فقرہ در مدح ہمست ناقصانہ بے تو زکانہ
نگاشتہ ام اکنون قیل وقال گذاشتہ بمطلب میے آید کہ فقیر حقیر این صحائف شرائف را برآے

جهت اقسام سرقه آورده کلا وحاشا که سرقه باشد بلکه جمیع توارد خاطر است چه اکثر ست که در مضمون توارد میشود

دیباچه نثر الدرر مکتوبات حضرت هادی هدایت آیات

بسم الله الرحمن الرحیم

هزاران هزار در نثر نثار تحیات حضرت نثر آفرین نثار کتاب مبین نگارنده نثر نثرا و پروین حل جناب جلاله عن ادراک العالمین وبیشمار ان شمار جواهر نظم آبدار وقف صلوت حضرت رسول امین ناثر احادیث مبین ناظم دیباچه شرع ودین متین صلوت الله المعین علیه وعلی آله و اصحابه اجمعین بعد بذا میگوید مسکین بی تسکین فقیر روح الامین که این چند مکتوب ست از جناب فضائل مآب فواضل انتساب فاضل جامع الفضل وحید دوران عالم جامع العلم عمید زمان عالم بعلمی که علماء دهر بتعظیم کمال علوم علامه اش نام برده وفاضلی بفضیلت که فضلاء عصر به تفضیل فضائل از خودش افضل شمرده فصیحی بفصاحت که فصحاء آوان در فصاحت مکالمه اش الکن زبان بلیغی به بلاغت که بلغاء دوران در مطارحه بلاغتش از نارسائی همچو ان بلیغی بملاحت که شور آوازه کلامش ملاحت را نمک بخشیده ونمک چشان مذاق ملاحت نکینی کلامش را بجان شیرین خریده فی المثل اگر عبارت سستی بزبان فصاحت ترجمانش گذشته در متانت از بلاغت قوی نویسان در گذشته وکلام بی ربطی اگر احیانا مرابط نطق بلاغت تبیانش گشته سلامت کلام قادر الکلام در مربوطی گردش گشته نفت میر فصیحی که درین عهد نبود الا ازین تخلص نزد فصحا فصیحتی می بود وافصح اگر خود وجودی داشت تهمت این تخلص بر خود عار می پنداشت جذا صاحب شریعتی که در شروع واتمام هر عادت وعبادت متابعت مراتب سنن محمدی صلی الله علیه وسلم را بپایه تا بعین رسانیده نام خدا کامل طریقی که در سلوک طریقت از آغاز تا انجام قدمش از صراط مستقیم یک مو نه لغزیده ومنتهی

نام مهتاب ۱۲ این نام مهتاب

وطرزی ظریف بود میر معزی گفته ؎ آن زلف مشکبار بران روی چون نگار + گر کوته است
کوتهی از وی عجب مدار + شب در بهار میل کند سوی کوتهی + آن زلف چون شب آید آن روی
چون بهار + حضرت امیر فرموده اند ؎ اوست نوروز من و چون فتدش زلف بپای +
راست بار و زبرابر شدن شب نگرید + اکثر اقسام غیر ظاهر مقبول داشته اند و درین قسم
هر چند خفا بیشتر لطافت افزون تر و معلوم اصحاب دانش ست که در جمیع اقسام سرقه که
مذکور شد اگر شعر دوم بهتر باشد از اول در سلاست الفاظ و عذوبت معانی و حسن ترکیب
مقبول و محسن می شمارند چنانچه حکیم ارزقی گفته ؎ صدف زبیم بلان در شود بکام نهنگ
ز خون سرنگ بواقیت رنگ کرده لال + و حکیم انوری گفته که به از انست ؎ قهر تو گر طلبد
بدریا برو شود + دُر در صدف چو صدف دانهٔ انار + و اگر شعر ثانی در لطافت و پاکیزگی
باول برابر باشد هم از ذم دور ست اما فضل اولین راست چنانچه فرخی گوید ؎ بقد گفتی
سرو ست و ریحان قبا + بر وی گفتی ماه ست بر نهاده کلاه + چو ماه بود و چو سرو و نه ماه بود
نه سرو + کمر نه بند و سرو و کله نپوشد ماه + رشید وطواط گفته ؎ بماه و سرو از انم نمیکنم
تشبیه + که این سخن به بر عاقلان خطا باشد + توئی چو ماه اگر ماه را کله بودی + توئی چو سرو
اگر سرو را قبا باشد + و اگر شعر ثانی ناقص و دون باشد از اول در عذوبت و نفاست
قبیح و مذموم ست ؎ سفر گزیدم و گفتم گریزم از در تو + اگر چه دور برفتم غم تو افزون شد
دیگری گفته ؎ سفر کردم که از دوری رهم لیک + غم عشقش بهر منزل فزون شد + نکته
حکم باخذ و سرقه نباید فرمود تا معلوم نشود که شاعر دوم معنی از شعر اول برده و در هنگام شعر
گفتن شعر او را بنظر و خاطر داشته و الا میتواند بود که از قبیل توارد خاطرها بوده باشد یعنی
آنچه بذهن شاعر اول خطور کرده بحسب اتفاق بذهن این هم خطور کرده باشد کمال الدین
اسمعیل گفته ؎ مگر توارد خاطر که در معیاری آن + نه ممکن ست که کس معترض شود بروی +
دو راه رو که براهی روند بر یک سمت + عجیب نباشد گر اوفتند پی بر پی + اشارة الی قوله کدأب حروف

متادف بیارد چنانچه میرمعزی گفته ؎ مردم بشهر خویش ندارد بسی خطر + گوهر بکان خویش ندارد
بسی بها + حکیم انوری گوید ؎ بشهر خویش درون بخطر بود مردم + بکان خویش درون بی بها
بود گوهر + و دیگر شیخ نظام گفته ؎ نشاید بافتن در هیچ هزرن + وفادار اسپ و در شمشیر و زن
دیگر میگوید ؎ البته شدهٔ وفا در زن مطلبی + اسپ و زن و شمشیر وفادار که دید + طریق
سوم از قسم ظاهر اینکه معنی شعر سابق را بتمام بردارد و جمیع الفاظ را بگرداند و مترادف
آن آرد چنانچه فرخی گفته ؎ من نگویم که ابر مانندی + که نه نیک آید از خردمندی + او
همی بخشد و همی گرید + تو همی بخشی و همی خندی + مولانا محمود خوارزمی گفته ؎ گفتن که
دست تست بوقت سخا سحاب + مدحیست در نهایت ایجاز و اختصار + او گرید و بعنف
دهد چند قطره آب + تو خندی و بلطف کنی بذل بیشمار + و هم ازین قبیل ست این دو بیت
؎ بگاه وغا هر یکی صفدری + از یشان تنی و ز عدو لشکری + در آورد گه هر یکی رستمی
از یشان تنی و ز عدو عالمی + و این هر دو طریق را اغاره و مسخ نامند اما طریق ثلثه قسم
غیر ظاهر طریق اولی آنست که مضمون هر دو شاعر متشابه باشند رودکی گفته ؎ هر که
نا مخته گذشت از روزگار + هیچ ناموزد ز هیچ آموزگار + ابو شکور گوید ؎ مگر پیش پیش
آیدت روزگار + که به زو نیابی تو آموزگار + امیر خسرو است ؎ پری رو از برون آلودهٔ
شرم + درون از شعله های دوستی گرم + برون سوی نمود آئین پرهیز + درون سود دل
همی گفتش که برخیز + و آصف خان جعفر گوید ؎ لبش یک نی تبسم کرده میگفت * هزار
آری دلش در پرده میگفت + طریق ثانی از قسم غیر ظاهر آنست که شاعر معنی دیگری را
اخذ نماید و به لباس دیگر ظاهر سازد و ازین باب به باب دیگر برد حضرت امیر خسرو علیه الرحمه
گفته اند ؎ بجانبازی سلاح اصحاب شمشیر + ز پنجه برزده شمشیر چون شیر + آصف خان جعفر
گوید ؎ سلاح جنگ در دستش چنان جست + که گفتی همچو شیر از پنجه می رست + طریق ثالث
از قسم غیر ظاهر آنکه شاعر معنی شعر را قلب نماید و بخلاف آن ظاهر سازد چنانچه بطریق تعلیت

بادهٔ عشق تو نوشیم + سزد گر خلعت وصل تو پوشیم + اینجا شین سوی واو روف و یا و میم
شائگان و حرکتی که پیش از روف آمده خد و حرکت روی مجری درین قافیه چهار حرف
و دو حرکت ست بدانکه شائگان دو حرف ساکن بود که معنی جمع دهد و آن از پی روی آید
وقتی که روی متحرک گردد و نشاید که شائگان را روی سازد مگر با قافیه نونی که با الف روف
بود چون جان و جهان در یک قافیه توان آوردن چون عاشقان و طالبان و در قافیه
دال که با نون قید بود مثل چند و قند یکی توان آورد چون دهند و برند و اگر پیش از یکجا آرند
عیب بود باید که در حرکتی که در قافیه باشد اگر فتح بود و اگر کسر و اگر ضم تا آخر تغیر نکنند و همان
حرکت را آرند و ردیف عبارت از کلمه یا بیشتر باشد که بعد از قافیه روی آید بیک لفظ و معنی
تا آخر شعر و روف اول را ساکن و ردیف را متحرک و میان دال و فا یا آید و هر که علم قافیه را
ازین مقدار بداند کفایت بود و در خاتمه نسخه مجموعة الصنائع در سرقات شعری آورده است
که سرقه دزدی ست و دزدی شعر آنست که شاعر شعر یا مضمون دیگری بنام خود کند اگر چنانکه
باتفاق دو کس در معنی عموم واقع شود مانند تشبیه خد بگل و قد بسرو سرقه نیست و آنچه آنرا
سرقه اعتبار کنند دو قسم ست قسمی ظاهر و قسمی غیر ظاهر و هر کدام ازان مشتمل ست
بسه طریق اما از قسم ظاهر طریق اول آنست که شاعر شعر غیرے را بنام خود کند
و بخود نسبت کند بے هیچ تغیرے در لفظ و معنی و ترتیب و این طریق را نسخ و انتحال خوانند
و سرقه محض و دزدی خالص ست چنانچه در سنه ۱۰۵۶ هجری که دار الفتح بلخ تسخیر اولیاے
دولت بادشاه جهان صاحبقران ثانی گردید کمترین با پدر بزرگوار در رکاب شاهزادهٔ عالیمقدار
مراد بخش جهان و جهانیان مامور بودم شبی در بلخ بمجلس مذکور شعری می شد مولانا عبد الله نامے
جوانی این دو بیت حسن فیع با بی هیچ تغیری بنام خود خواند ؎ سبزه از مژگان من سر مشق
شادابی گرفت + نرگس از چشم ترم تعلیم بیخوابی گرفت + نقد اشکم را بزور از مردم چشمم ربود + گردو
گردم که باج از مردم آبی گرفت + طریق دوم از قسم ظاهر آنکه شعر دیگری تمام بگیرد بلفظ الفاظ

بعد از روی آمده نفاذ درین قافیه پنج حرف و سه حرکت ست **قافیه با ردف و وصل**
ے در درون تخم وصل میکارم + خون دل زان ز دیده می بارم + اینجا را ء روی و الف ردف
و میم وصل و حرکتی که پیش از ردف آمده خد و حرکت روی درین قافیه سه حرف و دو حرکت ست
قافیه با ردف و وصل و خروج و مزید ے هر که در وصل دوست شورستش + زان
دل و دیده غرق نورستش + اینجا را ء روی و واو ردف و سین وصل و تا ء خروج و شین مزید
و حرکتی که پیش از ردف آمده خد و حرکت روی مجری و حرکتی که بعد از روی آمده نفاذ و
درین قافیه پنج حرف و سه حرکت ست **قافیه با ردف اصل و ردف زائد**
و وصل و خروج و مزید و نائره ے آن بت که عشق بارخ مه باختمش + با جور
تاز عربده در ساختمش + اینجا تا ء روی و الف ردف اصل و خا ء ردف زائد و سین وصل
و تا ء خروج و میم مزید و شین نائره و حرکتی که پیش از ردف خد و حرکت روی مجری و حرکتی که
از روی گذشته نفاذ اینجا درین قافیه هفت حرف و سه حرکت ست **بیان قافیه شائگان**
و ازین چند نوع ست انچه مشهور ست با لف نون آید که معنی جمع دهد ازان نیز چیزی چند
بیارم شائگان با لف نون ے در بغا روز وصل عیش باران + در بغا صحبت زیبا نگاران +
اینجا را ء روی و الف که پیش از روی آمده ردف و الف و نون که بعد از روی آمده معنی
جمع دهد شائگان و حرکتی که پیش از ردف آمده خد و حرکت روی مجری درین قافیه
چهار حرف و دو حرکت ست قافیه شائگان مخاطب ے در چمن تا سرو سیمین بر چمید +
بهر چشم بد دعا بر وی دمید + اینجا میم روی و یا ء و دال شائگان اند و حرکتی که پیش از
روی آمده توجیه و حرکت روی مجری درین قافیه سه حرف و دو حرکت ست **قافیه**
شائگان غائب ے کسان کز ما بروی خویش دورند + عجب دارم که در دوری صبورند + اینجا
را ء روی و واو ردف و نون و دال شائگان اند و حرکتی که پیش از ردف آمده خد و حرکت
روی مجری درین قافیه چهار حرف و دو حرکت ست **قافیه شائگان متکلم** ے جودائم

ردف وحرکتی کہ پیش از ردف آمدہ خدد رین قافیہ دو حرف و یک حرکت ست **قافیہ مردف بواو** ؎ ای کہ نبود بحسن روی تو حور + باد چشم بد از جمال تو دور + اینجا را، روی و واو ردف وحرکتی کہ پیش از ردف آید خدو درین قافیہ دو حرف و یک حرکت ست **قافیہ مردف بیاء** ؎ ای لبت لعل خوبی و رنگین + خرمن حسن ترا نامہ خوشہ چین + اینجا نون روی و یا، ردف وحرکتی کہ پیش از ردف آمدہ خدو درین قافیہ دو حرف و یک حرکت ست **قافیہ باقید** ؎ ای وحید ارشوی ز عالم فرد + نبود در زمانہ مثل تو فرد + اینجا دال روی و را، قید وحرکتی کہ پیش از قید آمدہ خدو درین قافیہ دو حرف و یک حرکت ست **قافیہ با ردف اصل و زائد** ؎ چون دل غم عشق روی او داشت + در جان ہمہ مہر روی او کاشت + اینجا تا، روی و الف ردف اصل و شین ردف زائد وحرکتی کہ از پیش ردف آمدہ خدو درین قافیہ سہ حرف یک حرکت ست **قافیہ موصل** ؎ تا کہ پیغام تو آورد نسیم سحری + بکند در قدمش خستہ دلم جان سپری + اینجا را، روی و یا، وصل وحرکتی کہ پیش از روی آمدہ توجیہ وحرکت روی مجری درین قافیہ دو حرف دو حرکت ست **قافیہ با وصل و خروج** ؎ ہر کہ در عشق صاحب قدم ست + در صف اہل عشق محترم ست + اینجا میم روی و سین وصل و تا، خروج وحرکتی کہ پیش از روی آمدہ توجیہ وحرکت روی مجری درین قافیہ سہ حرف دو حرکت ست **قافیہ با وصل و خروج مزید** ؎ چو آن سرو سہی بر گل گلستش + اینجا لام روی و سین وصل و تا، خروج و شین دوم مزید و حرکتی کہ پیش روی آمدہ توجیہ وحرکت روی مجری وحرکتی کہ بعد روی آمدہ نفاذ درین قافیہ چہار حرف و سہ حرکت ست **قافیہ با وصل و خروج و مزید و نائرہ** ؎ منکہ ام ہمچو ستمت بندۂ چاکر ستمت + اینجا را، روی و سین وصل و تا، اول خروج و میم مزید و تا، آخر نائرہ وحرکتی کہ پیش از روی آمدہ توجیہ وحرکت روی مجری وحرکتے کہ

ویک حرکت ست بنا بر این مجرد خوانند **مردوف** بہ سہ حرف آید با الف چون کان وجان
و بواو چون نور وحور و بہ یا چون دین وچین **مقید** نیز حرفی بود ساکن کہ بجاے ردف
آید ہر حرف آید وشاید چون مرد و درد و چون قند وچند آنجا الف کان وجان وواو
ونور وحور ویاء دین وچین مردف اند وباء مرد و درد ونون قند وخند **مقید** حرکتی کہ
پیش از روف وقید آمدہ **خدا ست** آن چہار حرف کہ پیش از روی آید وروی
متحرک شود و بوصل واصل گردد چون سرم وبرم آنجا رای روی ومیم وصل وحرکتی
کہ پیش روی آمدہ توجیہ وحرکت روی مجری این را دو حرف و دو حرکت ست وحرفی
کہ بعد از حرف وصل آید حرف خروج بود از پی آن در نیاید چون خیزش وہیزش کہ
اینجا راء روی ومیم وصل وشین خروج وحرکتی کہ پیش از روی آمدہ وتوجیہ وحرکت
روی مجری وحرکت وصل نفاذ این را سہ حرف وسہ حرکت ست وہر حرکت بعد از روے
آید خواہ یکی خواہ بیشتر آنرا نفاذ گویند وحرفی کہ بعد از خروج آید مزید باشد ہمچو دلبر مست
و در خور مست کہ اینجا راء روی میم وصل وسین خروج وتاء مزید وحرکتی کہ پیش از روی آمدہ
توجیہ وحرکت روی مجری وحرکت وصل نفاذ ست این را چہار حرف ست وسہ حرکت
وحرکتی کہ از پی مزید آید نائرہ بود چون گستمش وبستمش کہ اینجا سین اول روی وسین
دوم وصل وتاء خروج ومیم مزید وشین نائرہ است وحرکتی کہ پیش از روی آمدہ توجیہ
وحرکت روی مجری وحرکتی کہ از روی گذشت نفاذ ست این را پنج حرف ست وسہ
حرکت وچون نہ حرف وشش حرکت ہر یکی در محل خود دانستہ شد اکنون از ہر قافیہ
بیتی بگوییم وحرف وحرکت آن باز نمایم تا روشن شود **قافیہ مجرد** ہ چو بوی تو آرد
نسیم سحر + فدایش کند دل روان جان وسر + اینجا راء روی وحرکتی کہ پیش از روی
آمدہ توجیہ درین قافیہ یک حرف ویک حرکت ست **قافیہ مردوف بالف**
ہ گر بنوشم ز دست دلبر جام + گردوم در جہان میسر کام + اینجا میم روی والف

کسی از پی کسی می آید گویند که از قفای او آمد و قافیه را در اصل یک حرف باشد و آنحرف را
عرب رَوی گویند رَوی از رواشتق ست و رواسنی را گویند که بدان بار شتر بندند چنانکه
بدان رسن بار شتر بسته شود بآنحرف شعر بسته شود که بے حرف روی شعر درست نشود
و تکرار آنحرف لازم باشد در همه بیتها بیکجاے معین و حرفی که روی سازند باید که انفس
کلمه شود اما قافیه دو نوع ست اصلی و معمولی **اصلی** چون راست و خاست **و معمولی**
چون هواست و کجاست که سین و تا بدان بسته است همه را ازین قیاس باید کرد و قافیه
اگرچه یک حرف ست بتبعیت او چهار حرف دیگر پیش از روی و چهار بعد از روی باید
آن چهار که پیش از روی باید الف تاسیس و حرف دخیل و حرف ردف و حرف قید باشد
و آن چهار که بعد از روی باشد وصل و خروج و نائره و مزید بود اعداد حرف قافیه
در اصل یک حرف و هشت بتبعیت دارد چهار پیش از روی و چهار بعد از روی پس آنها
بر نقطه دائره باشد و با این نُه حرف شش حرکت نیز می آید و آن رس و اشباع و خذ
و توجیه و مجری و نفاذ بود چنانچه درین بیت ؎ قافیه را شش بود حرکت بقول
اوستاذ + رس و اشباع و خذ و توجیه و مجری و نفاذ + و ازان چهار حرف که پیش از
روی آید که اصل قافیه خواهد شد الف تاسیس و حرف دخیل بقافیه موسس تعلق دارد
و از شش حرکت نیز دو حرکت ازان این قافیه است چون عاقل و جاهل که اینجا الف
تاسیس و قاف و ها دخیل آمده و لام روی و حرکتی که پیش از الف تاسیس آمده رس و حرکت
دخیل اشباع درین قافیه سه حرف ست و دو حرکت و این قافیه خاصهٔ عرب ست که اگر
عجم آنرا رعایت کنند لزوم یا ملزوم خوانند و اگر رعایت نکنند عیب نبود چه اگر عجم با عاقل
و جاهل مقبل و مشکل آرند روا باشد اما چون عرب در مطلع الف تاسیس بارند تا آخر آوردن
وگرنه عیب گیرند و دیگر بدانکه قاعده قافیه نزد عجم سه نوع باشد مجرد و مردف و مقید
مجرد چنانکه قمر و شکر که راے ردی و حرکتی که پیش از روی آمده توجیه این را یک حرف

دارند چنانچه عمود و عمید را در یک شعر می آرند و این در اشعار ایشان بسیار ست **ایطاء** اعاده کردن قافیه است و این بر دو گونه است جلی و خفی **ایطاء جلی** چنانچه نیکو تر و زیباتر و فسونگر و ستمگر و ازین قبیل ست نون مصدر چون گفتن و شنیدن و حروف جمع الف و نون در یاران و دوستان و الف و تا در صفات و کائنات و الف و ها در لالها و غنچه ها و الف و نون صفت چون خندان و گریان و کردان و بابی تنکیر چون دستے و مردی و دال استقبال چون دهد و برد و یا و نون تخصیص چون زرین و سیمین و بالجمله هر چه ابیات صریحًا بیک معنی مکرر شود خواه یک حرف باشد خواه بیشتر ایطاء جلی ست نباید که بنا قافیه بران نهند و اگر ضرورت افتد در قصیده پیش از دو بار یا سه بار نباید آورد و بقدر آن تکرار قافیه جائز داشته اند و این نوع قافیه را شایگان گویند **ایطاء خفی** چون آب و گلاب و این را جائز داشته اند چنانچه درین بیت ؎ ای گل خسار تو بر دز ردی گل آب + صحبت گلزار ها کرد ببویت گلاب **فصل** قافیه بر دو گونه است معمول و غیر معمول اما غیر معمول آنست که در وی بی آنکه تصرفی کنند شایسته آن باشد که قافیه گردد و **معمول** آنست که بواسطه تصرفی شایسته آن گردد و آن تصرف گاه بترکیب دو لفظ باشد چنانچه لفظ است مثلًا بواسطه ترکیب با لفظ پیدا و اشال آن صلابت آن پیدا میکنند که با خاست و راست قافیه در یکجا جمع کنند چنانچه درین بیت ؎ در آئینه روی تو گر بینم راست + انوار تجلی الٰهی پیداست + گاه بتجزیه یک لفظ چنانچه کمال اسمعیل در قصیده که مطلع او اینست ؎ بر تافت ست بخت مرا روزگار دست + زانم نمیرسد بسر زلف یار دست + قافیه ساخته است بر وجهی که حرف دال از ردیف اعتبار کرده است درین بیت ؎ خصم شتر دلت را قربان همیکنم + زانرو ے سعد ذابح آهنخته کار دست + **نقل از رساله مختصره قوافی**

سعد ذابح نام ستاره ۱۲

بدانکه قافیه را ازان قافیه گویند که از قفاے اجزاے شعر مے آید چون

حرف ووصل متحرک باشد چنانچه گفته اند ؎ ما عاشق روی نیکوانیم + دیوانهٔ شکل هر جوانیم
وحرکت خروج ومزید را نیز نفاذ گویند چون حرکت میم وشین درین بیت ؎ تا کی
بخون دیده ودل پر وریم شان + از دل برون روند وبره آوریم شان + ارباب این صناعت
هر قافیه را که در تقطیع آخر او دو ساکن پیاپی واقع شوند **مترادف** خوانند وآن قافیه را
که در آخر او یک ساکن باشد اگر پیش ازان ساکن یک متحرک ست آنرا **متواتر** خوانند
واگر دو متحرک ست آنرا **متدارک** خوانند واگر سه متحرک ست آنرا **متراکب** خوانند
واگر چهار متحرک ست آنرا **متکاوس** گویند وقافیه متکاوس در اشعار عجم نیامده وجمیع
القاب قافیه درین بیت مذکورست ؎ مترادف متواتر متدارک میدان + متراکب
متکاوس لقب قافیه خوان **فصل** چون حرکت روی ساکن باشد حرف وصل بدو نه
پیوسته باشد آنرا **مقید** خوانند واگر حرف وصل پیوسته باشد آنرا **مطلق** گویند
وروی مقید اگر از حروف قافیه هیچ حرف نباشد آنرا **مفید مجرد** گویند چون سرو ودلبر
واگر داشته باآخر فش نسبت کنند **مثلاً** مقید بروف باآخرف قید گویند وروی مطلق
اگر از حروف قافیه همین حرف وصل داشته باشد چون سروری ودلبری آنرا **مطلق مجرد**
گویند واگر حرف دیگر از حروف قافیه دارد باآن حرفش نسبت کنند چنانچه مطلق بقید
وروف وخروج ومزید نائره گویند **فصل** عیوب قافیه چهار اند چنانچه درین بیت
؎ نزد عجم عیب چارست این + سناد ست واقوا واکفا[1] واایطا + **اقوا** اختلاف مد
وتوجیه را گویند چنانچه دُور ودَور وحُبست وحَبست وبُرد وبَرد در یک شعر جمع کنند **اکفا**
تبدیل حرف روی ست بحرفی که در مخرج باو نزدیک باشد چون احتیاط واعتماد واین
قبیل ست جمع کردن میان حرفهای عربی وعجمی چنانچه رک وتک را باشک وحک جمع کنند
وجیب را باطرب وامثال آن واین غایت ناپسندیده است **اسناد** اختلاف ردف ست
چنانچه زمان زمین را در یکجا قافیه کنند وشعرای عرب اختلاف ردف را روا ودر جائز

[1] اکفا

گو زبوی تو خبر دارد و من بیخبرم + خرؤج حرفی راگویند که بوصل پیوندد چون میم درین بیت ؎ ما هیچ کسان زکوی یاریم + ما سوختگان خامکاریم + خرید حرفی راگویند که بخروج پیوندد چون شین درین بیت ؎ علی عینیه عین الله چه چشمان سیاهستش + چه مژگان سنان آسا و مردم کش نگاهستش + ناشره حرفی راگویند که پیشتر پدید ملحق شود چون میم و شین درین بیت ؎ آن مه که بچشم مهر دیدستیمش + وز جمله نکوان گزیدستیمش + حرکات قافیه شش ست چنانچه گفته اند ؎ رسّ و اشباع خدّ و توجیه است + بعد مجرّی و بعد از دست نفاذ + رسّ حرکت ماقبل تاسیس راگویند و پوشیده نماند که آن غیر فتح نخواهد بود اشباع حرکت دخیل راگویند که آن بیشتر کسره باشد چنانکه گذشت و فتح نیز باشد چنانکه ظهیری میفرماید ؎ بگذشت ماه روزه بخیر و سبارکی + پرکن قدح زبادهٔ گلرنگ رادگی + وضمه نیز می آید چنانچه درین بیت ؎ ای کشته مرا نرگس شوخت بتغافل + زلف تو گرفت ست ز سر ریم تطاول + خد حرکت ماقبل ردف و قید راگویند چون فتح کاربار و بخت و تخت و هرگاه که قافیه مشتمل بر حرف قید موصوله باشد اختلاف خد جائز داشته اند چنانچه کمال اصفهانی گوید ؎ گر سوز تو ام یک نفس آهسته شود + از دود دلم راه نفس بسته شود + در دیده ازان آب همیگردانم + تا هرچه نه نقش تست زان شسته شود توجیه حرکت ماقبل روی ساکن ست و نشاید که مختلف گردد مگر وقتی که روی متحرک شود بسبب حرف وصل چنانکه انوری کرده است درین قصیده که مطلع او اینست انوری ؎ ای مسلمانان فغان از دور چرخ چنبری + وز نفاق تیر و قصد ماه و سیر مشتری + سامری و عنصری را قافیه کرده است مجری حرکت روی راگویند و اختلاف او را اصلا جائز نه داشته اند چنانکه خواجه حافظ راست ؎ صلاح کار کجا و من خراب کجا + ببین تفاوت ره از کجاست تا بکجا نفاذ حرکت وصل ست وقتی که حرف خروج بدو پیوندد چون حرکت یا درین بیت ؎ تا چند بسنگ لاخ غم آغلنیم + وز سنگ ستم شبشهٔ دل بشکنیم + و در شعر فارسی لازم نیست که

ماند و خواند بدانکه **ردف** در قافیهٔ پارسی چون واو و یا باشد بر دو گونه است معروف و مجهول اما معروف آنست که ضمه و کسرهٔ ماقبل را اشباع تمام کرده باشند چون پیرو پور و مجهول آنست که اشباع تمام نکرده باشند چون شور و شیر پیر احسن بلکه واجب آنست که معروف و مجهول در یک شعر جمع نکنند چنانکه کمال اسمعیل کرده است ؎ با دل گفتم که تو باری ای دل نیکی + کز من دوری نباید من نزدیکی + وگاه باشد که یای مجهول را با کلمات عربی که امالت کرده باشند در قافیه جمع کنند چنانچه انوری کرده است ؎ تا ماه رویم از من رخ در حجیب دارد + فی دیده خواب دارد و فی دل نشکیب دارد + **قید** حرف ساکن را گویند غیر ردف که از روی باشد بواسطه چون نون در بین بیت ؎ چون زهره وقت صبوح از افق نوازد چنگ + زمانه تیز کند نالهٔ مرا آهنگ + و حروف قید در پارسی ده است چنانچه در بین بیت ؎ گر حروف قید را گیرند یاد + نیست در لفظ عجم از ده زیاد + با و خا و راء و زاء و سین و شین + غین و فاء و نون و ها باشد یقین + چون ابر و صبر و تخت و بخت و خورد و برد و برم و رزم و دست و مست و دشت و کشت و نغز و مغز و گفت و سفت و بند و پند و چهر و مهر و اگر بنا بر قافیه بر عربی نهند رعایت قید در جمیع حروف لازم ست چون وعد و رعد و بکر و فکر و سعد و جعد و شامل و کامل و عیب و غیب و امثال آن **تاسیس** الفی را گویند که میان او و روی یک حرف متحرک واسطه باشد چون شامل و کامل **و قافیه پیوسته** آنست که این الف را در جمیع ابیات رعایت کنند چنانکه کمال اسمعیل کرده است در مطلع قصیده ؎ ای آنکه لاف میزنی از دل که عاشق ست + طوبی لک از زبان تو با دل موافق ست + و شعرای عجم خلاف فصحای عرب رعایت تاسیس و اجب نمیدارند بلکه مستحسن می شمارند **و خیل** آن حرف متحرک را گویند که میان تاسیس و روی واقع شود چون شین و فاء در بین بیت که گذشت **و صل** حرفی را گویند که به روی ملحق کنند و روی بسبب او متحرک شود چون میم در بین بیت ؎ من بهوی تو هوادار نسیم سحرم +

اصفہا محظوظ شود و بعین رضا منظور و ملحوظ گردد ؎ چو گل بخندہ در آید لب امل
ز نشاط + اگر ز گلشن فضلش وزد نسیم قبول + و من اللہ الفوز بکل مامول والوصول الی
کل مسئول **فائدہ** بدانکہ قافیہ در عرف شعراء عجم عبارتست از تمامی آنچہ تکرار آن در
آخر جمیع ابیات واجب باشد یا مستحب بشرط آنکہ مستقل نباشد و نہ لفظ بلکہ جزء کلمہ یا بمنزلہ
جزء و بعضی تمام کلمۂ آخر را قافیہ گفتہ اند و بعضی حروف روی را و ردیف کلمہ را گویند یا بیشتر کہ بر سبیل
استقلال باشد در آخر ہمہ ابیات بعینہ مکرر باشد و شعر مشتمل بر ردیف را مردف گویند
بتحرک را و این خاصہ شعراء عجم ست **فصل** حروف قافیہ نہ است چنانکہ گفتہ اند ؎
رویؔ و ردفؔ و گر قیدؔ بعد ازان تاسیسؔ + دخیلؔ و وصلؔ و خروجؔ و مزیدؔ و نائرہؔ دان
رویؔ آخرین حرف اصلی ست از قافیہ یا آنچہ بمنزلہ وی باشد چون **لام** درین بیت
؎ در ازل نقش تو بر تختۂ گل دیدۂ دل + دید و پای دل بیچارہ فرو رفت بگل +
نگارا چو در کف ندارم درم + بہ پیش تو کمتر ز خاک درم و دیگر ردف الف و او و یا را
گویند بشرط آنکہ پیش از وی واقع شدہ باشد بیواسطہ متحرک و حرکت ماقبل از جنس
ایشان بود و ہر قافیہ کہ مشتمل ست باخذ بروف آنرا مردف خوانند بسکون را پس اگر
در میان روی و ردف حرف ساکنی در میان نیامدہ باشد آنرا مردف بردف مفرد گویند
چنانچہ درین بیت ؎ ای از بنفشہ ساختہ گلبرگ را نقاب + و ز شب طپانچہ زدہ بر روی
آفتاب + و اگر یک ساکن واسطہ شدہ باشد آن ساکن را ردف زائد گویند و الف و
او و یا را ردف اصلی نامند و آن قافیہ را مردف بردف مرکب گویند چنانچہ درین بیت ؎
از بس کہ دلم ز آتش ہجر تو گداخت + نتوان تنم از شمع ہمی باز شناخت و حروف ردف
زائد شش ست چنانچہ درین بیت ؎ ردف زائد شش بود ای دوستون + خاؤ
راؤ سینؔ و شینؔ و فاؤ نونؔ + چون ساخت و سوخت و ریخت و بیخت چون درد
و کاردو کاست و پوست و زیست و داشت و گوشت و بافت و کوفت و فریفت و راند

خواهد خفت اما حرف آنست که دلالت نکند بر معنی که فی نفسه نباشد بخلاف اسم چون شین
و سیم و ثا و یا مثال گفتش و گفتست و گفتم و گفتی بدانکه انیهمه اضافات که مذکور شد میان دو اسم
می آید و نه در دو فعل یا در اسم و فعل می آید مگر در اسم و حرف بطریق فک کسره و همزه چنانچه
بر آسمان و در زمین وغیره در و بر حرف ست آسمان و زمین اسم همچنانکه اسماء اشارات
که قسمی ست از اقسام اسم مضاف میشود مر حرف را اما حرف که مضاف ست در ینوقت
مکسور و مهموز نمیشود چون درین درگاه و برین آستانه در و بر حرف ست و این اسم اشارت
قس علی هذا دیگر اسماء اشارات چون مضاف شوند با یکی از اقسام اسم مکسوره و مهموز نمیشوند
الا لفظ من چنانچه درین مصرع ؎ مضطرب حال مگردان من سرگردان را همین اقسام
چون مضاف می شوند مر اسماء اشارات مکسور و مهموز میشوند چنانچه کار تو و نام من و خانه این
و خانه آن و میان فعل و حرف هم اضافت فک کسره و همزه می آید چنانکه گفتم و گفتی و گفتست و
گفتنش سیم و یا و شین و تا حرف ست و گفت فعل و نیز اسماء اشارات چون
با یکدیگر مضاف و مضاف الیه می شوند مکسور و مهموز نمیشوند مگر آن تو
و این من و قاعده اینست که چهار اضافت مکسوری و مهموزی در یک
مصرع ممنوع است

بسم الله الرحمن الرحیم

بعد از تیمن بموزون ترین کلامی که قافیه سنجان انجمن فصاحت بدان تکلم توانند نمود
اعنی سپاس و ستایش حضرت واهب العطایا جل جنابه کبریاؤه عن الاحاطة بکنه کماله
و پس از توسل بمطبوع ترین مقالی که عندلیبان چمن بلاغت بدان ترنم می سرایند
اعنی درود و تحیت سرور کائنات سلام الله والصلوة الزاکیات علیه و علی آله می نماید
که این مختصریست وافی بعلم قوافی که بموجب اشارات بعضی اجله اصحاب و اعزه احباب
صورت تحریر و سمت تقریر می یابد امیدواری بعنایت حضرت باری چنانست که بسعادت

سرو ار چو ابر بهمن که بر بن چمن بگریم + طرب آشیان بلبل بنگر که زاغ دارد + **حافظ** قصهٔ دیده
بیدار نگفتم با کس + بستگی خواب من از غمزهٔ جادوی تو بود + و نیز در کلمه که مضاف بسوی
ترکیب مقلوب باشد هم ترک کسر رواست ۵ صبح دم بکشتا ذخماری در میخانه را + بقبق او
از صراحی جان دهد مستانه را + **حافظ** کدام آهن دلش آموخت این آئین عیاری +
کز اول چون برون آمد ره شب زنده داران زد + و نیز هر جا که اضافت بکلمه را یا بلفظ
از و یا بکلمه در یا بلفظ بر که بمعنی علی بود در انمقام کسر شرط نیست چنانچه ۵ نیست
مانع از تماشا جامع فانوس را + آه زان شمع که از پرتو کشد فانوس را + و اگر در بمعنی
دروازه و بر بمعنی بغل و سیوه مضاف باشد در انجا کسر شرط است ۵ آنکه بر خاک در میکده
جان داد کجاست + تا نهم سر بکف پایش و پیشش میرم + **حافظ** دریغ و درد که در
جستجوی گنج حضور + بسی شدم بگدائی بر کرام نشد + **حافظ** ای گلبن جوان بر دولت
بخور که من + در سایهٔ تو بلبل باغ جنان شدم پس بدانکه **کلمه اسم ست و فعل و**
حرف اما اسم آنست که دلالت کند بر معنی که فی نفسه باشد و مقترن نباشد بیکی از
زمان ثلثه یعنی ماضی و حال و استقبال چون **فاعل** کننده و زننده و گوینده و **مفعول**
گفته شده و کرده شده و زده شده و **مصدر** که در آخر آن حرف تا و نون و یا دال و
نون باشد چون کردن و گفتن و زدن و گرفتن و **تفضیل** که معنی زیادتی دارد چون
زننده تر و گوینده تر و **آلت** چون آلت زدن و آلت کشتن و **زمان** چون سال و
ماه و روز و شب و ساعات و اوقات و **مکان** چون زمین و آسمان و باغ و صحرا و
اسماء اشارات چون او و او را و من و مرا تو و ترا و این و اینرا و آن و آنرا **اما فعل**
آنست که دلالت کند بمعنی که فی نفسه باشد و مقترن بود بیکی از زمان ثلثه چون رفت و
کرد و گفت و خفت و **ماضی** اینهمه رفته و کرده و گفته و خفته است و **حال** اینهمه میرود
و میگوید و میکند و می خسپد و **استقبال** اینهمه خواهد رفت خواهد کرد و خواهد گفت و

کہ آخر مضاف حرف ہا باشد مثال اضافت صفتی بہمزہ ؎ خندۂ عشرت دل زخم خندگ ست
اینجا + یعنی خندہ بگونہ خندہ کہ عشرت دل ہاست مثال اضافت نسبتی بہمزہ ؎ خندۂ ہا
باعث شرمندگی ست + یعنی خندہ کہ نسبت بما دارد مثال اضافت بیانیہ بہمزہ ؎ طرۂ
عیش بتاب و مئ شادی برگیر + یعنی طرۂ عیش ہمین کہ عیش ست مثال اضافت من بہمزہ
کہ ترجمہ اش از است عمدہ امرا عظیم الشان یعنی عمدہ از امرا کہ عظیم الشان اند مثال
اضافت لامی کہ ترجمہ اش مر ست بہمزہ ؎ چراغ کشتہ روشن میکند کاشانۂ ما را + یعنی
کاشانہ خاص ماست کہ چراغ کشتۂ آزا روشن میکند و اضافت نار گلو و طبل شکم و تنور شکم
و صندوق سینہ و مانند آن را اضافت عام سوی خاص و اضافت مشبہ بمشبہ بہ و اضافت
مجاز ہم گویند مثال اضافت مقلوب بہمزہ دادار بندہ یعنی بندہ دادار و گبتی نگار یعنے
نگارندہ گبتی مثال اضافت فک بہمزہ کہ آن بعضی جاے وقتی می آید کہ آخر مضاف حرف
ہا باشد ؎ توئی کافریدی ز یکقطرہ آب + و بعضی جا کہ کسر مضاف شرط نباشد است
مثلا بر کلمہ مضاف و موصوف جائی کہ الف و نون ساکن بود کسر شرط نیست چنانچہ
حافظ راست ؎ میدان فراخ دیدۂ و گوئی نبردۂ + بازی چنین بدست شکاری نکردۂ
و نیز در مضاف ہر جا کہ آخر او حرف ہا باشد کسر شرط نباشد ؎ میزند ہر قطرہ باران خنجرے
بر ساقیان + کین چنین روزی چرا پیمانہ ہا سرشار نیست + و نیز بر کلمہ کہ آخرش حرف ہا بود
زیادتی کسر رواست اگرچہ مضاف نباشد **حافظ** خرقہ پوشی من از غایت دینداری ست
پردہ ہر سر صد عیب نہان می پوشم + و نیز در ہر جا کہ ترکیب مقلوب باشد چہ در صورت
مضاف و چہ در صورت موصوف آنجا فک و حذف کسر واجب ست مثال ہر دو حوالہ است
؎ جلوہ بر من مفروش ای ملک الحاج کہ تو + خانہ می بینی و من خانہ خدا می بینم + ای
خدای خانہ ؎ شاہین صفت چو طعمہ چشیدم ز دست شاہ + کی باشد التفات بصید مخوم
ای صفت شاہین و نیز ہر جا کہ تابع اضافات باشد اگر کسر متروک شود رواست **حافظ**

مضاف الیه گویند و رمدار آورده که مضاف و موصوف در ترکیب فارسی مکسور بود و در تازی
مضاف الیه وصفت مکسور باشد مگر و چند جا که آن ساقط شود و در جاے خود ذکر خواهد شد
مثال هر دو صائب راست ؎ هر که با خود دو گواه از رگ گردن دارد + میتوان برد دو صد
دعوی بیمعنی را + در مصرعهٔ اول رگ مضاف و گردن مضاف الیه ست و در مصرعهٔ دوم
دعوی موصوف بیمعنی صفت آن که هر دو مکسور واقع شده اکنون بدانکه **اضافت**
هفت وجه است که لاحق میشود مر مضاف را هیچ ازان بکسر می آید و آن اضافت
لامی ست و من که ترجمه اش مر و از است و سه **اضافت** دیگر که بسیار مستعمل است
اضافت نسبتی و صفتی و بیانیه است و دو **اضافت** دیگر که مکسور نیست یکی اضافت
مقلوب و آن اگرچه بکسر خوانده نمیشود اما چون آنرا قلب کنند مکسور گردد دوم اضافت
فک کسر ست و آن بعضی جا وقتی آید که آخر مضاف الیه حرف را بود مثال اضافت لامی
و نسبتی خواجه راست ؎ المنة لله که در میکده بازست + اضافت بجانب منة لله اضافت
لامی ست که ترجمه اش مر است یعنی خاص مر خدایرا و اضافت در بسوی میکده نسبتی ست
یعنی دری که نسبت به میکده دارد و مثال اضافت من که ترجمه اش از بود من که عبد الصمد
افضل محمد ام یعنی از افضل محمد ام و بعد چند روزی الخ چند روز و مثال اضافت صفتی ؎ سرو گلزار
ارم یا قامت دلجوست این + اضافت قامت بجانب دلجو صفتی ست یعنی قامتی چگونه
قامتی که دلجوست مثال اضافت بیانیه که مضاف بیان مضاف الیه باشد ؎ بحر بخشایش
کجا آید بجوش + یعنی بحر بخشایش که همین بخشایش ست مثال اضافت مقلوب ؎ خدایا
جهان بادشاهی ترا ست + بکسر خوانده نمیشود الا بقلب یعنی بادشاهی جهان ترا ست
مثال فک اضافت که در آخر مضاف الیه حرف را باشد ؎ منت خدایرا که نیم شهر سار
دوست + منت خدایرا اضافت فک ست و دیگر اضافت نسبتی و صفتی و بیانیه و من
و لامی و مقلوب بحرف همزه هم می آید و دیگر اضافت بفک همزه در بعض جا بوقتی می آید

آورده که غزل از مغازله گرفته اند و مغازله عشقبازی بود با زنان و در اصطلاح جمله ایست
از شعر که مطلع داشته باشد غزل در لغت سمر و خنران باشد و تغزل حکایت عشق و عاشق
و معشوق و وصف حسن و جمال و خط و خال و زلف و بیان هجران و وصال قصیده در لغت
فعیل ست بمعنی مفعول یعنی مقصود چه او مقصود شان ست از ایراد معانی مختلفه
و تا در آخر او براے وزن جمله ایست از شعر ذو مطلع که از بیست و یک بیت
کم باشد و قطعه در لغت پاره ایست از شعر مشتمل بر اشعارات متفرقه که مطلع نداشته باشد
ترجیع در لغت آواز ست و در اصطلاح آنست که شاعر پنج بیت یا هفت بیت یا
نُه یا ده بر وزن و ردیفی و قافیه هرگونه که خواهد بگوید و بعد ازان بیتی نه بآن قافیه
و ردیف بیارد و همچنین تا چند بار و آن ابیات را خانه و آن بیت یگانه را بند خوانند
و بیت بندگاه باشد که بعینه آرند و گاه مختلف و این شعر را بجهت آن ترجیع گویند
که در هر خانه سخن بنوعی کنند مثنوی آنست که در هر بیت قافیه مثنی داشته باشد همین ست
آنچه از کلام شمس فخری و جمعی اهل عروض معلوم میشود **استفهام** استقرای آنکه
در وی معنی اثبات باشد **استفهام** انکاری عکس آن یعنی شرط نفی **فصل در بیان اقسام**
اضافت بدانکه دانستن و یاد گرفتن آن از جمیع قوانین و قواعد اهم و ضرورتر ست
چه بدون وقوف و علم بران خواندن و فهمیدن و گفتن شعر راست نیاید و هرگز درستی و
صحت را نشاید اکثر بے اطلاع بران غلطی و سقم در شعر گفتن واقع میشود و در خواندن نظم
و نثر زبان جا بجا میلغزد و فهم بدرک معنی کما ینبغی نمیرسد نزد متعدان هرچند کتابی ازان باشد عبارت و شعرش
اعتبار ندارد و در نظر مستبصران شعر و سخن گویش هرچند طباع و ذهین بود بدون مرعی داشتن قاعده اضافت
چندان قبول و وقعی ندارد پس طالب این فن را از دانستن و فهمیدن این قاعده ناگزیر ست لهذا برای فائده
مبتدیان مختصری لائبدی ازان بیان میکنیم بدانکه **اضافت** عبارت از وصل دادن ست
دو کلمه یا دو لفظ یا دو کلمه و حرف را معنیً و لفظاً و کلمه اول را مضاف گویند و لفظ دوم

بود درشتی فراز نتوان کرد، لفظ ما مفرد و جمع هر دو آمده کلمه من برای واحد ست و کلمه
مان برای جمع آمده و کلمهٔ ما بے نون میان مفرد و جمع مشترک ست کلمه شاید بغیر لفظ می
برای شک بود کلمهٔ می شاید برای آوردن بمعنی لائق و لفظ می بر ماضی برای
حال آید و بر امر برای تاکید آید چنانچه میکن در مرو مدار آورده الف و نون برای
جمع ذوی العقول ست چنانچه آدمیان و پریان و برای غیر ذوی روح چنانکه دریاها و کوهها
ها، و الف آرند و اعضاء ذوی روح مثل غیر ذوی روح مثل دست ها و پاها با الف و نون
بطریق ندرت خلاف قیاس آمده چنانچه درختان و انگشتان و دستان و تطابق
در فعل فاعل وقتی ضرور ست که فاعل از قبیله ذوی الروح بود چنانچه مردمان آمدند
و در غیر ذوی الروح شرط نیست فک و عطف و حذف واو عاطفه در شعر رست ست
در تازی ضرورتا و در پارسی عموما ؎ نه آمیخته چون شکر شیر باش + و در مؤید گفته که
ترکیب امر با مفعول مقدم مفید معنی فاعلیت ست چنانچه کارکن و خدا ترس و جان آفرین
در مثل این ترکیب فصل درست نیست زیرا که در معنی مضاف مضاف الیه ست
اما مضاف الیه مقدم یعنی کننده کار و ترسنده خدا و آفریننده جان تضمین در شعر آنست
که چون شعر دیگری در شعر خود آرند شرط است که اول اشاره بنامش کنند علی چون
گشت علی سینه ام از مصرع صائب + در پیرهن غنچه چه خارست به بنید + تحریف در شعر
مکروه ست و این گرد آمدن لفظ از موضع خود ست چنانچه طفل را طلف و طلب را طلب آرند
در کشف و مدار و مؤید گفته که غزل از پنج کم و از بیست زیاده نیست و شرط آنست که
در مطلع او قافیه بود در مصرعین و در حسن مطلع نیز و دیگر ابیات قافیه داشته باشند
و در مصرع آخر آوردن قافیه مکرر بعد پنج بیت نزد متقدمین رواست و متاخرین
بعد سه بیت نیز جائز داشته اند و قافیه لفظ آخر بیت را گویند یا کلمه تمام یا حرف آخر
روی و تفصیل این در رساله قوافی خواهد آمد انشاء الله تعالی و در شرح قصائد نوری

غمناک وسهناک ودردناک **گین** چون شرمگین وخشمگین واین کلمه که در اصل بالف ممدوده بود بمعنی پر از شرم وپر از خشم **کلماتی** که مفید معنی نسبت باشد یا مفرد مانند عبری و هروی وکاشی **ین** مثل زرین وسیمین وآهنین و **ها** چون یکساعته ویکساله ویکماهه ویک روزه ویک شبه دیرینه وزرینه وسیمینه **کلماتی** که مفید معنی لون و رنگ باشد **فام وام یام** چنانچه عنبر فام مشکیام کلوام **گون** و **گونه** چون گندم گون وهرگونه **جرده** وجرته چون سیه جرده وسیاه جُرته ودر بعضی عبارات نظم ونثر تنها بمعنی سیاه بنظر آمده **کلماتی** که معنی حاصل مصدر دهد **آر** چون رفتار وگفتار وکردار و **گی** چون شرمندگی وبخشندگی ودرخشندگی **کلماتی** که افاده معنی ظرفیت دهد **وان** چون قلمدان وسرمه دان وجامه دان وگاه معنی فاعل بخشد چون کاروان وهمه دان **کلماتی** که برای زیب وحسن کلام آرند ودر معنی دخل ندارند **اندر** خواجه حافظ راست ؎ مجلس آئین بهار وحرف عشق اندر میان + نشستن جام از کف جانان گران جانی بود چنانکه خواجه راست ؎ اگر چنانکه دلآن حضرتت نباشد یار + برای دیده بیاور غبار از در دوست + **زانکه** خواجه راست ؎ بوی جان از لب خندان قدح می شنوم + بشنوای خواجه اگر زانکه مشامی داری + **آخر** چنانچه خواجه راست ؎ آخر ای خاتم جمشید همایون آثار + گر فتد عکس تو بر منه نگینم چه شود + **خود** نیز خواجه راست ؎ در پی آن گل خندان دل ما یار رب + خود کجا شد که نه دیدیم درین چند گشت + **بر و در - فراوان - همی - سر - مر** چنانکه بر گرفت ودر کشید وفراکشید وفرو ریخت وهمی آید وسر اف ومر تراد وراکثر مقام این فائده منحصر ست در حرف **باو شین** چنانچه سعدی راست ؎ بگفت ایخداوند ایران وتور **صائب** ؎ بیداری حباب شود منتهی بمرگ + آرامش ست عاقبت اضطرابها + ولفظ **فراز** بمعنی نسبت و گشاد هر دو آمده سعدی راست ؎ بروی خود در اطماع باز نتوان کرد + چو بار شد

سوم - مانند گلزار و لالہ زار و کارزار **چہارم** بار چون دریا بار و رود بار و زنگبار **پنجم** ستان
چون گلستان و بوستان و شکرستان و نیستان **کلماتی کہ در معنی افادہ خداوندی**
دہد اول مند چون دولتمند و دانشمند **دوم** ور چون تاجور و بخت ور و ہنرورگاہی حرف
واو را بجہت تخفیف ساکن سازند و ماقبل او را ضم دہند مانند گنجور و مزدور **سوم** گار چون
ستمگار و پرہیزگار و خدمتگار **چہارم** گر کہ در حاصل معنی این کلمہ مترادف ست مانند
کمانگر و کارد گر و درود گر **کلماتی کہ افادہ معنی شبہہ و مانند بخشند** دیس بیای
مجہول چنانچہ فرخار دیس و خانہ دیس و ترنج دیس **سعدی** چہ قدر آورد بندۂ حور دیس
کہ زیر قبا دارد اندام پیس + **دس** بادال مفتوح **عنصری** ندیدہ نہ بیند ترا ہیچ کس
گہ رزم مثل و گہ بزم دس + **آسا** چون ہزبر آسا و شیر آسا و مرد آسا **وار** چون مردوار
و خواجہ وار و ترک وار **سان** چون شیرسان و پلنگ سان **سار** چون خاکسار و سبکسار کش
و فش و وش چون شیرلس شاہ فش ماہ وش **کلماتی کہ افادہ معنی تصغیر کند** چہ
مفتوح ہمچو باغچہ و غلامچہ و **کاف** ساکن مانند غلامک و طفلک **واو** ساکن چون
پسرو و غلامو **کلماتی کہ افادہ معنی علت و دلیل دہد** چہ مکسور چنانچہ اندرزش
نباید گفت چہ او را گوش شنوا و دل دانا نمازدہ و بمعنی ہر چہ نیز می آید ے چہ میسر شود
بدو برسان + تا رساندم را میسر تو + یعنی ہر چہ میسر شود کہ مانند تعزیرش کردم کہ نماز
نمیکرد و بمعنی ہر کہ نیز می آید حکیم نزاری گوید ے کرا جراحت عشق ست کو امید مدار
کہ التیام پذیرد ز صنعت جراح + **کلماتی کہ معنی لیاقت بخشند وار** مثل شاہوار
و گوشوار و بمعنی مقدار نیز می آید چون جامہ وار و نامہ وار **آنہ** چون مردانہ و بزرگانہ
کلماتی کہ فائدہ معنی محافظت دہد دار چون پردہ دار و رابدار بمعنی دارندہ
نیز آمدہ چون زردار و مالدار و جز آن **بان** چون فیلبان و شتربان و دربان **وان**
اشترو ان استروان **کلماتی کہ افادہ معنی اتصاف بچیزی دہد ناک** چون

لجن ولژن ہجیر و ہژبر باج و باژ کاج و کاژ **سوم** بکاف عجمی اخشیج اخشیک **چہارم** بتاء فوقانی چون تاراج و تارات **حکیم خاقانی** گوید ہم بر سر خاکش از کرامات تاتار ہمی رود بتارات، **وتبدیل جیم عجمی** بہ دو حرف **اول** بشین منقوط چون لچہ و لخشہ کاچی و کاشی **دوم** بہ زاء عجمی مانند کاج و کاژ **وتبدیل خاء** بہ دو حرف **اول** بہ ہا مثل خنجر و ہنجر **دوم** بہ غین چون ستیخ و ستیغ **تبدیل دال** بہ دو حرف **اول** بہ تاء فوقانی ہمچو دراج تراج گفتند گفتند گردید کردیت زردشت زرتشت **دوم** بہ ذال منقوط چون آذر آدر **وتبدیل را** بہ **لام** چون سور و سول کاچال و کاچار **وتبدیل زاء** منقوط بہ چار حرف **اول** بہ جیم مانند سوز و سوج پوزش و پوجش آویزد آویج **دوم** بہ جیم مانند بزشک و بجشک **سوم** بہ غین کربز و کربغ **چہارم** بہ سین آیاز و آیاس انگزو انگس **وتبدیل سین** بہ دو حرف **اول** بہ شین منقوط مانند پاپوس و پاپوش **دوم** بہ ہا مثل آماس و آماہ **وتبدیل شین** منقوط بسین مہملہ چون شار و سار شارک و سارک **وتبدیل عین** بہ کاف عجمی ہمچون لغام و لگام غوچی کوچی **وتبدیل فاء** بہ واو چون فام و وام **وتبدیل کاف** بہ دو حرف **اول** بخا چنانکہ شاماکچہ و شاماخچہ **دوم** بہ غین چنانکہ غزکاو و گزکاو **وتبدیل کاف عجمی** بغین چون کلولہ و غلولہ و کاغاد **وتبدیل لام** بہ راء چنانچہ زلوزر و **وتبدیل نون** بہ میم مانند بان و بام **وتبدیل واو** بہ سہ حرف **اول** بہ باء چون نوشتہ و نبشتہ **دوم** بہ باء عجمی ہمچو دام بام **سوم** بہ فا چون یاوہ یافہ **وتبدیل ہا** بہ حا چنانکہ ہیزو حیز دیگر بدانکہ این ہشت حرف در پارسی نمی آیند مگر در بعض جا بطریق ندرت مولانا شرف الدین علی در نظم آوردہ ؎ ہشت حرف آنکہ اندر فارسی ناید ہمی + گر نیاموزی نباشی اندرین معنی معاف + بشنو از من تا کدام ست آن حروف یاد گیر + ثاء و حاء و صاد و طاء و ظاء و عین و قاف

فصل در بیان فوائد بعضی کلمات کلماتی کہ در معنی افادہ بسیاری و انبوہی دہند **اول** لاخ ست چنانکہ سنگ لاخ دیو لاخ و آتش لاخ **دوم** سا چون بکسار و شاخسار و کوہسار

بمعنی جمع آید چون شرفاء وظرفاء وقدماء ونجباء وفصحاء وبلغاء وبمعنی ندا باشد چون خدایا و صاحبا وخداوندا وخدایگانا ودلبرا ودلدارا وجانا حرف **با** در اول بمعنی قسم چون بخدا و برسول خدا وبدوستی دوست وبمعنی ظرفیت آید چون بدست اوست وبدست منست وبخانۂ او وبخانۂ من بدانجا وبدینجا ومعنی عوض دهد مانند بده روپیه وبصد روپیه وببیت نیز می آید چون بفضل الٰہی وبعنایت الٰہی وبتوجه دوستان وافاده معنی را نماید چنانچه بکسان او حواله نمایند یعنی کسان او را حواله نمایند وبمن بده یعنی مرا بده وباو بخش یعنی او را بخش وافاده معنی ظرف نماید مثل به دکهن رفت وبه مغرب شتافت ومعنی نیز بهم رساند مثل به اسپ سوار است به فیل سوار شده ونیز برای تحسین ومتانت لفظ زائد شود مثل بیار وبگو وبزن وبخور که در اصل آر وگو وزن وخور بوده حرف **شین** در آخر معنی مصدر کند چون آمرزش ودانش وبینش حرف **میم** در اول کلمه بمعنی نفی آید مثل مکن ومزن ومخور ومده حرف **نون** در اول بمعنی نفی آمده چون نگفت ونکرد ونیامد ونشد ودر آخر بمعنی مصدر آید مثل کردن و گفتن حرف **ی** برای وحدت آید مثل بادشاهی ومردی وبمعنی قلت می آید **حافظ** کردی از رهگذر دوست بکوری رقیب + بهر آسایش این دیدهٔ خونبار بیار + وبرای تشبیه نیز می آمد **نظامی** راست یا علی بر سر میدان فرست + یا علی بر سر شیطان فرست + ای مثل علی مرتضیٰ ومانند نیز در جهانگیری ودستور شعرف وغیره می آرد که تبدیل **الف** به دو حرف **یکی** بدال مانند بدین وبان وبدان **دوم** به یا چون ارمغان وبرمغان وتبدیل **با** بدو حرف **اول** بواو بچو خواب وخواو چنانچه مولوی معنوی میفرماید ؎ گر خرد دیوانه شد نک دم گاو + بر سرش چندان بزن کاید بخواو + ونهیب ونهیوتاب وتاو وآب وآو وآسیا وآسیاب و بزرک وزرک بس ووس **دوم** به میم غرب وغرم وتبدیل **با** فارسی بفا مثل سفید وسپید فیل وپیل بارسی وفارسی وتبدیل **تا** به **دال** چون تنبوره ودنبوره و تبدیل **جیم** بچهار حرف **اول** برا چون رجه رزه **دوم** به زا فارسی مانند کج وکز

این ہشت نوع ست **اول** یاے نسبتی مثل محمدی و موسوی و عیسوی و خراسانی و ہندوستانی
دلاوری و ابراہیمی و اشرفی این یاے بہیچوجہ ساقط نمیشود و گاہ از براے آنکس و آنچیز صفتی
تعین کنند مثل محمدی نیک و موسوی بد یا اضافت کنند و گویند کہ خراسانی من و ہندوستانی تو
ہمچنین اشرفی سرہ و ابراہیمی قلب و در حین اضافت این یاے در تکلم ہمزہ ملینہ تبدیل می یابد
و در کتابت بحال ماند **دوم** یاے تعجب ست اگر مخاطب حاضر باشد این یاے را معروف خوانند
و گویند مرد بدی و چہ مرد بدی و اگر غائب بود این یاے را مجہول خوانند و گویند مرد بدی و چہ
مرد بدی این یاے را اضافت نمی باشد **سوم** یاے خطاب ست چنانچہ گفتی و آمدی و
این یاے نیز معروف ست **چہارم** یاے لیاقت ست مثل نواختنی و برداشتنی و کشتنی و زدنی
ای لائق نواختن و برداشتن و کشتن و زدن این یاے را بہمہ حال نویسند و در اضافت
بہمزہ ملینہ تبدیل کنند **پنجم** یاے تنکیر ست یعنی نامعلوم و این یاے در آخر کلمہ درآید کہ آن چیز
معلوم نبودہ باشد و فائدہ وحدت نیز دہد چنانچہ گویم مردے بآن راہ میرفت و اسپی و آن
راہ می آمد ارادہ آن بود کہ یک مرد نامعلوم بآن راہ میرفت و یک اسپ نامعلوم بدان
راہ می آمد و چون اضافت کنند و یا موصوف سازند درین ہر دو صورت یاے را ساقط باید کرد
چنانچہ گوئی مرد دونده و اسپ رونده چہ نوشتن این یاے بی املاست اما بسیاری از مردمان را
کہ دعوی املا دانستند دیدم کہ درین دو صورت خطا کردند و یا نوشتند مانند شمشیری برنده
و شمشیری درنده و در اضافت نوشتند یاری من و دوستی تو و چہ نانوشتن این یاے آنست
کہ ہرگاہ اضافت و صفت متحقق شود تنکیر محال باشد چہ موجب اجتماع دو منافی گردد **ششم**
یاے تعظیم ست چنانچہ فلانی مردی ست یعنی مرد بزرگ **ہفتم** یاے اثبات صفت ست چنانچہ تو
مرد فاضلی و عاقلی یعنی صفت فضل و علم مر ترا ثابت ست **ہشتم** یائی ست کہ حاصل معنی مصدر
دہد چنانچہ کام بخشی و زر ریزی کذا فی مقدمہ جہانگیری و در دستور تنکرف و رشیدی و غیرہ
می آرد **الفی** کہ ماقبل کلمہ آید افادہ معنی جمع دہد چون افاضل و اکابر و اصاغر و ارانل و در آخر

کرده جواب دهد مثل یکی السلام علیکم و دیگری وعلیکم السلام گوید **دوم** مختصر او باشد چنانکه ورا گفت ورا داد یعنی اورا گفت واورا داد **سوم** زائده است که آنرا بیاء متصل ساخته بگویند فردوسی بهینم تا اسپ سفندیار + سوی خانه آید همین بی سوار + و یا پاره رستم جنگ جوی + آخر همه بنده خداوندروی + **دیگر واو ساکن** یعنی کاف تصغیر نیز می آید وگاه ازان ترخیم مفهوم میگردد بیت بامانظری نمیکنداے پسرو + چشم تو که آفرین بادبرو + **دیگر واو لیست** که بخوانند اما نوشته نمیشود چون واو کاوس وسیاوش **حرف ها** بدانکه حرف ها بردو گونه بود ظاهر که آنرا ملفوظ نیز خوانند و مخفی اما ها ملفوظ خواه ماقبل آن مفتوح باشد خواه مضموم خواه مکسور درجمیع حال بحال خود بماند مانند رهها وگرههاداند وههاوزرههاو در تصغیر مفتوح گردد مثل رهک وگرهک وزرهک واندوهک و در اضافه مکسور گردد چون ره من وگره من وزره من واندوه تو و ها ماقبل مفتوح جز کلمه که ماقبلش الف باشد وبضرورت شعر محذوف گشته یافته نشد و های ماقبل مضموم غیر از لفظی که پیش آن واو بوده بواسطه ضرورت نظم انداخته باشند بنظر نیامده اما ها مخفی چهارست **اول** ها ئی بود که چون نام چیزی بر چیزی دیگر که مشابه آن چیز بود بهند در آخرش درآورند مثل دندان و دندانه و دست و دسته و کوه و کوهه و کوش و کوشه و نشان و نشانه و زبان و زبانه و امثال آن بسیارست **دوم** ها ئی باشد که در آخر افعال بجهت آنها حرکت بیارند مثل شاعر این بیت گفته وفلان مروارید سفته و غنچه شگفته و مانند آن **سوم** ها ئی ست که بواسطه تشخیص و تعین مدت در آخر سال و ماه و روز و ساعات آورند همچنانکه یکساله و یک ماهه و ده ماهه و یک شبه و دو ساعته **چهارم** ها ئی بیان فتحه بود و آن ها ئی ست که جز دلالت فتح ماقبل در معنی هیچ مدخلی ندارد مثل جامه و خامه و شگوفه و بنده این ها رات غیر ملفوظات مختفی در جمیع حال از کتابت ساقط شود چون جاها و شگوفها و بنده ها و در اضافه بهمزه ملینه تبدیل یابد مانند جامه من و خامه من و خانه تو و در تصغیرات بکاف عجمی بدل شود مثل جامه و جامک و خامک **حرف یا مثنات تحتانیه** بدانکه

سشش ن ہ ی و رچون خود و خورد و خورم و خواست و خوش و آخوند و خوہل و خولیہ
و دلیل بر مفتوح بودن این خار اشعار پارسیان ست کہ بعضی ازان بر سبیل تمثیل مرقوم
میگردد **سعدی** پس پردہ بنید عملہای بد + ہمون پردہ پوشد بآلای خود + دران
ساعت کہ ما را وقت خوش بود + ز ہجرت ششش صد و پنجاہ و ششش بود **ہ** ماہی کہ
رخشش روشنی خور بگرفت + گردنمش نقشہ یکسر بگرفت **عنصری** گوید ہمی تا نہ سوزد بہ آب
اندر آذر + نگیرد عقاب ثریان را کبوتر + جہان گیر و کینہ کش از بد سگالان + ملک باشد
از نعمت ملک برخور + **نظامی** شہ عالم آنہنج گیتی نورد + دران خاک یکہفتہ کرد آب خورد
و خُرد بمعنی کوچک بے واو نویسند و با کلمہ مفہوم قافیہ کنند + **فردوسی** چنین کار بر دل
مدارید خُرد + مر این کینہ را خُرد نتوان شمرد + **سوم** واو عطف ست و علامتش آنست کہ
درمیان دو فعل کہ از یک کس صدور یافتہ باشد در آیند مانند آمد و رفت نشست و گفت
مجد ہمگر گفتہ **ہ** نشست و گفت حکایات دوری از ہر در + گذشت و خواند شکایات دوری
از ہر باب + یا درمیان دو اسم کہ در یک فعل شریک باشند در آیند چنانکہ محمد و محمود آمدند
با علی و حسن نوشتند یا خانہ و باغ ساختند یا اسپ و استر خریدند چون درمینی کہ ما قبل این
واو مفہوم سازند خبر ضمہ حرف ما قبل آن مفہوم نگردد و اصل واوات غیر ملفوظ پذیرفت
فاما در بعضی محال چون ما قبل این واو را ساکن گردانند و این واو را فتحہ دہند بلفظ آید
و ازین تعداد برآید **فردوسی** زیک روی جستن بزرگی رواست + و گر در میانہ دمار از ہاست
و دیگر کہ گیتی ندارد درنگ + سرای سپنجی چہ پہن و چہ تنگ + و در شعر گویند کہ گفت و جواب
شنید دید و گرفت و این واو را در نظم از فصاحت ساقط سازند و در نثر نہ دیگر واو
مفتوح سہ قسم ست اول واو عطف و آن دو بود اول آنکہ مرقوم شد دوم آنکہ چون
شخصی کلمہ گوید و دیگری ابتدا بواو کردہ آنرا تمام سازد چنانچہ شخصی گوید کہ بنارس میروم
دیگری بگوید و بعراق ہم بگو یعنی بہ عراق میروم ہم بگو یا کسی سلام گوید دیگری بواو ابتدا

سعدی گفتم که گلی بچینم از باغ ✦ گل دیدم و دست گشتم از بوی ✦ کذا فی الرشیدی و در اول کلمه بمعنی نفی آید چنانچه مکن و مخور و مده و مزن و مثله **حرف نون** از احکام اوست که در آخر کلمات زائد آید چون پاداش و پاداشن و زیباوزیبان و نون مفرد ساکن افاده معنی مصدری کند مثل کردن و گفتن و این نون البته بعد تاء فوقانی و یا دال مهمله بود و گاه نون را بیندازند و همان معنی را افاده کند لاکن بر این تقدیر که اگر با کلمهٔ دیگر که ضد او بود مستعمل شود چنانچه گفت و شنید و آمد و رفت و داد و ستد و در اول کلمه بمعنی نفی آمده چون نه گفت و نه کرد و نیامد و نشد **حرف واو** بدانکه واوی که مکتوب شود و تلفظ بیاید سه بود **اول** واو بیان ضمه است چون الفاظ پارسی کم از دو حرف نبود اول متحرک دوم ساکن چنانچه مذکور شده و جمیع کلمات پارسی مسکنة الاواخر اند بعد از حرف تاء فوقانی و دال غیر منقوطه و جیم عجمی مضمومات واو بیان ضمه آرند و تو و دو و چو گفتند تا کلمه را بدان وقف توان نمود و ازین واو غیر بیان ضمه حرف ماقبل فائده یافته نشده **دوم** واویست که جمعی آنرا معدوله نامیده اند بدانجهت که ازان عدول نموده بحرکت دیگر متکلم میشوند و آن نیک تلفظ نمی آید و فرقه آنرا واو اشمام ضمه گفته اند بآن تقریب که این واو را بعد از خاء منقوط می نویسند تا مفهوم گردد که فتح این خاء خالص نیست بلکه بوی از ضمه دارد و اشمام بمعنی بو یانیدن ست ازین سبب این واو را اشمام ضمه گویند و آنچه از روی تتبع و تفحص معلوم این بے بضاعت است آنست که نیست واو معدوله که ماقبل آن حرف خاء منقوطه نباشد و این خاء مفتوح باشد مگر بطریق ندرت مفهوم و مکسور می آید مثل خویش و خویله و خویلیه که این خاءات مضموم بنظر رسیده و خویش مکسور دیده شده و این از سلک النادر کالمعدوم بود لکن باین خاء آنچنان تکلم باید نمود که گوئی بوی از ضمه دارد بنا بر این بعد خاء مفتوح واوی در آرند تا دلالت بر اشمام ضمه کند و این واو بر دو گونه است اول قسمی که بعد واو الف باشد مثل خواب و خواجه و خوارزم و مانند آن **دوم** قسمی که بعد از واو یکی از حروف هفتگانه باشد

چون آماس و آماه و خروس و خروه و بجیم تازی چون خروس و خروج **حرف شین** از خواص اوست که بسین مهمله بدل شود چون شمار و سمار و شارک و سارک و بجیم تازی چون کاش و کاج **ص ض ط ظ** ع این پنج حرف در لغت فرس نیامده بلکه **صاد و ضاد** خاصه لغت عرب ست چنانچه صاحب قاموس گفته که صاد و شصت در قدیم به سین مهمله می نوشتند و متاخرین بنا بر رفع اشتباه بصاد می نویسند طرار و طبیدن و طپانچه و طلا و امثال آن همه به تا درست ست و متاخران بواسطه رفع اشتباه بطا می نویسند همچنین اگر عین در کلمه پارسی یافته شود در اصل الف و کاف بوده که تغیر داده عین خوانده اند **حرف غین** از خواص اوست که در آخر بعضی کلمات زیاده کنند چون کیاوکیاغ و چراو چراغ کذا فی المدار **حرف الف** را از خواص اوست که بجای بای پارسی و تازی دواء آید چون جاماسپ و گشتاسپ و رفان و ربان و فرج و پرچ و سپید و سفید **حرف القاف** این حرف در لغت فرس نیامده اگر یافته شود در اصل یا غین بوده یا کاف چون قالیچه و قند و امثال آن اما قند معرب ست از کند و اهل فرس بواسطه مخرج غین بقاف و کاف تلفظ می نمایند چون قپان و کپان و غپان که هر سه کلمه آمده است **حرف الکاف** این حرف در لغت عرب نیامده بلکه استعمال لغت دیگر ست و مردم فارس بعضی کلمات را به کاف خوانده اند و اهل ماوراالنهر به کاف تازی کساد و حک و حوک کذا فی الرشیدی و برای تصغیر در آخر می آرند چنانچه طفل و طفلک و مرد و مردک و پسر و پسرک و غلام و غلامک **سعدی** بیندیش زان طفلک بے پدر + و زآه دل دردمندش حذر + و نیز برای زیادتی آید چنانچه که و بمعنی هرگاه آید و بمعنی نون نفی چنانچه در کلمه آن به که این یعنی آن به است و بمعنی کدام ست چنانچه که برد و که کرد یعنی کدام برد و کدام کرد و بیاے وحدت و علیه و وصفیه و اضافیه که بمعنی بلکه ست و بمعنی ناگاه **حرف لام** از خواص اوست که بجای را در معامله آید چنانچه گذشته خیال و خیاله و سربدال و سربدار **حرف میم** چون در آخر کلمه واقع شود بجای ضمیر آید و افاده معنی مفعول کند چنانچه سعدی راست ؎ تولاے مردان آن پاک بوم + برانگیختم خاطر از شام و روم + یعنی برانگیخت مرا خاطر و گاهی برای فاعل متکلم چنانچه

در فارسی زبان زده شده از تغیر اصل خود است چون چیز و حال که در اصل هیز و هال بوده حرف **الخاء** و را ابراهیمی و مؤید و سکندری و کشف ست که در لغت تازی هر جا که صاد و خا در یک کلمه جمع شوند چون صماخ آن لغت لبسین هم می آید چون سماخ و اصطرلاب که هم اسطرلاب نویسند بصیغه مضارع و امر خارا بزاء منقوطه بدل سازند چون ساخت و ساز **حرف الدال** این حرف در آخر افاده معنی حال کند چون کند و زند و گذرد و رود و هم برای حال لفظی افزایند چنانچه میگوید و می شنود دال که در فارسی ست بذال بدل کنند چنانچه استاد و استاذ دفتر و دفتر **حرف الذال** این حرف را در فارسی بجای دال مهمله استعمال کنند چنانچه خواجه نصیر الدین راست

ع آنانکه بفارسی سخن میرانند + در معرض دال ذال را بنشانند +

ما قبل وی اگر ساکن خرد او بود دال ست وگرنه ذال معجم خوانند مولانا شرف الدین علی در حلل مطرز آورده که کلمهٔ گذر در را گدر دخوانند روا ست اما این حکم بر سبیل کلیه نیست بلکه بطریق جزئیه **حرف را** از خواص اوست که به لام بدل شود چون خیار و خیال و سربدار و سربدال چون آزوند و آلوند و را کلمه است که افاده معنی مفعول و هدوگاهی افاده معنی اضافت نماید و بمعنی برای آید چنانچه خواجه راست

ع خدای را مددی ای دلیل راه حرم + که گم شد آنکه درین ره به رهبری نه رسید +

و در بعضی کلمات این لفظ را مشدد و مخفف هر دو میخوانند چنانچه دُرّ و گهر و خَرّ و پُرّ همچنین در پُری و پَری

حرف زا از جملهٔ خواص اوست که به جیم تازی بدل شود چون وزد و روج و سوز و سوج و پوزش و پوجش و یجیم فارسی چون برشنگ و بچشنگ و به غین چون کریز و کریغ و بسین مهمله چون ایاز و ایاس و انکر و انکس و این حرف خاصهٔ فرس ست کذا فی الرشیدی و نیز اکثر جای کلمهٔ از بمعنی سبب آید چنانچه خواجه راست

ع در خانهٔ غم چند نشینی بملامت + وقت ست که از دولت سلطان بدر آئی

حرف سین از خواص اوست که بشین معجمه بدل شود چون پابوس و پاپوش کستی و کشتی چنانچه این کلمات در کلام قدما بسین مهمله بود و الحال بشین معجمه میخوانند همچنین فرشته که در اصل فرستته بود یعنی فرستاده که در عربی رسول گویند و با تا بدل شود

بود کنج تن آسانی + در بیان حرف **الباء** در مؤید الفضلا و مدار الافاضل آورده باء زائده که در معنی وصل نه داشته باشد لازم ست که آنرا مکسور خوانند و اگر مضموم خوانند هم رواست چنانچه **حافظ** میفرماید ع در روی خود تفرج لطف خدا ببین + آنرا بالکسر خوانند افصح ست و بالضم هم رواست لکن بفتح روا نیست بلکه ممنوع ست **باء** زائده بر فعل مکسور آید و مضموم برای موافقت ما بعد چنانچه بیرو بزن و بگفت و بگو بعضے درین هم بکسر خوانند اما افصح نیست زیرا که خروج کسر سوی ضم لازم می آید در رشیدی آورده که حرف باء برای اتفاق و سبب و ظرف و قسم و اکثر باء زائده نیز می آرند و برای تحسین لفظ چون بخور و بکن که هم تحسین و هم زیادتی ست در جائی که بعد از کلمه متصل بالفظ در باشد یا کلمه بر مثال اول **سعدی** بدریا در منافع بیشمار ست اگر خواهی سلامت بر کنار ست + مثال ثانی ع ای دره در غان بیکی راه گذر بر + افتاد دو چشم بیکی ماه پسر بر + و نیز خواص اوست که بفاء بدل شود چون سپید و سفید و عرب چون این کلمه را در کلام خود استعمال گیرند او را بفاء بدل نمایند چون فیل و پیل **حرف تاء** از خواص اوست که در آخر کلمه زوائد کنند چون گوش و گوشت و فراموش و فراموشت و بایس و بایست در کشف گفته که حرف تاء بمعنی تو و ترا و شما و بمعنی خود مستعمل میشود و نیز بدل دال آرند چون کردند بدل کردنست و رفتند بدل رفتنست و این لغت خوارزمیانست در رشیدی آورده که تا بمعنی انتهاء و مخففت تا بمعنی عدد چنانچه یکتا و دوتا و سه تا و بمعنی زنهار و بمعنی مانند نیز گفته اند چنانچه **سعدی** ز صاحب غرض تا سخن نشنوی + که گرگ کار بندی پشیمان شوی + و بمعنی طاق ضد جفت نیز می آید و نیز برای غایت زمان و مکان می آرند و نیز بمعنی اختصار تا توانی در کلام اکابر بسیار واقع است که این قسم عبارت را ایجاز لفظی گویند **حرف ثاء** در اصل لغت فرس نیامده **حرف جیم** از خواص اوست که به زاء فارسی و زاء تازی بدل شود چون کج و کژ و چوزه و چوجه و به شین بدل شود چون کاج و کاش این حرف در لغت عرب نیامده لکن در لغت غیر فرس نیز آمده کذا فی الرشیدی **حرف الحاء** این حرف در اصل فرس نیامده هر جا که

معنی همه وتمام درآورند چون سراسر و سراپا معنی همه از سر تا پاست و این الف غیر ازین دو کلمه دیده نشده **نوع پنجم** بمنزله واو عطف ست چنانچه تکاپوی و تکاد و معنی تک و پو و تک و دو است و این الف در غیر این دو کلمه بنظر نرسیده **الفاقی** که در آخر کلمات لاحق کنند شش بود اول الف ندا ست و آن دو گونه است قسمی که منادی مذکور بود چنانچه عبد الله **هاتفی** میفرماید ؎

شها شهریارا سراسروا + خداوندگارا جهان داورا + و قسمی که منادی مذکور نباشد **سعدی**

بسا نام نیکو به پنجاه سال + خسرو خوشا هندوستان و رونق دین + **دوم** الفیست که

افاده معنی دعا کند بطریق تاکید و مبالغه **سوزنی** سرمهٔ چشم بزرگان باد خاک پای تو +

واز بزرگان هیچکس ننشیند ابر جای تو + و گاه دو الف در کلمه می آید یکی ماقبل حرف آخر و دوم

بآخر و هر دو افاده معنی دعا کنند بطریق مبالغه **فرخی** سفر از دوست جدا کرد مرا + گم شوا از

جهان نام سفر + **سوم** الفیست که معنی فاعلیت بخشد چنانچه دانا و بینا و شنوا و گویا و زیبا و شکیبا

و فریبا **چهارم** الف اشباع ست و آنرا قدما شعراء از اطلاق الف عرب گفته اند چه عربان

در اطلاق قافیه جمال و کمال چون وزن اقتضا حرکت دیگر کند لازم در محل فتح بود الفی بدان

الحاق کنند جمالا و کمالا گویند و اگر در محل ضم باشد جمالو و کمالو گویند و اگر در محل کسر بود جمالی و کمالی

خوانند و این الف اگر در نظم واقع شود حروف اطلاق خوانند زیرا که حروف روی را بحرکت

مطلق میگرداند و قید سکون از و برمیدارد و اگر در نثر وقوع می یابد حروف اشباع می نامند

چه این الف و او و یا جز اشباع فتحه و ضمه و کسر نمی خیزد بحکم آنکه در زبان فارسی جمیع کلمات

موقوفه الا واخر اند چون وزن تقاضا حرکت کردی الفی بران الحاق کردند چنانچه **رازی**

گوید ؎ خاقانیا اگر تو سخن نیک دانیا + پندی بگویمت شنوا تو یگانیا + هیچ کسی مکن که بسی به

بود ز تو + شاید که او پدر بود او تو ندانیا + متاخران این الف را جائز نداشته بلکه عیب شمرده اند

پنجم الف نسبت ست مانند دانا و بینا و فراخ که معنی آن فراخی و بینی ست و درازی **ششم**

الف زائده است **خاقانی** گفته ؎ بدا سلطانیا کورا بود رنج دل آشوبی + خوشا درویشیا کورا

واحصار آن فن لاتحصی درین مختصری پُر دشوار ومتعذر بود بالضرور باشارت عزیزان مذکور
چندی از فوائد وفنون آن علم که در فهم ناقص خود پر ضرور ولابد دید از کتب این فن برآورده
بهمان عبارت مولفین به تتبع سلف در مقدمه مرقوم گردانید مگر در بعض جا که کم وبیشی عبارت
صلاح دید برای سهولت تفهیم کم وزیاده در قلم کشید تا مبتدیان این فن وابجدیان مشتق سخن
بران مطلع شده در کار آرند ودست بدعای خیر در حق این هیچمدان ضعیف برآرند **فصل**
دربیان حروف تهجی در مقدمه فرهنگ جهانگیری می آرد بدانکه **الفاتی** که در اول کلمه
می آید اصلی ست ووصلی **اصلی** آنکه بوجهی جدا نشود ودر جدا کردن او معنی متغیر شوند **ووصلی**
آنکه چون بنیداز ند معنی بجای ماند **والفاتی** که در کلماتی بود پنج نوع باشد **نوع اول** الفی ست
که ماقبل حرف آخر افعال آرند وآن دو بود **اول** آنست که برای حصول معنی ودعای نیک وبد
آرند چنانچه سعدی گفته **سعدی** الٰهی دشمنت جائی بمیراد + که هیچش دوست بر بالین نباشد
دوم الفی ست که افادهٔ معنی بار کند که در اول افعال درآرند مانند کناد ومیراد یعنی بکند وبمیرد
سعدی جهان آفرین بر تو رحمت کناد + **شرف** سفروه راست - گرد سر وپای تو چو پروانه
دوانیم + بوسی بده ای شمع که در پای تو میرام + واگر بار ابر کلمهٔ اول کناد ومیرام وامثال آن
بحال خویش بگذارند والفی ماقبل حرف آخر آرند وگویند بکناد وبمیرام در تعداد الفی باشند که
برای دعای نیک وبد بیارند همچنین کلمهٔ شود وبود را الفی درمیان آورده شواد وبواد گفتند
فردوسی هزار آفرین بر چنان زن بواد + هر آن زن که چون او نباشد مباد + بکثرت
استعمال واو از لفظ بواد انداخته برای تخفیف فتح واو باد خوانند **نوع دوم** زائدهٔ الفی ست
که بجهت حسن کلام وضرورت شعر آورند مانند ستمگار وسبکسار وپرهیزگار که در اصل ستمگر وسبکسر
وپرهیزگر بوده **نوع سوم** برای افادهٔ معنی ملابست وقربت وتوالی میان دو کلمه متجانس
درآورند همچو خداخند ودوشادوش وزودازود وپنجا پنج واین الف در زبان هندوی نیز
متعارف ست چون بولا بول وچلاچل **نوع چهارم** الفیست که درمیان دو کلمه بجهت افاده

نامقبول مگر بلغاء فصیح از کرم بخشی وعیب پوشی بقبول صحیح غلط العام فصیح صحیح ومنظور دارند
هر آینه معتبر وصحیح والا بے اعتبار وغلط صریح ست وتاریخ دوم هم از لطف اعتصام بذیل برکات
اسمار عظام وایهام باسامی هر دو طالبان ارادت انتظام که علت غائی این منشآت اند خالی
وبیرون نیست وتاریخ تسویه وبیاجه ونام آن رقائم مخصوصه ونگارخانه هنر ومکتوبات
روح افزای بخاطر گذشت هر همه بجاے خود از لطف معنی نزد صاحب فهم خالی نیست للمولفه

جواب التجاے محمد حفیظ بخت سعید — ز حد گذشت بے جمع این پریش کلام
قلم بعبضهٔ دیباجه خوش روان کردم — باسم رب علی الحفیظ والعلام
رجا که ختم پذیرد بیمن این اسما — بفیض عام بیابد قبول خاص وعوام
بفکر سال دمے سر بجیب وا ماندم — خرد بگفت که تاریخ ونام غلط العام ۱۱۹۰ھ
اگر نگارز اصلاح منشیان گیرد — نگارخانه هنر سال یابد ش هم نام

مقدمه در بیان حروف تهجی واقسام اضافات وفوائد بعضی الفاظ ونقل رسائل قوانی
وغیره قوانین وازین هر کدام فصلی بیان میکنم فائده باید دانست که منشی شعار وشاعر
جید را هر چند بسیاری از علوم عربی وفارسی باید تا درین فن ماهر شود چنانچه در کتب اشاره
بدان کرده اند اما اگر طالب این فنون در اول از علوم عربیه مستفید نبود از بعض قوانین
فارسی ناگزیر ست تا بحکم مالا یدرک کله لا یترک کله بے بهره ولا حاصل نماند که بدون وقوف
بران نزد نبض شناسان این هنر نوشت خواند او هر آینه ستم دارد ودر نظر شان چنان
اعتبار ندارد ومشکل اینکه در وقت ماکتب این فن کم بدست می آیند بر تقدیر اگر حاصل آیند
بنا بر کم علمی وبیرواجی کسی بدان نمیپردازد لهذا اکثری ازان فوائد محروم می مانند واز
بی دانشی بابی رواجی یا فقدان آن کتب حرفی ازان باب نمیخوانند بنا علیه سعادت کیشان
مرقوم نیز ملتمس ومصر شدند که برای آسانی طالبان نوآموز وفائده کاسبان هنر اندوز چند
فوائد ضروریه ازان باب اگر تعلیم آید هر آینه روی ازین علم بر روی طالبین باز نکشاید چون هیر

عقیدت پیوند و مریدان ارادتمند نگارندہ بر قلم فیض رقم گردیدہ اند **فصل سوم** در رقائم
نوآئین طراز نادرہ طرز کہ بعضی اخلاء صادق ارسال جناب ہدایت مآب نمودہ اند
فصل چہارم مشعر بر عرائض نیاز کہ این نیاز آگین در جواب وسوال بآنجناب مقدس
معروض داشتہ **قسم دوم** منقسم بر سہ فصل **فصل اول** محتوی بر رقعات نامربوط
این فقیر کہ بہ بعضی محبان از خود ترقیم نمودہ **فصل دوم** مبنی بر خطوط بے ربط این
نحیف بر خود غلط کہ از صوب بعضے دوستان نبشتہ **فصل سوم** مخبر بر مکاتیب بعضی مشفقان
مہربان و تلامذۂ سعادت نشان کہ باین ہیچدان نگاشتہ اند خاتمہ در ذکر تاریخ این
مجموعہ مطبوعہ و بعض تاریخہاے دیگر کہ بسبب تکلیف اوقات اتفاق افتادہ بدانکہ سعادت آثار
محمد حفیظ مسطور خود این مجموعہ را باین قسم قرار دادہ کہ قسم اولین را آخرین اعتبار کردہ و
خطوطی کہ بعضی احباء شفقت آئین و خودش آن ارادت گزین باین مسکین نوشتہ اند
قسم اول مقرر نمودہ نظر بر آسانی فہم و رعایت خاطر مبتدیان و نیز بمقتضاے این دست آویز
کہ در چمنستان جلوہ افروزی گلزار سوخرا از نمایش برگ سبز و خارست و خرام سبزہ و نباتان متقدم
بر رسیدن محبوب و میوہ خوشگوار صف نعال را در مجالس بر صف صدر پایۂ اولین ست
و پردگیان را از پردہ دار نشست و نشین شاہدان آخرین بر این تقدیر اگر این مشت
برگ و خار در عرض ازان گلزار ہمیشہ سبا تقدیم گزینند بجا و این بندی غلامان پردہ دار
اگر بخدمت پردہ داری این پردگیان افکار سبقت گیرند چہ بجا و تقدیم اعلی برادنے
درین نسخہ بنا بر تتبع سلف و پاس ادب و حفظ مراتب پر صریح ست از غایت ترویج
محتاج تفصیل و بیان نیست **ذکر تاریخ** چون تدوین رقعات متعدده اولین بار کہ سابقاً
بدان اشارت رفتہ اتفاق افتاد و تاریخش غلط العام ہو العلی الحفیظ منشات فقیر یافتہ شد چہ عام
یعنی سال و سال اتمامش بنا بر انکہ بعضی رقعات کہ من بعد باعزہ مرقوم میشود و خواہد گردید دران
رقم پذیرفتہ مندرج خواہد گردید در غلط و مجہول ست و نیز عبارتش نزد عوام سراپا غلط و

گرد و جلوه گر + بحر رحمت گر بجوشید نامهٔ اعمال ما + لباس صواب پوشانند و این جریمه را بموجب
شفقت ثاقب والا مناقب **شعر** لطفت ز چهره گرد برد گر گناه را + عصیان بشوید و شفیع لب عذر خواه را +
صدر جریده حسنه نشانند هر چند بس روشن و پیداست که خزف ریزه پویچ بمعنی این کودن لایعنی را
همسلک آنجواهر گرانقدر خورشید عیار نشاندن محض سبک عقلی و کمال ناسنجیدگی ست
اما از انجاکه رشتهٔ ضعیف و گیاه ناچیز را چون در دسته و حمائل گلهای خوشبو و رنگین و مرسله
مروارید آبدار و عقد لآلی ثمین جا میدهند و بکار میبرند هر آینه بدستگاه این وسیلت در
دست خداوندان دولت و صاحبان حسن و خوبی میرسد **بیت** دستهٔ گل جو باغبان بندد +
زیور دیگرش بیفزاید + وجیه بیقدر و چینی ریزه بیمقدار را که بازرگان کامل عیار و جواهر گران بها
در پلهٔ میزان می نهند و در ترازو میکشند در گفتگوی نقادان جوهر شناس به نرخ زر و جواهر
در حساب و شمار می آید **بیت** هر آن جو که بازر بود هم عیار + به نرخ زر آرندش اندر شمار + بنابراین
تقدیر و تقریر شاید این سفال ریزهٔ ناچیز دستمایه بازی طفلان بی تمیز بشرف تقلید
همنشینی آنجواهر خورشید تاب رشک نتایج بحر و کان دستگاه دست بوس و دستگیری
صاحبان دولت فضل و هنر دریابند و بذریعهٔ این تقریب پایهٔ سعادت اندوزی نظر و
نگاه دیده وران بالغ نظر حاصل نمایند رجاکه والا فطرتان کریم نهاد عذر این بی بضاعت
کم سواد بپذیرند و بر این شوخ گستاخ بازنکاب این شوخی و گستاخی خورده و عیب نگیرند
انه ستار العیوب و غفار الذنوب و به استعین بدانکه اساس این مجموعهٔ فیض اقتباس
بر مقدمه و دو قسم و خاتمه نهاده شد بدین تفصیل مقدمه در بیان حروف تهجی و اقسام
اضافت و فوائد بعضی الفاظ و نقل رساله قوافی وغیره قوانین **قسم اول** مشتمل بر چهار
فصل **فصل اول** در تزئین و تحلی بصحائف شرائف جناب ارشادمآب حضرت علامی
فهامی قطب زمان مخدوم الانامی دام برکاته و ظله رشاده که به سرافرازی این خاکسار
شرف اصدار یافته اند **فصل دوم** محلی بمکاتبات گرامی آنجناب که بصوب بعضی مخلصان

بی بہرہ و بیفائدہ نیست و از کار مبتدیان نو مشق و املا نویسان مسودہ نگار کہ از حسن و قبح
عبارت خبر ندارند خالی و بیکار نہ اگرچہ این یاوہ سرائے و ہرزہ درائے محض تضییع اوقات
و فعل عبث ست اما بحکم خیر البشر الاعمال بالنیات اتیان ہر عمل موقوف بر نیت بندہ
داشتہ اند و بیشروان راہ طریقت مبفرمایند بیت مکن مکن کہ دل کس نہ تو شکستہ شود
کہ عرش اعظم و ہم کعبہ ہر چہ ہست دل ست + و نیز گفتہ اند ع یک دل شکستن تو بصد خون
برابر ست + بنا بر آن از خطر دلشکنی اندیشیدہ نیت دل بدست آوردن مومنی کردہ ام فرد دل
بدست آور کہ حج اکبر ست + از نثاران کعبہ یک دل بہتر ست + و دیگر آنکہ ہر چند بظاہر سبب ترتیب
این اجزائے نامرتب رضاجوئی عزیزان مذکور ست اما فی الحقیقت غرض اصلی و مقصد اقصیٰ
جمع آوردن نکتہ بائے نظامی و مفاوضات گرامی جناب ہدایت مآب ممدوح الانامی
علامۃ العصر فہامۃ الدہر کشاف معاقد اسرار عرفان واقف حقائق مشکلات فروع و
اصول کاشف دقائق معضلات معقول و منقول اعلم علماء اعلام افضل فضلاء فخام
سباح بوادی بیکران طریقت سباح بحار بے کنار حقیقت شناسبازاوج ہدایت عامہ سیمرغ
قاف ولایت خاصہ خازن گنجینۂ اسرار صمدیت گنجور خزائن سرائر احدیت ؎ لجہ بحر احدیت
دلش + صورت کثرت صدف ساحلش + باشندزان لجۂ ناقعر یاب + قبہ نہ توی فلک یک
حباب + از اغیار چشم بر ہم بستہ با یار بخلوت نشستہ مقتدائے مہدیان مقبول از خود گذشتہ بخدا
مشغول مرشدی مولائی حضرت غلام رسول دام برکاتہ و ظلال رشادہ کہ بسر فرازی این خاکسار
بمقدار و بعضی اعزہ ارادت و اخلاص آثار اعداد یافتہ منظور و نیز دست آویز یادگار و یادوی
خود بخدمت صاحبدلان باستدعای دعائے مرغوب و منظور سعدی غرض
نقشی ست کز ما یاد ماند + کہ ہستی را نمی بینم بقائی + مگر صاحبدلے روزی برحمت + کند
در کار مسکینان دعائے + پس بحسب این نیات حسنہ از رحمت عام و لطف تام حضرت
ارحم الراحمین امید واثق دارم کہ این خطا را بحکم این بیت ؎ ہر حبابی در لباس کعبہ

ظاهر بیاراست تا لائق دخل محافل بزم آرایان فضل و هنر بوده به تعلیم و تربیت اصلاح
مستفید معنی شوند و از جهل غلطی و ناقابلیت سقم برامده لیاقت هم صحبتی و همنشینی صدر نشینان
فضل و کمال پیدا کنند ع هر مس که بکیمیا رسد زر گردد + امید از کرم عمیم و لطف جسیم صاحبدلان
علم و فضل در نهایت وثوق ست که بر غریبی این غریبان غربت زاده نظر رحمت انداخته
و منظور شفقت و عاطفت ساخته نظر تربیت اصلاح دریغ ندارند و از فیض توجه استادانه
بی بهره و ناکام نگذارند ع بر کریمان کار ها دشوار نیست + و نیز ملتمس آنکه چون گل گل فقرات
رنگین از چمنستان تصانیف بهار طبعان رنگین طراز در دامن طبع چیده گلدسته رنگین
بنام خود بسته ام فرو نگارین دسته بستم دسته پیچ دسته سنبل + که زلف نوعروسان بیجد
از تاب خم و پیچش + و گوهر گوهر معنی آبدار از جواهر خانجات منشات غواصان بحار معانی و
جوهریان بازار سخندانی گدیه کرده بهر بهفت این عروس زیبا نگار بکار برده ام و پاره پاره
کلمات شیرین و ریزه ریزه اشعار و الفاظ نمکین از موائد تالیفات خوان سالاران مائدهٔ
سخن و چاشنی گیران مذاق هر فن دریوزه نموده این کچکول پرساخته ام سعدی نشانم
بسرمایهٔ فضل خویش + بدریوزه آورده ام دست پیش + اگر در مطالعه آن هر آینه توارد
و ابتذال یابند حمل بر سرقه ظاهر و نسخ و انتحال نکنند زیرا که اکثر فقرات موزونش مبتذل
منشیان یگانه اند و اغلب مضامین تازه اش مضمون بیگانه عرفی حدیثیم از زبان دگرانست +
زمن این گفتگو امکان ندارد + جز تتبع فصحاء انشا پرداز و ریزه چینی بلغا در نگین طراز
هنری و تصرفی بکار نبرده و غیر خاطر جوئی و دلداری عزیزان مطلبی و غرضی منظور نداشته ام
هر چند این خزف پاره رنگین و سفال ریزه نگارین لیاقت و قدر آن ندارند که تحفه محافل
گهر سنجان بحار معنی که در مقابل جواهر آبدار نظم مسجع و نثر مرصع شان قیمت لولو غلطان و
شان لعل بدخشان بشکند و در مکنون و گوهر خوشاب از حیرت خشک و بی آب نماید توان کرد
و بدیه توان برد اما بهر حال از فائدهٔ طفلان رنگینی دوست بهیچ خرسند شو که جز ظاهر نه بینند

نقل آنرا بشوق مافوق و تاکید اکید پیش خویش نگاه میداشت از مدت مدید ملتجی آن بود که آن
پریشان افتاده‌ها پریشان عبارت را بدستیاری قلم برداشته به پیرایه دیباچه آراسته مختصرے
نوآئین طراز مرتب باید نمود و دوش ارادت طالبان را باین احسان گرانبار منت باید فرمود
لکن ازانجا که بضاعت مزجات را در نظر نقادان جوهر شناس جلوه دادن و متاع کاسد را
در پیش عیارگیران ذوفنون درکشودن افشاگر عیب خود بودن و سعی در پرده دری خویش
نمودن ست صائب خودنمائی پرده بر میدارد از بالای جبل + نیست عیبی در نشستن جایئه
کوتاه را + این سبکی را طبع ناموس پرست بر خود قرار نمیداد و مدتی پسند خاطر ننگ دوست
نمی افتاد آخر الامر تا که اقتضایش بدرازی کشید کرنا چیرا پاس خاطرش از منجملہ مسودات
رقعه متعدده در سلک تحریر کشید و باو ابلاغ گردانید اما بحکم فرد خمار آلودہ یوسف پیغمبر
نمی سازد + زپیش چشم من بردار این مینای خالی را + ناظورہ مدعاش مگر بی نشین مراد نه گشت
بلکه تمنای اشتیاقش از یکی بهزار گشت پیداست که مستسقی دریا طلب از پیاله آب کی تسلی
پذیرد و عاشق نظاره دوست به نیم نگاه کجا قرار گیرد الغرض چون استقصا و استبداد آن
سرحلقهٔ ارادتمندان عقیدت گرائے با قصائے غایت انجامید و التجا و ادعائے مسعود ازلی
محمد علی وغیرہ متعلمان سعادت پیرائی ضمیمه اش گردید ناچار چاره غیر ازین هیچ ندید که
استرضائے و دلخوشی عزیزان بر همه مقدم داشت و اندیشه تمسخر و شنعت از خاطر برداشت
و نیز چون زادهائے طبع فرزندان و اطفال طبعی اند هر چند خلف یا ناخلف باشند فرد
گرچه خلف تودهٔ خاکستر ست + سرمهٔ چشم پدر و مادر ست + رحم بر بیکسی و آوارگی شان آورد
آنجماعهٔ پریشان حوادث زده تفرقه را بمدد و دستیاری قلم از کنج خمول برآورده از جابجا
جمع آورده بلباس زربفت نقره باف و حریر کاغذ سفید ملبوس و بخلعت دیباج دیباچه
مرصع مخلع کرده کلاه زرین از سر لوح مذهب بر سر نهاده و منديل اطلس هنر از سر جیبهائے
سرنامجات بفرق پیچیده ردای زرکش از جدول طلائی بر دوش کشیده بکسوت و حلهٔ

بار بردار و اسلام آوردن بادشاه جرار بر دست حضرت حیدر کرار بموجب فهم خود نظم کرده و قصیده
قانون نوشتن حروف تهجی بقاعده میر علی در تتبع نجم الدین عشرت و دیوان غزلیات مختصر
باندازه ملکهٔ خویش ترتیب داده و مثنوی در مبارکباد و توصیف سامان و هنگامهٔ شادی
کد خدائی بهادر سنگه خلف رنجیت سنگه چودهری کولیته و قصیده در مدحش و مناجات بحضرت
قاضی الحاجات و سانحه عبرت افزای یورش و ترکتاز افواج بحر مواج احمد شاهی بر هنگامهٔ
جند یاله عاقل داس موافق شعور و ادراک خود تازه مشق کرده حالا که چند کتب متداوله نظم و
نثر از منشآت و دواوین و مثنویات و قصائد پیش فقیر گذرانده از بعضی قانون و ترکیب عبارت
و ربط کلام و سیاق آشنا شده و پاره از محاوره و زبان فرس خبردار گردیده اصلاح مشق
سابقه میکند چون در فکر معاش از مخالفت و ناسازی زمانه که هنرمند را مخالف دیرینه و ناسازی
قدیم ست قدری بی جمعیت میماند در مشق سخن کم میباشد والا بحساب سابقه منشش قدرے
بصفاء و سلاست رسیده جوان صالح بر صوم و صلوة مقید و بر دین شریعت مستحکم آباواجدادش
در قصبهٔ جالندهر از قدیم طالب علم خدا پرست و مؤذن مسجد جامع بوده اند چنانچه تمام ماجرائے
خود در دیباچه همین مجموعه که خود جمع آورده مفصل نوشته است هرچند این ناقص بے سواد
بپایه اُستادی نه رسیده بلکه لائق صحبت اُستادان صاحب استعداد نگردیده که گمان قابلیت
برخود دارد و خود را از زمرهٔ کاملان شمارد لکن این عزیز بکلم ظنوا المومنین بانفسهم خیرا احسن
ظن در سوخ عقیده خود اُستاد میخواند و از وثوق ارادت بقول مشهور سعدی و گر بچشم ارادت
نظر کنی بردیو + فرشته ات بنماید بچشم کروبی + بزعم نیک خویش از کاملان میداند لهذا رقائم
بی ربط این برخود غلط در دلش خیلی باعتبار جا میگیرد و خاطرش بے اختیار باعتبار تمام آنرا می پذیرد
ع محبت می پذیرد هرچه از عیب و هنر باشد + اما فی الحقیقت این بیچیز بی هنر را از هنر انشا
چه خبر و در کوچه فن املاء کجا گذر بناءً علی هذا بعضی رقاع که گاه گاهی در سال و ماهی بجانبش
و بعضی اعزه از اسوله واجوبه بمقتضای مصلحت وقت و تکلیف مطالب می نگاشت مسودات

ارادت اندیشان مسعود ازلی محمد حفیظ و محمد علی ست که از نظر کردهای منظور این دانظر خلائق
و تربیت یافتگان این بی تربیت دل بسته علائق اند جوانان در صدق ارادت و رسوخ
عقیدت درست و در تعظیم و تکریم اساتذه خیلی گرم و چست جمیع اساتذان را حاضر و غائب بآداب
و تعظیم یاد میکنند و بر عیب و حسد کسی اصلا نمی تنند از خلق و گرم جوئی تخم محبت در مزرعه
دل دوستان میکارند و حتی المقدور خود را از خدمت اغزه دور و معذور نمیدارند شرم و حیا
پیرایه خویش ساخته و بی آزرمی را از دل دور انداخته قدری طبع نافذ و ذهن سلیم دارند و
بمعنی اشعار از اکثر معلمان کتابی این وقت بهتر میرسند و شعر نیز براه و ربط میخوانند و این محمد علی از
بلهوا ل که موضعی ست خرم و خوش مکانی ست دل آساد دلکش نهر آب در کمال لطافت و عذوبت
بر طرفش روان و از سایه بید بر کنارش آسایش روح و روان ساکنانش از طرفین صاحب علم و عمل
درویش سیرت پارسا سریرت بوده اند اکثر مردم دیهات آن ضلع اعتقادی بخدمت بزرگانش
میدارند و با دب پیش می آیند خط شیرین دارد و خط شکسته آمیز بطور نمکین می نگارد و در خطوط نویسی
از اکثر منشیان محرر حکام آنزمان قصب السبق میبرد توفیق و هدایت ازلی رهنمون و رفیق او شده او را
بدولت سرای بندگی حضرت سلطان ذوالملک عرفان شعار با قلم و معنی رسانید داخل طریقه انیقه نقشبندیه
قدس الله اسرارهم و دانست بکار تمام گردیده باین کهترین غلام غلامان آنجناب مقدس خواجه باش ست خدایش
برین صراط مستقیم مستقیم دارد و دری از هدایت و رشد بروی او بگشاید و فقیر را نیز به برکات
بزرگان این طریقه انیقه مهتدی این راه فرماید بالنبی و آله و محمد حفیظ در سلیقه شعر اندکی
دست دارد و شعر بقدر حوصله رنگین می نگارد قدری در نوشت خواند مستعد ست چنانچه
قبل ازین دستمایه علمی کم داشت و بر قوانین شعر هم چندان اطلاع نداشت بزور طبع مثنوی
حسب حال خویش بدرد گفته و حکایت کرم و کرامت حضرت مرتضی علی کرم الله وجهه و آن
پیر سائل و فروختن آن شاه اسخیاء را بر دست بادشاه جهود و ظهور کرامت در انداختن کوهسار
بزخم ذوالفقار خارا گداز و هیمه بار کرده آوردن شیر خونخوار بعوض تلف کردن خر ضعیف

که کلام معجز نظامش ظل کلام خلاق الکلام و فوق حوصلهٔ شعور بلغا را نام ست زهی امی با علم که
بیک بشارت فیض اشارت اقرأ باسم ربک الذی خلق حقائق رموز خفیه و دقایق اسرار کتب سماویه
در سینه فراگرفتن و کتب خانه جمیع ملل فروشستن از شرائف معجزات اوست خسروا می دانا
که بعلم فزون + راند قلم بر ورق کاف و نون + سعدی بیتمی که ناکرده قرآن درست +
کتب خانهٔ چند ملت بشست + و خمی ناآموخته عالم که علوم علوی و لدنی بحافظه سپردن و زبان
علما رهبود و نصاری در همکلامیش گرفتن از کمال کرامات و کمالات اوست نظامی
سوی عالم آمد رخ افروخته + همه علم علوی در آموخته + المولفه محرم آنساعت که در بیت الحرم
دل واکنم + و ز سوادش دیدهٔ اسفید را بینا کنم + در حریم کعبه یابم خویشتن را در طواف +
و ز محبت بوس حجر الاسود از لبها کنم + بر لب زمزم شوم سیراب از لب تشنگی + تیرگی قلب را
زان آب شستشوها کنم + سر کشد چون بانگ لبیک از خلایق بر فلک + عرصهٔ عرفات حشر از
شور یارب ها کنم + آنقدر گریم بذوق وجد در آن کوه و دشت + کان بیابان را ز سیل اشک خود
دریا کنم + قطره زن چون اشک سوی روضهٔ پاک رسول + گرم رو گردم روان از چشم و از سر تا قدم
آب زن گردم دران صحن لطیف از اشک عجز + و ز مژه جارو ب سازم رفت و روبها کنم +
از ندامت سر بجیب و دست بسته در ادب + ایستاده بهر تقصیرات استغفا کنم +
در حضور روضه ایستم با هزاران صدق و عجز + تا نوای امتی در گوش دل
اصغا کنم + بر ندارم خویش را زان درگه عالی مقام + تا ببانگ صور گوش خویش
را شنوا کنم + رحمة للعالمینی یا شفیع المذنبین + کن قبولم چند خود را درگهه رسوا کنم +
حاکمی یا احمد مرسل بود روحی فداک + همت حاکم بده تا بر درت ماوا کنم +
نام شاعر ۱۱۲
بعد ها میگوید اعصی العاصین اجهل الجاهلین فقیر پر تقصیر روح الامین حسنی نسب بخاری
اصل دهلوی مولد حنفی مذهب نقشبندی مشرب که باعث جمع آوردن این مزخرفات یعنی
و موجب فراهم کردن این هذیانات لایعنی یعنی نوشتجات این بیمعنی بپاس خاطر دولداری

ارادت امتیان

کتاب مبین وعند نا کتاب حفیظ در لوح محفوظ ذره ذره از حقائق کونین قلمی نمود طرفه اغلاق بند
شکسته نگاری که سطر مسلسل سر مشق پیشانی چنان معلق و نامفهوم رقم پذیر گردانید که دست فکر
دقیقه رس بدامن درکش نتواند رسید و مرغ فهم بلند پرواز به پیرامون طاق بلند کنهش پرواز
آشنا نتواند گردید عجب اعجاز طراز موزونی که مصرع بلند عالم گیر قامت موزون سرو قدان را
بآن رنگینی موزون بست که مصرعه دیگر بدین انداز و شوخی از دیوان کائنات بیرون نجست
فرو قیامت قد ناز آفرین او قاسم + چه مطلعیست که یک مصرعش فراموش ست + خوشنا جواهر رقم
خوش قلمی که بخط غبار رباعی چار مصرعه خط نوخطان چارابر و راچنان شیرین بکرسی نشانید که
سوادش کحل الجواهر بدیدهٔ دل تواند کشید و تماشایش روشنی چشم و نور بصر تواند بخشید محمد علی
رباعی که غلامش بود خط یاقوت + دل از مرقع حسن تو انتخاب زده + چون ثنا و سخن آفرین
جل ثناوه را که مرجع کل ثناء ست حد و حصر نیست و ادایش مقدور آفریده و اندازهٔ بشر نے
لامحاله آخرش بعجز و نارسائی خواهد کشید و خموشی بند زبان و مهر لب خواهد گردید پس
همان بهتر که در اول تن بخموشی باید داد و بعذر عجز و نارسائی باین مصرع دل آویز زبان
باید کشاد ع خاموشی از ثناء تو حد ثناء تست + قطعه افصح عرب و عجم با آن کمال علم و فضل
در ثنایش عذر لا احصی ثناء تو انمود + کیست کس تا با کمال نقص عقل و فهم ست + در ثنایش خویشتن را
میتواند آزمود

در بی بهاء ثناء و لآلی آبدار نعت ثناء حضرت اعلم العالمین رحمة للعالمین صلی الله علیه وسلم نمودن و آنرا دست آویز و سند شفاعت دانسته امیدوار رحمت حضرت ارحم الراحمین بودن

خوشترین املاء که رنگین طرازان سحر کار دستمایهٔ افتخار و اعتصام نجات و بخشایش خویش دران دانند
آنرا تواند نمود نعت نبی امی شفیع امم اشرف اکرم اولاد آدم مقصود ظهور هژده هزار عالم مجموعهٔ
حدوث و قدم صاحب العلم و العلم رافع رایت انا مدینة العلم ناصب لوارانا افصح العرب و العجم

بسم الله الرحمن الرحیم

بهترین انشا که دست آویز فخر و ذریعهٔ آمرزش منشیان انشا پرداز دران نشاید تواند بود
حمد و ستایش علیم علام اعلم آفریننده لوح و قلم علم بالقلم علم الانسان ما لم یعلم ست که کتاب فرخنده
خطاب ذلک الکتاب لا ریب فیه را بآن متانت و بلاغت که ادراک مدرک بلغاء دراک
علامهٔ عصر و ادراک ترکیب و لطف عبارات عالی انشا آتش بورطهٔ حیرت دگرداب حیرانی
درماند و باین فصاحت و سلاست که عقل مدقق فصحاء ذهین جن و بشر در دریافت ربط کلام
هدایت پیام و کنه تاویلات متشابهاتش جز اظهار عجز و نادانی حرفی نخواند بوحی روح الامین
برای هدایت مضلین رسول امین فرستاد و در فخر و شانش صدای کریمه قل لئن اجتمعت الانس
و الجن علی ان یاتوا بمثل هذا القرآن لا یاتون بمثله و لو کان بعضهم لبعض ظهیرا در خافقین در داد
حبذا سخن آفرین خلاق الکلامی که بحکم فاتوا بسورة من مثله مهر خاموشی بر زبان زبان آوران
ملک الکلام عرب نهاد و مرحبا لغت آموز نادر البیانی که بفرمان و ما ارسلنا من رسول الا بلسان
قومه لیبین لهم معاشر انبیاء و رسل علیهم الصلوات را بمکتب لغات متبائنه به هر قوم فرستاد
زهی مختصر کلام خوش تقریری که بامر اذا قضی امرا فانما یقول له کن فیکون در دو حرف کاف و نون
امور مطالب کائنات را چهره کشود و خهی مدعا رس نادر تحریری که بقول و لا رطب و لا یابس الا فی

بعون صناع مکین و مکان فضل خلاق زمین و زمان نسخه

زیبا مجموعهٔ رقائم مخصوصه و عمدهٔ ذخیرهٔ مکتوبات روح افزا

بنهجیکه شاید و بارباب انشا بکار آید باندازخوشتر موسوم به

نشتر الدرر

و باسم تاریخی سنه تالیف

نگارخانهٔ سخن

۱۲۸۳

از تصنیفات مولوی روح الامین دهلوی حسنی نسب

بخاری اصل حنفی مذهب نقشبندی مشرب

در مطبع نامی منشی نول کشور طبع مزین و مقبول جهانیان شد

اطلاع۔ اس مطبع مین ہر علم وفن کی کُتب کا ذخیرہ سلسلہ وار فروخت کے لیے موجود ہی جسکی فہرست مفصل ہر ایک شائق کو چھاپہ خانہ سے مل سکتی ہی جسکے معاینہ وملاحظہ سے شائقان اصلی حالات کتب کے معلوم فرما سکتے ہین قیمت بھی ارزان ہی اس کتاب کے تیئیل پیج کے تین صفحہ جو سادے ہین اُنھین بعض کتب منشآت فارسی وارد و درج کرتے ہین تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہی اُس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانہ سے قدردانون کو آگاہی کا ذریعہ حاصل ہو

کتب منشآت فارسی

انشاے بہار عجم۔ بالتزام الفاظ فارسی در رقعات کہ کوئی عربی کا لفظ نہین آیا مصنفہ مولوی امانت علی۔

انشاے فیضرسان۔ انشا آموزی کے واسطے ہر قسم کے القاب وآداب وصفات کے فقرے مصنفہ منشی حفیظ اللہ۔

انشاے خلیفہ۔ مع اشعار کارآمد خطوط نویسی مشہور انشاد رسی از خلیفہ شاہ محمد قنوجی۔

انشاے تمیز۔ مصنفہ منشی کالی راے تخلص تمیز۔

انشاے مادھو رام۔ مصنفہ منشی مادھو رام۔

انشاے منیر خط تعلیق مصنفہ میر صافی منیر لاہوری ایضاً۔ خط شکست۔

انشاے بہار ہند۔ رقعات بعبارت عامی مسجع تصنیف عبدالعزیز آروی۔

انشاے جامی۔ مصنفہ ملا عبدالرحمن جامی۔

انشاے طاہر وحید۔ از منشی مرزا طاہر وحید۔

انشاے فائق۔ مصنفہ مولوی محمد فائق۔

انشاے دولت رام۔ مصنفہ منشی دولت رام

انشاے صفدری۔ اسمین رقعات فارسی مقابل اُسکے رقعات اردو ہین تصنیف مفتی غلام صفدر لاہوری۔

انشاے گلزار عجم۔ مصنفہ مولوی مقبول احمد فاروقی۔

انشاے مفید۔ تصنیف منشی لچھمن رام پنڈت۔

انشاے دلاویز۔ تلازم شطرنج مین مصنفہ مولوی عبدالعزیز آروی۔

انشاے عجیب۔ اسمین رقعات ہین سواے لفظ فارسی کے لفظ عربی نہین ہی مصنفہ منشی محمد جعفر صاحب۔

ظہیر الانشا۔ مصنفہ منشی محمد ظہیر الدین۔

انشاے صفیر بلبل۔ مع صحت نامہ بڑے رتبہ کی انشا تین عبارت کی ہی مصنفہ مولوی عبداللہ خان علوی خرجوی جنکا پایہ نثر نگاری مین ہمرتبہ قدما ہی۔

انشاے دلکشا۔ جلی قلم مصنفہ منشی فتح چند۔

Nigar Khana Monar

به عون صنایع مکین و مکان فضل و دل خلایق زوزین مامان

زیبا مجموعه رقائم مخصوصه و عمدهٔ ذخیرهٔ مکتوبات روح افزا بنهجیکه شاید
و بارباب انشا بکار آید باندازخوب و مرغوب که عالمیانرا پسند آید موسوم

شمشیر الدرر

و باسم تاریخی سنه تالیف

نگارخانه منور

از تصنیفات بحر مواج انشا نگاری مولوی روح الامین دهلوی حسنی
نسب بخاری حنفی مذهب نقشبندی مشرب

در مطبع نامی منشی نولکشور به طبع مزین و مقبول جهانیان شد

Nasr al-durar.

~~4 Qor C 13~~

Indian Institute, Oxford.

The Lucknow Sparks Library.
Presented
by
Munshi Newul Kishore.

49 c 193



